

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN YERLİ VE YABANCI BANKALAR
ARASINDAKİ FARKLILIKLAR (2005 - 2017 YILLARI ARASI)**

Fatmanur DENİZ

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nevzat AYPEK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN BİLİM DALI**

EKİM - 2019

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN YERLİ VE YABANCI
BANKALAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR
(2005 - 2017 YILLARI ARASI)**

Fatmanur DENİZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nevzat AYPEK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN BİLİM DALI**

EKİM - 2019

**MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN YERLİ VE YABANCI BANKALAR
ARASINDAKİ FARKLILIKLAR (2005 - 2017 YILLARI ARASI)**

Fatmanur DENİZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN BİLİM DALI**

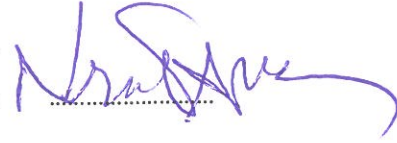
**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM - 2019

Fatmanur DENİZ tarafından hazırlanan "Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranlarının Değerlendirilmesi Açısından Yerli Ve Yabancı Bankalar Arasındaki Farklılıklar (2005 - 2017 Yılları Arası)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İşletme Anabilim Dalında Finansman Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nevzat AKPEK
İktisat, AHBÜ, İİBF

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Prof. Dr. Rafet AKTAŞ

İŞLETME, AYDU, İŞLETME FAK

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Prof. Dr. Mehmet GÜNAL

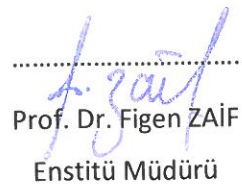
İktisat, AHBÜ, İİBF

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 21/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAI F
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatmanur DENİZ

21/10/2019

MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
AÇISINDAN YERLİ VE YABANCI BANKALAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

(2005 - 2017 YILLARI ARASI)

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatmanur DENİZ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Türkiye, finansal sistemde ağırlıklı olarak bankacılık sektöründen oluşmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin büyük kısmını ticari bankacılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Ticari bankacılığın asıl rolü, mevduat toplayarak kredi kullandırmaktır. Mevduatın krediye dönüşüm oranı, finansal sistemin etkinliğinin ve bankaların temel görevi olan aracılık faaliyetlerinin bir göstergesidir. Bu çalışmada, önce, Türk bankacılık sisteminde mevduatların krediye dönüşüm oranının yıllar içindeki değişimlerinin nedenleri anlatılmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği ve Türk bankacılık sistemi, mevduatların krediye dönüştürülme oranı açısından değerlendirilmiştir. Daha sonra, yerli bankalarda ve yabancı bankalarda mevduatın krediye dönüşüm oranındaki değişimlerin ve farklılıkların nedenleri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada 2005-2017 yılları arasındaki dönem ele alınmış ve 2008 küresel ekonomik krizinin mevduatların krediye dönüşüm oranına etkisi incelenmiştir.

Bilim Kodu : 115301
Anahtar : Türk Bankacılık Sistemi, Yerli Sermayeli Bankalar, Yabancı
Kelimeler : Sermayeli Bankalar, Mevduat, Kredi, Mevduatların Krediye
Dönüşüm Oranı, 2008 Küresel Ekonomik Kriz
Sayfa Adedi : 169
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nevzat AYPEK

ANALYSIS OF DIFFERENCES BETWEEN DOMESTIC AND FOREIGN BANKS IN TERMS
OF THE RATIO OF CONVERSION OF DEPOSITS INTO CREDIT
(BETWEEN 2005 AND 2017)

(M. Sc. Thesis)

Fatmanur DENİZ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

Financial system consists mainly banking sector in the Turkey. Commercial banking makes up the most of banking activities. The main role of commercial banking is to give loans by collecting deposits. Ratio of conversion of deposit into credit are the indicators of the effectiveness of the financial system and brokerage activity which is the key role of banks. In this study, first, the reasons of the changes in the ratio of conversion of deposits into credit in the Turkish banking system over the years are tried to be explained. The European Union and the Turkish banking system were evaluated in terms of ratio of conversion of deposits into credit. Then, the reasons of the changes and differences in the ratio of conversion of deposits into credit in domestic banks and foreign banks have been tried to be examined. The study covers the period between 2005-2017 and the effect of the 2008 global economic crisis on the ratio of conversion of deposits into credit has been studied.

Science Code : 115301
Key Words : Turkish Banking System, Domestic banks, Foreign banks, Deposit, Loan,
The ratio of conversion of deposits into credit, 2008 global economic crisis
Page Number : 169
Supervisor : Prof. Dr. Nevzat AYPEK

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türk bankacılık sistemi içerisinde yer alan yerli sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar, bankaların aracılık fonksiyonlarının bir göstergesi olan mevduatın krediye dönüşüm oranı açısından 2005-2017 yılları arasında incelenmeye çalışılmıştır. Türk bankacılık sisteminde, yerli sermayeli bankalarda ve yabancı sermayeli bankalarda yıllar içerisinde temel fon kaynağı olan mevduat hacmi ve temel fon kullanım alanı olan kredi hacmindeki dalgalanmalar incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen dönem içerisinde yer alan 2008 küresel ekonomik krizinin etkisi mevduatın krediye dönüşüm oranında yaşanan değişiklikler incelenmeye çalışılmıştır.

Finansal sektör içerisinde önemli bir konuma sahip olan bankaların yaşanan gelişmelere ve krize olan duyarlılığı, Türk Bankacılık Sektörünün konsolide bilançolarından elde edilen verilerle fon kaynaklarının ve fon kullanımlarının tespit edilmesiyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli zamanını ayırarak katkıda bulunan tez danışmanım Prof. Dr. Nevzat AYPEK'e ve beni tüm yaşantım boyunca olduğu gibi, yüksek lisans eğitimim sırasında da maddi, manevi her konuda destekleyen aileme sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ	1
2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE FON KAYNAKLARI VE FON KULLANIM ALANLARI	3
2.1. Türk Bankacılık Sisteminde Fon Kaynakları	3
2.1.1. Mevduat Yoluyla Sağlanan Kaynaklar	4
2.1.1.1. Mevduatın önemi	5
2.1.1.2. Mevduatın sınıflandırılması	6
2.1.1.3. Mevduatın sigortalanması	9
2.1.2. Mevduat Dışı Kaynaklardan Sağlanan Fonlar	12
2.1.2.1. Yurtiçi kredi olarak sağlanan kaynaklar	12
2.1.2.2. Yurtdışı kredi olarak sağlanan kaynaklar.....	14
2.1.2.3. İhraç edilen menkul kıymetlerden sağlanan kaynaklar	15
2.1.2.4. Fonlardan sağlanan kaynaklar	16
2.1.2.5. Para piyasalarından sağlanan kaynaklar.....	16
2.1.3. Diğer Yabancı Kaynaklardan Sağlanan Fonlar	18
2.1.4. Özkaynaklardan Sağlanan Fonlar.....	18
2.2. Türk Bankacılık Sektörünün Fon Kullanım Alanları	19
2.2.1. Likit Aktif Olarak Kullanılan Fonlar	20

	Sayfa
2.2.2. Finansal Varlık Olarak Kullanılan Fonlar	21
2.2.3. Kredi Olarak Kullanılan Fonlar	23
2.2.3.1. Kredinin tanımı	23
2.2.3.2. Kredinin unsurları	24
2.2.3.3. Kredi türleri	26
2.2.3.3.1. Niteliklerine göre krediler	26
2.2.3.3.2. Vadelerine göre krediler	27
2.2.3.3.3. Teminatlarına göre krediler	28
2.2.3.3.4. İş Konusuna göre krediler	29
2.2.3.4. Kredinin fonksiyonları	30
2.2.3.5. Kredilerin hukuki yapısı	31
2.2.4. Sabit Varlıklarda Kullanılan Fonlar	33
2.2.5. Diğer Aktiflerde Kullanılan Fonlar	35
2.3. Kaynak Kullanımında Yükümlülükler	35
2.3.1. Uygulamaya Tabi Kuruluşlar	36
2.3.2. Muaf Tutulan Kuruluşlar	37
2.3.3. Zorunlu Karşılık Oranları	37
2.3.4. Zorunlu Karşılıkların Hesaplanması	39
2.3.5. Zorunlu Karşılıklara Yaptırım Uygulaması	39
2.3.6. Zorunlu Karşılıklara Faiz Ödemesi	40
2.3.7. Zorunlu Karşılık Oranının Bankacılık Sistemine Etkileri	41
3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANININ İNCELENMESİ	43
3.1. Türk Bankacılık Sisteminde 2005-2017 Yılları Arasında Yaşanan Gelişmeler	43
3.1.1. 2005-2007 Arası Dönem	43
3.1.2. 2009-2011 Arası Dönem	47

	Sayfa
3.1.3. 2012-2017 Arası Dönem	50
3.2. Türk Bankacılık Sisteminde 2005-2017 Yılları Arası Mevduatın Görünümü.....	62
3.2.1. Türk Bankacılık Sisteminin Kaynak Yapısı.....	62
3.2.2. Mevduatın Banka Grupları Bazında Dağılımı	65
3.2.3. Mevduat Türleri.....	67
3.2.4. Mevduatın Döviz Cinsi Bazında Dağılımı	69
3.2.5. Mevduatın Faiz Yapısı	71
3.2.6. Mevduatın Vade Yapısı.....	74
3.3. Türk Bankacılık Sisteminde 2005 - 2017 Yılları Arası Kredilerin Görünümü.....	76
3.3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Varlık Yapısı.....	76
3.3.2. Kredilerin Banka Grupları Bazında Dağılımı	80
3.3.3. Kredi Türleri.....	81
3.3.4. Kredilerin Döviz Cinsi Bazında Dağılımı	90
3.3.5. Kredilerin Faiz Yapısı	94
3.3.6. Kredilerin Vade Yapısı.....	96
3.3.7. Takipteki Kredilerin Gelişimi	98
3.4. Türk Bankacılık Sisteminde Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranlarının Hesaplanması ve Analizi	105
3.4.1. Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranları.....	105
3.4.2. Küresel Krizin Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranı Üzerindeki Etkisi	112
3.4.3. Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranının Değerlendirilmesi Açısından Yurtiçi Tasarruf ve Yatırımlar	116
3.4.4. Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranının Değerlendirilmesi Açısından Enflasyon ve Faiz Oranları	120
3.4.5. Sendikasyon Kredileri	122

	Sayfa
3.4.6. Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranı ve Penetrasyon Oranlarının Değerlendirilmesi Açısından Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye	125
4. MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN YERLİ VE YABANCI BANKALAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR.....	133
4.1. Yerli ve Yabancı Bankalarda 2005-2017 Yılları Arası Mevduatın Görünümü.....	133
4.2. Yerli ve Yabancı Bankalarda 2005-2017 Yılları Arası Kredilerin Görünümü.....	138
4.3. Yerli ve Yabancı Bankalarda 2005-2017 Yılları Arası Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranı	152
5. SONUÇ	157
KAYNAKÇA.....	163
ÖZGEÇMİŞ	169

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Banka bilançosu.....	3
Çizelge 2.2. Türk lirası yükümlülükler için zorunlu karşılık oranları	38
Çizelge 2.3. Yabancı para yükümlülükler için zorunlu karşılık oranları	38
Çizelge 3.1. 2005 Yılında Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar	44
Çizelge 3.2. 2017 Yılında Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar	51
Çizelge 3.3. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arası faaliyet gösteren bankaların şube sayısı (yurtdışı şubeler dâhil)	57
Çizelge 3.4. Türk bankacılık sisteminde 2005- 2017 yılları arasında çalışan sayısı	58
Çizelge 3.5. Türk bankacılık sisteminde 2005- 2017 yılları arasında yoğunlaşma (%) .	59
Çizelge 3.6. Türk bankacılık sisteminde 2005- 2017 yılları arasında seçilmiş bilanço kalemleri (Milyon \$).....	60
Çizelge 3.7. Türk bankacılık sistemi 2005-2017 dönemi kaynak yapısı (Milyon TL)...	63
Çizelge 3.8. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduatın banka grupları içindeki payı (%)	66
Çizelge 3.9. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduat türleri (Milyon TL).....	68
Çizelge 3.10. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında toplam mevduatın dağılımı (Bin TL).....	70
Çizelge 3.11. Mevduata verilen faizler toplamı (bin tl), zorunlu karşılıklar toplamı (bin tl) ve bankalarca açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (%).....	72
Çizelge 3.12. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında vadelerine göre mevduatın miktarının dağılımı (Milyon TL)	74
Çizelge 3.13. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında toplam mevduatın vade yapısı (%) ve ortalama vadesi (ay)	75
Çizelge 3.14. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında varlık yapısı (Milyon TL)	77
Çizelge 3.15. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında varlık kalemlerinin toplam aktifler içindeki oranı (%)	78

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.16. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında kredinin banka gruplarına göre dağılımı (Milyon TL)	80
Çizelge 3.17. Kamu ve özel sektöre kullandırılan kredilerin gelişimi (Milyar TL)	81
Çizelge 3.18. Özel sektör kredilerinin dağılımı (Milyar TL).....	83
Çizelge 3.19. Kredilerin dağılımı (%).....	84
Çizelge 3.20. Sektörlere göre nakdi kredi dağılımı (milyon TL)	88
Çizelge 3.21. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında kredilerin tl - yp dağılımı (milyon tl ve %)	91
Çizelge 3.22. Bankalarca açılan kredilere uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (döviz cinsi üzerinden , %)	95
Çizelge 3.23. Takipteki kredilerin (özel karşılık öncesi) toplam kredilere oranı (%)	102
Çizelge 3.24. 2005-2017 Yılları arası mevduatların krediye dönüşüm oranları.....	105
Çizelge 3.25. TBS (Türk bankacılık sistemi)'de mevduatların krediye dönüşüm oranları	112
Çizelge 3.26. Yurtiçi tasarruf ve yatırımlar (milyon tl), tasarruf açığı (milyon tl), yurtiçi tasarruf ve yatırımların gsyh'ye oranı	116
Çizelge 3.27. Hanehalkı finansal varlıkları (Milyar TL)	117
Çizelge 3.28. Yurtiçi tasarruf ve yatırımların GSYH'ye oranı	118
Çizelge 3.29. Enflasyon oranı, mevduat faiz oranı, kredi faiz oranı ve türk bankacılık sisteminde mevduatların krediye dönüşüm oranı	120
Çizelge 3.30. Sendikasyon ve seküritizasyon kredileri (milyon \$), lıbor ve trlıbor (%) Türk bankacılık sistemi'nde mevduatların krediye dönüşüm oranı ..	123
Çizelge 3.31. Seçilmiş ülkelerde mevduatların krediye dönüşüm oranları (%)	126
Çizelge 3.32. Seçilmiş ülkelerde penetrasyon oranları (%).....	128
Çizelge 4.1. 31.12.2017 İtibariyle mevduatın vade yapısı (Milyon TL)	137
Çizelge 4.2. 31.12.2017 İtibariyle mevduatın sahiplerine göre dağılımı (Milyon TL) ..	138
Çizelge 4.3. 2005-2017 Yılları arası Türk bankacılık sisteminde banka gruplarında kredinin görünümü (bin TL).....	138
Çizelge 4.4. 2005-2017 Yılları arası Türk bankacılık sisteminde banka grupları bazında tüketici kredilerin görünümü (milyon tl).....	145

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.5. Türk bankacılık sektöründe takipteki tüketici kredileri (Milyon TL)	147
Çizelge 4.6. Kredi kartları (milyon TL).....	150
Çizelge 4.7. Banka grupları bazında mevduatların krediye dönüşüm oranı	152

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Türk bankacılık sisteminde 2005 – 2017 yılları arasında mevduat ve mevduat dışı kaynakların toplam pasifler içindeki oranı (%).....	64
Şekil 3.2. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduatın banka grupları içindeki payı (%).....	67
Şekil 3.3. Tasarruf mevduatı ve döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki payı (%).....	69
Şekil 3.4. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduatın TP -YP dağılımı (%).....	71
Şekil 3.5. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında bankalarca açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (%).....	73
Şekil 3.6. Kredi kartı kullanımının (bireysel + kurumsal) taksit dağılımı (%).....	87
Şekil 3.7. Sektörlere göre nakdi kredi dağılımı (%).....	90
Şekil 3.8. Tüketici kredileri faiz oranı (%).....	96
Şekil 3.9. Bankacılık sektörünün toplam kredilerinin vade dağılımı (%).....	97
Şekil 3.10. Takipteki krediler (brüt) / toplam krediler ve alacaklar (%).....	99
Şekil 3.11. Takipteki krediler ve özel karşılıklar (Milyon TL).....	100
Şekil 3.12. Takipteki kredilerin (özel karşılık öncesi) toplam kredilere oranı (%).....	104
Şekil 3.13. Mevduatın finansal varlıklara ve krediye dönüşüm oranı.....	106
Şekil 3.14. Mevduatların krediye dönüşüm oranı ve mevduat dışı kaynakların bankaların fon kaynakları içindeki payı.....	107
Şekil 3.15. Mevduat ve mevduat dışı kaynakların toplam pasif içindeki payı.....	109
Şekil 3.16. TBS’de mevduatların krediye dönüşüm oranları (%).....	115
Şekil 3.17. Kredilerin ve mevduatın milli gelire oranı, mevduatın krediye dönüşüm oranı.....	119
Şekil 3.18. Mevduatların krediye dönüşüm oranı (Türk parası, yabancı para ve Türk bankacılık sistemi olarak).....	121
Şekil 3.19. Sendikasyon kredileri (milyon \$), TBS’de mevduatların krediye dönüşüm oranı.....	125

Şekil	Sayfa
Şekil 3.20. Avrupa birliği ve Türkiye’de mevduatların krediye dönüşüm oranları (%)	127
Şekil 3.21. Avrupa Birliği ve Türkiye’de banka hesabı penetrasyon oranı (%)	129
Şekil 3.22. Türkiye’de kredi kartı ve banka kartı sayısı (Milyon).....	130
Şekil 4.1. Mevduatlar / yabancı kaynaklar.....	133
Şekil 4.2. Mevduat dışı kaynaklar/yabancı kaynaklar	134
Şekil 4.3. Yerli bankalarda mevduat dışı fon kaynaklarının dağılımı	135
Şekil 4.4. Yabancı bankalarda mevduat dışı fon kaynaklarının dağılımı	136
Şekil 4.5. Krediler / aktifler	139
Şekil 4.6. Finansal varlıklar / aktifler.....	140
Şekil 4.7. Türk bankacılık sistemi’nde özel sektöre kullandırılan kredilerin dağılımı ...	141
Şekil 4.8. Kurumsal kredilerin banka grupları içerisindeki payı	142
Şekil 4.9. Bireysel kredilerin banka grupları içerisindeki payı.....	143
Şekil 4.10. Özel sektöre kullandırılan kredilerin vade dağılımı	144
Şekil 4.11. 2005 ve 2017 Yılında tüketici kredilerinin dağılımı.....	144
Şekil 4.12. Yerli bankalarda tüketici kredilerinin dağılımı.....	146
Şekil 4.13. Yabancı bankalarda tüketici kredilerinin dağılımı	147
Şekil 4.14. Yerli bankalarda takipteki tüketici kredileri (%).....	148
Şekil 4.15. Yabancı bankalarda takipteki tüketici kredileri (%).....	149
Şekil 4.16. Kredi kartları banka gruplarının sektördeki payları.....	151
Şekil 4.17. Yerli sermayeli banka gruplarında mevduatın krediye dönüşüm oranı.....	153
Şekil 4.18. Yerli ve yabancı sermayeli banka gruplarında mevduatın krediye dönüşüm oranı	154
Şekil 4.19. Yerli, yabancı sermayeli banka gruplarında ve TBS’de mevduatın krediye dönüşüm oranı	155

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİST	Borsa İstanbul
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DTH	Döviz Tevdiat Hesabı
ECB	European Central Bank
EURİBOR	Euro Inter Bank Offered Rate
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IAS	Uluslararası Muhasebe Standardı
IBA	ICE Benchmark Administration Limited
IDA	Uluslararası Gelişme Örgütü
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IMF	Uluslararası Para Fonu
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGF	Kredi Garanti Fonu
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LIBOR	London Interbank Offered Rate
MDC	Menkul Değerler Cüzdanı
NİFO	Net İstikrarlı Fonlama Oranı
ROM	Rezerv Opsiyon Mekanizması
SYB	Sınai Yatırım Bankası
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBS	Türk Bankacılık Sistemi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Kısaltmalar**Açıklamalar**

TGA	Tahsili Gecikmiş Alacak
TİBOR	Tokyo Inter Bank Offered Rate
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	Türk Parası
TRLIBID	Türk Lirası Bankalararası Alış Oranı
TRLIBOR	Türk Lirası Bankalararası Satış Oranı
TSKB	Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WB	Dünya Bankası
YP	Yabancı Para
YTL	Yeni Türk Lirası

1. GİRİŞ

Ekonomik yapı içinde faaliyet gösteren bireyler, firmalar ve devletten; bazılarının fon ihtiyacı olurken bazılarının fon fazlası ortaya çıkmaktadır. Fon fazlasına sahip ekonomik birimlerle fona ihtiyacı olan ekonomik birimleri bir araya getiren platformlar finansal piyasalar olarak adlandırılırlar. Ve finansal piyasalarda bu birimleri bir araya getiren finansal kurumlara en iyi örnek bankalardır.

Bankalar, para ticareti yapan kurumlar olarak, öz kaynaklarını değil, yabancı kaynakları temel fon kaynağı olarak kullanan kuruluşlardır. Bu kapsamda bankalar mevduat ihraç ederek (satarak) ve borçlanarak fon toplarlar. Topladıkları bu fonlar varlık elde edilerek kullanılır. Toplanan fonlar ile elde edilen varlıklar arasında en önemlileri menkul kıymetler ve kredilerdir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı, bankaların topladıkları mevduatların ne kadarını kredi olarak kullandığı ifade etmektedir. Bankaların etkinliği ve finansal sistemin derinliğinin bir göstergesi olan mevduatın krediye dönüşüm oranı, bankaların aracılık faaliyetlerinin en önemli göstergesidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türk bankacılık sisteminde bankaların fon kaynakları, fon kullanım alanları ve kaynak kullanımındaki yükümlülükleri incelenmiştir. Türk bankacılık sisteminde fon kaynakları başlığı altında mevduat yoluyla sağlanan kaynaklar, mevduat dışı kaynaklardan sağlanan fonlar, diğer yabancı kaynaklardan sağlanan fonlar ve öz kaynaklardan sağlanan fonlar ele alınmıştır. Fon kullanım alanlarında ise likit olarak kullanılan fonlar, finansal varlık olarak kullanılan fonlar, kredi olarak kullanılan fonlar, sabit varlıklara kullanılan fonlar ve diğer aktiflerde kullanılan fonlar incelenmiştir. Ardından bankaların çeşitli fon kaynaklarından hangilerini tercih edeceklerini belirleyen kriterlerden en önemlisi olan kullanılan kaynağın maliyeti incelenmiştir. Kaynak kullanımında karşılaşılan yükümlülükler ve kaynak maliyeti açıklanmıştır. Bankalar için bir yükümlülük olan zorunlu karşılık oranındaki artış veya azaltılışın mevduatın krediye dönüşümüne etkileri ifade edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında mevduatların krediye dönüşüm oranı her bir yıl içinele alınarak incelenmiştir. 2008 yılının son üç ve 2009 yılının ilk üç ayını kapsayan altı aylık sürede, 2008 küresel ekonomik krizin finansal anlamda en üst seviyede olduğu, etkilerinin verilere yansıdığı zaman dilimidir. Mevduatın krediye dönüşüm oranında küresel krizin etkilerinin daha net

izlenebilmesi için 2008 Mart - 2010 Aralık döneminde üçer aylık kredi ve mevduat verileri ele alınmıştır.

Mevduatların krediye dönüşüm oranının değerlendirilmesi açısından yurtiçi tasarruf ve yatırımlar, enflasyon, faiz oranları ele alınarak değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca seçilmiş Avrupa Birliği ülkeleri ile Türk Bankacılık Sistemi bankacılık penetrasyon oranları ışığında mevduatların krediye dönüşüm oranları açısından karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise mevduatların krediye dönüşüm oranının değerlendirilmesi açısından yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar incelenerek farklılıklar tespit edilip nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE FON KAYNAKLARI VE FON KULLANIM ALANLARI

2.1. Türk Bankacılık Sisteminde Fon Kaynakları

İçerisinde yaşadığımız dönemde bankaların faaliyet alanları çok çeşitlenmiş olsa da esas olarak bankalar para ticareti yaparak kazanç elde etmeye çalışan kurumlardır. Bu amaçla, bankalar farklı kaynaklardan elde ettikleri fonları, bu fonlara ihtiyaç duyanlara kredi veya başka yollarla aktararak onları finanse ederler. Bu işten faiz veya başka adlarla aldıkları paylar, bankaların kazançlarının temel kaynağını oluşturmaktadır.

Banka bilançosu, bankanın belli bir tarihteki iktisadi ve mali durumunu yansıtan; bankanın varlıklarıyla bu varlıkların sağlandığı kaynakları (özkaynaklarını ve borçlarını) gerçeğe uygun ve doğru bir şekilde gösteren mali tablodur. Bilançoda varlıklar paraya dönüşüm çabukluğu, kaynaklarsa ödeme çabukluğu dikkate alınarak düzenlenir. Basit olarak bir banka bilançosunun kaynakları ve varlıkları aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Varlıklar	Kaynaklar
Rezervler - Zorunlu - Serbest	Mevduat - Vadeli - Vadesiz
Menkul Kıymetler	Mevduat Dışı Kaynaklar
Krediler - Kısa Vadeli - Uzun Vadeli	- Uluslararası Piy. Sağ. Krediler - Yurt İçinden Sağ. Krediler - Tahvil ve Bono İhracı Gibi Borçlanma Senetleri ile Sağ. Fonlar - Para Piyasalarından Sağ. Kaynaklar - Fonlardan Sağ. Kaynaklar
Diğer varlıklar	Özkaynaklar Diğer kaynaklar
VARLIKLAR TOPLAMI	KAYNAKLAR TOPLAMI

Çizelge 2.1. Banka bilançosu

Bankalar maliyetlerinin minimum düzeyde olmasını istedikleri için fon kaynaklarının tercihinde maliyet unsurunu dikkate almaktadır. Banka için farklı maliyetleri olan mevduat, mevduat dışı kaynaklar ve özkaynaklardan en düşük maliyetli olan tercih etmek istemektedir.

Bankalar, maliyetini minimum ve kârını maksimum düzeyde tutmak isteyeceği için özkaynaklarını değil, yabancı kaynakları temel fon kaynağı olarak kullanan kuruluşlardır. Bu amaç doğrultusunda bankalar mevduat ihraç ederek (satarak) ve borçlanarak fon toplarlar ve topladıkları bu fonları varlık elde edilerek kullanılır. Toplanan fonlarla elde edilen varlıklar arasında en önemlileri menkul kıymetler ve kredilerdir.

2.1.1. Mevduat Yoluyla Sağlanan Kaynaklar

Mevduat; bankalara, bir faiz karşılığında, gerçek ve tüzel kişilerin, istedikleri anda ya da belirli bir süre sonra veya belirli bir ihbar süresine uyararak geri almak üzere yatırılan paralardır. Kökeni Arapça olan mevduat kelimesi, tevdi kelimesinden türemiş olup, tevdi bir şeyi bir yere emanet olarak bırakmaktır. Tevdi işlemleri kapsamında her türlü eşyayla değerini kıymeti, evrak ve paranın açık ya da kapalı olarak bırakılması söz konusu olurken, mevduat yalnızca paranın tevdi edilmesini kapsamaktadır.

Mevduat, bankaların kaynakları arasında önemli bir yer tutar. Bankalar fon fazlası olan müşterilerden daha düşük maliyetle fonu alırken aldığı fonu daha yüksek maliyetle fona ihtiyacı olan yani kredi çekmek isteyenlere satarak aradaki marj kadar kâr etme amacındadır. Bankalar arasında yaşanan bu rekabet mevduat faiz oranlarında farklılaşmalara neden olmaktadır. Mevduat faizi, hesaba yatırılan paraya, belirli bir vade sonunda belirli bir oranda faiz kazandıran hesap çeşidi olan vadeli mevduat hesabında kullanılan faiz oranıdır ve o günkü piyasanın içinde bulunduğu koşullara ve bankadan bankaya göre değişmektedir.

“Bankacılık Yasası gereği Türkiye’de mevduat kabulü konusunda bir yetki kısıtlaması bulunmakta olup tasarruf sahiplerinden mevduat vb. adlarla para toplamaya yetkili kurumlar yalnızca; Mevduat Bankaları (Ticari Bankalar) ile Katılım Bankaları olarak belirlenmiştir. Yatırım ve kalkınma bankalarının mevduat toplama yetkileri bulunmamaktadır. Bunlar kendi özkaynaklarını veya diğer mali kurumlardan sağladıkları kaynakları satmaktadırlar.”

“Yatırım ve kalkınma bankalarında, parayı kendileri aramakta borç verenle de pazarlık yapabilmektedirler. Borç veren her bir kişi ile ayrı bir sözleşme yapma imkânı bulunmaktadır. Burada paranın yatırılması değil, borç olarak verilmesi söz konusudur. Ayrıca borçlar kanununda yatırım ve kalkınma bankalarının talepleri halinde, TCMB

(Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası)'nin görüşü alınarak, bakanlığın önerisi ve bakanlar kurulunun izni ile mevduat kabul edebilecekleri düzenlenmiştir¹.”

Mevduatın genel olarak özellikleri şunlardır²:

- “Mevduat toplama bankalarca yapılır. 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 4. maddesi gereğince mevduat toplama işi sadece mevduat bankaları tarafından gerçekleştirilir”.
- “Mevduat para olarak toplanır. Mevduatın ikinci özelliğini, bankanın bu işlem aracılığı ile para toplaması oluşturmaktadır”.
- “Para veya ödeme araçlarının karşılığı olan para, mevduatı oluşturabilir. Bunun dışında saklanmak üzere bırakılan değerler, örneğin hisse senetleri mevduat işlemi değil, emanet alma işlemidir. Mevduat para olarak alınıp, para olarak geri verilirken, emanet işleminde alınan şey saklanır ve aynen iade edilir”.
- “Mevduat sahibi mevduatını dilediği anda geri çekebilir. Mevduat olarak alınan tutar, bankaya tevdi edilen tutarlar olarak, belli bir vadede veya talep edildiğinde tevdi edene geri verilmelidir”.
- “Mevduat sahibine bir kısım hizmetlerden yararlanma olanağı sağlar. Mevduat sahibine; hesaba çek düzenleyebilme, banka kartı kullanabilme, havale yapabilme gibi hizmetlerden yararlanma olanağı sağlar”.

2.1.1.1. Mevduatın önemi

Bankaların kuruluş amaçları arasında en önemlisi “para ticareti yapmak” tır. Nitekim sermaye ve yedek akçeler gibi özkaynaklarından daha çok aralarında mevduatın da yer aldığı yabancı kaynaklara dayanarak faaliyet gösteren bankaların itibar kazanmaları ve rakiplerine karşı üstünlük sağlamaları büyük ölçüde ulaştıkları mevduat miktarı ile ölçülmektedir. Bir banka için hayati önem taşıyan mevduat, bankanın prestiji açısından olduğu kadar, büyüklüğünün bir göstergesi sayılması açısından da ön plana çıkmaktadır³.

Mevduat bankaları kârlılıklarını olumsuz etkilemeyecek şekilde mevduata yüksek faiz oranları vererek halkın tasarruflarını mevduat şeklinde değerlendirmeye teşvik etmektedirler.

¹ Turanboy, K.N. (1997). Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği, **Gazi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1 (1), s.3.

² Hazar, A. (1996). Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.15-16.

³ Takan, M. (2015). **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem** (7. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları, 1.

Bir ülkede üretimin arttırılabilmesinin, ekonominin genişlemesinin ve kalkınma hızının istenilen düzeye çıkarılabilmesinin ön koşulu yatırımların arttırılmasıdır. Yatırımların artışı ise bu yatırımlarda kullanılacak kaynakların etkin bir biçimde sağlanmasına ve bu kaynakların en uygun alanlarda kullanılmasına bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında bireysel tasarruf sahiplerinin bankalara sunmuş oldukları fonlar, diğer bir anlatımla mevduat, yatırımların finansmanında kullanılacak kaynaklardan en önemlisidir ⁴.

2.1.1.2. Mevduatın sınıflandırılması

Mevduat çeşitli kriterler esas alınarak farklı şekillerde sınıflandırılabilir.

“TCMB’nin 3 Şubat 2007 tarihli ve 26423 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ” inin 3. maddesine göre mevduatın vadeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.”

Vadesiz mevduat: “Bankanın izni aranmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yıl sonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduattır”.

İhbarlı mevduat: “Çekileceği tarihten 7 gün önce yazılı bir ihbar verilmek suretiyle çekilebilecek mevduattır”.

Vadeli mevduat: “1 aya kadar vadeli (1 ay dâhil), 3 aya kadar vadeli (3 ay dâhil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dâhil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) olarak açılacak mevduattır”.

Birikimli mevduat: “Asgari 5 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya 3 aylık sürelerle hesaba para yatırmaya imkân veren mevduattır”.

“Tebliğ aynı zamanda mevduat türlerini de tanımlamıştır. İlgili tebliğe göre mevduat türleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir”.

Tasarruf mevduatı

⁴ Aydın, N. (2004). Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 50.

“Tebliğin 6. maddesine göre tasarruf mevduatı, mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduattır”.

Resmi kuruluşlar mevduatı

“Tebliğin 8. maddesinde resmi kuruluşlar mevduatı tanımlanmıştır. Resmi kuruluşlar mevduatları şunlardır”;

- “Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerine ait mevduatlar”,
- “Özel bütçeli idarelere ait mevduatlar”,
- “Düzenleyici ve denetleyici kurumlara ait mevduatlar”,
- “Sosyal güvenlik kurumlarına ait mevduatlar”,
- “Yerel yönetimlere ait mevduatlar”,
- “Mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hâkimliklerine ait mevduatlar”.

Ticari kuruluşlar mevduatı

“İlgili tebliğin 9. maddesinde ticari kuruluşlar mevduatı tanımlanmıştır. Ticari kuruluş mevduatları şunlardır”;

- “Gerçek kişilerin ticari işletmelerine ait mevduat”,
- “Her çeşit ortaklıklara ait mevduat”,
- “Kamu iktisadi teşebbüsleri (bankalar hariç) ile bunlara ait müesseselere, bağlı ortaklıklara, iştiraklere ve işletmelere ait mevduatlar”,
- “Yerel yönetimlerin ticari işletmelerine ait mevduatlar”,
- “Döner sermayeli kuruluşlara ait mevduatlar”,
- “Vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere ait mevduatlar”,
- “Kooperatiflere ait mevduatlar”,
- “Sigorta şirketlerine ve emeklilik şirketlerine ait mevduatlar”,
- “Banka dışı diğer mali kesime ait mevduatlardır. Bu mevduatlar, finansal kiralama şirketlerine, faktoring şirketlerine, tüketici finansmanı şirketlerine, aracı kurumlara, portföy yönetim şirketlerine, menkul kıymet yatırım fonlarına, risk

sermayesi yatırım ortaklıklarına, menkul ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarına ve diğer banka dışı mali kesim kuruluşlarına ilişkin mevduatları kapsar”.

Bankalar mevduatı

“İlgili tebliğin 10. maddesine göre bankalar mevduatı, TCMB ve bankalar ile özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlara ait mevduatlardır”.

Diğer kuruluşlar mevduatı

“İlgili tebliğin 11. maddesinde diğer kuruluşlara ait mevduatlar tanımlanmıştır. Diğer kuruluşlar mevduatı şunlardır”:

- “Vakıflara ait mevduatlar,”
- “Derneklere ait mevduatlar,”
- “Birliklere ait mevduatlar,”
- “Sendikalara ait mevduatlar,”
- “Tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına ait mevduatlar,”
- “Noter teminat ve emanetine ait mevduatlar,”
- “Mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hâkimlikleri nezdindeki paralara ilişkin mevduatlar,”
- “Mahkemelerce tevdi yeri gösterilmek üzere yatırılan paralara ait mevduatlar,”
- “Apartman yönetimine ait mevduatlar,”
- “Elçilik ve konsolosluklara ait mevduatlar,”
- “Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki büro ve temsilciliklerine ait mevduatlar,”
- “Fonlara ait mevduatlar,”
- “Sayılanlar dışında kalan kuruluşlara ilişkin mevduatlardır.”

Yukarda sayılan ayrımlar dışında uygulamada mevduatın açıldığı para cinsine göre de ayırımı söz konusudur. Açıldığı para türüne göre mevduat, Türk Lirası cinsinden açılan mevduat ve Yabancı Para cinsinden açılan mevduat olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.1.3. Mevduatın sigortalanması

“Mevduat sigorta sistemi, finansal sistem hakkında daha az bilgi sahibi olabilecek küçük tasarruf sahiplerinin, bankalara veya tasarruf kuruluşlarına yatırdıkları mevduatlarının kısmen ya da tamamen güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş bir sigorta sistemidir. Mevduat sigorta sistemi, ekonomide ve mali sektörde ortaya çıkabilecek krizlerden etkilenen bankacılık sektörünün yükümlülüklerini yerine getirmeme riskini mevduat sigorta kurumlarına aktararak, bankacılık sektörüne olan güvenin sürdürülmesini de sağlamaktadır. Makro açıdan bakıldığında, mevduat sigortasının, tasarruf sahiplerinin paniğe kapılarak birikimlerini bankacılık sistemi dışına çıkmasını önleyici bir fonksiyonu olduğundan, finansal sistemin istikrarına katkıda bulunduğu görülmektedir”⁵.

Pek çok sebep mevduat sigortası uygulamasını ülkeler için gerekli kılmıştır. Bunlar; mudilerin sigortalanmış mevduatlarının hemen geri ödenebilmesine yönelik bir müşteri koruması sağlanması, kamu düzeni ve finansal istikrarın muhafaza edilmesine yönelik olarak banka iflaslarının çözümlenmesi ve yayılmasının önlenmesi, tasarrufların artırılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, küçük ve yeni kurulan bankalara, daha büyük çapta faaliyet gösteren bankalar ve kamu bankalarıyla rekabet edebilme imkanı verilmesi, hükümetin banka iflasları karşısında maruz kalacağı maliyetlerin sınırlarının belirlenmesi ve diğer bankaların, çözümlene sürecine giren bankalara katkıda bulunmasının sağlanması olarak sıralanabilir ⁶.

Mevduat sigorta sisteminin gerekliliği ve faydalarına rağmen olumsuz etkilerinin de olduğu öne sürülmektedir. Bu görüşe göre sistem, riski yüksek ve kötü yönetilen bankaları desteklemektedir.

Mevduat sahipleri, “bankalardaki mevduatın garanti altında olduğunu bildiklerinden bankaların risk durumuyla ilgilenmemekte, bankalar da risk alımını arttırmakta ve riskli projeleri finanse etmektedirler. Buna göre, mevduat sigortasının varlığı, bankaları daha riskli yatırımlara yönelterek, bankaların likiditesine ciddi zararlar verebilmektedir. Bu bağlamda sigorta kapsamındaki mevduatla spekülasyon yatırımlar

⁵ Ayzit, M. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, s.4.

⁶ Garcia, G. (2000). Deposit Insurance and Crisis Management, IMF Working Paper, WP/00/57, 8.

finanse edilmekte ve bunun maliyetine ise iyi idare edilen kuruluşlar ve vergi ödeyenler katlanmaktadır”⁷.

Türkiye’de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde gerçek kişiler adına açılmış olan ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden cinsinden, tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reeskontları toplamı ve her bir gerçek kişi için 50 bin Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren her bankanın mevduat kabul yetkisi yoktur. T.C. Merkez Bankası ile kalkınma ve yatırım bankaları da birer banka oldukları halde, mevduat toplayamazlar. Bu bakımdan, banka niteliği taşıdıkları halde, kalkınma ve yatırım bankalarındaki paralar, mevduat sigortası kapsamına girmez.

Türkiye’de mevduatın sigortaya tabi olabilmesi için mevduatın yatırıldığı bankanın öncelikle Türkiye’de faaliyet gösteren bir banka olması gerekir. Yurt dışında faaliyet gösteren bankalardaki mevduat, Türk vatandaşları tarafından yatırılmış olsa bile sigorta korumasından yararlanamaz. Bu kapsamda, KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)’de faaliyet gösteren bir bankaya yatırılan mevduat, bu bankanın ortakları T.C. vatandaşı olsa bile, sigortaya tabi değildir.

Türkiye’de tasarruf mevduatının korunmasının temeline bakıldığında 1933 yılında çıkarılan Mevduatı Koruma Kanunu’na dayandığı görülmektedir. 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu’na göre, bankaların mevduat karşılığı kasalarında bulundurmaları zorunda oldukları munzam karşılıklar tasarruf mevduatının imtiyazlı karşılığı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, bu munzam karşılıklar, bankanın diğer alacaklıları tarafından haczedilememekte ve mevduat sahiplerinin teminatı sayılmaktadır. Munzam karşılıkların yeterli olmadığı düşüncesiyle, 1936 yılında çıkarılan 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile mevduatların % 40’ı ilgili bankanın aktifinde mevcut bütün kıymetlerin üzerinde imtiyazlı alacak kabul edilerek, iflas halinde bu % 40’lık kısmın tasfiye sonucu beklenmeden tasarruf sahiplerine ödenmesi öngörülmüştür.

Tasarruf mevduatının imtiyazlı alacak kabul edilmesinin yeterli korumayı sağlamadığı görüldüğü için, 1958 tarihli 7129 sayılı Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapılarak, tedrici tasfiye yöntemi kabul edilmiş ve Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur.

⁷ Özdemir, M.E. (1996). **Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Alternatif Yaklaşımlar**. Ankara: T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, s.4.

1980'lerin başında yaşanan banker krizinden sonra, tedrici tasfiye sistemi ve Bankalar Tasfiye Fonu'nun yetersiz olduğu görülerek, bankacılık sisteminde köklü değişiklikler getiren 70 Sayılı Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur.

Fonun idare ve temsili ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 1.9.2000 tarihi itibarıyla faaliyete geçmesine kadar Merkez Bankası tarafından yapılmıştır. 25.12.2003. tarihli 25328 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5020 sayılı Kanun uyarınca Bankalar Kanununda yapılan değişikliklerle TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu)'nin karar organı BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) bünyesinden çıkarılarak ayrı bir kuruma dönüştürülmüştür.

“5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine göre fonun görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir:”

- “Kredi kuruluşları, nezdindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını sigorta etmek,”
- “Sigortaya tâbi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarını, Merkez Bankası, Kurul ve Hazine Müsteşarlığının olumlu görüşünü almak suretiyle belirlemek,”
- “Risk esaslı sigorta priminin tarifesini, tahsil zamanını, şeklini ve diğer hususları BDDK'nın görüşünü almak suretiyle belirlemek,”
- “Faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdinde bulunan ve doğruluğu hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanan mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmını doğrudan veya ilan edeceği başka bir banka aracılığı ile kaynaklarından ödemek,”
- “Denetlemeler sonucunda; kredi kuruluşunun temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetiminin BDDK tarafından fona devrini müteakip, zararın mevcut ortakların sermayesinden indirilmesi kaydıyla, kısmen veya tamamen devir, satış veya birleştirilmesi işlemlerini gerçekleştirmek,”
- “Denetlemeler sonucunda; BDDK tarafından bankanın faaliyet izninin kaldırılmasını müteakip, bankanın yönetim ve denetimini devralarak iflas ve tasfiye işlemlerini gerçekleştirmek,”
- “Fonun menfaatlerini koruyucu anlaşmazlıkları önleyici hukuki tedbirleri zamanında almak, ayrıca Fona ilişkin her türlü uyuşmazlığın adli ve idari merciler

ile icra dairelerinde takibi, savunulması ve çözümlenmesi amacıyla gerekli işlemleri yapmak,”

- “Finansal sistemin bütününe sirayet edebilecek ölçüde olumsuz gelişmelerin BDDK'nın koordinasyonunda, diğer kamu kurumları ile birlikte tespitine yönelik çalışmaları yapmak ve bu çerçevede Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen olağanüstü tedbirleri derhal uygulamak.”

2.1.2. Mevduat Dışı Kaynaklardan Sağlanan Fonlar

Bankaların en önemli fon kaynağı mevduattır ve fon ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mevduatın ardından mevduat dışı kaynaklardan sağlanan fonları kullanmayı tercih ederler. Bankaların mevduat dışı kaynaklardan fon sağlamayı tercih etme nedenleri kaynaklarını çeşitlendirmek ve kaynak maliyetlerini düşürme amacı olarak ifade edilebilir.

Sermaye hareketlerinde serbesti, kambiyo kontrollerin büyük ölçüde kaldırılması, finansal pazarlarda küreselleşme, yeni finansal araçların geliştirilmesi, menkul kıymetleştirmenin (securitization) yaygınlaşması, bankalara mevduat dışı kaynaklar konusunda olanaklar yaratmıştır⁸.

Mevduat dışı kaynaklar genel olarak aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır;

- “Yurtiçinden alınan kredi olarak sağlanan fonlar,”
- “Yurtdışından alınan kredi olarak sağlanan fonlar,”
- “İhraç edilen borçlanma senetleri ile sağlanan fonlar,”
- “Fonlardan sağlanan kaynaklar,”
- “Para piyasalarından sağlanan kaynaklardır.”

2.1.2.1. Yurtiçi kredi olarak sağlanan kaynaklar

Yurtiçinden alınan krediler, Merkez Bankası’ndan alınan krediler ve yurtiçindeki bankalar ve diğer finans kuruluşlarından alınan kredilerden oluşmaktadır. Merkez bankaları, ekonomide likidite darlığı çekildiği zaman bankalara kredi kolaylığı gösterirler. Merkez bankaları açtıkları kredileri para politikası aracı olarak kullanmaktadırlar. Merkez

⁸ Akgüç, Ö. (2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık, s.431.

bankası kredi verdiği zaman piyasaya kredi miktarında para çıkarılmış olur, açılan kredi geri ödendiği zaman, ödenen kredi kadar para tedavülden çekilir⁹.

“2001 yılı bankacılık krizinden sonra 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu’nda değişiklik yapılarak, Merkez Bankası’nın bankaların likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu bağlamda TCMB, ödeme sisteminde aksamalara sebep olabilecek geçici likidite sıkışıklıklarını ve finansal piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını engelleyebilecek teknik kaynaklı ödeme sorunlarını gidermek amacıyla, sisteme, teminat karşılığında gün içi ve gün sonu kredi imkânı sağlayabilmektedir. Ayrıca, TCMB, banka sisteminde belirsizlik ve güvensizlik oluşan bankalara, şartları Merkez Bankası tarafından kararlaştırmak üzere, fon çekilişlerini karşılayacak miktarda kredi de verebilmektedir¹⁰.

TCMB’nin bankalara açmış olduğu başlıca krediler aşağıdaki şekilde sağlanmaktadır. Bunlar¹¹;

- İskonto edilmiş senetlerin reeskontu,
- Senetler karşılığı kredi,
- Tahvil ve kıymetli madenler karşılığında avanslardır.

Bankaların TCMB’den borçlanma yoluyla likidite ihtiyaçlarını karşılamak için kısa vadeli fon temin etmeleri, reeskont ve avans işlemlerine dayanmaktadır. Bankaların iskonto etmiş oldukları senetleri tekrar TCMB’ye iskonto ettirmeleri reeskont işlemi olarak adlandırılırken, avans işlemleri de, altın ve tahvil karşılığında bankaların TCMB’den almış oldukları kredilerdir¹².

Reeskont penceresi politikası, TCMB’nin para politikası araçlarından biri olup reeskont oranının değiştirilmesi ile reeskont kredilerinin hacmini ve parasal tabanı etkileyerek para arzının değişmesine neden olmaktadır. reeskont kredilerinin artması parasal tabanı genişletip ve arzı arttırırken; reeskont kredilerinde azalma ise parasal tabanı daraltıp ve para arzını azaltmaktadır.

⁹ Hazar, A. (1996). Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 27

¹⁰ Akgüç, Ö. (2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık, s.433-434.

¹¹ Altan, M. (2001). **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul: Beta Basım, s.119.

¹² Tanrıöven, C. (2003). Türk Bankacılık Sektöründe Risk Analizi ve Mali Bünye Bozulmalarına (İflas) Karşı Erken Uyarı Modeli Geliştirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

2.1.2.2. Yurtdışı kredi olarak sağlanan kaynaklar

“Kar sağlamak amacıyla kurulan bankaların, söz konusu amacı gerçekleştirmek için uyguladıkları politikalardan biri de uygun maliyetle yurtdışından borçlanıp, bu fonu yurtiçinde kaynak ihtiyacı içindeki kesime aktarmak ve/veya kârlılığını yüksek araçlara yönlendirmektir. Bu bağlamda bankalar uluslararası mali piyasalardan iki şekilde doğrudan borçlanabilmektedirler. Birincisi, uluslararası mali piyasalardan sendikasyon kredisi kullanmak diğeri ise uluslararası piyasalarda tahvil, finansman bonusu, varlığa dayalı menkul kıymet gibi menkul kıymet ihracı gerçekleştirmektir”¹³.

Sendikasyon kredileri, bir bankanın liderliğinde iki veya daha fazla banka tarafından sağlanan ve düşük maliyetli, genellikle miktar olarak büyük ve orta vadeli olan kredilerdir¹⁴.

Sendikasyon kredileri, iki veya daha fazla bankanın ticari banka ilişkisi ile bir borçluya kredi açtığı ve faiz ödemeleri belli bir paradaki kısa vadeli değişken faiz oranlarına bağlı olarak yapılan kredi türüdür¹⁵.

Sendikasyon kredisi, gerçekte birden fazla bankanın tek bir borçluya eşanlı olarak bir seri kredi sağlamasıdır. Bunun gerçekleşmesi için borçlunun, onlarca belki daha fazla sayıda bankaya ayrı ayrı başvurması söz konusu değildir. Bir lider finansman kurumu, önder banka, kredinin başlangıcından, tümüyle geri ödeninceye kadar, kredinin düzenlenmesinde, organizasyonunda en önemli role sahiptir. Bu nedenle lider finansman kurumunun seçimi, kredinin başarısı için büyük önem taşır. Lider finansman kurumu, önder banka, tanınmış, itibarı yüksek, diğer bankalarla iyi ilişkiler kurabilen, kredinin coğrafik bölgeler itibariyle dağılımını sağlayabilecek büyük bir banka olmalıdır¹⁶.

Sendikasyon kredileri, “borçlanıcılara birtakım avantajlar sağlamaktadır. Kullanım serbestliğinin yanında temin edilen tutarın yurtiçi piyasalardan elde edilmesinde güçlük oluşabilecek kadar yüksek olması, hukuksal düzenlemelerin maliyet avantajı oluşturması gibi nedenler belli başlı avantajlar arasında sayılabilir. Sendikasyon kredileri, sendikasyona tabi bankalara da riski paylaşma, piyasa değeri edinme ve en önemlisi verilen kredileri

¹³ Kurt, Ç. (2006). Türk Bankacılık Sektörünün Ekonomiye Yabancı Kaynak Kazandırmadaki Rolü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

¹⁴ Uzunoğlu, S. (1996). **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**, Ekonomik Araştırmalar Merkezi, İstanbul, s.24.

¹⁵ Fisher, G.F. (1988). **Eurobonds**, London: Euromoney Publications PLC, s.224.

¹⁶ Akgüç, Ö. (2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık, s.435-436.

teminat göstererek yeniden menkul kıymet ihraç edip bu sayede sendikasyon kredilerinin ikincil piyasasında da faaliyette bulunma ve komisyon gelirleriyle karlılığını artırma gibi avantajlar sunmaktadır¹⁷.

Türkiye’de de diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi şirketlerin ve bankaların özellikle sendikasyon kredilerine yönelmelerinin temelinde, finansman kaynaklarını çeşitlendirme ve döviz kurlarındaki artış oranı ile yurtiçi faiz oranları arasındaki makasın açıldığı dönemlerde, dönemsel maliyet avantajından yararlanma gibi bir takım amaçlar yatmaktadır¹⁸.

2.1.2.3. İhraç edilen menkul kıymetlerden sağlanan kaynaklar

Mevduat toplamak, yurtiçi ve yurtdışı bankalardan kredi almak yanında bankaların kullanabileceği bir diğer yabancı kaynak, bankaların borçlanarak fon elde etmeleridir. Bankalar ihraç ettikleri tahviller, bonolar, mevduat sertifikaları, varlığa dayalı menkul kıymetler ve diğer borçlanma senetleri yoluyla borçlanabilir.

Bu kapsamda, Türkiye’de uygulanmasına son verilmiş olmakla beraber, para piyasasının gelişmiş olduğu ekonomilerde yaygın bir şekilde uygulanan mevduat sertifikası çıkarılması ile varlığa dayalı menkul kıymetler üzerinde durulmalıdır¹⁹.

Finansal serbestleşme sonrasında artan ürün çeşitliliği ile birlikte Türkiye mali sisteminde kullanılmayan bazı enstrümanların da devreye girmesi gerçekleşmiştir. Bu mali araçlardan en fazla yaygınlaşanı “hamiline yazılı mevduat sertifikası” olarak adlandırılan ve bankaların “sırdaş hesap” adı altında ihraç ettikleri mevduat sertifikaları, bankalara belirli bir vade ile yatırılan paralar karşılığında, hesap sahibinin kimliğini gizli tutan, bankadaki mevduatın tutarını ve vadesini göstermek üzere verilen, hamiline yazılı bir belgedir²⁰.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet uygulaması ise, bir finansal kurumun bilançosunun aktifinde yer alan gelir getirecek varlıkların oluşturduğu portföyden elde edilecek nakit akımlarını teminat göstererek, yatırımcılara pazarlanabilir menkul kıymetler satma yoluyla

¹⁷ Kurt, a.g.e., s.54-55

¹⁸ Akyüz, A. (1993). Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye, **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, 87 (8), s.18.

¹⁹ Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 36, s.443.

²⁰ Yenice, S. (2009). Mevduat Bankalarında 1984 – 2008 İtibariyle Varlık ve Kaynak Yapısındaki Değişmelerin Analizi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, s.37

fonları attırma sürecini ifade etmektedir²¹. Bu süreçte yatırımcılara ihraç edilen menkul kıymetlere varlığa dayalı menkul kıymetler denilmektedir. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet uygulaması, kısaca bilançoyu likit hale getirmek amacıyla bilançonun aktifindeki varlıkların menkul kıymetlere dönüştürülmesi olarak tanımlanabilmektedir.

2.1.2.4. Fonlardan sağlanan kaynaklar

Bankalara; “bütçeden, bakanlıklardan ve diğer kamu kaynaklarından yasa ya da idari kararlarla tahsis edilen fonlar için kullanılan bir hesap grubudur. Özellikle kamu bankalarına özel görevleri gereği yurt dışında veya hükümet tarafından belirli amaçlarda kullanılması için fonlar sağlanmaktadır. Mesela, Halk Bankasına küçük ve orta boy işletmeler için, Ziraat Bankası’na çiftçilere kullanılmak üzere fonlar tahsis edilmektedir”²².

Yabancı kaynak niteliğindeki bu kaynaklar genellikle az gelişmiş ve kalkınmakta olan ülkelere belirli projeler bazında ve uygun şartlarda orta ve uzun vadeli kredi vermek amacıyla oluşturulmuş çeşitli mali kurumlar ve çeşitli ülkelerin katılımı ile oluşturulan fonlardan (Örneğin Uluslararası Finans Kurumu IFC, Uluslararası Para Fonu IMF, Uluslararası Gelişme Örgütü IDA) temin edilebilmektedir²³.

Uluslararası Finans Kurumu IFC ve Uluslararası Para Fonu IDA’ya üye olmak Dünya Bankası WB ve Uluslararası Para Fonu IMF’ye üye olmayı gerektirmektedir. IFC ile Dünya Bankası ve IDA arasındaki temel fark, IFC’nin kalkınma çabalarına, özel kesim aracılığıyla Dünya Bankası ve kamu kesimi aracılığıyla IDA’nın katkıda bulunmaya çalışmalarıdır.

2.1.2.5. Para piyasalarından sağlanan kaynaklar

Bankaların para piyasalarından sağladığı fonları bankalararası para piyasasından sağlanan fonlar, repo işlemlerinden sağlanan fonlar ve İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) Takasbank A.Ş. bünyesinden sağlanan fonlar olarak sıralanabilir.

²¹ Hull, E.D. (1989). The Complete Story on Securitization of Bank Assets: Part1, **The Journal of Commercial Bank Lending**, s.20.

²² Takan, **a.g.e.**, s. 94.

²³ Hazar A., Babuşcu, Ş. (2013). Türk Bankacılık Sektörü Kredi-Mevduat Gelişmelerinin Bölgesel Analizi (2005-2011), Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 37.

“Bankalararası para piyasası (interbank) kısa dönem likidite ihtiyacının giderilmesi amacıyla bankalararası rezerv hareketlerini desteklemek, sistemdeki likiditenin düzenlenmesi ve dengeli bir biçimde bankalar arasında dağılımına yardımcı olmak ve kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla 2 Nisan 1986 tarihinde kurulmuştur. Bu tarihten itibaren kısa dönem nakit fazlası olup bunu plase edemeyen bankalar ile kısa dönem nakit ihtiyacı bulunup bu ihtiyacını uzun dönemli varlıklarını elinden çıkarmadan karşılamak isteyen bankalar Merkez Bankası aracılığında karşılaşarak söz konusu ihtiyaçlarını karşılamışlardır”²⁴.

Bankaların, bankalararası para piyasalarına olan borçları fon kaynakları içerisinde mevduat dışı kaynaklarda gösterilirken, bankaların bankalar arası para piyasasından alacakları ise fon kullanımları bölümünde likit varlıklar içerisinde izlenmektedir²⁵.

Bankaların para piyasalarından sağladıkları bir diğer kaynak yapmış oldukları repo işlemlerinden doğan borçlarıdır. Repo (geri satım vaadiyle alım), piyasada likidite sıkıntısının geçici olduğu durumlarda, bankacılık sistemi rezervlerinin geçici bir süre için artırılması amacıyla kullanılmaktadır. Ters repo işlemleri (geri alım vaadiyle satım) ise genellikle piyasada geçici likidite fazlası olduğu durumlarda, fazla likiditenin çekilmesi amacıyla yapılır. Repo ve ters repo işlemleri 2002 yılına kadar nazım hesaplarda izlenirken 2002 yılından sonra bilançoğa dâhil edilmiştir.

Türev ürünler, günümüzün finansal piyasalarının merkezinde yer alan en önemli finansal enstrümanlardan biridir. Türev ürünler, riskleri yönetmek ve risklere karşı korunmak amacıyla kullanılabilirdiği gibi, yatırım ve arbitraj amacıyla da kullanılabilen enstrümanlardır. Bankaların geleneksel fonksiyonları olan mevduat toplama ve kredi verme faaliyetleri, bankaları çeşitli finansal risklere maruz bırakmaktadır. Bankalar, türev piyasalarda, spot piyasadaki mevcut veya gelecekte planladıkları pozisyona eşit ve tersi yönde bir pozisyon olarak aktif ve pasif pozisyonlarını hedge edebilirler.

Faizlerin yüksek olduğu dönemlerde, bankaların en önemli gelir kaynaklarından biri faiz olmuştur. Özellikle bankalar kamu kâğıtlarına yatırım yaparak fazla bir risk almadan gelirlerini artırabilmişlerdir. Dolayısıyla, önemli ölçüde faiz geliri elde eden bankaların, maruz kaldıkları riskleri yönetmek veya karlılıklarını artırmak amacıyla türev

²⁴ Yiğit, S. (2002). TCMB Bankalararası Para Piyasası, Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği, 6, s.4.

²⁵ Yenice, a.g.e., s.39.

ürünleri fazla tercih etmedikleri ifade edilebilir²⁶. Son yıllarda Türk bankacılık sistemi içerisinde türev ürünlere yönelik işlemlerde ciddi artışlar yaşanmış olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin henüz türev faaliyetleri konusunda yeterince gelişmediği ve gelişmiş ülkelerin çok gerisinde kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Türev ürünler, gelecekte bir yükümlülük veya varlık doğurma amaçlı sözleşmeler olması nedeni ile imzalandığı tarihte bilançolarda nazım hesaplarda izlenmekte, hesap dönemi sonlarında kullanım amacına göre ya kar zarar ya da özkaynaklar ile ilişkilendirilerek, dönemsel olarak değerlendirilerek, borç ise aktifte, borç ise pasifte mali tablolarda gösterilmektedir.

2.1.3. Diğer Yabancı Kaynaklardan Sağlanan Fonlar

Diğer yabancı kaynaklar fon kaynakları bölümünde yer alan, özkaynak sayılmayan, vade yapısı olmayan ve yukarıdaki sınıflandırmaya girmeyen kaynaklardan oluşmaktadır.

Bu kaynaklar, “bankaların iç ve dış ticaret işlemlerine araç olmalarından dolayı müşterilerin teminat ve transferlerin gerçekleştirilmesi amacıyla yatırdığı paralardan oluşan ithalat teminatları ve transfer emirler hesabında izlenen kaynaklar, ödenecek vergi resim ve harçlar, Merkez Bankası'na yatırılmak üzere ayrılması gereken bir takım zorunlu karşılıkları bir müddet sonuna kadar bankada kalması nedeniyle oluşan özel hesap karşılığı gibi hesaplardan oluşmaktadır”²⁷.

2.1.4. Özkaynaklardan Sağlanan Fonlar

Özkaynaklar, işletmenin sahip olduğu varlıkların, işletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösterir. Özkaynaklar ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kar yedekleri, geçmiş yıl karları ve dönemin net karından oluşmaktadır.

Özkaynaklar kalemi bankalar için, Bankalar Kanunu'nda yer alan plasman tutarlarının tespitinde bir başka deyişle, alınabilecek risk sınırlarının belirlenmesinde temel

²⁶ Anbar A., Değer A. (2011) Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, s.92.

²⁷ Hazar A., Babuşcu, Ş. (2013). Türk Bankacılık Sektörü Kredi-Mevduat Gelişmelerinin Bölgesel Analizi (2005-2011), Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.s.38.

kriter olarak kabul edilmesinden dolayı, diğer ticari işletmeler için ifade ettiğinden daha farklı ve kapsamlı bir kavram niteliğindedir²⁸.

“5411 Sayılı Bankalar Kanunu ile bankalara sermaye yeterliliği zorunluluğu getirilmiştir. Kanununun 45. maddesinde sermaye yeterliliği, maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması olarak tanımlanmıştır. Bankalar, mevzuatta öngörülen usul ve esaslara göre yüzde sekiz oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır.”

Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme farkları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve bankada bırakılan tutarlar sermaye yedeklerini oluşturur.

Kâr yedekleri, yasal yedekler, statü yedekleri ve olağanüstü yedekler olmak üzere üçe ayrılır. Yasal yedekler, Türk Ticaret Kanunu'nun 464 ve 467. Maddeleri uyarınca, yıllık kardan ayrılan yedek akçelerin kaydedildiği pasif nitelikli bir hesaptır. Statü yedekleri, ana sözleşme hükümleri çerçevesinde faaliyet yılı karından mahsup edilmek suretiyle ayrılan yedeklerin izlendiği hesaptır. Olağanüstü yedekler ise yıllık vergi sonrası kardan yasal yedeklerin ayrılmasından sonra genel kurul kararı uyarınca ayrılan yedek akçelerin izlendiği hesaptır²⁹.

Bankaların cari yıl ile eğer varsa geçmiş yıllar kâr ve zararı da özkaynakların bir diğer alt grubunu oluşturmaktadır.

2.2. Türk Bankacılık Sektörünün Fon Kullanım Alanları

Bankalar çeşitli kaynaklardan sağlamış oldukları fonları birçok alanda kullanmaktadırlar. Krediler, bankaların en önemli fon kullanımlarını oluşturmaktadır. Faaliyetlerine devam eden bankaların fonlarını kullandıkları diğer alanlar ise menkul kıymetler ve iştiraklerdir. Ayrıca bankalar faaliyetlerine devam etmek için işletme sermayesi ve yasal olarak zorunlu olan karşılık tutarlarına sahip olmalıdırlar.

“Bankaların fon kullanım alanları aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir³⁰.”

- “Likit aktif olarak kullanılan fonlar,”

²⁸ Yıldırım, M. (2008). **Banka Muhasebesi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği, ss.258-241.

²⁹ Takan, **a.g.e.**, s. 96.

³⁰ Yenice, **a.g.e.**, s. 42-43.

- “Finansal varlık olarak kullanılan fonlar,”
- “Kredi olarak kullanılan fonlar,”
- “Sabit varlık olarak kullanılan fonlar,”
- “Diğer aktif olarak kullanılan fonlardır.”

2.2.1. Likit Aktif Olarak Kullanılan Fonlar

Likit değerler bankaların bilançolarının aktif kısmında dönen varlıklar içerisinde yer alan kısa vadeli varlıklardır. Bu kalemler kasa, bankalar, diğer mali kurumlar, TCMB bünyesindeki hesaplar, para piyasalarındaki alacaklar ve ters repo alacaklarını kapsar.

Kasa hesabı, Türkiye’de tedavülde bulunan Türk Lirası banknot ve madeni paralar ile alım satım konusu yapılan yabancı paraların izlendiği aktif nitelikli bir hesaptır. Yabancı paraların kasaya sabit kur üzerinden girişi yapılır. Dönem sonlarında evaluasyona tabi tutularak bakiyesi Türk Parasına dönüştürülür. Hesabın kalıntısı kasa mevcudunu gösterir³¹.

Bankalar hesabı, bankanın yurtiçi ve yurtdışı bankalarda bulunan TL ve döviz tevdiat hesaplarından oluşur.

Bankalar nakit ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ve Merkez Bankası bünyesinde tutulan yasal yükümlülüklerini yerine getirebilmek için bu hesap bünyesinde nakit değer tutar ve döviz yükümlülükleri ve ödemeleri için yurtdışı muhabir bankalarında döviz bulundururlar³².

Türkiye’de ticari bankalar topladıkları TL mevduatları ve döviz tevdiat hesaplarının belirli bir oranını TCMB’ne serbest tevdiat ve mevduat olarak yatırmak zorundadırlar. Mevduat munzam karşılıkları, ticari bankalar için bir fon maliyeti oluşturmaktadır. TCMB mevduat munzam karşılığına 1985 yılına kadar faiz ödemekteyken, 1985 yılı boyunca tedricen azaltarak, yılsonunda Türk Lirası mevduat munzam karşılığına ödenen faiz tamamen kaldırılmıştır. TCMB bankalar için ayrılan munzam karşılıklar üzerinden DTH (Döviz Tevdiat Hesabı)’nin vadesine göre düşük oranlarda faiz ödemekte olup, ödenen faiz oranları devamlı değişmektedir³³. Mevduat munzam karşılık oranının yüksek ve getirisiz

³¹ Takan, **a.g.e.**, s.90.

³² Takan, **a.g.e.**, s. 90-91.

³³ Gökmen, B. (2007). Bankalarda Finansal Tablolar Analizi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Teorisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.7.

olması bankaların elindeki fonları azaltmakta, plase edilebilir fon maliyetini artıran bir unsur olarak görülmektedir.

Bankaların bankalararası piyasada yapmış oldukları işlemlerden doğan alacaklar, BİST (Borsa İstanbul) Takasbank A.Ş. bünyesindeki piyasalardan doğan alacaklar ve ters repo işlemlerinden doğan alacakları da likit aktifler kapsamında değerlendirilir.

Bankalar kredi riskine maruz kalmamak için aktif çeşitlendirmesine giderler. Aktif çeşitlendirmesi, bankanın topladığı mevduatı farklı nitelik ve vadede kredi kullandırması ve/veya fonlarını menkul kıymet yatırımlarıyla çeşitlendirmesidir. Bankaların aktif yapısı daha çok menkul kıymet yatırım araçlarına dayalı ise (hisse senedi, tahvil, türev finansal araçlar gibi) kâr yapıları ağırlıklı olarak yatırımlardan elde ettiği faiz ve diğer getirilere bağlı olacaktır. Bu durumda kârlılık faiz oranı, döviz kuru ve menkul kıymetin işlem gördüğü piyasanın riskinden etkilenecektir³⁴.

2.2.2. Finansal Varlık Olarak Kullanılan Fonlar

Finansal varlıklar, bankaların kaynaklarını, kısa vadeli ya da uzun vadeli olarak plase ettikleri menkul kıymetleri kapsamaktadır. 2003 yılına kadar bankalar fonlarını plase etmiş oldukları finansal varlıklarını Menkul Kıymetler Cüzdanı ve Bağlı Menkul Kıymetler olarak mali tablolarında takip etmişlerdir. Bankalar 2003 yılından sonra finansal varlıklarını Uluslararası Muhasebe Standardı (IAS-39)'a göre alım satım amaçlı finansal varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar olarak sınıflandırmışlardır³⁵.

Alım satım amaçlı finansal varlıklar Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39)'nda fon fazlasını değerlendirmek ve kısa vadeli dalgalanmalardan kar sağlamak amacıyla edinilen spekülasyon yatırımları olarak tanımlanmaktadır. Türkiye uygulamaları açısından bakıldığında kısa vadeli fon transferi için kullanılan para piyasası araçları, (tahvil, hisse senetleri bono gibi varlıklar) bu grup içinde sınıflandırılabilir. Ayrıca, forward, futures, option ve swap gibi türev finansal araçlar da koruma amaçlı olmadıkça spekülasyon gelir amaçlı finansal varlık olarak kabul edildiğinden bu grup içinde yer almaktadır.

³⁴ Karapınar, A. (2013). **Bankaların Yönetimi Ve Denetimi** (1. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.72.

³⁵ Yenice, a.g.e., s. 44.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar, vadesine kadar saklama amacıyla elde tutulan ve fonlama kabiliyeti dâhil olmak üzere vade sonuna kadar elde tutulabilmesi için gerekli koşulların sağlanmış olduğu, sabit veya belirlenebilir ödemeleri ile sabit vadesi bulunan banka kaynaklı krediler ve alacaklar dışında kalan menkul değerlerdir³⁶.

Satılmaya hazır finansal varlıklar, likidite ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak veya faiz oranlarındaki değişimler nedeniyle satılabilecek olan ve belirli bir süre gözetilmeksizin elde tutulan ancak spekülasyon amaçla alınmayan finansal varlıklardır. Satılmaya hazır finansal varlıklar, satılmaya hazır olarak tanımlanan veya işletme kaynaklı krediler ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırım veya gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılmayan türev olmayan finansal varlıklardan oluşmaktadır.

Bankalar taahhütleri karşılığında belirli bir oranda disponibiliteler ayırmak zorunda oldukları için menkul kıymet alırlar. Bunun dışında TCMB bünyesinde oluşturulan Interbank piyasasından borçlanabilmek için hazine bonosu ve devlet tahviline yatırım yapma ihtiyacı içindedirler. Ancak asıl sebep, risksiz kar sağlamak amacıyla yatırımdır. Devlet için iç borçlanma aracı olan menkul kıymetler bankalar için kolayca nakde dönüştürülebilen, yüksek getirili ve risksiz bir finansal araçtır.

Bankalar finansal varlıklara yatırım yaparken genellikle aşağıdaki amaçları gütmektedirler³⁷;

- “Varlıkları çeşitlendirerek zarar riskini azaltmak,”
- “Bir yıl ya da daha uzun vadeli fonların bulunması halinde, kaynaklarla varlıklar arasında vade uyumunu sağlamak,”
- “Likit değerlerin yükümlülüklerini karşılamada yetersiz kalınması durumunda, pazarlanabilir, kalitesi yüksek finansal varlıklara sahip olmak,”
- “Kredi taleplerinin yetersiz kalması ve bankanın elinde kalan fon fazlasını plase edememe durumunda, elindeki atıl fonları değerlendirmek,”
- “Riskli yüksek kredi vermek yerine riski az, kalitesi yüksek finansal varlıklara yatırım yapmak,”

³⁶ Ercan, M.K. (2006). **Firma Değerlemesi “Banka Uygulaması”**, İstanbul: Literatür Yayınları, 2006, s.100- 101.

³⁷ Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 36, s.589.

- “Genellikle vade uzaması sonucunda ortaya çıkan belirsizlik nedeniyle artan risk primi ve likiditeden yoksun kalma karşılığı olarak faiz oranının daha yüksek olması nedeniyle yüksek getiri elde etmek,”
- “Uzun vadeli devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yapılması halinde varsa vergi avantajından yararlanmak.”

2.2.3. Kredi Olarak Kullanılan Fonlar

Krediler bankaların fon kullanımlarının başında gelmektedir. Temel faaliyeti finansal aracılık olan bankaların en önemli fonksiyonu, mevduat veya diğer kaynaklar aracılığı ile toplamış oldukları fonları kredi olarak kullandırmalarıdır.

2.2.3.1. Kredinin tanımı

Kredinin sözcük anlamı saygınlık güven olup; Latince’de inanma anlamına gelen “credere” kökünden gelmektedir³⁸. Kredi; gerçek ya da tüzel kişilere doğrudan doğruya veya dolaylı olarak teminatlı, teminatsız, uzun veya kısa vadeli nakit, mal, kefalet ve teminat mektubu şeklinde faiz ve komisyon karşılığında ve belli bir limit dâhilinde borç veya garanti verme işlemidir³⁹.

Kredinin bankacılık açısından tanımı ise; “bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda, gerçek ya da tüzel kişilere yasalar, iç politikalar ve kaynaklar göz önünde bulundurularak teminat karşılığı veya teminatsız olarak para, teminat ya da kefalet vermesi şeklinde” tanımlanabilir⁴⁰.

“19.10.2005 Resmi Gazete tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 48. maddesinde kredi sayılan durumlar aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:”

“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve

³⁸ Parasız, İ. (1994). **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Bursa: Ezgi Kitapevi, 1994, s.19.

³⁹ Zarakolu, A. (1971). **Para Kredi ve İktisadi Faaliyetler**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, s.68.

⁴⁰ Karaköse, N. (2000). **Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Türkiye Uygulaması**, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s.2.

opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır.”

2.2.3.2. Kredinin unsurları

Bankacılık Kanunu'nda ve diğer kaynaklarda yer alan kredi kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde, bir işlemin kredi niteliği kazanabilmesi için; krediyi alan taraf (borçlu), krediyi veren taraf (alacaklı), devredilen satın alma gücü veya verilen garanti (kredi), geri ödeme süresi (vade), güven ve saygınlık (itimat ve itibar), risk (riziko), teminat (garanti) ve gelir (faiz veya komisyon) unsurlarının var olması gereklidir.

Bu unsurlar; zaman, güven, risk ve gelir olmak üzere dört ana başlık altında aşağıdaki şekilde incelenebilir.

Zaman unsuru (vade)

Kredi tahsis edildiğinde, belli bir vadeyle verilmektedir. Böylece, bankaca ödünç verilen paranın ve temin edilen itibarın belirli bir süre (vade) sonunda iade edilmesi söz konusudur. Bu bakımdan kredide zaman önemli bir unsurdur. Kredi borçlusunu, kredisini vadesinde ödemediği takdirde banka, almış olduğu teminatı paraya çevirme yoluna başvuracaktır. Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere bankaların kişi ya da kurumlara sağladığı fonların bir süre sonra iade edilmesi gerektiğinden kredide zaman unsuru büyük önem taşımaktadır. Gelecekte ortaya çıkacak belirsizlikten dolayı vadesi uzayan kredilerin riski artabilir ve farklı yaptırımlar söz konusu olabilir. Bu yaptırımlara maruz kalmamak için kredi sürecinde zaman unsuruna dikkat etmek gerekmektedir⁴¹.

Güven unsuru (itimat)

Kredi, müşterinin belirli bir zaman sonunda krediye konu olan borcu iade edeceği vaadinde bulunması üzerine verilir. Bir kredi ilişkisinde güven çok önemlidir. Çünkü krediyi veren kurum, vereceği krediyi geri alamayacağı inancını taşıyorsa, o parayı ya da güvenceyi vermekten kaçınacaktır. Böylece belli bir zaman sonra krediye konan borcun

⁴¹ Terzioğlu, N. (2012). 2000-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Pazarlamasının Değerlendirilmesi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.5.

vadesinde ödeneceğine emin olunması kredide güven unsurunu meydana getirir. Bu unsurun yitirilmesi halinde açılmış olan kredinin tehlikeye düşmesi de söz konusu olabilmektedir. Nakit olarak teminat vs. gibi çeşitli şekillerde verilen kredilerin, belirli bir süre sonra geri ödenmesi zorunlu olduğundan, kredi tarafları arasında güven unsurunun tam olması gerekmektedir.

Risk unsuru (riziko)

Kredi riski; kredi müşterisinin ya da bir anlaşmaya taraf olan kişinin, anlaşma koşullarına uygun bir şekilde yükümlülüklerini yerine getirmeyerek temerrüde düşmesi halindeki kayıptır. Yani kredi riski; kredi müşterisinin veya kefilinin, krediyi zamanında ödememesi, sözleşme hükümlerine uygun davranmaması ve/veya eksik ödemede bulunması durumunda bankanın karşılaştacağı zarardır⁴².

Bankaların, 01.11.2005 Resmi Gazete tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 52. maddesine göre riskleri ölçmek için kredileri izlemesi gerekmektedir. Söz konusu maddede şöyle belirtilmiştir: "Bankalar, kredileri nedeniyle maruz kalınacak riskleri ölçmek, karşı tarafın malî gücünü düzenli olarak analiz etmek ve izlemek, gerekli bilgi ve belgeleri temin etmek ve bunlara ilişkin esasları belirlemek zorundadır. Kredi müşterileri bu çerçevede konsolide ve konsolide olmayan bazda istenilen bilgi ve belgeleri bankalara vermekle yükümlüdür."

Gelir unsuru (faiz)

Bankaların en önemli gelir kaynaklarından olan kredilerde faiz ve komisyon gelirleri söz konusudur. Kredinin gelirini faiz ve/veya komisyon oluşturur. Bankalar sağladıkları hizmet karşılığında bazı komisyonlar alır. Bu komisyonlar her bankada sabit olabildiği gibi, miktar olarak bankadan bankaya değişebilmektedir. Hatta aynı banka içinde farklı şubelerin farklı komisyon uyguladıkları görülmektedir. Kredi kullanılırken aynı zamanda komisyon geliri de elde edilebilir. Bu durum bankaların verdiği kredilerin verimliliğini artırır⁴³. Faiz ya da komisyonlar, kredinin türüne, vadesine, krediyi kullananın durumuna göre belirlenmekte ve bankaların en önemli gelir kaynaklarını oluşturmaktadırlar.

⁴² Ünlü, N.B. (2006). Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi, **Yapı Kredi Aylık Dergisi**, s.1.

⁴³ Parasız, **a.g.e.**, s.176

2.2.3.3. Kredi türleri

Bankalar, günün değişen koşullarını göz önünde bulundurarak müşterilerinin farklı ihtiyaçlarına yönelik farklı kredi çeşitleri sunmaktadırlar. Bankaların vermiş oldukları krediler, çeşitli yönlerden aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilirler.

2.2.3.3.1. Niteliklerine göre krediler

Bankalarca kullanılan krediler, nitelikleri yönünden nakdî (nakit) krediler ve gayrinakdî (nakit olmayan) krediler olarak gruplamak mümkündür. Ayrıca hem nakdi hem de gayrinakdî kredilerin TL ve YP (Yabancı Para) açısından da ayırımı yapılabilir.

Nakdi krediler

Bankanın müşterilerine doğrudan nakit (peşin para) TL veya döviz olarak kullandığı kredilerdir. Nakdi kredi karşılığında bankalar müşterilerinden; TL nakdi kredi karşılığı faiz geliri, döviz cinsi nakdi kredi karşılığı ise faiz geliri ve kur farkı geliri elde ederler. Bankalar, nakdi kredi kullanırken müşterilerinin herhangi bir nedenden doğan nakit para ihtiyaçlarını, belirli bir süre dâhilinde karşılamayı amaçlamaktadırlar⁴⁴. İskonto ve iştirah, bono ya da poliçenin vadesinden önce bankaca alacaklısından satın alınması işlemidir. Avans bir defaya özgü olmak üzere, belirli bir vade ile çoğunlukla da maddi bir güvence karşılığında açılan kredilerdir. Borçlu cari hesaplar ise, belli bir vadeye bağlı olmaksızın TTK (Türk Ticaret Kanunu)'nın 87'nci maddesi hükümlerine göre, belli bir limit içerisinde müşteriye para çekme ve yatırma yetkisi veren güvenceli ya da güvencesiz kredilerdir⁴⁵.

Gayrinakdî krediler

Bir işin yapılmasını, bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini taahhüt eden kimselerin, bu taahhütlerini kararlaştırılan koşullara uygun olarak yerine getireceklerini veya borçlandıkları paraları vadelerinde ödeyeceklerini temin etmek üzere, banka tarafından, karşı tarafa hitaben taahhütte bulunulması, garanti verilmesi tarzında

⁴⁴ Özden, K.Ö. (2010). Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci Ve Kredi Riski Yönetimi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Ekonometri Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

⁴⁵ Takan, a.g.e., s.144.

kullandırılan krediler, gayrinakdî kredi olarak tanımlanmaktadır⁴⁶. Gayrinakdî krediler; teminat mektubu kredisi, sair kefalet kredisi, ithal garantisi, tahvil garantisi, kabul kredisi, aval kredisi, akreditif gibi türlere ayrılmaktadır. Teminat mektubu kredisi, borçlunun alacaklıya karşı üstlendiği yükümlülüğün yerine getirilmesini garanti etmek üzere banka tarafından alacaklıya verilen mektuptur. Bu mektupla banka, borçlunun üzerine aldığı yükümlülüğü alacaklı ile aralarındaki sözleşme koşullarına uygun olarak yerine getirmemesi halinde alacaklının talebi ile hiç bir itiraza gerek kalmadan teminat mektubunda yazılı olan tutarı alacaklıya ödemeyi taahhüt etmektedir.

Akreditif, malların yüklendiğini veya hizmetin yerine getirildiğini gösteren şart koşulmuş vesaikin belirlenen süre içerisinde ibraz edilmesi kaydıyla, belirli bir meblağın, malların veya hizmetlerin satıcısına ödeneceğine dair bir banka yükümlülüğüdür. Satıcı, akreditifte öngörülen ve alıcı tarafından belirlenen belgeleri bankaya ibraz karşılığında alacağını tahsil etmekte, alıcı ise istediği belgelerin kendisine verilmesi karşılığında, akreditif bedelini ödemektedir⁴⁷.

2.2.3.3.2. Vadelerine göre krediler

Bankalarca kullandırılan krediler, vadeleri yönünden kısa vadeli krediler, orta vadeli krediler ve uzun vadeli krediler olmak üzere üç grupta incelenebilir.

Kısa vadeli krediler

İşletmelerin kısa vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanmasında, bir yıl veya daha kısa süreler için kullandırılan, kendi kendini likide eden kredilerdir. Kısa vadeli krediler uzun vadeli kredilere göre daha az risk taşıması ve maliyetlerinin nispeten düşük olması sebebiyle uygulamada daha fazla yer almaktadır. Cari hesap kredisi, pay senedi ve tahvil karşılığı kredi, kefalet mukabili kredi, çek/senet karşılığı kredi, Türk Eximbank kredileri gibi birçok şekli olabilen kısa vadeli kredilerin temel amacı genellikle işletmelerin çalışma sermayesinin açıklarının finansmanıdır⁴⁸.

⁴⁶ Postalıcı, A. (2010). Kredi Riski ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, s.8.

⁴⁷ Reisoglu, S. (2005). Hukuki Açıdan akreditif ve Uygulama Soruları, TBB Bankacılar Dergisi, 52, s.1.

⁴⁸ Çiçek, M. (2010). Kredi Riski ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü, T.C. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, s.10.

Orta vadeli krediler

İşletmelerin, kuruluş, modernizasyon giderleri ve işletme sermayesi açıklarını karşılamak amacıyla 1 - 5 yıl vade ile aldıkları kredilerdir. Türkiye’de kredinin sağlam teminatlara bağlanması gerekliliği ön planda iken, iktisaden kalkınmış ülkelerde finans kurumları özellikle orta vadeli kredilerde maddi bir teminat aramaktansa, kredi sözleşmesine özel şartlar ekleyerek firmanın gelir yaratma kapasitesi ve likiditesini olumsuz etkileyecek bazı unsurları ortadan kaldırmak amacı gütmektedirler⁴⁹. Bu krediler kısa vadeli kredilere göre daha fazla risk taşımaktadır.

Uzun vadeli krediler

İşletmelerin kuruluş ve modernizasyon giderlerinin finansmanını teminen 5 yılın üzerinde vadeyle aldıkları krediler uzun vadeli krediler olarak adlandırılmaktadır. Uzun vadeli kredilerde bankanın fırsat maliyeti ve fonlarını uzun süre bağlama maliyeti kredinin maliyetine, farklı bir ifade ile kredinin fiyatına yansımaktadır. Bununla birlikte krediyi alan işletme geri ödemeyi gelecek dönemlerdeki kaynaklarıyla yapacağından bir risk doğmakta ve bankalar değerlendirmeyi iyi yapmak için uzman bir grup bulundurmaya zorunda kalmaktadırlar. Bu durum kredinin fiyatına yansıyan ek bir maliyet oluşturmaktadır. Uzun vadeli kredilerde riskin yüksek olması alınacak teminatların, kısa vadeli kredilere oranla daha yüksek olmasına sebebiyet vermektedir⁵⁰. Uzun vadeli krediler, riski yüksek krediler olduğu için bir teminat aranmadan, borçlunun imzasına güvenilerek kullanırlmaz. Genellikle bu tür krediler için ipotek veya mali bir kurumun ya da kurumların garantisi aranmaktadır.

2.2.3.3.3. Teminatlarına göre krediler

Bankalarca kullanılan krediler, teminatları yönünden teminatsız (açık) krediler ve teminatlolu krediler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Ayrıca teminatlolu krediler de şahsi teminatlolu krediler ve maddi teminatlolu krediler olmak üzere incelenebilir.

⁴⁹ Akgüç, Ö. (1976) **Orta Ve Uzun Vadeli Krediler Ve Finansman Kurumları**, İstanbul: TBB Yayınları, s.10.

⁵⁰ Çiçek, a.g.e., s. 11-12.

Teminatsız krediler

Teminatsız krediler, krediyi alan kişiden başka bir teminat talep edilmeksizin güven esasına dayanarak kullanılan kredilerdir. Bu krediler bankalar için riskli olduğundan, piyasada çok iyi tanınan kişi ya da kuruluşlara ve daha önce herhangi bir ödeme sorunu yaşamamış olan kişilere verilir. Bu kredilerin kredi müşterisi açısından tek sakıncası teminatsız kullanıldığından kısa vadede geri ödenmesi zorunluluğudur. Bu tek sakıncaya karşın, teminat gösterme zorunluluğunun bulunmaması, maliyetinin düşük olması, piyasada itibar sağlaması ve krediyi her an kullanabilme olanağının bulunması firmalar açısından tercih edilmesine yol açmaktadır⁵¹.

Teminatl krediler

Kredi müşterisinin şahsi taahhüdünden başka, bir ya da birden fazla şahsın kefaleti ve / veya ticari senet, gayrimenkul, hisse senedi gibi maddi teminatlar karşılığında kullanılan kredilerdir. Teminatl krediler, şahsi ve maddi teminatl olmak üzere iki alt grupta incelenebilir.

“Şahsi teminatl krediler, krediyi kullanan kişi ve aynı zamanda kefillerin de kredi sözleşmesini imzalamasıyla kullanılan kredilerdir. Kefalet mukabili kredi, çift imzalı teminat mektupları bu kredi türüne örnek olarak verilebilir.”

“Maddi teminatl krediler, krediyi kullanacak kişiye ait olan maddi kıymetlerin teminata alınması karşılığında tahsis edilen kredilerdir. Maddi teminatlar; taşınır ve taşınmaz (gayrimenkuller) mallar, nakit, vadeli mevduat, hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, altın, döviz gibi bir değere sahip varlıklardır.”

Teminat yönüyle incelendiğinde, bankaların yalnızca şahsi ya da maddi teminat veya teminatlar karşılığı kredi kullandırmaları söz konusu olabileceği gibi, riskin minimize edilmesi açısından her iki teminatın birlikte alınması da söz konusu olabilmektedir.

2.2.3.3.4. İş Konusuna göre krediler

Krediler iş konusuna göre; ticari, sanayi, ihracat, konut ve tüketici kredisi şeklinde alt gruplara ayrılabilir⁵².

Ticari krediler: “Ticarette uğrasan kişilere, bu işleri nedeniyle doğacak finansman ihtiyaçları için açılan kredilerdir.”

⁵¹ Berk, N. (1998). **Finansal Yönetim** (6. Baskı), İstanbul: Türkmen Kitapevi, s.166.

⁵² Çiçek, a.g.e., s. 13-14.

Sanayi kredileri: “Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalara verilen kredilerdir.”

İhracat kredileri: “Dış satımı finanse etmek için kullanılan kredilerdir.”

Tarım kredileri: “Tarım sektörünün finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir. Bu krediler, bağcılara, pamukçulara ve tütüncülere yapılan tarımsal iskontolar ve açılan borçlu cari hesaplar biçiminde görülmektedir.”

Konut kredileri: “2985 sayılı Kanun ve bu Kanuna dayalı mevzuat çerçevesinde, Toplu Konut Dairesi Başkanlığı ile yapılan anlaşma hükümlerine göre kendi kaynaklarından hazır konut alan kişilere açılan bireysel krediler ile ipotēge dayalı bireysel konut kredileri ve konut sektörünü kredilendirmeye yetkili KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsü) statüsündeki bankaların yasal mevzuatları çerçevesinde açtıkları kredilerdir.”

Tüketici kredileri: “Tüketici kredileri, gerçek kişilere, ticari amaçla kullanılmak kaydıyla, mal ve hizmet alımları nedeniyle açılan bireysel kredilerdir.”

2.2.3.4. Kredinin fonksiyonları

İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmesi için süratle artan ve gelişen ekonomik ve ticari faaliyetlere ayak uydurması gerekmektedir. Bu durum işletmelerde fon ihtiyacına neden olmakta ve buna bağlı olarak oluşan fon ihtiyacı da büyük oranda bankalar tarafından karşılanmaktadır.

Kredilerin finansal sistemde üstlendikleri fonksiyonlar aşağıdaki gibidir.⁵³:

Krediler, sermaye ihtiyaçlarını karşılarlar. Firmalar; yatırım yapmak, üretim yöntemlerini çağdaşlaştırmak, ticari faaliyetlerinin etkinliğini artırmak, var olan işlerini genişletmek, mallarının iç ve dış pazarlarda satışını sağlamak gibi amaçlar sebebiyle sermayeye gereksinim duyarlar. Firmalar, sermaye gereksinimlerini özkaynaklarından ya da bankalardan temin etmektedirler. Sermaye gereksinimlerini özkaynaklarından karşılayamayan firmalar, ileri bir tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak bankalardan kredi talep ederler.

Krediler, sermaye ve tasarrufların atıl kalmasını önlerler. Sahiplerince elde edilen sermaye ve tasarruflar, hem değerlendirme hem de kazanç elde etme amacıyla yatırım yapma ya da bankaya yatırma şeklinde değerlendirilirler. Yatırımcılar ise kârlı işlere yatırım yapmak ya da işlerini genişletmek amacıyla bu sermaye ve tasarrufları gelecek bir

⁵³ Özden, a.g.e., s.8-9

tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak bankalardan talep ederler. Bu sayede hem tasarruflarını değerlendiren hem de kredi kullanan kimseler büyük faydalar elde ederler.

Krediler, ekonomide fon akışını sağlarlar. Krediler aracılığı ile kısa ya da uzun süre kullanılmayan fonlar ihtiyaç sahiplerine aktarılırlar. Ekonomide kullanılmayan sermaye ve tasarruflar, kredi verilebilecek fonların kaynağını meydana getirmektedirler. Bu fonlar kredi şeklinde piyasaya arz edilmekte, ihtiyaç sahipleri ise kredi alarak fonları piyasadaki taleple etmektedirler. Böylece ekonomide fon arz edenlerden fon talep edenlere doğru bir akış meydana gelmektedir.

Krediler, ekonomik faaliyetlere hız kazandırır. Krediler sayesinde ekonomik faaliyetler hızla ve para taşınmasına gerek kalmadan yerine getirilebilirler. Böylece para taşımadaki risk de önlenmiş olur. Ayrıca krediler sayesinde sermaye ve tasarrufların ihtiyaç sahiplerine akışı sayesinde işletmeler sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için uzun bir müddet beklemek zorunda kalmazlar. Böylelikle ekonomik faaliyetler hızlı ve kolay şekilde büyüyerek devam ederler.

Krediler, satın alma gücünün kullanılmasına imkân verirler. Krediler, şahıslar ve firmalara gelecekteki bir zamanda elde edebilecekleri ihtiyaçlarını hemen satın alma imkânı sunmaktadır. Başka bir ifadeyle, şahıslar ve firmalar kredi kullanmak suretiyle ellerindeki mevcut para, sermaye ya da tasarruflar ile satın alabileceklerinden daha fazla mal ve hizmet satın alma, bu sayede de kârlarını artırma imkânı bulmaktadır.

Krediler, milli gelire katkı sağlarlar. Krediler, onları kullanan şahıs ve firmalara gereksinimlerini bugünden karşılama, yatırım yapma gibi olanaklar tanır. Kârlı işlere yatırım yapan, var olan işini büyüten, ihtiyaçlarını karşılayan firmalar hem faaliyet gösterdikleri piyasalarda ayakta kalabilmekte hem de gerçekleştirdikleri faaliyetler ve üretimler yoluyla milli gelire katkı sağlamaktadırlar.

2.2.3.5. Kredilerin hukuki yapısı

“Türkiye’de krediler ile ilgili mevzuat; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, ilgili kararname, tüzük, yönetmelik ve tebliğler, BDDK genelge ve talimatları, TBB (Türkiye Bankalar Birliği) mesleki düzenleme kararları ve bankaların kendi iç mevzuatlarından oluşmaktadır.”

“Kredilere ilişkin yukarıda belirtilen yasal ve yetkili organların idari düzenlemeleri genellikle; bankaların öz kaynaklarına kıyasla aşırı risk üstlenmemelerini, riskin

dağılımını, kredilerin belirli kişi ve kuruluşlar üzerinde yoğunlaşmamasını, kredilerin ekonomik ve toplumsal açıdan öncelikli sektörlerle yönelmesini amaçlar ve kredilere niceliksel ve niteliksel sınırlamalar getirir. Kredilere ilişkin sınırlamalar, zaman zaman yetkili organlar tarafından değiştirilse de yapılan değişiklikler yukarıda belirtilen amaçlar çerçevesinde şekillenir.”

“19.10.2005 tarihinde yayınlanan ve halen yürürlükte olan, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4. kısım, 2. bölümünde kredilerle ilgili hukuksal düzenlemelere yer verilmiştir.”

“Bankacılık Kanunu’na göre; bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynakların yüzde yirmi beşini aşamaz. Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz.”

“Bankalarca hâkim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın bankaların sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.”

“Yönetim kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcılara ve kredi açmaya yetkili mensuplarına; bunların es ve velâyet altındaki çocuklarına; tek başlarına ya da birlikte sermayesinin yüzde yirmi beş veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara ve bunlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velâyeti altındaki çocuklarına, mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara, her ne sekil ve surette olursa olsun nakdî ve gayrinakdî kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar. Kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu; kredi açma, onay verme ve diğer idarî esaslara ilişkin politikaları oluşturmak, bunların uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”

Bankacılık faaliyetine ilişkin yasal düzenlemeler, bazı kredileri; teminatları veya kullanıcıları itibariyle risk taşımadıklarını kabul ederek ya da özendirme amacıyla bireysel kredi sınırına dâhil etmemektedir.

Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 55. maddesi uyarınca kredi sınırına dâhil olmayan işlemler;

- a) “Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler,”
- b) “Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler,”
- c) “Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilâtlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler şu şekildedir;”

- d) “Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisi halinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullanılmasına başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullanımları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kâr payı ve diğer unsurlar,”
- e) “Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları,”
- f) “BDDK’ca belirlenecek esaslar dâhilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler,”
- g) “BDDK’ca belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arza aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları,”
- h) “Özkaynak hesabında indirilecek değer olarak dikkate alınan işlemler,”
- ı) “BDDK’ca belirlenecek diğer işlemler.”

2.2.4. Sabit Varlıklarda Kullanılan Fonlar

Bankaların fon kullanımlarından biri olan sabit varlıklar; iştirakler, bağlı ortaklıklar, maddi ve maddi olmayan duran kaynakları kapsamaktadır⁵⁴.

“Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanan Bankalar Tekdüzen Hesap Planı’nda iştirakler tanımlanmıştır. Bu tanıma göre: İştirakler, bankanın doğrudan veya dolaylı olarak sermayesinde veya oy hakkında en az % 10 ile en fazla % 50 oranları arasında paya veya bu oranlar arasında yönetime katılma hakkına sahip olduğu ortaklıkları temsil eder.”

Bankaların sermaye iştiraki yatırımlarında bulunma nedenleri; bankanın aktiflerini çeşitlendirme yolu ile riski azaltmak, alternatif kullanım alanlarına göre riski azaltmak, özellikle olağanüstü durumlarda piyasada likidite sıkışıklığının olduğu dönemlerde, ortaklık paylarını elden çıkararak likidite temin etmek, yurt dışındaki bankalara sermaye iştiraki yoluyla sınır ötesi faaliyette bulunmak, sermaye iştiraki yoluyla hem bankanın kredi müşterisi portföyünü genişletmek ve güçlendirmek hem de bankaya sermaye kazancı sağlamak, enflasyona karşı korumak, hisse senedi kredi takası yoluyla problemlili kredilere çözüm sağlamak, prestij sağlamak ve bankanın itibarını sağlamak, endüstriyel firmaların

⁵⁴ Yenice, **a.g.e.**, s. 54.

sermaye gereksinimlerini karşılamak, yasaların koymuş oldukları sınırlamaları sermaye iştiraki olan ortaklıklar aracılığıyla aşmak şeklinde sıralanabilir⁵⁵.

“Bankaların sermaye iştiraki yatırımlarına 4389 sayılı Bankalar Kanunu’ nun 12. maddesi ile sınırlama getirilmiştir. Hükümler şu şekildedir;”

- a) “Bankalar, ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konularda özel kanunlarına göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa, özkaynaklarının en fazla yüzde on beşi oranında iştirak edebilirler. Bu tür ortaklıkların toplam tutarı banka özkaynaklarının yüzde altmışını aşamaz.”
- b) “Bankalar ve sermayelerinin yüzde ellisinden fazlasına sahip oldukları iştirakleri, banka sermayesinin yüzde onundan fazlasına sahip olan ortakların, yönetim kurulu başkanı ve üyelerinin, genel müdür ve yardımcılarının ayrı ayrı ya da birlikte sermayelerinin yüzde yirmi beşinden fazlasına sahip oldukları ortaklıklara iştirak edemezler.”

“Bağlı ortaklıklar, sermayesi veya yönetimi doğrudan ya da dolaylı olarak ana ortaklık banka tarafından kontrol edilen yurt içinde ya da yurt dışında bulunan ortaklıklara yapılan yatırımlardır⁵⁶.”

Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar; menkuller, gayrimenkuller ve özel maliyet bedellerinden oluşur. Bankaların faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın aldıkları ve kullanım süreleri bir yıldan fazla olan kasalar, büro makineleri, mobilya ve mefruşat, taşıt araçları gibi kalemler menkuller grubunda sınıflandırılır. Bankaların faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın aldıkları bina, arsa ve araziler gayrimenkuller grubuna girer. Yeniden değerlendirme artışları bu iki gruba borç yazılarak muhasebeleştirilir. Kira ile tutulmuş gayrimenkulleri genişletmek ve ekonomik değerlerini arttırmak için yapılan harcamalar da özel maliyet bedeli olarak bu grupta muhasebeleştirilir⁵⁷.

⁵⁵ Çorak, M.G., (2013). Türk Bankacılık Sisteminde Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranlarının Dönemler İtibari İle İncelenmesi (1959 - 2011 Yılları Arası), Gazi Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.43

⁵⁶ Akgüç, Ö. (2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, İstanbul, Arayış Basım ve Yayıncılık, s.431.

⁵⁷ Takan, a.g.e., s. 93.

2.2.5. Diğer Aktiflerde Kullanılan Fonlar

“Diğer aktifler bankaların, yukarıda sayılan varlıklar içerisinde girmeyen varlıklarını kapsamaktadır. Bu grup; pesin ödenmiş vergiler, TCMB özel hesapları, pesin ödenmiş giderler ve borçlu geçici hesaplardan oluşmaktadır⁵⁸.”

2.3. Kaynak Kullanımında Yükümlülükler

Bankalar toplamış oldukları mevduatın bir kısmını karşılık olarak ayırmak zorundadırlar ve karşılık olarak ayırırlar, geriye kalan kısmını ise fon talebinde bulunan finansal kesime kredi olarak kullandırır.

Zorunlu karşılık uygulaması, banka bilançolarının pasifinde yer alan mevduat ve diğer taahhütlerin belirli bir oranı kadar miktarı merkez bankası nezdinde belirli bir süre tutma mecburiyetini ifade etmektedir.

Başka bir tanımı ise şu şekildedir; kredi vermeye yetkili finansal kuruluşların yükümlülüklerinin merkez bankasınca belirlenmiş bir kısmını yine merkez bankasında bulunan serbest ve bloke hesaplarda tutmaya zorlanmalarıdır. Buna ek olarak, zorunlu karşılıklar yoluyla bankalar ve merkez bankasının yükümlülükleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır.

Zorunlu karşılık politikasının bir diğer açıklaması ise amacına göre yapılmaktadır. Bu açıklamaya göre zorunlu karşılık oranlarının değiştirilmesi yoluyla bankaların kredi verebilecekleri kaynakların tutarları yönlendirilebilmekte ve fazla likiditenin sterilizasyonu sağlanabilmektedir. Merkez bankası zorunlu karşılık oranlarını artırarak, bankaların ödünç verme olanaklarını daraltmakta ve bankaları kendi nezdinde daha büyük bir miktarda karşılık tutmaya zorlamaktadır⁵⁹.

Bankacılık kesiminin vade ve kredi riskini azaltmak amacıyla, varlıklarının belli bir oranının risksiz olması ve likit tutulması gerekmektedir. Zorunlu karşılıklarda bankaların varlıklarının belli bir oranının TCMB'de tutulmasını sağlayarak ani mevduat çıkışlarına karşı bankaları korumaktadır. Bu risklerden korunmanın da bankalar için bir maliyeti vardır. Bu maliyet bankaların faiz karşılığı topladıkları mevduatların bir kısmını TCMB'de tutması sonucunda, elde edecekleri faiz gelirinden mahrum kalmalarıdır. Mahrum kalınan

⁵⁸ Takan, a.g.e., s. 93.

⁵⁹ Önder, T. (2005). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, s.86.

faiz geliri bir diğerk ifade ile alternatif maliyettir. Zorunlu karşılıklar ani mevduat çıkışlarında bir nevi sigorta işlevi görmektedir. Günümüzde zorunlu karşılıkların, sermaye yeterliliği, bankacılık denetleme ve düzenlemesinde yaşanan olumlu gelişmelerle bu işlevi ortadan kalkmıştır artık zorunlu karşılıkların asıl amacı, para arzının kontrolünün sağlanmasıdır⁶⁰.

2.3.1. Uygulamaya Tabi Kuruluşlar

Serbest bölgede faaliyette bulunanlar dâhil Türkiye’de kurulmuş veya Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar 2005/1 sayılı Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ’e tabi bulunmaktadır. Bankaların zorunlu karşılık yükümlülükleri faaliyete başlamaları ile başlar ve bankaların faaliyetlerini durdurmaları ile son bulur⁶¹.

Yukarıdakilere ilave olarak 04 Ekim 2013 tarihinden itibaren finansman şirketleri de zorunlu karşılık uygulaması kapsamına alınmıştır. Gerekçe olarak da bu şirketlerce kullanılan kredilerde gözlemlenen artışın dikkate alındığı, haksız rekabetin önlenmesi ve bankacılık sektörü dışındaki kredi kanallarının takibinin finansal istikrar açısından taşıdığı önem gösterilmektedir.

“İndirilecek kalemler olarak belirlenen kalemler toplamı düşülerek zorunlu karşılığa tabi yükümlülük tutarı hesaplanmaktadır. İndirilecek Kalemler⁶²:”

- 1) “Özkaynaklar,”
- 2) “Özkaynak hesaplamasında dikkate alınan sermaye benzeri borçlar,”
- 3) “Pasifte yer alan karşılıklar,”
- 4) “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yükümlülükler,”
- 5) “Kredi ve diğerk alacaklar değerlendirme fonu,”
- 6) “DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) Ödünç İşlemleri Piyasasından kaynaklanan yükümlülükler,”
- 7) “Hazine’ye olan yükümlülükler,”
- 8) “Hazine garantisıyla yurtdışından sağlanan krediler,”
- 9) “Fonlar ve fonlardan kullanılan kredi karşılıkları,”

⁶⁰ Sözer, Ç. (2013). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi, T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık Ve Finans Anabilim Dalı Bankacılık Ve Finans Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, s.29.

⁶¹ Çorak, a.g.e., s. 45.

⁶² TCMB, Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, 2013/71, İnternet: www.tcmb.gov.tr adresinden 29 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.

- 10) “Yurt içi bankalara yükümlülükler,”
- 11) “Faiz / kâr payı ve gider reeskontları,”
- 12) “Kazanılmamış gelirler,”
- 13) “Ertelenmiş vergiler,”
- 14) “Altın depo hesapları,”
- 15) “İhraç edilen gayrimenkul sertifikası bedelleri,”
- 16) “Yurtdışı merkez ve şubelere yükümlülüklerin (net), yurtdışı şubeler adına Türkiye’den kabul edilen mevduat / katılım fonu ve bankalarca temin edilip yurt dışı şubeleri nezdinde izlenen kredi tutarlarına kadar olan kısmı,”
- 17) “Takasa ibraz edilen diğer bankalara ait çeklerle ilgili yükümlülükler.”

2.3.2. Muaf Tutulan Kuruluşlar

Münhasıran kıyı bankacılığı yapan bankalar, İller Bankası A.Ş., Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. ve Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereğince iradi tasfiyeye giden bankalar tasfiyenin ilan edildiği tarihten itibaren, temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (fon) devredilen kredi kuruluşları fona devredildiği tarihten itibaren 2005/1 sayılı Zorunlu karşılıklar hakkındaki Tebliğ’e tabi değildir.

Mevcut uygulamaya göre disponibiliteler yükümlülüğünden muaf olan Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası (TSKB) ile Sınâî Yatırım Bankasının (SYB) muafiyeti kaldırılmış, ancak, teşvik edilen sektörlerle kredi kullanılmak üzere, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası vb. kuruluşlardan Hazine garantisiyle alınıp, bu bankalara devredilen ve bu bankaların Hazine’ye karşı yükümlülüğü olan krediler, zorunlu karşılık yükümlülüğünden istisna edilmiştir.

2.3.3. Zorunlu Karşılık Oranları

“11 Ocak 2017 tarihli ve 29945 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan 2017/02 sayılı Tebliğ’e göre Türk Lirası yükümlülükler ve yabancı para yükümlülükler için zorunlu karşılık oranları aşağıdaki gibidir.”

“Bankaların Türk Lirası cinsinden zorunlu karşılık yükümlülüklerinin belirli bir kısmını yabancı para ve altın cinsinden tutabilmelerine olanak tanıyan ROM (Rezerv Opsiyon Mekanizması) uygulaması ile döviz rezervlerini güçlendirmek, bankalara likidite

yönetimlerinde daha fazla serbestiyet sağlamak, sermaye hareketleri sebebiyle kurlarda meydana gelebilecek oynaklıkları minimize etmek amaçlanmaktadır. Buna ilaveten bu mekanizma ile yastık altı altının ekonomiye kazandırılmasına katkı sağlanmaktadır. Gönüllülük esasına dayanan bu imkânlar sayesinde bankalar, ihtiyaçlarına göre TCMB’de tuttıkları döviz varlıklarını ayarlayabilmesi öngörülmektedir. Böylece TCMB’nin piyasaya döviz alım veya satımı yönünde müdahale ihtiyacının azalması ve zorunlu karşılıkların bir otomatik dengeleyici özelliği göstererek kurlardaki oynaklığın azaltılmasına katkıda bulunması beklenmektedir⁶³.”

<i>Mevduat/katılım fonu (yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu hariç)</i>	
a) Vadesiz, ihbarlı, 1 aya kadar ve 3 aya kadar (3 ay dâhil) vadeli	% 10,5
b) 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli	% 7,5
c) 1 yıla kadar vadeli	% 5,5
d) 1 yıl ve 1 yıldan uzun vadeli	% 4
<i>Müstakrizlerin fonları</i>	% 10,5
<i>Diğer yükümlülükler (yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu dâhil)</i>	
a) 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli	% 10,5
b) 3 yıla kadar (3 yıl dâhil) vadeli	% 7
c) 3 yıldan uzun vadeli	% 4

Kaynak: TCMB

Çizelge 2.2. Türk lirası yükümlülükler için zorunlu karşılık oranları

<i>Mevduat/katılım fonu (yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu hariç)</i>	
a) Vadesiz, ihbarlı, 1 aya kadar, 3 aya kadar, 6 aya kadar ve 1 yıla kadar vadeli	% 12
b) 1 yıl ve 1 yıldan uzun vadeli	% 8
<i>Müstakrizlerin fonları</i>	% 12
<i>Diğer yükümlülükler (yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu dâhil)</i>	
a) 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli	% 24
b) 2 yıla kadar (2 yıl dâhil) vadeli	% 19
c) 3 yıla kadar (3 yıl dâhil) vadeli	% 14
ç) 5 yıla kadar (5 yıl dâhil) vadeli	% 6
d) 5 yıldan uzun vadeli	% 4

Kaynak: TCMB

Çizelge 2.3. Yabancı para yükümlülükler için zorunlu karşılık oranları

⁶³ Alıç, C. (2016). Geleneksel Olmayan Zorunlu Karşılık Politikasının Tüketici Kredileri Üzerindeki Etkisi, T.C Marmara Üniversitesi, Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s.31-32.

2.3.4. Zorunlu Karşılıkların Hesaplanması

Hâlihazırda bankalar belirlenen imkan dilimleri ve katsayıları dikkate alarak Türk Lirası yükümlülükler için tutulması gereken zorunlu karşılıkların en fazla %60'ını ABD (Amerika Birleşik Devletleri) doları cinsinden, en fazla %30'unu standart altın cinsinden bloke hesaplarda tesis edebilmektedir.

“Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ (Sayı: 2013/15)’e göre:”

- 1) “Zorunlu karşılığa tabi yükümlülükler iki haftada bir cuma günleri itibarıyla hesaplanır. Cuma gününün resmi tatil gününe rastlaması halinde, yükümlülüklerin hesaplanmasında bir önceki iş günü esas alınır.”
- 2) “Repo işlemlerinden sağlanan zorunlu karşılığa tabi fonlar iki yükümlülük hesaplama tarihi arasındaki günlerin bakiyelerinin ortalaması alınarak hesaplanır.”
- 3) “Merkez Bankası, yapılan denetim ve incelemeler sonucunda zorunlu karşılık yükümlülüklerinden kaçınmak için işlem yaptığı tespit edilen bankalardan ve finansman şirketlerinden, yükümlülüklerini iki yükümlülük hesaplama tarihi arasındaki günlerin bakiyelerinin ortalamasını alarak hesaplamalarını isteyebilir.”
- 4) “Yabancı para yükümlülükler;”
 - a) “Merkez Bankasınca alım satımı yapılan dövizler için yükümlülüklerin hesaplandığı tarihte Resmî Gazete ’de ilan edilen döviz alış kurları,”
 - b) “Merkez Bankasınca alım satımı yapılmayan dövizler için yükümlülüklerin hesaplandığı tarihten bir gün önce Merkez Bankasının internet sitesinde yayımlanan bilgi amaçlı döviz kurları,”
 - c) “Kıymetli madenler için yükümlülüklerin hesaplandığı tarihte İstanbul Altın Borsasında oluşan ağırlıklı ortalama kıymetli maden fiyatları, fiyat oluşmaması halinde uluslararası piyasalarda oluşan ve İstanbul Altın Borsası tarafından ilan edilen fiyatlar, esas alınarak Türk lirası cinsinden hesaplanır.”

2.3.5. Zorunlu Karşılıklara Yaptırım Uygulaması

“Bankalarca ve finansman şirketlerince⁶⁴,”

- a) “Zorunlu karşılıkların süresinde tesis edilmemesi veya eksik tesis edilmesi,”

⁶⁴ TCMB, Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ, 2013/15, İnternet: www.tcmb.gov.tr adresinden 29 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.

b) “Zorunlu karşılık cetvellerinde yer alan yükümlülükler ile yapılacak incelemeler sonucu tespit olunacak yükümlülükler arasında fark oluşması nedeniyle, zorunlu karşılıkların eksik tesis edilmiş olması, hâllerinde, eksik tesis edilen; Türk lirası zorunlu karşılıkların 2 katı tutarında Türk lirası cinsinden, yabancı para zorunlu karşılıkların 3 katı tutarında ABD doları cinsinden mevduat, Merkez Bankası nezdinde açılan bloke hesaplarda zorunlu karşılıkların eksik tesis edildiği süreler dikkate alınarak faizsiz olarak tutulur.”

“Faizsiz mevduat tutulmaması halinde eksik tesis edilen tutarlara tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanır. Yabancı para zorunlu karşılıklar için cezai faiz hesaplanmasında eksik tesis edilen tutarların Türk lirası cinsinden karşılıkları esas alınır.”

“Cezai faiz oranı, tesis döneminin bloke hesaplar için ilk günü, ortalama hesaplar için son günü Merkez Bankasının ilan ettiği en yüksek gecelik borç verme faiz oranının 1,50 katsayısıyla çarpımı sonucu hesaplanan orandır.”

“Eksik hesaplandığı tespit edilen yükümlülükler için zorunlu karşılık cetvelleri yeniden düzenlenerek Merkez Bankasına gönderilir. Ancak, bu fıkra kapsamında bir yükümlülük dönemine ilişkin olarak eksik hesaplanan zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerin, Türk lirası ve yabancı para için ayrı ayrı olmak üzere, yüz bin Türk lirasının altında kalması halinde düzeltilmiş cetvel gönderilmesi istenmez.”

“Merkez Bankası, zorunlu karşılık yükümlülüklerini sürekli olarak yerine getirmeyen bankalar ve finansman şirketleri hakkında gerekli idari tedbirleri alabilir.”

2.3.6. Zorunlu Karşılıklara Faiz Ödemesi

Merkez bankası 08 Ağustos 2001 döneminden itibaren Türk Lirası zorunlu karşılıklara, 24 Mayıs 2002 döneminden itibaren de yabancı para zorunlu karşılıklara faiz ödemeye başlamıştır. Ancak, 2008 yılına gelindiğinde küresel krizin etkileri nedeniyle içinde bulunulan dönemde gözlemlenen ters dolarizasyon sürecini desteklemek ve Türk Lirası mevduatı ve kredileri teşvik etmek amacıyla yabancı para zorunlu karşılıklara faiz ödemesi uygulamasına son vermiş, Türk Lirası zorunlu karşılıklara ödediği faiz oranını ise merkez bankasının gecelik borçlanma faiz oranının yüzde yetmiş beşi seviyesinden yüzde sekseni seviyesine çıkarmıştır. Diğer yandan, Eylül 2010 tarihinde yayınladığı basın ilanı ile ilerleyen dönemlerde zorunlu karşılıkları makro riskleri azaltıcı politika aracı olarak

aktif bir şekilde kullanabilmek için Türk Lirası cinsinden zorunlu karşılıklara faiz ödemekten vazgeçmiştir⁶⁵.

Türk Lirası ve yabancı para zorunlu karşılıklara ödenecek faizlerin oranı ile uygulamaya ilişkin esas ve şartlar bankanın para politikası hedefleri ve ekonominin gerekleri ile tespit edilip bankalara bildirilmektedir. Faiz oranının değiştirilmesi halinde, faiz değişikliğinin yürürlüğe konulduğu günden bir önceki gün valörüne kadar olan adet eski oranla, izleyen günler yeni oranla işlem görmektedir. Zorunlu karşılıklara tahakkuk ettirilecek faizler, tahakkukun yapıldığı Mart, Haziran, Eylül, Aralık ay sonlarını izleyen ilk iş günü bankaların Ankara şubesi nezdindeki Türk Lirası vadesiz serbest tevdiat hesabı ve idare merkezi nezdindeki 2 gün ihbarlı döviz tevdiat hesaplarına aktarılır.

2.3.7. Zorunlu Karşılık Oranının Bankacılık Sistemine Etkileri

“Yüksek zorunlu karşılık oranlarının bankacılık sistemine etkileri aşağıda özetlenmektedir:”

“Bankaların para yaratma kabiliyetini kısıtlamaktadır. Daha fazla kredi açabilmek için bankalar yeni mevduat toplamak zorundadırlar.”

“Yukarıdaki nedenden dolayı bankaların faiz gelirleri düşmekte ve karlılıkları azalmaktadır.”

“Bankanın likidite imkânını daraltarak kısa vadeli fon yaratma imkanını azaltmaktadır.”

“Yüksek zorunlu karşılık uygulaması kaynak maliyetini artırdığı için mevduat faizlerinin düşmesine neden olabilmekte ve düşük faizler bankacılık sistemine fon girişinin azalmasına neden olabilmektedir. Tasarruflardaki bu azalma sonucu sermaye birikimi yavaşlamakta, büyüme düşmektedir.”

⁶⁵ Alıç, a.g.e., s.29

3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANININ İNCELENMESİ

Türk bankacılık sisteminde mevduatların krediye dönüşüm oranı yerli ve yabancı bankalar için 2005-2017 arasında yıllık veriler dikkate alınarak ve kriz döneminde üçer aylık dönemler halinde incelenmiştir.

3.1. Türk Bankacılık Sisteminde 2005-2017 Yılları Arasında Yaşanan Gelişmeler

Bu başlık altında Türkiye’de bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler hakkında incelenen 2005-2017 dönemi daha küçük aralıklara ayırılarak bilgi verilmeye ve bankacılık sisteminin genel görünümü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1.1. 2005-2007 Arası Dönem

Türk mali sektörüne genel olarak bakıldığında hâkim unsurun bankacılık sektörü olduğu görülmektedir. Özellikle TCMB ve İMKB piyasa kapitalizasyonu (halka açık şirketlerin piyasa değeri) hariç tutulduğunda 2005 yılında bankacılık sektörünün toplam mali kesimin yüzde 86’sı civarında bir büyüklüğe ulaştığı görülmektedir.

2005 yılında Türkiye finansal açıdan olumlu bir seyir izlemiştir. Ekonomide son dört yılda birikimli olarak % 35’in üzerinde reel bir büyüme gerçekleştirilmiş ve enflasyon da tek haneli rakamlara inmiştir. Ekonominin düşen enflasyon ortamında büyümeye devam etmesi, mali disiplinin kararlılıkla sürdürülmesi, yapısal reformlarda kaydedilen ilerlemeler ve Avrupa Birliğiyle tam üyelik müzakerelerinin başlamasının da etkisiyle doğrudan yabancı sermaye girişinin artması yılın temel olumlu ekonomik gelişmeleri olarak görülmektedir⁶⁶.

Tüketim ve yatırım harcamalarındaki artışlara bağlı olarak 2005 yılında toplam yurt içi talepte % 8,8’lik artış olmuştur. Nihâî talepteki söz konusu genişlemenin bankacılık sektörüne yansımaları temelde sektörün kullandığı kredi miktarının belirgin artışı yoluyla gerçekleşmiştir⁶⁷.

Türk parasından altı sıfır atılarak YTL (Yeni Türk Lirası)’ye geçiş operasyonu başarıyla sonuçlandırılmıştır. Paradan sıfır atılması, çok sıfırlı banknotların kullanımının

⁶⁶ BDDK. Yıllık Rapor 2005. İnternet: <https://www.bddk.org.tr> adresinden 17 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.

⁶⁷ BDDK. (2005). Yıllık Rapor, s. 12.

yarattığı çeşitli operasyonel maliyetleri azaltmış ve Türk parasının vatandaş nezdinde itibarının artmasına katkıda bulunmuştur.

	Arap Türk Bankası A.Ş.
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Banca di Roma S.P.A.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Bank Mellat
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	BankEuropa Bankası A.Ş.
Özel Sermayeli Bankalar	Citibank A.Ş.
Adabank A.Ş.	Deutsche Bank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.	Fortis Bank A.Ş.
Alternatif Bank A.Ş.	Habib Bank Limited
Anadolubank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.
Denizbank A.Ş.	JPMorgan Chase Bank N.A.
Finans Bank A.Ş.	Société Générale (SA)
Koçbank A.Ş.	WestLB AG
MNG Bank A.Ş.	Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar
Oyak Bank A.Ş.	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.	Calyon Bank Türk A.Ş.
Tekfenbank A.Ş.	Çalık Yatırım Bankası A.Ş.
Tekstil Bankası A.Ş.	Diler Yatırım Bankası A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.	GSD Yatırım Bankası A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	İller Bankası
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Taib Yatırım Bank A.Ş.
Tas. Mev. Sig. Fon.Devr. Bankalar	Tat Yatırım Bankası A.Ş.
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Türk Eximbank
Yabancı Bankalar	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
ABN AMRO Bank N.V.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

Kaynak: TBB

Çizelge 3.1. 2005 Yılında Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar

Türk bankacılık sektöründeki toplam banka sayısı, 2004 yılında 48 iken, 2005 yılında Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalardan Ak Uluslararası Bankası A.Ş.’nin Akbank T.A.Ş.’ye devri ile 47’ye gerilemiştir. Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.’nin ticaret ünvanı Fortis Bank A.Ş. olarak değişmiş ve Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar grubuna katılmıştır. Sonuç olarak, özel sermayeli ticaret bankalarının sayısı 1 adet azalmıştır. 2005 yılı sonu itibarıyla, mevduat bankalarının sayısı 34, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 13 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları grubu içinde 3 kamu bankası, 17 özel banka, 13 yabancı banka ve 1 TMSF kapsamında bulunan banka bulunmaktadır.

2006 yılında sektörde yaşanan yapısal değişimler; aktif, kredi ve mevduat gibi temel büyüklüklerdeki gelişmelere de yansımış durumdadır. Sektörün aktif yoğunlaşması, banka sayısındaki azalmaya bağlı olarak 2002-2005 yıllarında yükselmiş ancak rekabetin etkisiyle 2006 yılında azalmıştır. Toplam kredilerdeki yoğunlaşma aktif yoğunlaşmasına göre daha ılımlı olmakla birlikte 2003 yılından itibaren başladığı artış eğilimini 2006 yılında da devam ettirmiştir. Sektördeki mevduat yoğunlaşması daha yüksek gerçekleşmiş ancak 2006 yılında nispeten azalmıştır. Bu dönemde bankacılık sektörüne yabancı yatırımcı ilgisi de artarak devam etmiştir⁶⁸.

2006 yılının mayıs, haziran döneminde mali piyasalarda yaşanan dalgalanmalar Türkiye ekonomisinin ve finansal kurumların dayanıklılığını gösteren önemli bir deneyim olmuştur. Gerçekleştirilmiş olan yapısal reformlar, zamanlı ve etkili para politikaları kararları sayesinde küresel likidite şokunun genel ekonomi ve kurumlar üzerindeki etkileri sınırlı kalmıştır.

“BDDK'nın 28 Eylül 2006 tarih ve 1983 sayılı kararı ile Denizbank A.Ş. hisselerinin % 74.99'u Dexia Participation Belgique S.A.'ya devredilmiştir. Bu tarih itibariyle banka, Özel Sermayeli Ticaret Bankaları grubundan Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar grubuna geçmiştir.”

“BDDK'nın 28 Temmuz 2006 tarih ve 1944 sayılı kararı ile Finans Bank A.Ş. hisselerinin % 46'sı National Bank of Greece S.A.'ya devredilmiştir. Bu tarih itibariyle banka, Özel Sermayeli Ticaret Bankaları grubundan Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar grubuna geçmiştir.”

Bankacılık sisteminde 2007 yılsonu itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 46 olmuştur. Mevduat bankaları sayısı 33, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13'tür. Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 18 tanesi yabancı sermayeli bankadır. Oyak Bank A.Ş. hisselerinin tamamı 24 Aralık 2007 tarihi itibariyle ING Bank N.V.'ye devredilmiştir. Banka, bu tarih itibariyle yabancı bankalar grubuna geçmiştir. Ayrıca, "Calyon Bank Türk A.Ş."nin ticari ünvanı 28 Aralık 2007 tarihi itibariyle "Calyon Yatırım Bankası Türk A.Ş."; "Tekfenbank A.Ş."nin ticari ünvanı 11 Ocak 2008 tarihi itibariyle "Eurobank Tekfen A.Ş." olarak değişmiştir.

Yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisinin 2007 yılında da devam etmesi sonucunda, 2007 Eylül ayı bilanço büyüklüklerine göre, izin süreci bu tarih

⁶⁸ Çorak, a.g.e., s. 120.

itibariyle tamamlanmış bankalar dikkate alındığında, yabancı hissedarların payı yüzde 22,7'ye yükselmektedir. Yabancılar hisse satışı için anlaşma yapan ancak yasal izin ve kesin devir süreci henüz tamamlanmamış olan bankaların (Turkish Bank A.Ş., Oyak Bank A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.) hisseleri de eklendiğinde, söz konusu oran yüzde 25,6'ya yükselmektedir. Öte yandan, Merkezi Kayıt Kuruluşu verilerine göre 2007 yılı Eylül ayı itibariyle halka açık paylar içindeki yabancı payları, sektörün aktif toplamına göre yüzde 17,3'dür. Bu paylar da eklendiğinde bankacılık sektöründe yabancı payı yüzde 42,9'a ulaşmaktadır. Türk bankacılık sektörüne yabancı yatırımcıların ilgisinin devam etmesi, sektörün büyüme potansiyeline ve olumlu beklentilerin sürdüğüne işaret etmektedir⁶⁹.

Bankacılık sistemini 2007 yılında etkileyen en önemli düzenlemeler, Haziran 2007'den itibaren operasyonel riskin, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına dâhil edilmesi ve Mart 2007'de yürürlüğe giren 5582 sayılı "Konut Finansmanı Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" olmuştur. Bu Kanuna ilişkin ikincil düzenlemelerin de önemli bölümü yine 2007 yılında tamamlanmıştır.

Finansal kurumların piyasa değeri 2007 yılı sonunda 117 milyar dolar ile rekor düzeye ulaşmıştır. Türkiye Halk Bankası A.Ş hisselerinin yüzde 22'si, Mayıs 2007 itibariyle halka açılmış ve böylece halka açık mevduat bankası sayısı 13'e yükselmiştir. Yılsonu itibariyle, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören hisseler hariç olmak üzere, yurtdışı yerleşiklerin sektör toplam aktifleri içindeki payı yüzde 13 olmuştur⁷⁰.

Uluslararası kredi piyasalarındaki sorunların yol açtığı likidite koşulları ve yatırımcıların risk iştahındaki değişiklikler finansal istikrar açısından önemlidir. ABD eşik altı ipotekli konut finansmanı (eşik altı ipotekli konut finansmanı kredisi; kredi skoru düşük, riski yüksek olan müşterilere konut finansmanı kapsamında kullanılan kredilerdir) piyasalarında yaşanan sorunlara bağlı olarak 2007 yılının ikinci yarısında küresel likidite koşulları bozulmuş ve piyasalara likidite desteği sağlanması zorunluluğu doğmuştur. ABD ipotekli konut finansmanı piyasalarında, başta eşik altı krediler olmak üzere temerrüt oranlarının yükselmesi, temmuz ayının sonundan itibaren küresel kredi piyasalarında risklerin daha yüksek fiyatlandırılmasına neden olmuştur. Bu durum piyasalarda likiditenin daralmasına yol açmış ve oynaklık artmıştır. Dünyada yaşanan

⁶⁹ TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu, s.5, 31.

⁷⁰ TBB. (2008). Bankalarımız 2007 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 255, s.i-5.

küresel dalgalanmalara karşın 2007 yılında Türk bankacılık sektörünün kârlılık performansı olumlu gelişme göstermiştir⁷¹.

Küresel finans sistemindeki sorunlar ve bunların ekonomiye olumsuz yansımaları nedeniyle, bankalarda özellikle döviz cinsinden kaynak kaybı yaşanmış; yurtdışı kaynak temini daha zor ve pahalı hale gelmiştir. Ekonomide risk algısı yükselmiş, beklentiler bozulmuştur. Finansal piyasalardan kaynak çıkışı yaşanmıştır. TL'nin değer kaybı ve hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi, finansal varlıklara olan talebi düşürmüştür⁷².

3.1.2. 2009-2011 Arası Dönem

2009 yılında, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların dağılımı şu şekildedir; 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü katılım olmak üzere toplam 49 banka. Sermayesinin yüzde 51'i veya daha fazlası yurtdışında yerleşik yatırımcılara ait olan mevduat bankalarının sayısı 17 iken kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 4 olmuştur. Yurtdışı yerleşik yatırımcılarla stratejik ortaklık anlaşması yapan dört banka dâhil edildiğinde ise bu sayı 24'e yükselmektedir. Bu bankaların 13 tanesi Avrupa, 5 tanesi Ortadoğu, 4 tanesi ABD ve 1'er tanesi de Asya ve Afrika bölgesi kaynaklıdır.

“Türkiye'de küresel krizin etkilerini yumuşatmaya yönelik önlemler, küçümsenmeyecek bir gecikmenin ardından, küçük paketler halinde zamana yayılmış biçimde 18 Şubat 2009, 13 Mart 2009, 25 Mart 2009, 4 Haziran 2009 (Yeni Teşvik Sistemi) ve 15 Haziran 2009 tarihlerinde alınmıştır. Söz konusu önlem paketleri şu başlıklar altında toplanabilir:

- (i) Likidite destekleri,
- (ii) Vergi ve prim destekleri,
- (iii) Üretim ve ihracata yönelik kredi ve garanti destekleri,
- (iv) Finansman destekleri
- (v) Yeni yatırım teşvik mevzuatı.”

Hükümet tarafından alınan bu önlemlerin temel hedefleri ise; tüketim harcamalarını artırmak, istihdam artışını teşvik etmek, yurtdışından sermaye girişlerini teşvik etmek,

⁷¹ Çorak, **a.g.e.**, s. 121.

⁷² TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s. i-7.

yurtiçi yatırımları teşvik etmek, KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)'lerin üretim ve ihracatını teşvik etmek olarak ilan edilmiştir⁷³.

Küresel kriz tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de finansal sektörü önemli ölçüde ve olumsuz yönde etkilemiştir. Mevduat, yatırım ve kalkınma bankaları açısından bakıldığında, özellikle 2008 yılının son çeyreği ile 2009 yılının ilk çeyreğinde bilanço riskleri hızla artmış, yurtdışı kaynak imkânları daralmış, likidite ihtiyacı yükselmiştir. Fakat, bankaların bilançolarının sağlam olması ve risklerin dengeli dağılması yanında, ilgili kurumlar tarafından alınan önlemler, etkin kamusal denetim ve başarılı risk yönetimi sayesinde Türkiye'de bankacılık sistemi 2009 yılını güven içinde geçirmiş, kamuya sorun yaratmamış, yük olmamıştır. Aksine, ekonomik faaliyetin finansmanına destek olmaya devam etmiştir⁷⁴.

Küresel krizin büyük ölçüde etkili olduğu 2009 yılında, krizin olumsuz etkilerini hafifletmek amacıyla genelde hem para hem maliye politikasında genişletici nitelikte önlemler alınmıştır. Öte yandan, 2010 yılında, krizin ikinci safhasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ayrışmanın netleşmesi ve yurtdışından Türkiye'ye yönelik kısa vadeli sermaye hareketlerindeki artış sonucu kriz önlemlerinden çıkış stratejisi kapsamında çeşitli önlemler alınmıştır.

Hükümet, Merkez Bankası ve BDDK tarafından alınan bu önlemler iki ana hedefe yönelmiştir. Kredi maliyetini artıran önlemlerle, kredi arzındaki artışın yavaşlatılması yoluyla, iç talepteki artışın ve dış kaynak kullanımının sınırlandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, faiz indirimleri yolu ile de Türk Lirası'nın kısa vadeli getirisinin azaltılması, böylece kısa vadeli sermaye girişinin caydırılması amaçlanmıştır⁷⁵.

Aralık 2009 itibariyle, Türkiye bankacılık sektörünün yurt dışında faaliyet gösteren 41 adet mali iştiraki ile 68 adet şube ve temsilciliği bulunmaktadır. Yurt dışında faaliyet gösteren bankaların Türkiye'deki temsilciliklerinin sayısı 41'dir.

2010 yılında ekonomide yurt içi talebe dayalı büyüme devam etmiştir. Kredilerin artış hızının sınırlandırılması ve bankaların varlık ve yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzluğunun azaltılması amacıyla zorunlu karşılık oranları artırılmış, ayrıca yükümlülükler vadesine göre farklılaştırılmıştır. 2010 yılı ekim ayından itibaren zorunlu

⁷³ Kibritçioğlu, A. (2011). Effects of Global Financial Crisis on Turkey, , Munich Personal RePEc Archive, sMPRA Paper No. 29470, s.12.

⁷⁴ TBB. (2010). Türk Bankacılık Sistemi 2009, Bankacılar Dergisi, 73, s.70.

⁷⁵ TBB. (2011). Bankalarımız 2010 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 276, s.i-3.

karşılık oranları aktif bir politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. TL zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulanmasına son verilmiş ayrıca aralık ayından itibaren bankacılık sisteminin yükümlülük vadesini uzatarak finansal istikrarın güçlendirilmesi amacıyla zorunlu karşılık oranları kısa vade için daha yüksek olacak şekilde vadelere göre farklılaştırılmıştır⁷⁶.

Türkiye’de 2011 yılının ilk yarısında sermaye girişinin devam etmesi, sağlam makroekonomik temeller ve uygun piyasa koşulları sonucunda yüksek bir büyüme performansı yakalanmıştır. Kredi büyümesini sınırlamaya yönelik alınan tedbirler paralelinde, yılın ikinci çeyreğinden itibaren büyüme hızında yavaşlama gözlenmiş ve iç ve dış talep arasında dengelenme başlamıştır.

Küresel ekonomiye dair belirsizliklerdeki artışa ve risk iştahındaki bozulmaya paralel olarak yılın üçüncü çeyreğinde diğer gelişmekte olan ülkelere olduğu gibi Türkiye’den sermaye çıkışları yaşanmış, söz konusu ülkelere kıyasla oynaklığı sınırlı olmakla birlikte Türk lirası değer kaybetmiştir. Bunun yanı sıra, yurt içi talepteki yavaşlamanın da etkisiyle ithalat son dönemde zayıflamaya devam etmiş, ihracat sınırlı bir artış göstermiş, bu durum cari açığı hızlı artış eğiliminin kontrol altına alınmasına katkıda bulunmuştur. Öte yandan, cari açığın finansmanında uzun vadeli borçlanmaların payının artış göstermesi finansman kalitesini artırmıştır⁷⁷.

2011 yılında uluslararası piyasalardaki belirsizliklerin olumsuz etkilerini sınırlandırmak ve iç tasarruf açığını daraltmak amacıyla kredi büyümesinin yavaşlatılmasına yönelik olarak para ve bankacılık politikasında kapsamlı düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca, kur artışlarından arındırılmış kredi büyüme hızı 2011 yılı sonu itibariyle yüzde 25 ile sınırlandırılmıştır⁷⁸.

Türk Bankacılık Sektörünün yurtdışı şubeleşme faaliyetleri 2011 yılında devam etmiştir. Bu kapsamda kamu bankalarında 6 adet, özel bankalarda 4 adet ve katılım bankalarında 1 adet olmak üzere toplam 11 adet yurt dışı şube (Irak Erbil’de 4 adet ve Suudi Arabistan Cidde’de 1 adet, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 5 adet ve Yunanistan’da 1 adet yeni şube) açılmıştır. Aralık 2011 itibarıyla off-shore şubeler dâhil

⁷⁶ TCMB. (2011). Finansal İstikrar Raporu, s.13.

⁷⁷ TCMB. (2011). Finansal İstikrar Raporu, 13, s.iii-iv.

⁷⁸ TBB. (2012). Bankalarımız 2011 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 284, s.i-3.

77 adet yurtdışı şube ve 11 adet temsilcilikle toplamda 17 ülkede faaliyet gösteren sektörün iştirakler de dâhil edildiğinde faaliyet gösterdiği yabancı ülke sayısı 31'e yükselmektedir⁷⁹.

2011 yılının ikinci yarısında gerçekleştirilen kredi maliyetini arttırıcı düzenleme değişiklikleri ile son çeyrekte Merkez Bankası tarafından parasal sıkılaştırma önlemleri çerçevesinde faiz koridorunun genişletilmesi ve repo ihaleleri yoluyla yapılan fonlamanın azaltılması 2012 yılının ilk yarısına kadar etkili olmuş, bu dönemde fonlama maliyetlerinde artış, kredi artışında ve sektörün büyüme trendinde yavaşlama görülmüştür. 2012 yılı ortasından itibaren ise cari açık ve ekonomideki olumlu gelişmelere paralel olarak Merkez Bankası'nın piyasalardaki likiditeyi arttırıcı ve fonlama maliyetlerini düşürücü yaklaşımı etkili olmuştur. Buna rağmen, iç ve dış talepteki zayıflama bankacılık sektörü üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratmıştır⁸⁰.

3.1.3. 2012-2017 Arası Dönem

2012 yılında mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı Odea Bank A.Ş.'nin faaliyete geçmesiyle 1 artarak 45 olmuştur. Bankaların 32 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3'ü kamusal sermayeli, 12'si ise özel sermayeli bankadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 16'dır. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayeli bankadır.

Yabancı sermayeli bankalar grubunda yer alan Fortis Bank A.Ş, 25 Ocak 2011 tarihinde yerli sermayeli bankalar grubunda yer alan Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye tüm aktif pasifi ile devredilmiştir.

“Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 11 Kasım 2012 tarih ve 5042 sayılı kararı ile, Fibabanka A.Ş. hisselerinin Fiba Holding A.Ş. tarafından devralınmasına izin verilmiştir. Bu devir ile Fibabanka A.Ş. yabancı bankalar grubundan Özel Sermayeli Mevduat Bankaları grubuna geçmiştir.”

“Alternatifbank A.Ş.'nin çoğunluk hisseleri BDDK'nın 1 Temmuz 2013 tarih ve 20008792.24.1-16586 sayılı izni ve 18 Temmuz 2013 tarih ve 18/A sayılı Yönetim Kurulu

⁷⁹ BDDK. (2012/1). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, s.11.

⁸⁰ BDDK. (2012/4). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, s.5.

kararı ile hakim ortak Anadolu Grubu şirketleri tarafından Katar sermayeli Commercial Bank of Qatar'a (CBQ) devredilmiştir. Banka, özel sermayeli bankalar grubundan yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir.”

Kamu Sermayeli Bankalar	ING Bank A.Ş.
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	MUFG Bank Turkey A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Odea Bank A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	QNB Finansbank A.Ş.
Özel Sermayeli Bankalar	Rabobank A.Ş.
Adabank A.Ş.	Turkland Bank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Anadolubank A.Ş.	Bank Mellat
Fibabanka A.Ş.	Habib Bank Limited
Şekerbank T.A.Ş.	Intesa Sanpaolo S.p.A.
Turkish Bank A.Ş.	JPMorgan Chase Bank N.A.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Société Générale (SA)
Türkiye İş Bankası A.Ş.	Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Tas. Mev. Sig. Fon.Devr. Bankalar	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	Diler Yatırım Bankası A.Ş.
Yabancı Bankalar	GSD Yatırım Bankası A.Ş.
Alternatifbank A.Ş.	İller Bankası A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Bank of China Turkey A.Ş.	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Citibank A.Ş.	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.
Denizbank A.Ş.	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.	Türk Eximbank
HSBC Bank A.Ş.	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
ICBC Turkey Bank A.Ş.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

Kaynak: TBB

Çizelge 3.2. 2017 Yılında Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar

“Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 2 Nisan 2015 tarih ve 6262 sayılı Kararı ile, yeli sermayeli banka grubunda yer alan Tekstil Bankası A.Ş. hisselerinin %75,50'sine sahip olan GSD Holding A.Ş.'nin tüm payının, Çin Halk Cumhuriyetinde mukim Industrial and Commercial Bank of China(ICBC) Limited'in devralmasına, 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 18 inci maddesi uyarınca izin verilmiştir. 22 Mayıs 2015 tarihinde yapılan banka genel kurulunda hisse devir işlemi onaylanmıştır. Böylelikle banka Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubuna geçmiştir. Bankanın ticari ünvanı, 19 Kasım 2015 tarih ve 8950 sayılı Türkiye Sicil Gazetesinde yayınlanmak suretiyle ICBC Turkey Bank A.Ş. olarak değiştirilmiştir.”

“BDDK'nın 14 Temmuz 2015 tarih ve 6370 sayılı Kurul Kararı ile yerleşik Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA'nın Türkiye Garanti Bankası A.Ş. sermayesinin %14.89'unu devralmasına; böylece Bankadaki doğrudan payının %25.01'den %39.90'a yükselmesine; Doğu Holding A.Ş.'nin Bankadaki doğrudan payının %20.41'den %6.18'e düşmesine izin verilmiştir. Anlaşma hükümlerine uygun olarak hisse devir işlemleri 27 Temmuz 2015 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Devir sonrasında BBVA, Banka'daki hakim ortak konumuna gelmiş Banka özel sermayeli bankalar grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubuna geçmiştir.”

Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre, 2012 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri ile karşılaştırıldığında Türkiye ekonomisi büyüme performansı ile gelişmiş ülkelerin üstünde yer alırken 2012 yılında dengeli büyüme hedefi çerçevesinde ekonomik faaliyetin yavaşlamasıyla gelişmekte olan ülkelerin gerisinde yer almıştır⁸¹.

GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) büyüme hızı 2012 yılında bir önceki yıla göre 6,6 puan gerileyerek, yüzde 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Büyümede iç talebin katkısı önemli ölçüde azalmış; ihracatın katkısı artmıştır. Bu gelişmede iç talep artışının yavaşlatılmasını hedefleyen, bu amaçla kredi büyümesini sınırlandıran para ve bankacılık önlemleri oldukça etkili rol oynamıştır⁸².

Sektörde mevduat temel kaynak kalemi olma özelliğini sürdürürken, bankaların kaynak çeşitlendirmesi ve maliyet kriterlerini dikkate alan politikaları diğer kaynakların kullanımını artırmıştır. BDDK'nın bankaların kâr dağıtımına yönelik sınırlamaları ve dağıtılmayarak bünyede bırakılan kârın etkisiyle özkaynaklarda artış sağlanmıştır.

TCMB tarafından uygulanan para politikaları ve bankacılık tedbirleri sayesinde, TL vadeli hesaplara uygulanan faiz oranlarında ayrışma yaşanması, mudileri daha uzun vadeye teşvik etmekte ve bankacılık sektöründe ortalama vadenin uzamasını sağlamıştır. Mevduat ve kredi faiz oranları enflasyon düşüşüne paralel bir seyir izlemiştir.

Kredilerdeki hızlı büyümenin cari açık üzerinde olumsuz yansımaları, finansal ve makroekonomik istikrara bozucu etkiler yaratmaktadır. Söz konusu olumsuz etkileri azaltmak için kredi artış hızında sektördeki bankalar tarafından da desteklenen makul düzeylerin hedeflenmesi gereklidir. Yakından izlenmesi ve seçici büyüme yaklaşımlarının uygulanması halinde, toplam kredi hacminde daha esnek bir politikanın mümkün

⁸¹ TBB. (2013). Bankalarımız 2012 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 294, s.i-4.

⁸² TBB. (2013). Bankalarımız 2012 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 294, s. i-2.

olabileceği düşünülmektedir. Bu süreçte, ilgili otoritelerin eşgüdüm içerisinde çalışması kritik önem taşımaktadır. Bankaların Merkez Bankası'nın ROM uygulamasına bağlı olarak zorunlu karşılıklarda YP ve altın seçeneklerini artan oranda kullanmaları repo işlemlerinden sağlanacak fon ihtiyacını azaltmış, likidite yönetimlerindeki manevra alanlarını genişletmiştir⁸³.

Bankacılık sektörüne ilişkin göstergeler, sektörün genel olarak sağlıklı yapısını koruduğuna işaret etmektedir. 2012 yılı Temmuz ayında Basel II uygulamasına başlanmış olup, bankaların sermaye yeterlilik oranları yüksek seyrini sürdürmekte, bankacılık sektörü güçlü kârlılık performansını korumaktadır. Bankacılık sektörünün kredi ve piyasa hareketlerinden kaynaklanabilecek şoklara dayanıklılığını test eden senaryo analizleri, sektörün özkaynaklarının uygulanan şokları karşılayabilecek durumda olduğunu göstermektedir⁸⁴.

Türkiye'de 2013 yılında 49 adet banka faaliyet göstermektedir; 4 tanesi katılım bankası, 45 tanesi ise mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Portigon A.G'nin kapanması, Bank of Tokyo Mitsubishi A.Ş.'nin açılması sonucu banka sayısı değişmemiştir.

2013 yılının ilk çeyreğinden itibaren yurt içi talepteki canlanmaya bağlı olarak artan ithalat talebi ile cari işlemler açığı büyümüştür. Dış ticaret açığındaki artış nedeniyle cari işlemler dengesi açığı beklenenden daha hızlı büyümüştür.

Küresel risklerin büyüme ve finansal istikrar üzerine olan etkilerini sınırlandırmak amacıyla 2013 yılında para ve ihtiyatlı bankacılık önlemleri alınmıştır. Bu düzenlemelerin ortak amacı; likiditenin yüksek düzeyde tutulması, kredi büyümesinin sınırlandırılması, bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payının üçte bir düzeyinde tutulması ve risklerin doğru yönetilmesi olmuştur. G20 toplantılarında alınan kararlar ile uluslararası kuruluşlar tarafından önerilen düzenlemeler hızlı bir şekilde uygulamaya sokulmuştur. Bu çerçevede, sermaye yeterliliği oranının en az yüzde 12 olması istenmiştir. Zorunlu karşılıkların bilançoya oranı iki kat artışla yüzde 11 düzeyine yükseltilmiştir. Zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi durdurulmuştur. Tüketici kredileri ve kredi kartı için standart orandan daha yüksek sermaye yeterliliği oranı getirilmiştir. Kredi portföyü için ayrılan genel karşılıklar artırılmıştır. Düzenlemeler bankaların yüksek bir güven katsayısı ile çalışmalarına imkân vermiş ancak aracılık maliyetindeki artışa bağlı olarak kar marjı

⁸³ BDDK. (2012). Finansal Piyasalar Raporu, s.28, 27-28.

⁸⁴ TCMB. (2012). Finansal İstikrar Raporu, 15, s.iv.

düşmüştür. Bankaların kredi hacmini büyütme gayretlerine bağlı olarak sermaye yeterliliği aşağı yönlü bir seyir izlemiş, özkaynak karlılığı gerilemiş, kârın özkaynakları büyütme gücü yavaşlamıştır⁸⁵.

TCMB'nin destekleyici likidite politikaları, ülke notunun yatırım yapılabilir seviyeye yükseltilmesi ve yurt içi talepteki ılımlı artış 2013 yılında kredi büyümesinin ivmelenmesini sağlamıştır. Özellikle Mayıs-Haziran döneminde, ağırlıklı olarak özelleştirme ve kamu altyapı yatırımlarına yönelik kullanılan yabancı para cinsinden proje finansmanı kredilerinin, 2013 yılı kredi büyümesini artırmıştır.

17 Aralık tarihinde başlatılan yolsuzluk soruşturmasının siyasi ve ekonomik istikrarı bozabileceği endişesi yılın son haftalarında Türkiye'ye yönelik risk algısının bozulmasına neden olmuş, bu gelişmeler paralelinde kabinede değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte, Aralık ayının ikinci yarısında başlatılan yolsuzluk soruşturması, diğer gelişmekte olan ülkelerin aksine, Türk Lirası'ndaki değer kaybının sürmesine neden olmuştur. 27 Aralık'ta gün içinde bankalararası piyasada USD/TL 2,1770, EUR/TL de 3,0155 ile tarihi yüksek seviyelere ulaşmıştır. Yılın son gününde bir miktar gevşeyen Dolar ve Euro kuru 31 Aralık itibarıyla TCMB döviz alış kuruna göre sırasıyla 2,1343 ve 2,9365 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2014 yılına gelindiğinde parasal sıkılaştırma ve makro-ihiyati önlemler kredi büyümesini yavaşlatmıştır. Enflasyon beklentilerinin iyileşmesi ve tasarruf açığının düşürülmesi amacıyla para ve kredi politikasının 2014 yılında sıkılaştırılması bankacılık sektörünün performansını etkilemiştir. İlk yarıda, Merkez Bankası'nın fonlama maliyetini artırması kısa bir sürede kredi faizlerini yukarı çekmiştir. Tüketici kredilerinde vadenin azaltılması, kredi kartlarında taksit sayısının azaltılması ve kredi kartlarında minimum ödeme oranının yükseltilmesi yanında bireysel müşterilerin gelirlerine oranla borçlanma imkânlarının sınırlandırılması bireysel kredilerin büyümesini caydırmıştır⁸⁶.

Borsa İstanbul'da 16 tanesi banka olmak üzere 31 finansal kuruluşun hisseleri işlem görmektedir. Borsa İstanbul'da işlem gören finansal kuruluşların toplam piyasa değeri bir önceki yıla göre 5 milyar dolar artarak 80 milyar dolar olmuştur. Finansal kuruluşların piyasa değerinin toplam piyasa değerine oranı yüzde 30 düzeyindedir.

⁸⁵ TBB. (2013). Bankalarımız 2012 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 294, s.i-9.

⁸⁶ TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 311, s. i-13.

Enerji ve gıda fiyatları küresel seviyede düşmesine rağmen Türkiye'deki gıda fiyatlarının olumsuz hava koşullarına bağlı olarak artması ve Türk lirasındaki değer kayıpları enflasyonu olumsuz yönde etkilemiştir. Bu unsurlara ilave olarak, elektrik fiyatına yüzde 9,3 ve doğalgaz fiyatına yüzde 7,93 oranında yapılan artışlar ile yılsonu enflasyon tahmini yüzde 8,9 seviyesine yükselmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2013 yılında 823.044 milyon \$ olan gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYH), 2014 yılında 799.370 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Gerek yurt içi gerekse yurt dışı talepteki zayıf seyir bu gelişmede etkili olmuştur. Ekonomideki yavaşlama işsizlik oranlarının belirgin biçimde artmasına neden olmuştur.

Faaliyet gösteren banka sayısı 2014 yılında 51 olmuştur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankalarıdır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 47 olmuştur. Intesa Sanpaolo S.P.A ve Rabobank A.Ş.'nin açılmasıyla banka sayısı 2 adet artmıştır. Bankaların 34 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3'ü kamusal sermayeli, 11'i ise özel sermayeli bankadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 19'dur. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayeli bankadır.

Türkiye ekonomisi 2015 yılının üçüncü çeyreğinde %2,8'lik piyasa beklentisinin oldukça üzerinde büyümüştür. Bu dönemde GSYH %4 ile 2014'ün ilk çeyreğinden bu yana en hızlı yıllık artışı kaydetmiştir.

Cari işlemler hesabı Eylül ayında turizm gelirlerindeki azalışa rağmen dış ticaret açığının önemli ölçüde azalmasının etkisiyle 95 milyon USD fazla vermiştir. Cari işlemler hesabının üst üste iki ay fazla vermesiyle birlikte 12 aylık kümülatif cari açık da Eylül itibarıyla 40,6 milyar USD'ye inerek Ekim 2010'dan bu yana en düşük seviyesine gerilemiştir. Ekim ayında, enerji fiyatlarının düşük seyrini sürdürmesi paralelinde ithalatın azalmasının yanında altın ihracatının ve Euro Alanı ülkelerine yapılan ihracattaki toparlamanın etkisiyle dış ticaret dengesindeki iyileşme eğilimi devam etmiştir.

Bu dönemde yaşanan gerginlikle ön plana çıkan Rusya'ya yönelik ihracat ise, yılın ilk 10 ayı itibarıyla 2014'ün aynı dönemine göre %38,9 düşüş kaydetmiştir. Aynı dönemde mineral yakıtlar ve yağlar faslında ithalat %30,1 oranında azalmıştır. Her ne kadar

Rusya'dan yaptığımız ithalatta petrol ve doğal gaz önemli bir ağırlığa sahip olsa da talep esnekliğinin düşük olmasına ve alternatif kaynaklara erişimin kısa vadede zorluk arz etmesine bağlı olarak ithalatın süreceği tahmin edilmektedir. Enflasyonda gıda fiyatları ve döviz kuru kaynaklı artış yaşanmıştır. Enflasyonun hedefin üzerinde seyretmeye devam etmesi nedeniyle TCMB para politikasında sıkılaşmaya gitmiştir.

Ağustos'ta işsizlik oranı yıllık bazda değişim göstermeyerek %10,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. İktisadi faaliyette yaşanan ılımlı seyrin yanı sıra kayıt dışı Suriyeli istihdamındaki artışın işsizlik oranını yukarı çektiği düşünülmektedir. Gelişmiş ülkelerin para politikalarına ilişkin beklentiler ve yurt içi gelişmeler nedeniyle artan belirsizliklerin de etkisiyle kur etkisinden arındırılmış kredi büyümesi 2015 yılı ikinci yarısında bir miktar gerilemiştir⁸⁷.

25 Aralık 2015 itibarıyla kredi hacmi bir önceki yılsonuna göre %19,9 artarak 1.506 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. TP (Türk Parası) cinsi kredi hacmindeki artış oranı bu dönemde %14,6 ile TCMB'nin makul olarak değerlendirdiği %15 seviyesinin altında gerçekleşmiştir. Ancak, TL'deki değer kaybı nedeniyle YP kredi hacmi artışının %32,8 düzeyinde gerçekleşmesi toplam kredi hacmi artışının %20 düzeyine yaklaşmasını sağlamıştır. Kur etkisinden arındırıldığında ise, kredilerdeki büyüme oranı %12 olmuştur. BDDK tarafından yayımlanan Haftalık Bülten verilerine göre, mevduat hacmi 25 Aralık 2015 itibarıyla bir önceki yılsonuna göre %17,9 artarak 1.331 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. 2014 sonuna göre TP mevduat hacmindeki yükseliş %6,1 olurken, TL'deki değer kaybına da bağlı olarak bu dönemde YP mevduat hacmi %36,8 oranında artmıştır. Kur etkisinden arındırıldığında, toplam mevduat hacmindeki artışın %7,1'e indiği görülmektedir.

Siyasi belirsizlikler nedeniyle TL yıl boyunca genellikle diğer gelişmekte olan para birimlerine kıyasla daha zayıf bir performans sergilemiştir. Genel seçim sonuçlarının ardından ise, 2 Kasım'da gün içinde 2,75 düzeyine kadar gerileyen USD/TL kuru izleyen günlerde azalan risk iştahının etkisiyle yeniden 2,93 seviyelerinin üzerine çıkmıştır. 30 Kasım itibarıyla USD/TL kuru 2,9135 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kasım ayındaki erken seçimin ardından siyasi belirsizliklerin azalmasıyla birlikte güven endekslerinde iyileşme eğilimi gözlenmiştir.

⁸⁷ TCMB. (2015). Finansal İstikrar Raporu, s.21,32.

1 Kasım seçimlerinin hemen öncesinde 78 bin seviyesini altına kadar gerileyen BİST-100 endeksi, 2 Kasım günü 84 bin seviyesini aşmıştır. Ancak izleyen dönemde, gerek kâr satışları gerekse yurt içi ve yurt dışı kaynaklı gelişmeler paralelinde yoğunlaşan satış baskılarının etkisiyle endeks aşağı yönlü bir seyir izlemiştir. Rusya ile yaşanan gelişmeler de hisse senedi piyasası üzerinde satış baskısı yaratmıştır.

Faaliyet gösteren banka sayısı 2015 yılında 52 olmuştur. Bankaların 34 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3'ü kamusal sermayeli, 9'u ise özel sermayeli bankadır. Sermayedar değişikliği nedeniyle daha önce özel sermayeli banka statüsünde olan T. Garanti Bankası A.Ş. ile unvanı Kasım 2015'te ICBC Turkey Bank A.Ş. olarak değiştirilen Tekstil Bank A.Ş. özel yabancı sermayeli banka statüsüne geçmiştir. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. 12 Mayıs 2015 tarihinde beşinci katılım bankası olarak faaliyete geçmiştir.

Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 21'dir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 9'u özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayeli bankadır.

BANKALAR	YILLAR						
	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
MEVDUAT BANKALARI	6.228	7.570	8.983	9.792	10.981	11.151	10.500
Kamusal Sermayeli	2.035	2.203	2.530	2.909	3.397	3.681	3.677
Özel Sermayeli	3.799	3.625	4.390	4.944	5.339	4.299	4.013
Yabancı Sermayeli	393	1.741	2.062	1.938	2.244	3.170	2.809
Tas. Mev. Sig. Fon. Devr.	1	1	1	1	1	1	1
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	19	48	44	42	40	42	50
TOPLAM	6.247	7.618	9.027	9.834	11.021	11.139	10.550

Kaynak: TBB

Çizelge 3.3. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arası faaliyet gösteren bankaların şube sayısı (yurtdışı şubeler dâhil)

Bankacılık sektöründe rekabetin artması ve yabancı kuruluşların sektöre göstermiş olduğu ilgi, sektördeki şube ve personel sayısının artmasına yol açmıştır. 2007 yılında 2005 yılına göre toplam şube sayısı 1.371 artarak 7.618'e yükselmiştir. Şube sayısı mevduat bankaları grubunda 1.342, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda 29 tane, sahiplik yapısındaki değişiklik nedeniyle yabancı sermayeli mevduat bankalarında 1.348 adet ve kamu sermayeli mevduat bankalarında ise 168 adet artmıştır. Özel sermayeli mevduat bankalarındaki şube sayısı 174 adet azalmıştır. 2007 yılında banka çalışanlarının

yüzde 97'si mevduat bankaları, yüzde 3'ü kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir. Bankacılık sektöründe personelin yüzde 26'sı kamu sermayeli mevduat bankalarında, yüzde 47'si özel sermayeli mevduat bankalarında ve yüzde 23'ü yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır.

2009 yılına gelindiğinde küresel krizin etkilerine rağmen şube sayısı 9.027'ye ulaşmıştır. Toplam şube sayısı 2007 yılına göre 1.409 artarak 9.027'ye ulaşmıştır. Şube sayısı artarken sektörde çalışan sayısı da artmıştır. Banka çalışanlarının yüzde 97'si mevduat bankaları, yüzde 3'ü kalkınma ve yatırım bankalarında çalışmaktadır. Bankacılık sektöründe personelin yüzde 26'sı kamu sermayeli mevduat bankalarında, yüzde 48'i özel sermayeli mevduat bankalarında ve yüzde 23'ü yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır.

BANKALAR	YILLAR						
	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
MEVDUAT BANKALARI	127.857	153.237	167.064	176.576	192.219	195.838	188.266
Kamusal Sermayeli	38.046	41.056	44.856	50.239	54.466	58.211	58.502
Özel Sermayeli	78.806	75.149	82.271	89.047	93.365	74.756	73.460
Yabancı Sermayeli	10.610	36.707	39.676	37.047	44.159	62.646	56.079
Tas.Mev.Sig. Fon. Devr.	395	325	261	243	229	225	225
KALKINMA VE YATIRIM BANK.	4.401	5.322	5.339	4.842	5.246	5.366	5.238
TOPLAM	132.258	158.559	172.403	181.418	197.465	201.204	193.504

Kaynak: TBB

Çizelge 3.4. Türk bankacılık sisteminde 2005- 2017 yılları arasında çalışan sayısı

2011 yılına gelindiğinde sektörde şube sayısının artması ile birlikte şube başına düşen nüfus 7.599 kişi düzeyindedir. Sektörde çalışan başına düşen nüfus ise 412 kişidir⁸⁸. Şube sayılarını 2009 yılı ile karşılaştırdığımızda kalkınma ve yatırım bankalarında 2 tane, yabancı bankalarda 124 tane azalmıştır. Diğer banka gruplarının şube sayısında artış gözlenmektedir. Bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 28'i kamu sermayeli mevduat bankalarında, yüzde 49'u özel sermayeli mevduat bankalarında ve yüzde 20'si yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır. 2013 yılında sektörde, şube başına nüfus 6.704 kişi, çalışan başına düşen nüfus 374 kişidir⁸⁹.

⁸⁸ TBB. (2012). Bankalarımız 2011 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 284, s.İ-31.

⁸⁹ TBB. (2014). Bankalarımız 2013 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 304, s.i-10.

Banka çalışanlarının yüzde 97'si mevduat bankaları, yüzde 3'ü kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir. Bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 28'i kamu sermayeli mevduat bankalarında, yüzde 47'si özel sermayeli mevduat bankalarında ve yüzde 22'si yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır. Sektörde kadın çalışanların oranı yüzde 50 seviyesindedir. 2015 yılına gelindiğinde T. Garanti Bankası ve ICBC Bank Turkey A.Ş. 'nin özel banka statüsünden yabancı banka statüsüne geçmesi nedeniyle banka alt gruplarının şube ve çalışan sayısında değişiklik olmuştur. 2013 yılından Aralık 2015'e gelindiğinde, şube sayısı özel sermayeli mevduat bankalarında 1040 adet azalırken kamu sermayeli mevduat bankalarında 284 adet ve yabancı sermayeli mevduat bankalarında 926 adet artmıştır. Şube başına nüfus 6.418 kişi, çalışan başına düşen nüfus 362 kişidir⁹⁰.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
İLK BEŞ BANKA							
T.Aktif	63	62	63	61	58	58	56
T.Mevduat	66	64	66	62	59	60	60
T.Krediler	56	57	55	58	56	56	55

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
İLK ON BANKA							
T.Aktif	85	85	87	87	86	85	85
T.Mevduat	89	89	91	91	90	89	91
T.Krediler	80	83	86	87	85	84	84

Kaynak: TBB

Çizelge 3.5. Türk bankacılık sisteminde 2005- 2017 yılları arasında yoğunlaşma (%)

Yoğunlaşma oranının artması veya banka sayısının azalması, sektörün rekabet düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Kamu bankalarının özelleştirilmesinin, sektörde yabancı sermaye ilgisinin artmasının ve ekonomik istikrarın kalıcı hale gelmesinin bankacılık sektöründe rekabet ortamını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Sektördeki yoğunlaşma yüzdeleri incelendiğinde ilk beş bankada daha fazla olmakla birlikte ilk beş ve ilk on bankanın toplam aktifler, mevduat ve krediler içindeki paylarının nispeten azaldığı görülmektedir. İlk beş banka içinde 2015 yılında 1 kamu, 3 özel ve 1 yabancı sermayeli banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu, 4 özel ve 3 yabancı sermayeli banka yer almıştır. Aktif büyüklüğü 100 milyar doların üzerinde 1 banka, 100 milyar ile 80 milyar dolar arasında 3 banka ve 40 milyar dolar ile 80 milyar

⁹⁰ TBB. (2016). Bankalarımız 2015 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 314, s.i-13.

dolar arasında 3 banka vardır. Bununla birlikte, bankaların yüzde 70'inin aktif büyüklüğü 10 milyar doların altındadır⁹¹.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Likit Aktifler	47.104	64.549	68.962	79.334	118.288	111.917	116.477
Finansal Varlıklar	106.585	151.692	188.886	160.606	144.563	122.405	119.330
Krediler	114.070	241.916	256.177	351.681	476.682	499.817	549.160
Toplam Aktifler	295.849	484.061	536.901	614.491	767.635	766.250	820.552
Mevduat	188.984	307.930	341.060	370.014	442.787	428.600	454.197
Mevduat Dışı Kaynaklar	49.873	79.025	92.570	133.432	181.414	194.914	210.505
Özkaynaklar	40.048	63.388	71.584	73.298	86.788	86.225	91.474
Toplam Pasifler	295.849	484.061	536.901	614.491	767.635	766.250	820.552

Kaynak: TBB

Çizelge 3.6. Türk bankacılık sisteminde 2005- 2017 yılları arasında seçilmiş bilanço kalemleri (Milyon \$)

Türk bankacılık sektöründe toplam aktif büyüklüğünü 2015 yılında 766 milyar dolar (2.236 milyar TL) olarak görmekteyiz. Kaynakların %63'ü kredilere, %15'i likit değerlere, %14'ü menkul kıymet portföyüne ayrılmıştır. Aktiflerinin sektör içindeki payları, kamu sermayeli mevduat bankalarında yüzde 28, özel sermayeli mevduat bankalarında yüzde 36 ve yabancı sermayeli mevduat bankalarında yüzde 26'dır. Pasifteki artış ağırlıklı olarak mevduat ve mevduat dışı kaynaklardaki büyümeden kaynaklanmıştır. 2015 yılında pasif kalemler içerisinde mevduatlar %53, mevduat dışı kaynaklar %28 ve öz kaynaklar %11 pay almıştır. TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı %55 olmuştur. Türk lirası mevduatın toplam mevduat içindeki oranı kamu bankalarında %68, özel bankalarda %53 ve yabancı bankalarda %52 düzeyindedir. Bu durum Türkiye'de kamu bankalarının piyasa yapıcısı rolünü üstlendiğini net bir şekilde göstermektedir.

Mevduatın krediyi karşılama oranı ise 2005 yılında %63, 2009 yılında %75 düzeyinde iken her geçen yıl artmış ve 2017 yılına gelindiğinde %120 seviyesine yükselmiştir.

Özkaynaklar kalemi Türk lirası bazında yükselmiş, ancak sabit fiyatlarla hesaplandığında 2010 yılında %13 düzeyinde iken 2013 ve 2015 yıllarında %11

⁹¹ TBB. (2016). Bankalarımız 2015 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 314, s.i-14.

seviyesinde kalmıştır. Özkaynaklardaki artışın yavaşlama nedeni faiz oranlarındaki artışa, TL'nin değer kaybetmesine ve kâr hacmindeki yavaş büyümeye bağlanabilir⁹².

Türk bankacılık sektöründe net dönem kârı 2005 yılında 5.7 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve 2007 yılında 14.3 milyar TL'ye yükselmiştir. Küresel kriz sonrası net dönem kârı ise 2009 yılında 19,4 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiş, 2010 yılında 21,3 milyar TL'ye yükselmiş, 2011'de biraz düşse de 2013'te tekrar yükselme eğilimi göstererek 22,6 milyar TL'ye ulaşmış, 2015'te ise 26,1 milyar TL olmuştur. Ancak net dönem kârı dolar bazında %15 oranında azalmıştır. Faiz oranlarındaki yükseliş nedeniyle faiz marjının daralması, Türk lirasının değer kaybı ve kredi riskleri için ayrılan karşılıklardaki artış kâr hacmini sınırlayan etkenler olmuştur.

Bankacılık sektöründe 2015 yılında Türk lirası aktifler %12, Türk lirası pasifler ise %11 artmıştır. Buna karşılık, yabancı para aktifler %30, pasifler ise %28 büyümüştür. Bilanço dışı işlemlerde, özellikle kur ve faiz riskinin yönetilmesine yönelik olarak türev işlemler fazlasıyla gerçekleştirilmiştir.

Sektörde 2016 yılında 52 banka faaliyet göstermiştir. Bankaların 34 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3'ü kamusal sermayeli, 9'u ise özel sermayeli bankadır. Buna ek olarak, 5 adet katılım bankası bulunmaktadır. Yurtdışında yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 21'dir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayeli bankadır.

Türkiye ekonomisi ve bankacılık sektörü 2016 yılında, ABD'de faiz oranlarının yükselmesi, gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışı, uluslararası para ve sermaye piyasalarında dalgalanmalar, Türkiye'nin yakın bölgesindeki siyasi tansiyonun atması, terör tehdidi gibi olayların neden olduğu yüksek risklere ve 15 Temmuz 2016 Hain Darbe Girişimi gibi birçok ciddi şoka maruz kalmıştır.

Çeşitli önlemler alınarak tüm bu etmenlerin olumsuz etkileri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Öncelikle, kamu alacakları yapılandırılmıştır. Üretimi, yatırımı, ihracatı ve istihdamı destekleyen yeni teşvikler getirilmiştir.

Kredi arz ve talebini artırmak amacıyla kredilerin vade ve teminat koşullarını rahatlatıcı kararlar alınmıştır. Teminat kısıtı olan işletmelerin finansmana erişimini

⁹² Arıcan, E. ve Yücememiş, B. (2016). Para Politikaları Işığında Türk Bankacılık Sektörü Genel Değerlendirmesi. İnternet: <http://www.iav.org.tr> adresinden 8 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır,s.48.

kolaylaştırmak amacıyla Hazine teminatlı ve Kredi Garanti Fonu kefaleti ile sağlanacak krediler için Hazine garantilerinde limit on kat artırılarak 250 milyar TL'ye yükseltilmiştir. KOBİ'ler için, faiz ödemeleri KOSGEB (T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) tarafından yapılacak kredi imkânı sağlanmıştır. Kredi yapılandırmalarda belirsizliklere neden olan düzenlemelere açıklık getirilmiştir.

2017 yılında Toplam aktifler yıllık bazda yüzde 19 oranında büyüyerek 3.258 milyar TL'ye (864 milyar dolar) ulaşmıştır. Mevduat, aktiflerin yüzde 53'ünü, mevduat dışı kaynaklar ise yüzde 28'ini finanse etmiştir. Hazine garantili ve KGF (Kredi Garanti Fonu) kefaleti ile kullanılan kredilerde 2017 yılındaki artış; 212 milyar TL (56 milyar dolar) ile toplam kredi artışının yarısından fazlasını oluşturmuştur.

Yılsonu itibariyle 2.112 milyar TL (560 milyar dolar) olan kredi hacmi, 1.711 milyar TL (454 milyar dolar) olan mevduat ve 359 milyar TL (95 milyar dolar) olan özkaynakların toplamını geçmiştir. Kredi/Mevduat oranı 3 puan artışla yüzde 120 düzeyinde gerçekleşmiştir.

BİST'te işlem gören bankacılık sektör hisselerinin piyasa değeri 175 milyar dolardan 233 milyar dolara yükselmesine karşın, bankacılık sektörü piyasa değerinin toplam piyasa değerine oranı yüzde 27'ye gerilemiştir.

3.2. Türk Bankacılık Sisteminde 2005-2017 Yılları Arası Mevduatın Görünümü

Bu başlık altında Türkiye'de bankacılık sisteminin kaynak yapısı incelendikten sonra mevduat çeşitli yönlerden incelenmeye çalışılmıştır.

3.2.1. Türk Bankacılık Sisteminin Kaynak Yapısı

2005 – 2017 Döneminde Türk Bankacılık Sektörünün kaynak yapısı ana kalemler itibariyle aşağıdaki Çizelge 3.7.'da gösterilmektedir.

Yıllar	Mevduat	Mevduat Dışı Kaynaklar	Diğer Yabancı Kaynaklar	Özkaynaklar	Kaynak Toplamı
2005	253.579	66.920	22.735	53.736	396.970
2006	312.832	87.213	26.834	57.978	484.857
2007	356.984	91.614	39.088	73.486	561.172
2008	453.485	125.226	44.465	82.696	705.871
2009	507.258	137.680	47.127	106.467	798.533
2010	614.681	161.783	56.326	129.087	961.876
2011	698.920	252.040	71.299	138.452	1.160.712
2012	770.016	256.840	96.723	174.563	1.298.143
2013	943.313	386.484	120.681	184.892	1.635.370
2014	1.057.638	470.881	137.459	222.332	1.888.308
2015	1.250.698	568.778	164.906	251.614	2.235.995
2016	1.462.844	647.127	196.589	288.789	2.595.348
2017	1.713.185	794.005	242.818	345.031	3.095.039

Kaynak: TBB

Çizelge 3.7. Türk bankacılık sistemi 2005-2017 dönemi kaynak yapısı (Milyon TL)

Pasifi oluşturan ana kalemlerin kaynak içerisindeki en büyük payı mevduat oluşturmaktadır. Mevduat kaleminin ardından mevduat dışı kaynaklar toplam kaynakların ikinci önemli kalemini oluşturmaktadır.

2005 yılında mevduat 253.579 milyon TL'dir. 2006 yılında toplam mevduat yüzde 22 oranında artarak 312.832 milyon TL'ye ulaşarak pasifler içinde %65'lik bir paya sahip olmuştur.

Toplam kaynakların yüzde 16'sını oluşturan mevduat dışı kaynaklar 2007 yılında yüzde 5 oranında artarak 92 milyar TL'ye ulaşmıştır. Mevduat dışı kaynakların yüzde 65'ini alınan krediler oluşturmuştur.

Toplam kaynakların yüzde 18'ini oluşturan mevduat dışı kaynaklar 2008 yılında TL'nin değer kaybetmesinin de etkisiyle yüzde 37 oranında artarak 125 milyar TL'ye ulaşmıştır. Mevduat dışı kaynakların yüzde 62'sini bankalara olan borçlar oluşturmuştur. Yurtdışından sağlanan kredilerin toplam kaynaklar içindeki payı yüzde 11 düzeyindedir. Repo işlemlerinin mevduat dışı kaynaklardaki payı ise 2007 yılına göre 3 puan artarak, yüzde 33'e, toplam kaynaklar içindeki payı ise 1 puan artarak yüzde 6'ya yükselmiştir⁹³.

⁹³ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s.i-46.

Aralık 2010 itibarıyla toplam pasifin %61,2'sini mevduat, %12,5'ini yurtdışı borçlar ve %5,7'sini repo işlemlerinden sağlanan fonlar oluşturmaktadır. Sektörde en önemli fon kaynağı olma niteliğini koruyan mevduat, 2009 yılına göre %19,9 oranında artış göstererek 614.680 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Kaynak: TBB

Şekil 3.1. Türk bankacılık sisteminde 2005 – 2017 yılları arasında mevduat ve mevduat dışı kaynakların toplam pasifler içindeki oranı (%)

2005-2017 yılları arasında mevduatta artış gözlenmektedir. Mevduattaki artışa rağmen mevduatın pasifler içindeki oranı 2010 yılına kadar yüzde 64'lerde seyretmiş 2011 yılında %60'a düşmüştür. Bununla birlikte 2010 yılına kadar yüzde 17 oranında seyreden mevduat dışı kaynaklar 2011 yılında yüzde 22'ye yükselmiştir.

2011 yılında bankacılık sektörü toplam pasifleri %21 oranında büyürken mevduat artışının %12,7 düzeyinde kalması mevduatın pasif toplamı içerisindeki payının 4,2 puan azalarak %57,1 düzeyine gerilemesine yol açmıştır. 2011 yılı genelinde mevduatın toplam kaynaklar içerisindeki payının gerilemesinde bankaların yurtdışından uygun maliyetli fon temin etmesi, mevduat müşterilerinin bir kısmının bankalarca ihraç edilen menkul kıymetlere yönelmesi, repodan sağlanan fonların göreceli maliyet avantajı ve hane halkının güçlü tüketim eğilimi etkili olmuştur. Mevduattaki artış oranı kur etkisinden arındırıldığında %6'ya gerilemektedir⁹⁴.

⁹⁴ BDDK. (2012/1). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2011, 6.

2012 yılında toplam mevduat kaynakların yüzde 59'unu oluşturmaktadır. Toplam kaynakların yüzde 20'sini oluşturan mevduat dışı kaynaklar Türk lirasının değerlenmesinin de etkisiyle 257 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Türk bankacılık sektörünün pasif toplamı içinde Aralık 2013 itibarıyla yüzde 58 ile en fazla paya sahip olan mevduat 943.312.812 bin TL düzeyine ulaşmıştır. 2013 yılında bankacılık sektörü toplam pasifi %5,1, mevduat ise %4,8 düzeyinde artmıştır.

Mevduat %58 pay ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken, bankalara borçlar kaleminin payı %16 ve repodan sağlanan fonların payı %7'dir. Özkaynakların toplam yükümlülükler içerisindeki payı ise %11'dir.

2015 yılı kaynak yapısına bakıldığında mevduatın toplam kaynaklar içindeki oranı yüzde 56, mevduat dışı kaynakları yüzde 25 ve özkaynakların oranı yüzde 11'dir. Toplam mevduat, nominal olarak yüzde 18 oranında büyüyerek 1.250 milyar TL (427 milyar dolar) olmuştur. Repo işlemlerinden sağlanan fonlar yüzde 14 oranında büyümüş ve mevduat dışı kaynakların yüzde 14'ünü oluşturmuştur.

2005-2017 yılları arasında mevduat bankaları kaynak yapısında mevduatta azalış olurken mevduat dışı kaynaklarda artış olmuştur.

3.2.2. Mevduatın Banka Grupları Bazında Dağılımı

Türk bankacılık sisteminde incelenen yıllar itibarıyla mevduatın banka grupları bazında dağılımı aşağıdaki Çizelge 3.8'de yer almaktadır. İncelenen dönemde Türk bankacılık sisteminde mevduatların ortalaması alındığında kamu sermayeli bankalar yüzde 35, özel sermayeli bankalar 48 ve yabancı sermayeli bankalar yüzde 16'lık paya sahip olmuştur.

2006 yılında toplam mevduatın yüzde 35,7'si kamusal sermayeli bankalarda, yüzde 52,3'ü özel sermayeli bankalarda toplanmıştır. 2005 sonuna göre, kamu bankalarının mevduattaki payı 2 puan, özel bankaların payı 5 puan azalırken, yabancı bankaların payı 7 puan artarak yüzde 12 olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında kamu bankaları TL mevduatın yüzde 42'sine, yabancı para mevduatın ise yüzde 21'ine sahiptir. Buna karşılık özel bankalarda yabancı para mevduatın payı daha yüksektir. Bu bankalar TL mevduatın yüzde 46'sını, yabancı para mevduatın ise yüzde

59'unu toplamışlardır. Yabancı payların TL ve yabancı para mevduat içindeki payı sırasıyla yüzde 8 ve yüzde 15'tir⁹⁵.

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yerli Sermayeli	Yabancı Sermayeli
2005	39,40	50,86	90,29	9,70
2006	35,70	52,32	88,03	11,96
2007	35,84	49,72	85,58	14,41
2008	35,56	51,14	86,71	13,28
2009	36,89	50,21	87,11	12,88
2010	37,13	50,11	87,25	12,74
2011	34,37	52,29	86,67	13,32
2012	34,56	51,94	86,51	13,48
2013	34,34	50,74	85,09	14,90
2014	32,97	51,10	84,07	15,92
2015	33,46	39,53	73,06	26,93
2016	33,98	39,40	73,41	26,58
2017	35,89	38,44	74,33	25,66

Kaynak: TBB

Çizelge 3.8. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduatın banka grupları içindeki payı (%)

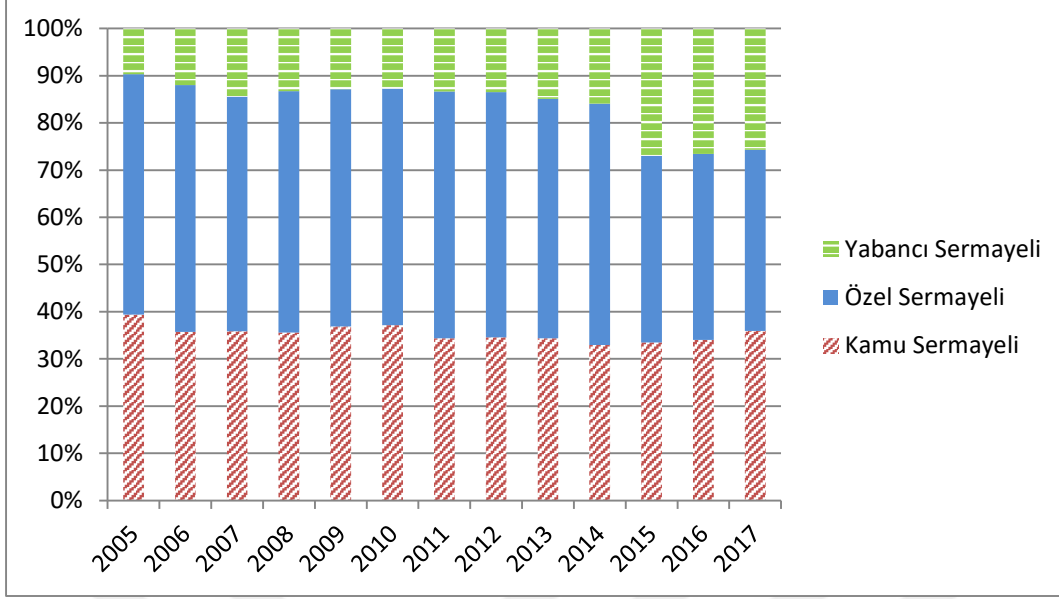
2008 yılsonunda toplam mevduatın yüzde 35,6'sı kamu sermayeli bankalarda, yüzde 51,1'i özel sermayeli bankalarda toplanmıştır. 2007 yılı sonuna göre, kamu bankalarının mevduattaki payı değişmemiş denilebilir; özel bankaların payı ise 2 puan azalmıştır. Yabancı sermayeli bankaların mevduattaki payı ise 1 puan azalarak yüzde 13,3 olmuştur.

Kamu bankaları TL mevduatın yüzde 41'ine, YP mevduatın ise yüzde 26'sına sahiptir. Buna karşılık özel bankalarda YP mevduatın payı daha yüksektir. Bu bankalar TL mevduatın yüzde 47'sini, YP mevduatın ise yüzde 59'unu toplamışlardır. Yabancı payların TL ve YP mevduat içindeki payı sırasıyla yüzde 12 ve yüzde 15'tir⁹⁶.

2015 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre yüzde 0,5 puanlık artışla kamu sermayeli bankalar toplam mevduatın yüzde 33,5'ini oluşturmaktadır. Toplam mevduatın yüzde 26,9'unu 9 puanlık büyük bir artış göstererek yabancı sermayeli bankalar oluşturmuştur.

⁹⁵ TBB. (2008). Bankalarımız 2007 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 255, s.i-23.

⁹⁶ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s.i-26.

Kaynak: TBB

Şekil 3.2. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduatın banka grupları içindeki payı (%)

2015 yılı mevduatların banka grupları içindeki dağılımı açısından dikkat çekici bir yıl olmuştur. Özel sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı bir önceki yıla göre 12 puan azalarak yüzde 39,53 olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı bir önceki yıla göre 11 puan artarak yüzde 26,93 olmuştur.

Özel sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı 2005 yılından 2017 yılına gelene dek ortalama yüzde 48 oranında iken 2017 yılında yüzde 38,44 olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların mevduatının toplam mevduat içindeki ortalama payı yüzde 16 iken 2017 yılında yüzde 25,66 olarak gerçekleşmiştir.

3.2.3. Mevduat Türleri

Tasarruf mevduatı ve döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki payı 2005 yılında yüzde 35'dir. Mevduatın büyük bir çoğunluğu tasarruf mevduatı ve döviz tevdiat hesabı oluşturmaktadır.

2005 yılında 253.578 milyon TL olan toplam mevduat 2007 yılında 356.712 milyon TL'ye ulaşmıştır. Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı yüzde 34,7'den yüzde 39,1'e yükselirken döviz tevdiat hesabı yüzde 34,8'den yüzde 33,5'e gerilemiştir.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Tasarruf Mevduatı	88.014	139.546	200.657	270.786	330.986	411.75	479.967
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	10.322	14.275	21.311	32.147	47.763	52.768	56.501
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	38.377	48.77	81.519	105.827	148.115	173.439	218.274
Bankalar Mevduatı	10.360	12.450	17.346	39.676	55.574	74.814	85.192
Döviz Tevdiat Hesabı	88.453	119.609	162.666	210.268	311.384	488.411	562.278
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	17.854	21.907	22.603	29.601	33.097	40.373	46.381
Kıymetli Madenler Depo Hesabı	195	153	99	10.661	16.395	9.143	14.251
Toplam	253.578	356.712	507.099	698.92	943.313	1.250.698	1.462.844

Kaynak: TBB

Çizelge 3.9. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduat türleri (Milyon TL)

2009 yılsonunda tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payında, 2007 yılsonuna göre fazla değişiklik göstermemiş yüzde 39,5 oranında gerçekleşmiştir. Toplam mevduat içindeki ticari kuruluşlar mevduatın payı 2007 yılsonuna göre 2 puanlık artış göstererek yüzde 16 olarak gerçekleşmiştir. Kıymetli madenler depo hesabı, toplam mevduat içerisindeki payı yüzde 0,02 olarak gerçekleşmiştir.

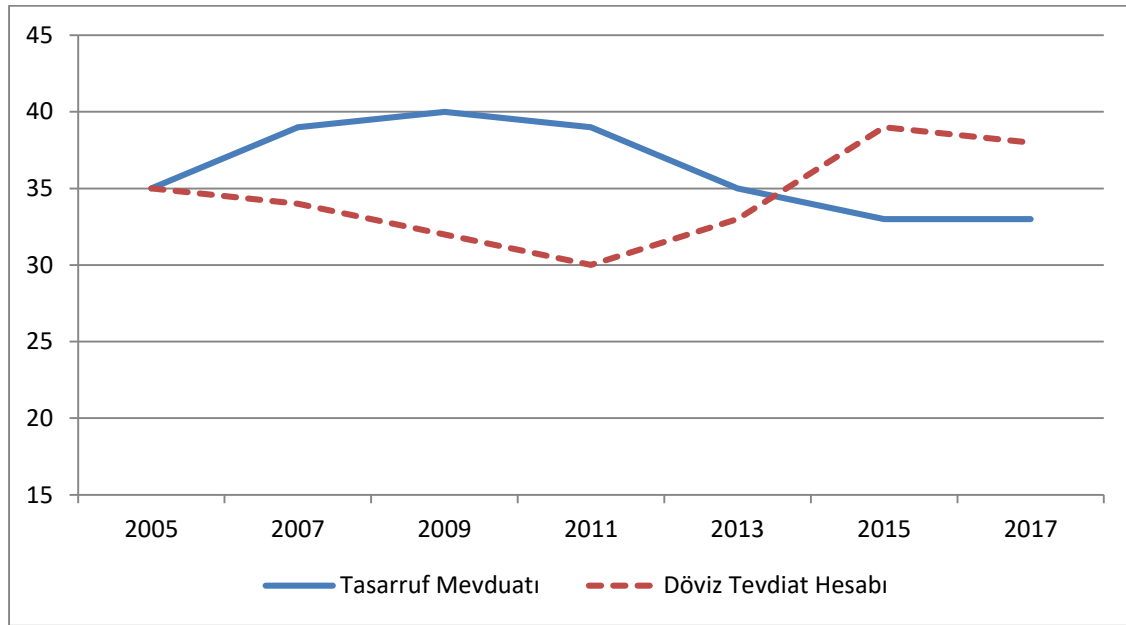
2011 yılında kıymetli madenler depo hesabı büyük artış göstermiş, toplam mevduat içerisindeki payı yüzde 1,53'e yükselmiştir.

2011 yılına gelindiğinde tasarruf mevduatı toplam mevduat içindeki payı yüzde 39'a yükselirken döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki payı yüzde 30'a gerilemiştir. 2013 yılına gelindiğinde bu oran tasarruf mevduatı için yüzde 35'e düşerken döviz tevdiat hesabı için yüzde 33'e yükselmiştir. 2015 yılında ise tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı yüzde 33 ve döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki payı yüzde 39'dur.

Yıllar itibarıyla tasarruf mevduatı ve döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki payına bakıldığında, tasarruf mevduatının oranı 2011 yılına kadar artış göstermiş ardından azalmıştır. Döviz tevdiat hesabının oranı ise 2011 yılına kadar azalmış ardından artış göstermiştir. İlgili süreçte döviz kurları TL karşısında önemli ölçüde değer kazanmıştır. Böylece TL mevduattan elde edilecek gelirden çok daha fazlasını döviz tevdiat hesaplarından kazanılması döviz talebini artırmıştır.

2013 yılında tasarruf mevduatı ve döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki oranı 2005 yılına benzemekte ve her iki oran birbirine oldukça yakındır.

Bankalar bu durumu tersine çevirmek için TL mevduat faizlerini döviz tevdiat faizlerinden daha çok artırıp, tasarruf sahiplerini TL mevduata yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Mevduat faizlerinin artması bankaların maliyetini artırmıştır ve bankalar artan maliyetleri karşılayıp kârlılıklarını devam ettirebilmek için kredi faiz oranlarını artırmışlardır.

Kaynak: TBB

Şekil 3.3. Tasarruf mevduatı ve döviz tevdiat hesabının toplam mevduat içindeki payı (%)

2011 yılında yaşanan kırılganlığın ardından 2015 yılında tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki oranı yatay bir seyir izlerken döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat içindeki oranında azalış söz konusudur.

3.2.4. Mevduatın Döviz Cinsi Bazında Dağılımı

Türk bankacılık sisteminde incelenen yıllar itibariyle mevduatın yerli para ve yabancı para cinsinden dağılımı aşağıdaki Çizelge 3.10'da yer almaktadır.

Mevduatın % 63'ünü TL cinsinden mevduat, % 39'unu YP cinsinden mevduat oluşturmaktadır.

2007 yılında mevduat bankalarının toplam mevduatı yüzde 15 oranında artmıştır. TL mevduat yüzde 23, yabancı para mevduatın TL karşılığı yüzde 4 oranında büyümüştür. 2006 sonunda 82,1 milyar dolar olan yabancı para mevduat 2007 yılı sonunda 103 milyar dolara ulaşmıştır. Yabancı para mevduatın TL değerinin toplam mevduat içindeki payı 4 puan azalarak yüzde 35'e gerilemiştir.

Yıllar	TP	YP	TOPLAM
2005	160.169.451	93.409.468	253.578.919
2006	192.785.739	120.046.505	312.832.244
2007	232.487.650	124.496.094	356.983.744
2008	291.452.890	162.031.796	453.484.686
2009	333.090.381	174.168.098	507.258.479
2010	427.625.328	187.055.457	614.680.785
2011	451.918.772	247.001.501	698.920.273
2012	510.060.910	259.955.412	770.016.322
2013	578.260.825	365.051.987	943.312.812
2014	651.057.156	406.580.368	1.057.637.524
2015	700.835.619	549.861.917	1.250.697.536
2016	827.788.272	635.055.348	1.462.843.620
2017	927.575.649	785.609.726	1.713.185.375

Kaynak: TBB

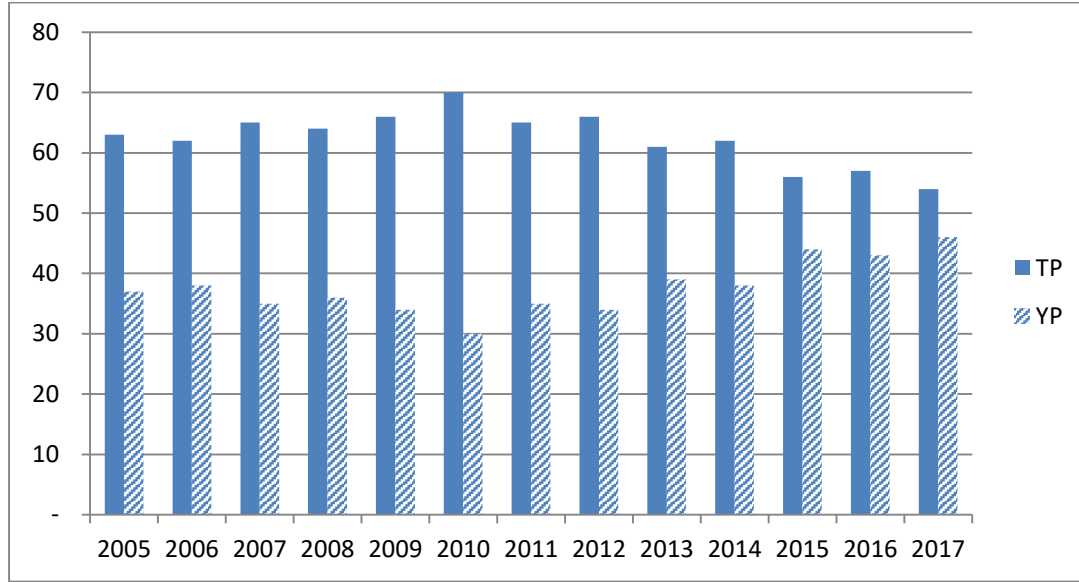
Çizelge 3.10. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında toplam mevduatın dağılımı (Bin TL)

2008 yılına gelindiğinde mevduat bankalarının toplam mevduatı yüzde 27 oranında artmıştır. TL mevduat yüzde 27, yabancı para mevduatın TL karşılığı yüzde 28 oranında büyümüştür. 2007 sonunda 103 milyar dolar olan YP mevduat 2008 yılı sonunda 100 milyar dolara gerilemiştir. YP mevduatın TL değerinin toplam mevduat içindeki payı 2007 sonuna göre değişmemiş ve yüzde 35 olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı sonunda YP mevduatın TL karşılığı yüzde 7, dolar karşılığı ise yüzde 10 oranında artmıştır. YP mevduatın mevduat kalemi içindeki payı yüzde 2 azalarak yüzde 34'e gerilemiştir. Buna karşılık, yüzde 14 oranında artan TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı yüzde 66 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2010 yılında toplam mevduatın yüzde 70'ini TL mevduat, yüzde 30'unu ise YP mevduat oluşturmuştur.

2005-2017 yılları arasında mevduatın TP – YP dağılımına bakıldığında Türk parası ağırlıklı olduğu görülmektedir. Fakat 2012 yılından itibaren Türk parası mevduatın toplam mevduat içindeki payında yıllar itibariyle düşüş söz konusudur. 2012 yılında yüzde 66 olan

TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı bir yılda 5 puan azalarak yüzde 63'e gerilemiştir.

Kaynak: TBB

Şekil 3.4. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında mevduatın TP -YP dağılımı (%)

2015 yılı son çeyrek verilerine göre toplam mevduat içindeki payı %56 olan TP cinsi mevduatlar geçen yılın aynı dönemine göre %8,2 artış göstererek TP mevduat 700.835.619 bin TL'ye ulaşmıştır. Toplam mevduat içindeki payı %44 olan YP cinsi mevduatlar ise 2014 yılsonunda ABD Doları/Türk Lirası kurununun 2,3269 iken 2015 yılsonunda 2,9181'e yükselmesi nedeniyle sert bir yükseliş göstermiştir.

2016 yılında TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1 puan artarak yüzde 57'ye yükselirken YP mevduat 1 puan azalarak yüzde 43'e gerilemiştir. Buradan hareketle hanehalkının YP mevduattan TL mevduata geçiş yaptığı ifade edilebilir.

2017 yıl sonunda ise TL mevduat oranı yüzde 54'e gerilerken YP mevduat oranı yüzde 46'ya yükselmiştir. YP tasarruf mevduatı son bir yılda ABD doları cinsinden ise yüzde 8,4 oranında artmıştır.

3.2.5. Mevduatın Faiz Yapısı

2005 yılında 20.339 milyon TL mevduata faiz ödenirken, zorunlu karşılıklar hesabı ise 14.959 milyon TL'dir. 2005 yılından 2009 yılına kadar mevduata ödenen faizler

artarken 2009 ve 2010 yılında Türk bankacılık sisteminde mevduata ödenen faizler toplamı düşmüştür.

Yıllar	Mevduata Verilen Faizler (Bin TL)	Zorunlu Karşılıklar (Bin TL)	TL Mevduat Faiz Oranı (%)	USD Mevduat Faiz Oranı (%)	EUR Mevduat Faiz Oranı (%)
2005	20.339.658	14.959.023	16,62	2,82	2,44
2006	27.985.560	17.169.405	16,52	4,19	2,68
2007	35.245.231	17.240.388	17,8	4,58	3,1
2008	43.445.337	14.666.446	17,43	3,64	3,87
2009	34.141.858	13.437.030	10,91	2,44	2,38
2010	30.690.394	21.540.563	8,18	2,12	1,85
2011	36.854.592	50.209.767	8,24	3	2,6
2012	43.099.600	98.294.929	9,17	2,99	2,61
2013	38.860.090	153.964.025	7,05	2,14	2,06
2014	51.552.457	169.958.668	9,27	1,89	1,78
2015	60.402.106	204.636.194	9,87	1,7	1,35
2016	73.215.112	182.506.861	10,26	2	1,14
2017	92.094.587	224.875.930	11,29	2,66	1,22

Kaynak: TBB ve TCMB

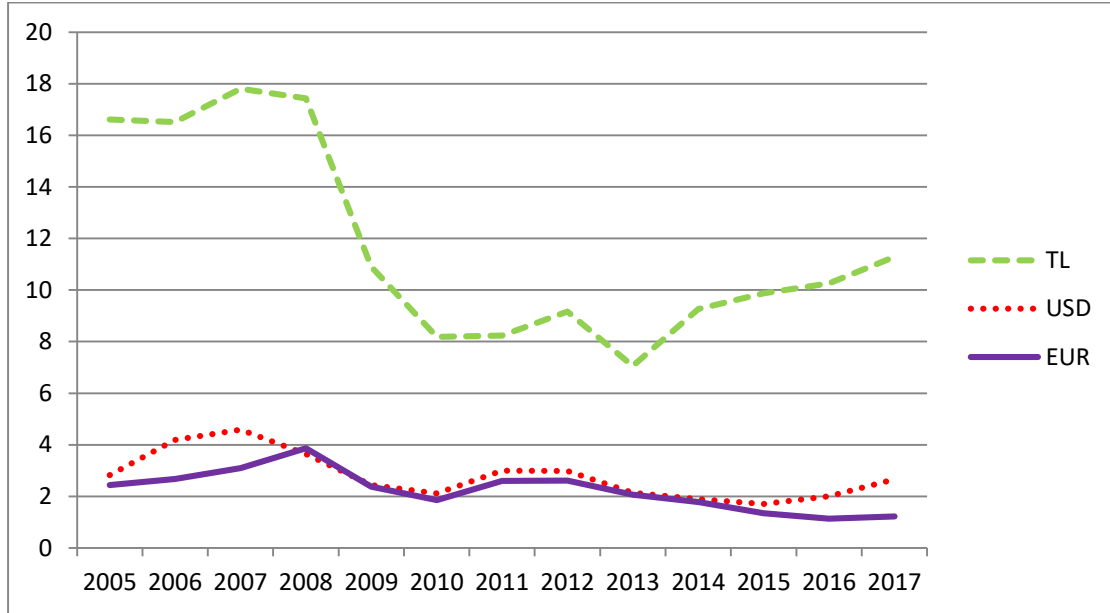
Çizelge 3.11. Mevduata verilen faizler toplamı (bin tl), zorunlu karşılıklar toplamı (bin tl) ve bankalarca açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (%)

2011 yılına gelindiğinde mevduata ödenen faiz yükselerek 36.854 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında da artan mevduata ödenen faiz 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 10 oranında azalmış ve 38.860 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. İzleyen 2014 yılında yüzde 33 oranında artarak 51.552 milyon TL olmuştur. Artış 2015 yılında yüzde 17 oranındadır ve mevduata ödenen faiz 60.402 milyon TL'dir.

2008 yılında bankalarca toplanan TL mevduat için verilen faiz oranı yüzde 3.88, USD mevduat için yüzde 18.27 ve EUR mevduat için ise yüzde 3.81'dir. 2009 yılı sonunda faiz oranları sırasıyla yüzde 1.60, yüzde 8.68 ve yüzde 1.96'ya gerilemiştir.

2009 yılının ilk yarısında toplam mevduattaki artış oranı %2,9 iken üçüncü çeyrekteki artış oranı %4,6'ya ve son çeyrekteki artış oranı %5,3'e yükselmiştir. Toplam mevduattaki artış eğiliminin hızlanmasında, "Varlık Barışı Kanunu" olarak adlandırılan 5811 Sayılı Kanunun uygulama süresinin 2009 yılı sonuna kadar uzatılmasının yanı sıra,

yılın son ayında TP mevduat faizlerinde yükseliş olarak kendini gösteren bankalar arasındaki artan rekabetin etkili olduğu düşünülmektedir⁹⁷.

Kaynak: TCMB

Şekil 3.5. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında bankalarca açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (%)

2010 yıl sonu itibariyle TL mevduat faiz oranı yüzde 2.12 iken 2011 yılsonunda yüzde 3.39'a yükselmiştir. Yabancı para mevduat faiz oranları dolar için yüzde 7.92'den yüzde 10.60'a, Euro için ise yüzde 2.38'den yüzde 3,94'e yükselmiştir.

2012 yılında TL ve EUR mevduat faiz oranında artış söz konusu iken USD mevduat faizinde azalış söz konusudur. 2014 yılında bankalarca toplanan TL mevduat için verilen faiz oranı yüzde 1.51, USD mevduat için yüzde 9.49 ve EUR mevduat için ise yüzde 1.74'tür. 2015 yılı sonunda bankalarca toplanan mevduat faiz oranları USD mevduat için yüzde 10.97'ye yükselirken, TL ve EUR mevduat için sırasıyla yüzde 1.18 ve yüzde 1.77 'ye gerilemiştir.

2015 yılının ardından 2017 yılına dek Şekil 3.5. değerlendirildiğinde USD mevduat için faiz oranı için yatay bir seyir izlenirken, TL ve EUR mevduata verilen faiz oranlarında yukarı yönlü bir hareket izlenmektedir.

⁹⁷ BDDK. (2010). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2009, s.16-17.

3.2.6. Mevduatın Vade Yapısı

2005 yılında mevduatların vadeleri Çizelge 3.12'ye dayanarak incelendiğinde en büyük tutar 99.438 milyon TL olarak 1-3 ay vadeli mevduatta olduğu görülmektedir. 2006 yılında vade yapısında önemli bir değişme olmamıştır. Toplam mevduatın ortalama vadesi 2,4 ay düzeyinde gerçekleşmiştir. TL mevduatın ortalama vadesi 2,4 ay ve YP mevduatın ortalama vadesi 2,7 ay düzeyindedir.

Yıllar	Vadesiz	1 Aya Kadar	1-3 Ay	3-6 Ay	6 Ay - 1 Yıl	1 Yıl ve Üstü	Birikimli Mevduat
2005	49.972	60.808	99.438	26.140	7.312	9.880	0
2006	53.105	91.380	134.190	18.084	5.504	9.161	0
2007	56.817	104.521	160.335	17.688	7.940	9.283	78
2008	61.917	144.184	210.939	14.900	10.600	10.444	115
2009	78.447	139.823	250.784	16.526	7.581	13.743	181
2010	96.757	159.781	310.437	25.233	9.762	12.508	199
2011	118.318	107.428	374.230	54.489	20.102	22.505	267
2012	134.782	118.358	423.523	52.098	17.813	23.087	351
2013	171.044	139.463	501.329	55.717	39.038	36.319	372
2014	193.991	166.323	559.229	59.703	37.800	40.193	330
2015	229.266	193.613	665.160	65.399	40.080	56.856	323
2016	294.138	213.447	771.135	67.190	53.835	62.775	324
2017	350.795	252.464	895.044	71.951	68.628	73.832	351

Kaynak: TBB

Çizelge 3.12. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında vadelerine göre mevduatın miktarının dağılımı (Milyon TL)

Toplam mevduat kısa vadeli kalmaya devam etmiştir. Toplam mevduatın ortalama vadesi 2,4 ay düzeyinde gerçekleşmiştir. TL mevduatın ortalama vadesi kısalmaya devam ederken, YP mevduatın ortalama vadesi uzamıştır. TL mevduatın ortalama vadesi Aralık 2007'de 2,3 ay iken, Aralık 2008 itibariyle 2,2 aya gerilemiş; YP mevduatın ortalama vadesi 2,7 aydan 2,8 aya yükselmiştir.

2009 yılında toplam mevduatın ortalama vadesi 2,4 ay düzeyinde gerçekleşmiştir. YP mevduatın ortalama vadesi Aralık 2008'de 2,8 ay iken, Aralık 2009 itibariyle 2,7 aya gerilemiş; TL mevduatın 2,2 ay olan ortalama vadesi ise değişmemiştir.

Aralık 2010 itibarıyla toplam mevduatın %91,6'sının vadesiz ve 3 aya kadar vadede toplanması, sektördeki aktif/pasif vade uyumsuzluğunun temel sebebi olarak

değerlendirilmektedir⁹⁸. 2011 yılında toplam mevduatın ortalama vadesi 2,4 aydan 2,9 aya yükselmiştir. Bunda Merkez Bankası'nın zorunlu karşılık oranlarını mevduatın vadesine göre çeşitlendirmesinin de etkisi olmuştur. Yabancı para mevduatın ortalama vadesi 3 ay, Türk lirası mevduatın ortalama vadesi ise 2,8 ay olarak gerçekleşmiştir.

Yıllar	Vadesiz	1 Aya Kadar	1-3 Ay	3-6 Ay	6 Ay - 1 Yıl	1 Yıl ve Üstü	Ortalama Wade
2005	20	24	39	10	3	4	2,8
2006	17	9	43	6	2	3	2,4
2007	16	29	45	5	2	3	2,5
2008	14	32	47	3	2	2	2,4
2009	15	28	49	3	1	3	2,4
2010	16	26	51	4	2	2	2,4
2011	17	15	54	8	3	3	2,9
2012	18	15	55	7	2	3	2,7
2013	18	15	53	6	4	4	2,9
2014	18	16	53	6	4	4	2,9
2015	18	15	53	5	3	5	2,9
2016	20	15	52	5	4	4	2,9
2017	20	15	52	4	4	4	2,9

Kaynak: TBB

Çizelge 3.13. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında toplam mevduatın vade yapısı (%) ve ortalama vadesi (ay)

2012 yılında toplam mevduatın ortalama vadesi 2,7 ay olmuştur. Vade kısalışı özellikle 6 ay ve üzeri Türk lirası mevduattan ileri gelmiştir. Toplam mevduatın ortalama vadesinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Mevduatın ortalama vadesinin artırılmasına yönelik Merkez Bankası'nın zorunlu karşılık oranlarını mevduatın vadesine göre çeşitlendirmesine ek olarak 2012 yılsonunda stopaj oranlarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. YP mevduatın ortalama vadesi 3 ay, TP mevduatın ortalama vadesi ise 2,6 ay olarak gerçekleşmiştir⁹⁹.

2013 yılında toplam mevduatın ortalama vadesi 2,9 aydır. Ortalama vade TL mevduat için 2,7 ay, yabancı para mevduat için ise 3,4 aydır.

TCMB'nin sektörde vade uyumsuzluğunun ortadan kaldırılabilmesi ve yurt içi tasarrufların artırılabilmesinin yanı sıra mevduatın vadesinin uzamasını sağlamak üzere; bir süredir zorunlu karşılık oranlarında uzun vadeli mevduatı daha cazip hale getirecek

⁹⁸ BDDK. (2011/1). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2010, s.26.

⁹⁹ TBB. (2013). Bankalarımız 2012 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 294, s.i-15.

artırımlar yapmasına ek olarak 1 Ocak 2013 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından da ulusal tasarruf oranının artmasına katkı sağlayacak olan mevduatta uzun vadeyi teşvik edici, mevduata uygulanan stopaj ve ödenecek faize ilişkin bazı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre 6-12 ay arası ve bir yıldan uzun vadeli mevduata vergi avantajı sağlanırken, kısa vadeli döviz tevdiat hesapları dezavantajlı hale getirilmiştir.

2014 yılında toplam mevduatın ortalama vadesi önceki yılda olduğu gibi 2,9 aydır ve değişmemiştir. 2013 yılında 3 aylık mevduatta görünen yoğunlaşma 2014 yılında devam etmiştir. Ortalama vade TL mevduat için 2,7 ay ve yabancı para mevduat için ise 3,3 aydır. 2015 yılında mevduatın vade yapısında değişiklik olmamıştır.

2015 yılının son çeyreğinde 1-3 ay arası vadeli mevduat, toplam mevduatın %54,8'ini oluştururken, 1-3 ay arası vadeli mevduatı %19,1'lik pay ile vadesiz mevduatın izlediği, 6-12 ay arası vadeli mevduatın ise %3'lük pay ile en düşük paya sahip mevduat türü olduğu görülmekte ve ayrıca 6-12 ay arası mevduat türündeki yıllık artış hızının üçüncü çeyrekteki %29 seviyesinden son çeyrekte %3'e gerilemesi dikkat çekicidir.

2016 yılında toplam mevduatın ortalama vadesi 2,9 aydır. Ortalama vade TL mevduat için 2,6, yabancı para mevduat için ise 3,4 aydır. 1-3 ay vadeli ve 1 yıl üstü vadeli vadeli mevduatın toplam mevduata oranı azalırken vadesiz ve 6 ay-1 yıl vadeli mevduatın oranı artmıştır.

2017 yılında ise bir önceki yıl dikkate alınarak mevduatın vade yapısı açısından değerlendirme yapıldığında önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.

3.3. Türk Bankacılık Sisteminde 2005 - 2017 Yılları Arası Kredilerin Görünümü

Bu başlık altında Türkiye'de bankacılık sisteminin varlık yapısı incelendikten sonra krediler çeşitli yönlerden incelenmeye çalışılmıştır.

3.3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Varlık Yapısı

2005 – 2017 Dönemi Türk Bankacılık Sektörünün varlık yapısı ana kalemler itibariyle aşağıdaki Çizelge 3.14'te gösterilmektedir. Çizelgede görüldüğü gibi aktif toplamı yıllar itibarıyla artış eğilimi göstermiştir. Aktifi meydana getiren kalemler arasında yer alan krediler kaleminin en hızlı büyüyen kalem olduğu görülmektedir.

2005 yılında krediler 153.060 milyon TL'dir. 2006 yılında toplam krediler yüzde 42 oranında artışla 218.064 milyon TL'ye ulaşarak aktifler içinde %44,97'lik bir paya sahip olmuştur. Toplam varlıkların yüzde 36'sını oluşturan finansal varlıklar ise 143.016 bin TL'dir. 2006 yılında finansal varlıklar yüzde 18 oranında artışla 168.274 bin TL'ye ulaşarak aktifler içinde %44,97'lik bir paya sahip olmuştur.

Yıllar	Likit Aktifler	Finansal Varlıklar	Krediler	Sabit Varlıklar	Diğer Aktifler	Toplam Aktifler
2005	63.205	143.016	153.060	20.129	17.561	396.970
2006	74.164	168.274	218.064	17.250	7.105	484.857
2007	74.832	175.857	280.453	19.214	10.816	561.172
2008	100.886	207.807	366.901	19.697	10.580	705.871
2009	102.567	280.930	381.013	22.465	11.559	798.533
2010	104.691	308.992	508.862	24.973	14.357	961.876
2011	149.855	303.368	664.289	26.488	16.711	1.160.712
2012	182.199	294.198	768.939	32.357	20.449	1.298.143
2013	252.000	307.978	1.015.524	34.739	25.130	1.635.370
2014	282.748	326.393	1.209.686	42.526	26.956	1.888.308
2015	326.585	357.191	1.458.516	56.851	36.852	2.235.995
2016	375.873	393.248	1.716.623	64.912	44.692	2.595.348
2017	439.341	450.102	2.071.376	81.234	52.987	3.095.039

Kaynak: TBB

Çizelge 3.14. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında varlık yapısı (Milyon TL)

Para politikasının 2006 yılının ikinci yarısından itibaren sıkılaştırılmasının iç talep üzerindeki daraltıcı etkisi, seçim atmosferi ve uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalar nedeniyle artan risk algısına rağmen, 2007 yılı kurumsal ve bireysel kredi talebindeki artış, toplam aktiflerdeki büyümeyi desteklemiştir. Menkul kıymetlerde ve likit aktiflerdeki artış sınırlı kalırken; duran aktiflerin yüzde olan payı yaklaşık olarak aynı kalmıştır¹⁰⁰. Toplam krediler yüzde 29 oranında büyüyerek 280.453 milyon TL'ye ulaşmıştır.

2008 yılının ilk üç çeyreğinde bankacılık sisteminde kredi arzı artmış, son çeyrekte ise risklerin artması ve likiditenin önem kazanması nedeniyle bankacılık sistemi daha ihtiyatlı bir yaklaşım içine girmiştir. Yılın ilk üç çeyreğinde bankalar, kredi kullanırmaya ağırlık vermeye devam etmişlerdir. Bu dönemde sağlanan kaynakların yüzde 75'i kredi olarak kullanılmıştır. Menkul değerler cüzdanının toplam bilanço içindeki payı

¹⁰⁰ TBB. (2008). Bankalarımız 2007 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 255, s.i-37.

gerilemiş; likit varlıklar ise bilanço içindeki payını korumuştur. Yılın son çeyreğinde, küresel finans sistemindeki sorunlar ve bu sorunların ekonomiye olumsuz yansımaları nedeniyle, bankalarda özellikle döviz cinsinden kaynak kaybı yaşanmış; yurtdışı kaynak temini daha zor ve pahalı hale gelmiştir. Ekonomide risk algısı yükselmiş, beklentiler bozulmuştur. Finansal piyasalardan kaynak çıkışı yaşanmıştır. TL'nin değer kaybı ve hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi, finansal varlıklara olan talebi düşürmüştür¹⁰¹.

Yıllar	Likit Aktifler	Finansal Varlıklar	Krediler	Sabit Varlıklar	Diğer Aktifler
2005	15,92	36,03	38,56	5,07	4,42
2006	15,30	34,71	44,97	3,56	1,47
2007	13,33	31,34	49,98	3,42	1,93
2008	14,29	29,44	51,98	2,79	1,50
2009	12,84	35,18	47,71	2,81	1,45
2010	10,88	32,12	52,90	2,60	1,49
2011	12,91	26,14	57,23	2,28	1,44
2012	14,04	22,66	59,23	2,49	1,58
2013	15,41	18,83	62,10	2,12	1,54
2014	14,97	17,28	64,06	2,25	1,43
2015	14,61	15,97	65,23	2,54	1,65
2016	14,48	15,15	66,14	2,50	1,72
2017	14,20	14,54	66,93	2,62	1,71

Kaynak: TBB

Çizelge 3.15. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında varlık kalemlerinin toplam aktifler içindeki oranı (%)

2009 yılında sağlanan kaynakların yüzde 79'u (73,1 milyar TL) menkul değerler cüzdanına, yüzde 15'i (14,1 milyar TL) kredilere, yüzde 2'si (1,7 milyar TL) likit aktiflere ayrılmıştır.

Toplam aktiflerin TL bazında yıllık büyüme hızı yılın tamamında yavaşlamış ve yüzde 26'dan yüzde 13'e gerilemiştir. Bu gelişmeyi etkileyen ana faktörler, özellikle 2009 yılının ilk yarısında, ekonomik faaliyetin yavaşlaması nedeniyle çalışma ve yatırım amaçlı nitelikli kredi talebinin daralması, kamunun borçlanma ihtiyacının artması, kredi riskinin yükselmesi nedeniyle bankaların daha ihtiyatlı davranmaları ve yurt dışından kaynak kullanımının azalması etkili olmuştur. Öte yandan, BDDK ve Merkez Bankası tarafından alınan önlemler sayesinde bankaların likidite kaygıları azalmış, kredi kalitesi yüksek

¹⁰¹ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s.i-7.

müşterilere tek haneli faiz oranı ve uzun vadeli kredi arzının arttırılmasında ciddi bir rekabet yaşanmıştır¹⁰².

2010 yılında sağlanan kaynakların yüzde 77'si (126 milyar TL) kredilere, yüzde 15'i (25 milyar TL) menkul değerler cüzdanına, yüzde 12'si (20 milyar TL) diğer aktiflere ayrılmıştır. Küresel krizin etkilerinin azalmasına paralel olarak bankalar ihtiyati nedenlerle arttırdıkları likit varlıklarını azaltmışlardır.

Bankacılık sektörünün aktif yapısında 2010 yılında önemli değişiklikler olmuştur. Toplam aktifler içinde kredilerin payı artarken; takipteki krediler azalmıştır. Çok büyük bölümü Devlet iç borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün payı azalmıştır. Uluslararası piyasalardan borçlanmanın artması, büyümenin hızlanması, risk algısının düşmesine bağlı olarak bankalar likit varlıklarının payını azaltmıştır.¹⁰³.

Yıllık bazda, kredilerdeki artış hızı ilk yarıda yüzde 23, yılsonunda ise yüzde 34 olmuştur. Menkul değerler portföyünün yıllık bazda büyüme hızı Aralık 2009'da yüzde 35'ten, Aralık 2010'da yüzde 9'a yavaşlamıştır. Toplam aktifler içinde kredilerin payı 5 puan artarak yüzde 52'ye yükselmiş, menkul değerler cüzdanının ve likit aktiflerin payları ise 3'er puan azalarak, sırasıyla yüzde 30 ve yüzde 10'a gerilemiştir.

2011 yılında kredilerin toplam aktiflerdeki payı 4 puan artarak yüzde 56'ya çıkmıştır. Merkez Bankası'nın zorunlu karşılık oranlarını artırması sonucunda likit varlıklarda hızlı bir artış gerçekleşmiştir. Öte yandan, Devlet iç borçlanma senetlerinin ağırlıklı oranda yer aldığı menkul kıymetler portföyünün payı likit aktif yaratma ihtiyacının da etkisiyle azalarak yüzde 24 olmuştur¹⁰⁴.

2013 yılında varlıkların yüzde 62'si kredilerden, yüzde 18'i menkul kıymetler portföyünden oluşmaktadır. Likit varlıkların payı yüzde 15 düzeyindedir. Sabit kıymetlerin payı yüzde 2'dir.

2015 yılına gelindiğinde toplam aktifler yüzde 18 artarak 2,4 trilyon TL'ye (808 milyar dolar) yükselmiştir. Toplam aktifler dolar bazında yüzde 6 düzeyinde azalmıştır. Bankacılık sektörünün varlıklarının yüzde 63'ü kredilerden, yüzde 15'i likit aktiflerden oluşmaktadır. Menkul değerlerin payı yüzde 14 düzeyindedir.

¹⁰² TBB. (2010). Bankalarımız 2009 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 267, s.i-35.

¹⁰³ TBB. (2011). Bankalarımız 2010 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 276, s.i-35.

¹⁰⁴ TBB. (2011). Bankalarımız 2010 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 276, s.i-37.

Varlık yapısı açısından 2005 yılı ile 2017 yılı kıyaslandığında kredilerin oranı yüzde 38'den yüzde 66'ya yükselirken, finansal varlıklarda görünüm tam tersi olmuş ve oran yüzde 36'dan yüzde 14'e gerilemiştir.

3.3.2. Kredilerin Banka Grupları Bazında Dağılımı

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yerli Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TMSF'ye Devredilenler
2005	31.549	103.305	134.854	10.473	18
2006	47.060	127.701	174.761	33.394	20
2007	63.195	153.041	216.236	52.775	18
2008	87.175	200.006	287.181	64.731	16
2009	103.755	196.506	300.261	64.267	12
2010	146.601	261.887	408.488	81.425	3
2011	184.956	358.519	543.474	93.242	2
2012	205.453	417.705	623.159	110.358	2
2013	282.649	525.880	808.528	154.808	2
2014	348.265	614.062	962.327	183.873	3
2015	437.338	554.658	991.997	384.332	1.369
2016	538.710	633.946	1.172.656	433.482	1.208
2017	685.694	736.287	1.421.981	506.383	1.036

Kaynak: TBB

Çizelge 3.16. Türk bankacılık sisteminde 2005-2017 yılları arasında kredinin banka gruplarına göre dağılımı (Milyon TL)

Kredilerin banka gruplarına göre dağılımı incelendiğinde en büyük pay özel sermayeli bankalara aittir. Özel ve yabancı sermayeli bankaların kredi hacmi 2005 yılından 2008 yılına kadar artış eğiliminde iken, küresel kriz ile 2009 yılında azalma görülmektedir. Özel sermayeli bankalar bazında kredi hacmi 2009 yılında bir önceki yıla göre yüzde iki azalırken, yabancı sermayeli bankalar için bu azalış yüzde bir olmuştur. Küresel krizin etkilerinin Türkiye'ye yansısıyla birlikte bankacılık kesimince kullanılan kredilerin artış hızında gerileme yaşanmıştır. Banka grupları itibariyle incelendiğinde tüm banka gruplarında yaşanan bu gerilemenin kamu bankalarında sınırlı kaldığı yabancı ve özel bankalarda ise daha hızlı yaşandığı gözlenmiştir.¹⁰⁵.

2011 yılında kredilerin yüzde 91'i mevduat bankaları, yüzde 6'sı katılım bankaları, yüzde 3'ü ise kalkınma bankaları tarafından kullanılmıştır. Özel sermayeli mevduat bankaları tarafından kullanılan kredilerin toplam kredilerdeki payı yüzde 51, kamu

¹⁰⁵ TBB. (2016). Bankalarımız 2015 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 314, s.i-11.

sermayeli bankaların payı yüzde 27 olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların kredilerdeki payı ise yüzde 13 düzeyindedir.

2017 yılında kredilerin yaklaşık yüzde 92'si mevduat bankaları tarafından kullanılmıştır. Özel sermayeli mevduat bankaları tarafından kullanılan kredilerin toplam kredilerdeki payı yüzde 35, kamu sermayeli bankaların payı yüzde 32,6 olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların kredilerdeki payı ise yüzde 24,1 olmuştur.

3.3.3. Kredi Türleri

2005 yılında kullanılan kredilerin büyüklüklerine göre dağılımı incelendiğinde 1 milyon TL'den büyük kredilerin toplam krediler içerisindeki payının azalmaya devam ederek 2005 yılı sonunda % 41'e düştüğü görülmektedir. Büyük kredilerde görünen bu düşüşe karşılık 101-500 bin TL arasındaki kredilerin payı % 8'den % 11'e yükselmiş ve 50 bin TL'den küçük kredilerin payı ise % 38 ile aynı kalmıştır. Küçük tutarlı kredilerde 2004 ve 2005 yıllarında gerçekleşen artışlar bireysel kredi kullanımındaki artıştan kaynaklanmaktadır¹⁰⁶.

Mali olmayan şirketler içerisinde izlenmekte olan bireysel işletmeler 2002 Aralık ayından itibaren ayrı bir başlık altında izlenmeye başlanmıştır. Bankalar kredi ve kurumsal sektörlere göre mevduat çizelgelerinde ilgili ayrımlar bulunmaktadır. Bankalarca ticari işletmelere kullanılan tüketici kredisi niteliğindeki krediler; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nca bankalara gönderilen talimat gereğince, 2002 Aralık ayından itibaren tüketici kredileri kapsamında çıkarılarak (hane halkı sektöründen) "Mali Olmayan Şirketler" veya "Bireysel İşletmeler" içerisinde sınıflandırılmaya başlanmış ve söz konusu düzenlemeler bankalar sektörel bilanço ve kredi çizelgelerine yansıtılmıştır.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Kamu	8.791	12.648	17.427	19.438	25.193	17.004	49.176
Özel	143.535	266.297	361.869	641.039	981.009	1.411.356	2.003.183
TOPLAM	152.326	278.945	379.296	660.477	1.006.202	1.428.360	2.052.359

Kaynak: TBB

Çizelge 3.17. Kamu ve özel sektöre kullanılan kredilerin gelişimi (Milyar TL)

¹⁰⁶ TCMB. (2006). Finansal İstikrar Raporu, s.60.

Kullandırılan krediler türlerine göre incelendiğinde; 2006 yılında kurumsal krediler yüzde 69 bireysel krediler yüzde 31 paya sahiptir. 2017 yılına gelindiğinde ise kurumsal kredilerin payı yüzde 75'e yükselirken bireysel kredilerin payı yüzde 25'e gerilemiştir.

2006 yılında bireysel krediler içinde kredi kartlarının payı yüzde 33, konut kredilerinin payı yüzde 33 ve taşıt kredilerinin payı yüzde 10 olmuştur. Bireysel kredilerdeki payı 2005 sonunda yüzde 27 olan konut kredileri, 2006 içinde en hızlı büyüyen kalem olmuştur. Konut kredilerindeki bu artış, esas olarak bankacılık sektöründe artan rekabet sonucunda konut kredisi faiz oranlarının düşük seviyelerde gerçekleşmesinden kaynaklanmıştır.

2006 yılı Haziran ayından itibaren ise ihtiyaç kredileri konut kredilerine göre daha hızlı artarken, taşıt kredileri azalmıştır. İhtiyaç kredilerindeki artışta, kredi kartı işlemlerinde uygulanan faiz oranlarının tüketici kredilerinin faiz oranlarından oldukça yüksek olması nedeniyle hane halkının kredi kartı borçlarını kapamak amacıyla ihtiyaç kredilerine yönelmelerinin de etkili olduğu düşünülmektedir¹⁰⁷. 2006 yılı sonunda bir önceki yıla göre 50 bin TL'den küçük kredilerin payında azalış yaşanırken diğer grupların payında artış söz konusudur. 1 milyon TL'den büyük kredi kullanan müşteri sayısı diğer gruplardan daha düşük olduğundan bu grupta görülen kredi riskini artıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir¹⁰⁸. 2007 yılında bir önceki yıl sonuna göre 51 bin YTL'den küçük kredilerin payında önemli bir değişiklik olmazken, 1 milyon YTL'den büyük kredilerin payında azalış, diğer grupların payında ise artış görülmektedir.

Kredilerin büyüklüklerine göre dağılımına bakıldığında; 2008 yılı Eylül ayında kredi grupları içinde sadece 1 milyon YTL'den büyük kredilerin payında artış olduğu, diğer grupların payının ise azaldığı görülmektedir. Bu gelişmede yabancı para kredilerin daha çok 1 milyon YTL'den büyük krediler içerisinde yer alması etkili olmuştur¹⁰⁹.

¹⁰⁷ TCMB. (2006). Finansal İstikrar Raporu, s.54-55.

¹⁰⁸ TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu, s.39.

¹⁰⁹ TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu, s. 47.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
1.MALİ OLMAYAN ŞİRKETLER	52,67	92,98	130,63	289,34	482,67	751,81	1.079,14
2.BİREYSEL İŞLETMELER	14,41	25,33	26,14	47,28	75,47	126,49	171,20
3.HANEHALKI	45,5	92,29	126,32	216,56	318,1	368,25	471,31
Tüketici Kredileri	28,13	65,61	90,43	162,19	236,51	290,86	380,94
Konut Kredileri	12,38	30,69	42,52	69,55	101,09	131,35	178,36
Taşıt Kredileri	6,13	5,88	4,18	6,92	7,94	5,76	6,25
İhtiyaç ve Diğer Krediler	9,62	29,03	43,73	85,71	127,48	153,75	196,34
Bireysel Kredi Kartları	17,06	26,68	35,89	54,37	81,59	77,38	90,36
TOPLAM	118,8	212,65	285,45	556,7	879,46	1.251,09	1.728,99

Kaynak: TCMB

Çizelge 3.18. Özel sektör kredilerinin dağılımı (Milyar TL)

2008 yılında toplam kredilerin 374 milyar TL'si kurumsal kredi iken, 116 milyar TL'si hane halkı tarafından kullanılmıştır. Kurumsal kredilerin GSYH'ya oranı yüzde 39, hane halkı tarafından kullanılan kredilerin oranı ise yüzde 13'tür¹¹⁰.

Toplam krediler içinde hane halkına kullanılan kredilerin payındaki artış eğilimi 2008 yılında duraklamıştır. Bireysel krediler içinde, konut kredilerinin payı yüzde 32, kredi kartlarının payı yüzde 30, taşıt kredilerinin payı yüzde 5 ve diğer bireysel kredilerin payı ise yüzde 33 olmuştur¹¹¹.

2010 yılında kurumsal krediler yüzde 36, bireysel krediler ise yüzde 30 oranında büyümüştür. Bireysel kredilerin toplam kredi stoku içindeki payı, 2009 sonuna göre 1 puan azalarak yüzde 32'ye gerilemiştir. Bu gelişmede özellikle, kredi kartları ve otomobil kredilerindeki büyümenin yavaş kalması etkili olmuştur.

2011 yılında kurumsal krediler yüzde 29, bireysel krediler ise yüzde 30 oranında büyümüştür. Bireysel kredilerin toplam kredi stoku içindeki payı yüzde 32 oranında ve kurumsal kredilerin toplam kredi stoku içindeki payı yüzde 68 oranında aynı kalmıştır. 2011 sonu itibarıyla, krediler içinde kurumsal kredilerin payı yüzde 68, hane halkının kullandığı kredilerin payı ise yüzde 32 olmuştur. Bireysel krediler içinde, konut kredilerinin payı yüzde 32, tüketici kredilerinin payı yüzde 38, kredi kartlarının payı yüzde 27, otomobil kredilerinin payı ise yüzde 3 olmuştur.

¹¹⁰ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s. i-11.

¹¹¹ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s. i-44.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KURUMSAL	69	68	68	67	68	68	67	68	70	73	75	75
KOBİ	27	26	23	21	22	23	24	25	27	26	25	25
BİREYSEL	31	32	32	33	32	32	33	32	30	27	27	26
Kredi Kartları	10	10	10	9	9	9	10	9	7	7	6	5
Tüketici	21	23	22	23	24	24	23	23	23	20	21	21
Konut	10	11	10	11	11	10	10	10	10	9	10	9
Otomobil	3	2	2	1	1	1	1	1	1	0	0	0
İhtiyaç	8	10	10	11	12	12	12	12	12	11	11	12
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB, BDDK

Çizelge 3.19. Kredilerin dağılımı (%)

2012 yılında kredi portföyü çeşitlenmeye devam etmiştir. Kredilerin yüzde 67'si kurumsal, yüzde 33'ü ise bireysel kredilerden oluşmuştur. KOBİ'lere kullanılan kredilerin toplam kredi stoku içindeki payı 2011 yılına göre 1 puan artarak yüzde 24'e yükselmiştir. Bireysel krediler içinde, konut kredilerinin payı yüzde 31, tüketici kredilerinin payı yüzde 42, kredi kartlarının payı yüzde 29, otomobil kredilerinin payı ise yüzde 3 olmuştur.

Tüketici kredilerinin kredi büyümesine olan katkısı belirgin bir şekilde azalmakta olup 2012 yılı Eylül ayında kur etkisinden arındırılmış toplam kredi hacmi yıllık yüzde 16,7, firma kredileri yüzde 16,3, bireysel krediler ise yüzde 17,5 artmıştır. Aynı dönemde, toplam kredilerdeki yıllık reel yüzde 4,7 artışın 2 puanı diğer firma kredilerinden, 0,9 puanı tüketici kredilerinden ve 1,5 puanı kredi kartlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Haziran ayında BDDK tarafından alınan tedbirler sonrasında tüketici kredilerinin kredi büyümesine olan katkısının hızlı bir şekilde azaldığı gözlenmektedir¹¹².

2013 yılında bireylere kullanılan kredilerin GSYH'ye oranı yüzde 23'tür. Konut kredilerinin oranı yüzde 7, tüketici kredilerinin oranı ise yüzde 9'dur. Krediler içinde şirketlere kullanılan kredilerin payı yüzde 67 hane halkının payı ise yüzde 33 olmuştur. Şirketlere kullanılan kurumsal kredilerin yüzde 38'i KOBİ'lere kullanılmıştır¹¹³.

2013 yılının ilk beş ayında bireysel kredilerin toplam kredi büyümesine katkısı daha fazla iken, Haziran ayından itibaren kredi büyümesindeki artışın büyük bölümü firma kredilerindeki artıştan kaynaklanmaktadır¹¹⁴.

¹¹² TCMB. (2012). Finansal İstikrar Raporu, s.41-42.

¹¹³ TBB. (2014). Bankalarımız 2013 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 304, s.i-13.

¹¹⁴ TCMB. (2013). Finansal İstikrar Raporu, s.26.

Kurumsal nakdi krediler içinde imalat sanayiine kullanılan kredilerin payı yüzde 38 olmuştur. Bunu yüzde 15 ile ticaret sektörü, yüzde 13 ile hizmetler sektörü, yüzde 8 ile inşaat sektörü izlemektedir. Toplam içindeki payı giderek artan enerji sektörüne kullanılan krediler ise toplamda yüzde 7 oranında yer almaktadır.

KOBİ'lere kullanılan nakit krediler yüzde 36; gayri nakdi krediler yüzde 38 artmıştır. KOBİ kredilerinin yüzde 75'i mikro işletmelere, yüzde 19'u küçük işletmelere kullanılmıştır. Ortalama KOBİ kredisi büyüklüğü 133.000 TL'dir. Bireysel krediler içinde, konut kredilerinin payı yüzde 31, diğer tüketici kredilerinin payı yüzde 37, kredi kartlarının payı yüzde 29, otomobil kredilerinin payı ise yüzde 3 olmuştur. Eylül 2013 itibariyle toplam 481 bin kişi, ortalama 84.000 TL konut kredisi kullanmıştır. Bireysel kredi kullananların sayısı 8,5 milyon, ortalama kredi miktarı ise 16.500 TL'dir¹¹⁵.

2014 yılında krediler içinde şirketlere kullanılan kredilerin payı yüzde 70, hane halkının payı ise yüzde 30 olmuştur. Şirketlere kullanılan kurumsal kredilerin yüzde 38'i KOBİ'lere kullanılmıştır.

Hızlı kredi büyümesinin oluşturacağı uzun vadeli risklerin bertaraf edilmesi amacıyla alınan önlemler, tüm kredi türlerinde kredi büyümesinin hızını kesmiş, özellikle bireysel kredilerdeki yıllık büyüme oranları şirketler kesimine kullanılan kredilerin altına inmiştir. Kredi kartlarına uygulanan taksit sınırlaması düzenlemelerinin 1 Şubat 2014 itibariyle yürürlüğe girmesiyle bireysel kredilerin artışı hızlı bir şekilde azalmıştır¹¹⁶.

KOBİ'lere kullanılan nakit krediler yüzde 23; gayri nakdi krediler ise yüzde 17 artmıştır. Kredi kullanılan KOBİ sayısı 2,5 milyondur. KOBİ kredilerinin yüzde 40'ı mikro işletmelere, yüzde 33'ü küçük, yüzde 27'si orta işletmelere kullanılmıştır. Ortalama KOBİ kredisi büyüklüğü 132.000 TL'dir. Bireysel krediler içinde, konut kredilerinin payı yüzde 33, diğer tüketici kredilerinin payı yüzde 40, kredi kartlarının payı yüzde 24, otomobil kredilerinin payı ise yüzde 2 olmuştur. Eylül 2014 itibariyle toplam 1,8 milyon kişi, ortalama 61.000 TL konut kredisi kullanmıştır. İhtiyaç kredisi kullananların sayısı 9,6 milyon kişi, ortalama kredi miktarı ise 9.600 TL'dir¹¹⁷.

Bireysel krediler içinde, konut kredilerinin payı yüzde 34, diğer tüketici kredilerinin payı yüzde 39, kredi kartlarının payı yüzde 25, otomobil kredilerinin payı ise yüzde 2 olmuştur. Eylül 2015 itibariyle toplam 2 milyon kişi, ortalama 67 bin TL konut kredisi

¹¹⁵ TBB. (2014). Bankalarımız 2013 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 304, s.i-13.

¹¹⁶ BDDK. (2014/2). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü, s.11.

¹¹⁷ TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 311, s. i-19.

kullanmıştır. İhtiyaç kredisi kullananların sayısı 17,5 milyon kişi, ortalama kredi miktarı ise 8,3 bin TL'dir¹¹⁸.

Bankacılık sektörü 2015 yılında kredi stokunu yüzde 20, sabit kurlarla yüzde 14 oranında arttırarak büyümeye olan desteğini sürdürmüştür. Krediler içinde büyük işletmelere ve proje finansmanına kullandırılan kredilerin payı yüzde 50, KOBİ kredilerinin payı yüzde 25, bireysel kredilerin payı ise yüzde 25 olmuştur.

KOBİ ve proje kredileri dâhil ticari krediler bireysel kredilerden daha hızlı artmıştır. Bunun başlıca nedeni bireysel kredilerin yavaşlatılması amacıyla makro ihtiyati tedbirler ve faiz oranlarının daha hızlı yükselmesi olmuştur.

KOBİ ve proje kredileri dâhil ticari krediler bireysel kredilerden daha hızlı artmıştır. Bunun başlıca nedeni bireysel kredilerin yavaşlatılması amacıyla uygulanan makro ihtiyati tedbirler ve faiz oranlarının daha hızlı yükselmesi olmuştur¹¹⁹.

Kredi kartı kullanımını incelendiğinde; 2006 yıl sonunda kredi kartlarının toplam kredi stoku içindeki payı yüzde 10 iken 2017 yılsonunda yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir.

Bankalararası Kart Merkezi'nin verilerine göre, Aralık 2005 itibariyle, toplam kredi kartı sayısı 2004 yılsonuna göre yüzde 12 oranında artarak 30 milyona ulaşmıştır. Aynı dönem itibariyle toplam banka kartı sayısı da yüzde 12 artışla 48,2 milyon düzeyinde gerçekleşmiştir.

2010 yılında kredi kartı işlem hacmi yüzde 10 oranında artarak 205 milyar TL, banka kartı işlem hacmi ise yüzde 21 oranında artarak 188 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. İnternet bankacılığı müşteri sayısı 2009 yılında bir önceki yıl sonuna göre yüzde 15 artarak, 5,9 milyon kişiye yükselmiştir¹²⁰.

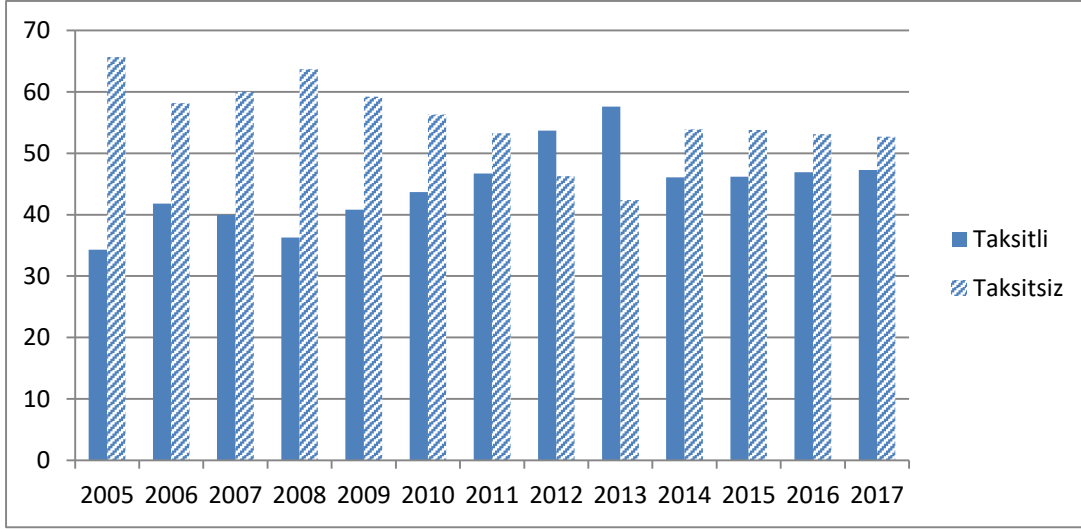
Hane halkının kredi kartı kullanımı, taksitli işlemlerdeki artışla güçlü bir şekilde büyümeye devam etmekte, ancak artış hızı kademeli olarak yavaşlamaktadır. 2009 yılından bu yana kredi kartı bakiyesindeki yükselişi ağırlıklı olarak taksitli işlemlerdeki artış sürüklemektedir. Taksit kullanımını 2012 yılından itibaren yeni bir ivme kazanmış, toplam kredi kartı bakiyesindeki büyüme 2013 yılında ılımlı bir yavaşlama sürecine girmiştir¹²¹.

¹¹⁸ TBB. (2016). Bankalarımız 2015 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 314, s.i-17.

¹¹⁹ TBB. (2016). Bankalarımız 2015 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 314, s.i-11.

¹²⁰ TBB. (2011). Bankalarımız 2010 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 276, s.i-8.

¹²¹ TCMB. (2013). Finansal İstikrar Raporu, s. 60.

Kaynak: BDDK

Şekil 3.6. Kredi kartı kullanımının (bireysel + kurumsal) taksit dağılımı (%)

Bankalardan tüketici kredisi kullananların çoğunluğunu, alt gelir grubunda olanlar ve ücretli çalışanlar oluşturmaktadır. Tüketicisi kredisi kullanan hane halkı meslek ve gelir grupları açısından incelendiğinde krediye erişimde iş ve düzenli bir gelirin belirleyici unsurlar olduğu görülmektedir. 2013 yılı ikinci çeyreğinde bankalardan tüketici kredisi kullananlar, meslek grupları itibarıyla kişi sayısı ve kullanım miktarlarına göre incelendiğinde, her iki açıdan da çoğunluğu ücretli çalışanların oluşturduğu görülmektedir. Kredi kullananların gelir düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde ise, aylık 2.000 TL'ye kadar geliri olanların kredi kullanan kişilerin yüzde 60'ına yakını oluşturduğu, ancak dönem içinde verilen kredilerin yüzde 42'sini kullandıkları dikkat çekmektedir. Bir önceki çeyrek ile karşılaştırıldığında, sadece 5.000 TL ve üzeri gelire sahip olanların, toplam kullandırım miktarı içindeki payının arttığı görülmektedir¹²².

2014 yılında bireysel tasarrufları artırmak amacıyla özellikle bireylerin harcama alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik kredi kartlarını içeren önlemler uygulamaya koyulmuştur. Alınan önlemler sonucunda bireysel kredi kartlarının yıllık artış hızında belirgin bir yavaşlama yaşanmış ve bireysel kredi kartları azalmaya başlamıştır. Bireysel kredi kartlarında yaşanan bu düşüş, kredilerin yıllık artış hızının da yavaşlamasında etkili olmuştur.

2014 yılında tüketici kredilerinde vadenin azaltılması, kredi kartlarında taksit sayısının azaltılması ve kredi kartlarında minimum ödeme oranının yükseltilmesi yanında

¹²² TCMB. (2013). Finansal İstikrar Raporu, s.63.

bireysel müşterilerin gelirlerine oranla borçlanma imkânlarının sınırlandırılması bireysel kredilerin büyümesini caydırmıştır¹²³.

BDDK 2015 yılında “Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliği” ile daha önce 9 ay olarak uygulanan kredi kartı ile yapılan eğitim ve öğretim ücreti, mobilya ve beyaz eşya harcamalarındaki taksit sayısı 12’ye yükseltilmiştir.

BDDK tarafından ekonomiye destek olmak amacıyla 2016 yılı Ağustos ayında yapılan düzenlemeler ile bireysel tüketici kredilerine ve kredi kartı kullanımına getirilen sınırlamalarda değişikliğe gidilmesine karar verilmiş ve kredi kartlarında taksit sınırlamasının bazı sektörlerde kaldırılması, tüketici kredilerindeki vade sınırının 36 aydan 48 aya çıkarılması, konut kredilerinde kredi kullandırımının %75’ten %80’e yükseltilmesi ve faiz oranlarının düşürülmesi gibi adımların etkisiyle kredilerin yıllık artış hızında yükseliş yaşanmıştır.

	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Diğer	Toplam
2005	723	27.056	10.791	20.104	6.170	64.845
2006	558	30.180	13.485	27.202	5.297	76.721
2007	714	33.132	15.679	28.763	5.361	83.650
2008	945	39.860	21.181	35.309	7.821	105.117
2009	1.199	44.581	20.543	38.761	7.800	112.884
2010	23.488	116.822	25.812	132.351	202.605	501.079
2011	32.209	159.056	34.640	169.001	259.323	654.229
2012	1.649	83.338	40.828	71.357	16.547	213.720
2013	1.932	118.856	56.453	106.589	16.691	300.521
2014	2.357	145.869	62.812	118.310	20.416	349.764
2015	1.931	171.076	80.846	146.282	22.480	422.615
2016	2.190	201.946	100.725	191.652	19.702	516.214
2017	2.544	235.991	114.716	234.302	31.760	619.313

Kaynak: BDDK

Çizelge 3.20. Sektörlere göre nakdi kredi dağılımı (milyon TL)

Çizelge 3.20’de nakdi kredilerin sektörler göre dağılımı yer almaktadır. 2005 sonu itibariyle nakdi krediler içinde; tarım sektörü yüzde 1, sanayi sektörü yüzde 42, inşaat sektörü yüzde 17 ve hizmetler sektörü yüzde 31 oranında paya sahiptir. Diğer sektörler yüzde 10 oranının altında paya sahiptir.

¹²³ TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 31, s.i-13.

2010 yılına dek sektörlerin toplam nakdi krediler içindeki paylarında önemli bir değişiklik olmamıştır. 2010 ve 2011 yıllarında tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün toplam nakdi krediler içindeki payının seyri değişmezken, inşaat sektörünün nakdi krediler içindeki payı azalırken diğer sektörlerin nakdi krediler içindeki payı yükselmiştir.

2009 yıl sonunda nakdi krediler içindeki payı yüzde 18,20 olan inşaat sektörü 2010 yıl sonunda yüzde 5,15'e gerilemiştir. 2011'de hafif bir artış ile yüzde 5,29 olurken, 2012 yılında ise eski seviyelere doğru yükselerek yüzde 19,10 olarak gerçekleşmiştir.

2009 yıl sonunda nakdi krediler içindeki payı yüzde 6,91 olan diğer sektörler 2010 yıl sonunda yüzde 40,43'e yükselmiştir. 2011'de hafif bir düşüş ile yüzde 39,64 olurken, 2012 yılında ise eski seviyelere doğru düşerek yüzde 7,74 olarak gerçekleşmiştir.

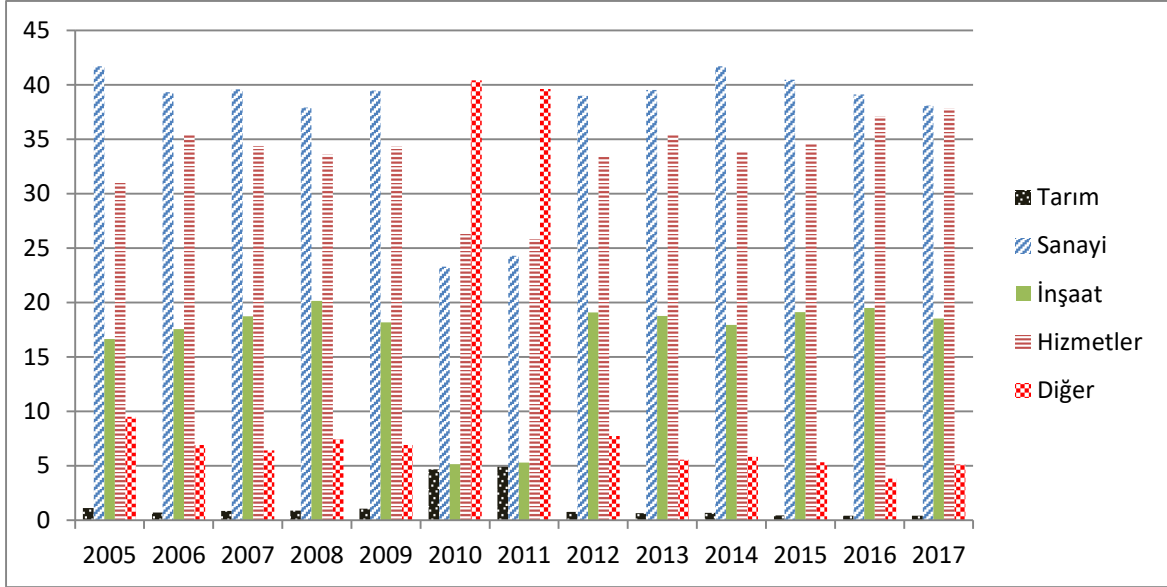
2013 yılına gelindiğinde nakdi krediler içinde sanayi sektörü yüzde 39,55 oranında paya sahiptir. İnşaat ve hizmetler sektörlerinin payı ise sırasıyla yüzde 18,79 ve yüzde 35,47'dir.

2014 yılında şirketlere kullanılan kredilerden imalat sanayii yüzde 28, ticaret yüzde 19, inşaat yüzde 10 ve enerji sektörü yüzde 7 pay almıştır. Projelere finansmanı amacıyla kullanılan krediler 227 milyar TL düzeyindedir. Bu krediler içinde en yüksek payı yüzde 53 ile enerji sektörü almaktadır. Proje kredilerinin yüzde 12'si gayrimenkul; yüzde 11'i de altyapı alanlarına kullanılmıştır¹²⁴.

2015 yılında ise şirketlere kullanılan kredilerden imalat sanayii yüzde 25, ticaret yüzde 20, inşaat yüzde 10 ve enerji sektörü yüzde 8 pay almıştır. Proje finansmanı amacıyla kullanılan krediler 302 milyar TL düzeyindedir. Bu krediler içinde en yüksek payı yüzde 52 ile enerji sektörü almaktadır. Proje kredilerinin yüzde 13'ü gayrimenkul; yüzde 12'si de altyapı alanlarında kullanılmıştır.

2016 yılında nakdi kredilerin sektörler açısından dağılımı incelendiğinde en büyük paya sanayi sektörü sahiptir ve sırasıyla bunu hizmetler ve inşaat sektörü takip etmektedir.

¹²⁴ TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 311, s. i-18.

Kaynak: TBB

Şekil 3.7. Sektörlere göre nakdi kredi dağılımı (%)

Sanayi ve inşaat sektörlerinde YP krediler daha yoğundur. Bu sektörlerdeki yatırımların döviz endeksli fiyatlar üzerinden kamu hizmet alım garantisi olan yenilenebilir enerji santralleri ve dağıtım, havalimanları, köprü, otoyol ve şehir hastaneleri gibi projelerde yoğunlaşması yüklenici firmaları uzun vadede kredi ve kur risklerine karşı korumaktadır.

2017 yılında Türkiye ekonomisine bakıldığında sanayi sektörü yüzde 8,8, tarım sektörü yüzde 6, hizmetler sektörü ise yüzde 9 büyümüştür. İnşaat sektöründeki büyüme yüzde 5,8 olmuştur. Nakdi krediler içinde sanayi sektörü yüzde 38,11 oranında paya sahiptir. İnşaat ve hizmetler sektörlerinin payı ise sırasıyla yüzde 18,52 ve yüzde 37,83'tür.

3.3.4. Kredilerin Döviz Cinsi Bazında Dağılımı

Türkiye'de kredilerin 2005 yılından başlayarak gelişmeleri incelendiğinde, toplam kredi tutarı Aralık 2005 itibariyle 153 milyar TL seviyesindedir. Toplam kredilerin yüzde 73'ü TL, yüzde 27'si ise yabancı para kredilerden olmuştur.

Kullanılan kredilerin büyüklüklerine göre dağılımı incelendiğinde 1 milyon TL'den büyük kredilerin toplam krediler içerisindeki payının azalmaya devam ederek 2005 yılı sonunda bir önceki yıla göre % 41'e düştüğü görülmektedir. Büyük kredilerde görülen bu düşüş karşılık 101-500 bin TL arasındaki kredilerin payı % 8'den % 11'e yükselmiş ve 50 bin TL'dan küçük kredilerin payı ise % 38 ile aynı kalmıştır. Küçük tutarlı kredilerde

2004 ve 2005 yıllarında gerçekleşen artışlar bireysel kredi kullanımındaki artıştan kaynaklanmaktadır¹²⁵.

Yıllar	Krediler	TL	YP	Krediler	TL	YP
2005	156.410,48	113.515,20	42.895,28	% 100	% 72,61	% 27,39
2006	218.986,81	163.094,43	55.892,38	% 100	% 74,43	% 25,57
2007	285.616,21	217.014,75	68.601,46	% 100	% 75,36	% 24,64
2008	367.444,60	262.142,95	105.301,65	% 100	% 71,39	% 28,61
2009	392.620,58	288.207,89	104.412,70	% 100	% 73,47	% 26,53
2010	525.851,19	383.756,51	142.094,68	% 100	% 73,00	% 27,00
2011	682.893,17	484.828,76	198.064,42	% 100	% 71,01	% 28,99
2012	794.756,43	588.351,81	206.404,62	% 100	% 73,96	% 26,04
2013	1.047.410,23	752.698,71	294.711,51	% 100	% 71,92	% 28,18
2014	1.240.708,27	880.968,78	359.739,49	% 100	% 70,99	% 29,01
2015	1.484.960,21	1.013.411,48	471.548,73	% 100	% 68,22	% 31,78
2016	1.734.342,37	1.131.394,76	602.947,61	% 100	% 65,23	% 34,77
2017	2.098.246,43	1.414.393,01	683.853,42	% 100	% 67,41	% 32,59

Kaynak: BDDK

Çizelge 3.21. Türk bankacılık sisteminde 2005 - 2017 yılları arasında kredilerin tl - yp dağılımı (milyon tl ve %)

2006 yılında bankaların kullandığı Türk parası kredilerin toplam krediler içerisindeki payı dalgalanmalar göstermiştir. Ancak döviz kurlarında sağlanan istikrarın ardından 2006 yılı sonu itibarıyla % 69,1'e yükselmiştir.

2007 seçimlerden hemen sonra TL talebindeki artışa ve bankaların likit değerlerdeki artışı sınırlayarak, kredi portföyünü büyütme tercihlerine bağlı olarak kredi stokundaki büyüme hızlanmış, yıl sonunda yüzde 26'ya ulaşmıştır. TL krediler yüzde 30, yabancı para krediler ise yüzde 18 oranında artmıştır¹²⁶.

2008 yıl sonu itibarıyla belirginleşen olumsuz ekonomik konjonktüre rağmen kredi hacminde gözlenen nominal artış, toplam aktiflerdeki gelişmeyle birlikte değerlendirildiğinde krediler/aktif oranı 2007 yıl sonu düzeyini koruyup genişlemeden ziyade durağan bir görünüm arz etmektedir¹²⁷.

¹²⁵ TCMB. (2006). Finansal İstikrar Raporu 2006, s.60.

¹²⁶ TBB. (2008). Bankalarımız 2007 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 255, s.i-23.

¹²⁷ BDDK. (2008). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, s.37.

Küresel kriz sürecinde döviz kurlarında gözlenen yüksek oynaklık döviz cinsi kredilerin toplam krediler içindeki payının yüksek olduğu risk primlerinde artışa neden olmuş ve bu ülkelerin kırılganlığını artırmıştır. Türkiye’de bu tür kredilerin payının düşük olması bankacılık sektörünün krizden olumsuz etkilenmesini sınırlandıran en önemli unsurlardan biridir¹²⁸.

Bankacılık sistemi, 2008 yılının son çeyreğinde özellikle döviz cinsinden likit varlıklarını artırmaya ve kredi stokunun kalitesini korumaya yönelmiştir. Kredi standartları yükseltilmiş, kredi stokunun artış hızı yavaşlamıştır¹²⁹.

Toplam kredilerin yüzde 84’ü yurtiçi şubelerden, yüzde 16’sı ise yurt dışı şubelerden kullanılmıştır. Yurt dışı şubelerden kullanılan kredilerin büyük kısmı yabancı para cinsindedir ve toplam kredi stoku içinde payı artmaya devam etmiştir. Türkiye’de yerleşik bankaların döviz kazancı olmayan sektörlerle kredi açmasının yasak olması yanında, vergisel yükler nedeniyle aracılık maliyetlerinin yüksek olmasına bağlı olarak yabancı para cinsinden krediler yurtdışından kullanılmaktadır¹³⁰.

Kredi stokundaki yıllık büyüme hızı Ekim 2009 itibariyle yüzde 0’a kadar yavaşladıktan sonra yılın son iki ayında artmış ve Aralık 2009 itibariyle yüzde 4’e yükselmiştir. Toplam kredilerin yüzde 73’ü TL cinsinden kullanılmıştır. Kredi stokundaki yıllık büyüme hızı, Haziran 2010 itibariyle yüzde 23’e ve Aralık 2010 itibariyle yüzde 34’e yükselmiştir. Kredilerin yüzde 74’ü TL, yüzde 26’sı ise yabancı para kredilerden oluşmuştur. TL krediler yüzde 36 artarken, yabancı para krediler ise yüzde 33 oranında büyümüştür.

2011 yılında Türk lirasının yabancı paralar karşısında değer kaybetmesinin de etkisiyle özellikle yabancı para cinsinden kredi talebi daha hızla yavaşlamıştır. Kredinin yıllık büyüme hızı, Aralık 2010 itibariyle % 34’ten 2011 yılının ilk yarısı itibariyle % 37’ye yükselmiş, yıl sonunda % 29’a düşmüştür. 2011 yıl sonu itibariyle kredi stoku 682.893 milyon TL’ye ulaşmıştır. TL krediler % 26 artarken yabancı para kredilerin artış hızı % 39 olmuştur.

¹²⁸ TCMB. (2009). Finansal İstikrar Raporu, s.60.

¹²⁹ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s. i-7.

¹³⁰ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s.i-30.

2011 yılında toplam kredilerin yüzde 93'ü yurtiçi şubelerden, yüzde 7'si ise yurtdışı şubelerden kullanılmıştır. Yurt dışı şubelerden kullanılan kredilerin büyük kısmı yabancı para cinsindedir ve toplam kredi stoku içindeki payı azalmıştır¹³¹.

2012 yılında sıkı para politikası ve ihtiyatlı bankacılık önlemleri kredilerin büyüme hızının önemli ölçüde yavaşlamasına neden olmuştur. Kredilerin yüzde 73'ü Türk lirası, yüzde 27'si ise yabancı para kredilerden oluşmuştur. Türk lirası krediler yüzde 21 artarken, yabancı para kredilerin artış hızı yüzde 4 olmuştur.

Küresel risklerin büyüme ve finansal istikrar üzerine olan etkilerini sınırlandırmak amacıyla 2013 yılında alınan para ve ihtiyatlı bankacılık önlemlerinin ortak amacı, likiditenin yüksek düzeyde tutulması, kredi büyümesinin sınırlandırılması, bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payının üçte bir düzeyinde tutulması ve risklerin doğru yönetilmesi olmuştur. G20 toplantılarında alınan kararlar ile uluslararası kuruluşlar tarafından tavsiye edilen düzenlemeler hızlı bir şekilde uygulamaya sokulmuştur. Düzenlemeler bankaların yüksek bir güven katsayısı ile çalışmalarına imkân vermiş ancak aracılık maliyetindeki artışa bağlı olarak kâr marjı düşmüştür. Bankaların kredi hacmini büyütme gayretlerine bağlı olarak sermaye yeterliliği aşağı yönlü bir seyir izlemiş, özkaynak karlılığı gerilemiş, karın özkaynakları büyütme gücü yavaşlamıştır¹³². Kredi hacmi yüzde 32 artarak 1.047 milyar TL olmuştur. Kredilerin yüzde 72'si Türk lirası, yüzde 28'i ise yabancı para kredilerden oluşmuştur.

2014 yılında kredi hacmi 1.241 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kredilerin yüzde 881 milyar TL'si Türk lirası kredilerden, 360 milyar TL'si ise yabancı para kredilerden oluşmuştur.

2015 yılı sonunda YP kredilerin TL karşılığı yüzde 31,78 ve TL kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 68,22 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam kredilerin yüzde 65,23'ünü TL krediler, yüzde 34,77'sini ise YP krediler oluşturmuştur. 2017 yılında kredilerin yüzde 67,41'i Türk lirası, yüzde 32,59'u ise yabancı para kredilerden oluşmuştur.

¹³¹ TBB. (2012). Bankalarımız 2011 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 284, s.İ-25.

¹³² TBB. (2014). Bankalarımız 2013 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 304, s.i-9.

3.3.5. Kredilerin Faiz Yapısı

Bankacılık sektörünün kaynak maliyetlerindeki artış ve kredi koşullarındaki sıkılaştırmanın kredi faiz oranlarına yansıdığı görülmektedir. Nitekim, gerek Türk parası gerekse yabancı para ticari kredi faiz oranları son bir aylık dönemde sırasıyla 3,1 ve 2,7 baz puan artmış olup, 24 Ekim 2008 tarihi itibarıyla oranlar sırasıyla yüzde 21,4 ve yüzde 9,7 olarak gerçekleşmiştir. Tüketici kredi faizleri ise aynı tarih itibarıyla yüzde 24,8 olmuştur¹³³.

2009 yılı Eylül ayında konut kredilerinde yıllık yüzde 0,4 ve ihtiyaç kredilerinde yıllık yüzde 0,2 reel artış yaşanırken, taşıt kredileri reel olarak yıllık yüzde 28,6 oranında daralmış ve toplam tüketici kredileri 87,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı Ekim ayında bankacılık sektörünün kaynak maliyetlerindeki artış ve iktisadi faaliyete ilişkin olumsuz beklentiler, kredi faiz oranlarında yükselişe neden olmuşsa da, TCMB faiz indirimlerinin etkisiyle faiz oranları yeniden gerilemiş ve 2008 yılı Eylül ayı seviyesinin altına düşmüştür. Kredi koşullarının sıkılığının bir göstergesi olan ve 2009 yılı Şubat ayına kadar yükselen ticari kredi faizi - mevduat faizi farkı, risk algılamalarındaki iyileşme ve ekonomideki toparlanmaya bağlı olarak 2009 yılı Haziran ayına kadar düşmüş ve sonrasında yatay bir seyir izlemiştir¹³⁴.

2010 yılında taşıt kredisi faiz oranı yıllık yüzde 11,5, konut kredisi faiz oranı yüzde 11,1, ihtiyaç kredisi faiz oranı yüzde 13,5 ve ticari kredi faizi yüzde 8,9 seviyesine gerilemiştir.

İhtiyaç kredilerindeki artışta, kredi kartı sahiplerinin kısa vadeli kredi gereksinimlerini faiz oranı tüketici kredilerine göre daha yüksek olan kredi kartları yerine ihtiyaç kredileri yoluyla karşılamalarının etkili olduğu ifade edilebilir.

2010 yılı sonunda tarihi düşük seviyelerine gerileyen kredi faiz oranlarında 2011 yılında belirgin bir artış gözlenmiştir. Eylül ayı itibarıyla taşıt kredisi faiz oranı yıllık yüzde 12,8, konut kredisi faiz oranı yüzde 12,5, ihtiyaç kredisi faiz oranı yüzde 17,2 ve ticari kredi faiz oranı yüzde 11,8 olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında parasal önlemler Türk lirası ve yabancı para kaynakların maliyetini yükseltmiştir. Bankacılık önlemleri ise sermaye yeterliliğini aşağı yönde etkilerken sermaye maliyetinin artmasına neden olmuştur. Bu nedenle kredi faiz oranları yükselmiştir.

¹³³ TCMB. (2008). Finansal İstikrar Raporu, s.48.

¹³⁴ TCMB. (2008). Finansal İstikrar Raporu, s.56.

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tüketici Kredisi (TL Üzerinden)	20,9	21,0	20,6	17,8	12,5	13,9	15,6	11,8	14,2	14,9	16,2	16,1
<i>İhtiyaç Kredisi (TL Üzerinden)</i>	24,6	22,9	21,7	19,0	13,5	15,2	17,6	13,3	15,6	16,0	17,3	17,6
<i>Taşıt Kredisi (TL Üzerinden)</i>	19,2	19,2	19,6	17,6	11,5	11,8	13,2	10,7	13,4	14,0	15,3	15,5
<i>Konut Kredisi (TL Üzerinden)</i>	17,7	18,3	18,6	15,6	11,1	11,6	12,4	9,7	11,9	12,3	13,3	12,1
Ticari Kredi (TL Üzerinden)	20,5	18,7	18,7	14,1	8,9	10,8	14,0	10,8	13,5	14,1	15,2	16,0
Ticari Kredi (EUR Üz.)	4,8	6,1	7,5	6,6	4,2	5,2	5,1	3,9	3,7	3,1	3,2	3,2
Ticari Kredi (USD Üz.)	6,2	7,0	6,0	5,9	4,0	4,9	5,2	4,1	3,9	3,8	4,3	4,4

Kaynak: TCMB

Çizelge 3.22. Bankalarca açılan kredilere uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (döviz cinsi üzerinden , %)

2011 yılında kaynak maliyetinin artmasına bağlı olarak ağırlıklı ortalama kredi faiz oranları tüketici kredilerinde 800 baz puan artarak yüzde 19,8'e, ticari kredilerde ise 650 baz puan artarak yüzde 15'e yükselmiştir¹³⁵.

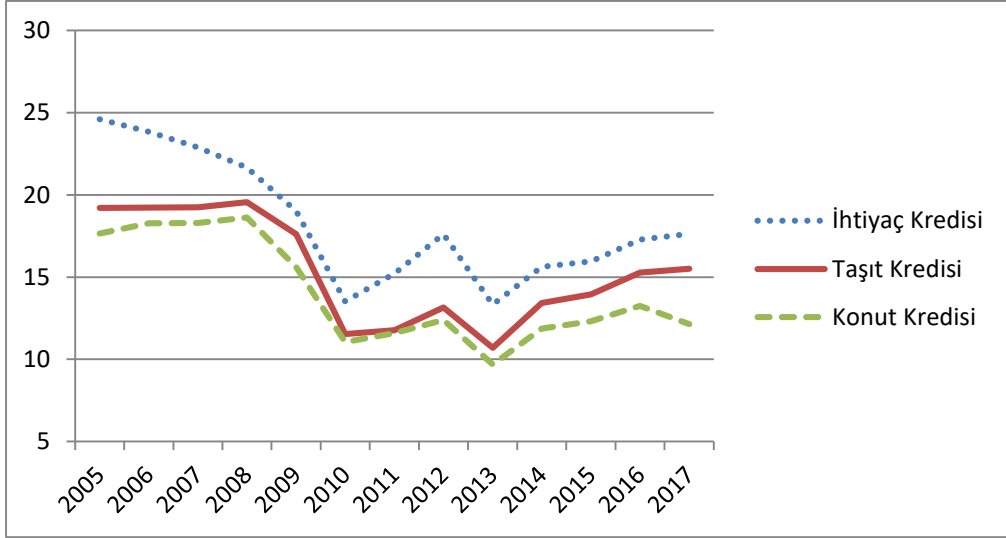
Ticari kredi faizleri 2014 yılı sonunda yüzde 13,5 seviyesinde iken 2015 yılı sonunda yüzde 14,1 olmuştur. İhtiyaç kredisi faizleri ise 2015 yılında 1,3 puan yükselerek yıl sonunda yüzde 17,3'e çıkmıştır.

2015 yılında tüketici kredisi faiz oranları önemli ölçüde artmıştır. Kredi faiz oranlarının tüm tüketici kredisi türlerinde arttığı görülmektedir. Mevduat faizlerinde artış görülmesine karşın, bireysel kredi faiz oranlarındaki artışlar bunun oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Faiz farklarındaki artış bankaların kredi verme konusunda temkinli olduklarını göstermektedir. Bu gelişmede bir miktar artan bireysel kredi riskliliği ile yurt içi ve yurt dışı kaynaklı belirsizliklerin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Faiz farklarındaki açılmanın, belirsizliklerin azalması halinde geçici olabileceği değerlendirilmektedir¹³⁶.

2016 yılsonunda bankaların TL fonlama maliyetlerinin yükselmesiyle birlikte firma TL kredi faiz oranı 1,1 puanlık artışla yüzde 15,2 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında yüzde 16'ya yükselmiştir.

¹³⁵ TBB. (2012). Bankalarımız 2011 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 284, s. İ-21.

¹³⁶ TCMB. (2015). Finansal İstikrar Raporu, s.35.

Kaynak: TCMB

Şekil 3.8. Tüketici kredileri faiz oranı (%)

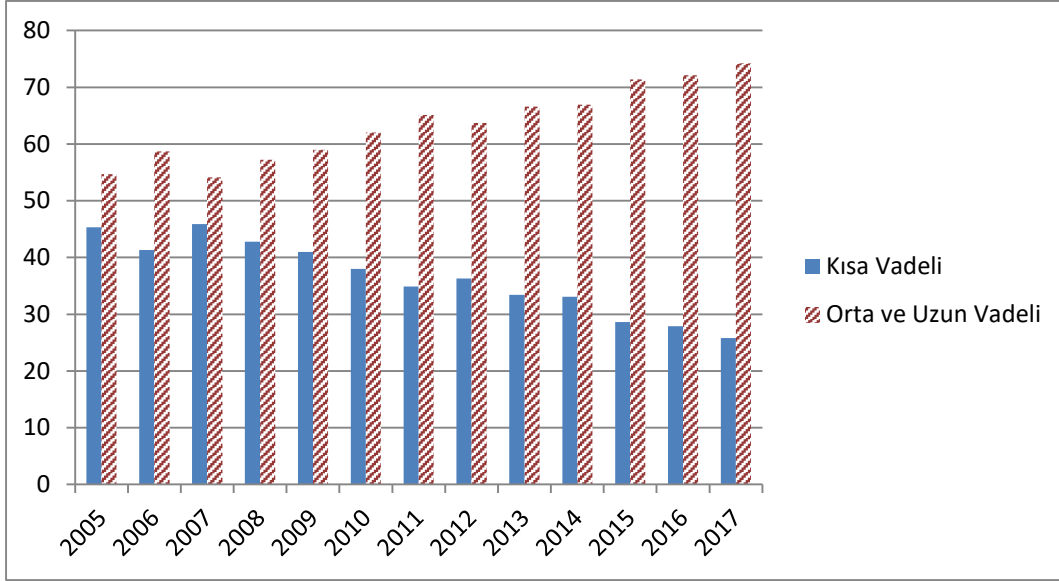
Dönem boyunca tüketici kredilerinin faiz yapısı incelendiğinde en yüksek faiz oranı ihtiyaç kredileri için verilirken bunu sırasıyla taşıt ve konut kredileri izlemektedir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde tüm tüketici kredisi türlerinde faiz oranlarının 2010 ve 2013 yıllarında sert bir düşüş yaşadığı izlenebilir.

3.3.6. Kredilerin Vade Yapısı

Türk bankacılık sisteminde incelenen yıllar itibariyle kredilerin vade yapıları açısından dağılımı Şekil 3.9'de yer almaktadır.

Krediler vadeleri açısından incelendiğinde dönem başında (2005 yılı) kısa vadeli kredilerin dönem sonunda (2017 yılı) ise orta ve uzun vadeli kredilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

2005 yılı sonunda orta ve uzun vadeli kredilerin, toplam krediler içerisindeki payı, yüzde 54,7 iken, özellikle konut kredilerindeki artış nedeniyle bu pay 2006 yılında yüzde 58,7'ye yükselmiştir.

Kaynak: BDDK

Şekil 3.9. Bankacılık sektörünün toplam kredilerinin vade dağılımı (%)

2006 yılında kredilerin vadesi azalmıştır. 24 aydan uzun vadeli kredilerdeki artışta esas olarak tüketici kredileri etkili olmuştur¹³⁷.

2007 yılı içerisinde kredilerin vadesinin uzadığı görülmektedir. Konut kredileri ve ihtiyaç kredilerinin büyük bölümünün uzun vadeli olması nedeniyle 24 aydan uzun vadeli kredilerin payı artmıştır.

Kredilerin vadesinin uzaması hane halkının borç yükünün yönetimini kolaylaştırması ve ödeme imkânlarının artması açısından olumlu değerlendirilmekteyse de bankacılık kesiminin vade uyumsuzluğu riskini artırmaktadır¹³⁸. Ayrıca konut kredileri ile büyük ölçüde bankaların özellikle ücretli kesime yönelik kampanyaları nedeniyle hızla artan ihtiyaç kredilerinden kaynaklanmaktadır.

Tarihi düşük seviyelerine gerileyen faizler ve kredi vadelerindeki uzama, konut kredilerine olan talebi artırmıştır. Konut kredilerinin vadelerine göre dağılımı incelendiğinde, 2009 yılının son çeyreğinden itibaren 4-5 yıl vadeli konut kredilerinin ağırlığının azaldığı, 7-10 yıl vadeli kredilerin payının ise aynı oranda arttığı görülmektedir¹³⁹.

Kısa vadeli kredilerin toplam krediler içindeki payı ise 2010 yılı itibarıyla yüzde 38 olarak gerçekleşmiş ve geçen yılsonuna göre 3 puan azalmıştır. Kredilerin vadesinin

¹³⁷ TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu Mayıs 2007, s.39.

¹³⁸ TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu, s.48.

¹³⁹ TCMB. (2013). Finansal İstikrar Raporu, s.56.

uzaması, kredi kullanan taraflar açısından olumlu olmakla birlikte, bankacılık sektörü için vade uyumsuzluğu riskinin azaltılması açısından pasifin de vadesinin uzaması önem arz etmektedir¹⁴⁰.

2011 yılı itibarıyla orta ve uzun vadeli kredilerin payı yıl sonuna göre 3,1 puan artarak yüzde 65,1'e ulaşmıştır.

Genel olarak tüketici kredilerinin vadesinde uzama gözlenmekle birlikte, kısa vadeli nakit ihtiyacının temini için kullanılan ve borçlunun ödeme gücü dışında teminatı bulunmayan ihtiyaç kredilerinin vadesinde gözlenen artış dikkat çekmektedir. İhtiyaç kredilerinin vadesinin uzaması aylık ödeme tutarlarının azalması nedeniyle tüketiciler tarafından tercih edilirken, kredi işlemine ilişkin toplam faiz ödemesinin artmasına neden olmaktadır¹⁴¹.

Konut kredilerinde olduğu gibi, bireysel taşıt kredilerinde de 2013 yılı ortalarına kadar faizler düşmüş, vadeler uzamıştır.

2014 yılında kısa vadeli kredilerin oranında azalış orta ve uzun vadeli kredilerin oranında artış söz konusudur. Buna BDDK tarafından 2013 Aralık ayında alınan tüketici kredilerinin vadesi 36 ay ile taşıt kredileri ile taşıt teminatlı kredilerin vadesi de 48 ay ile sınırlandırılması kararının etkisi olduğu ifade edilebilir.

2017 yılında bir önceki yıl sonuna göre kısa vadeli krediler 2,1 puan azalıp yüzde 25,8 olurken orta ve uzun vadeli krediler 2,1 puan artarak yüzde 74,2 olmuştur. Bu değişikliklere 2016 Eylül ayında BDDK tarafından konut hariç tüketici kredilerinin vadesi 48 ay olarak belirlenmesinin etkisi olduğu ifade edilebilir.

3.3.7. Takipteki Kredilerin Gelişimi

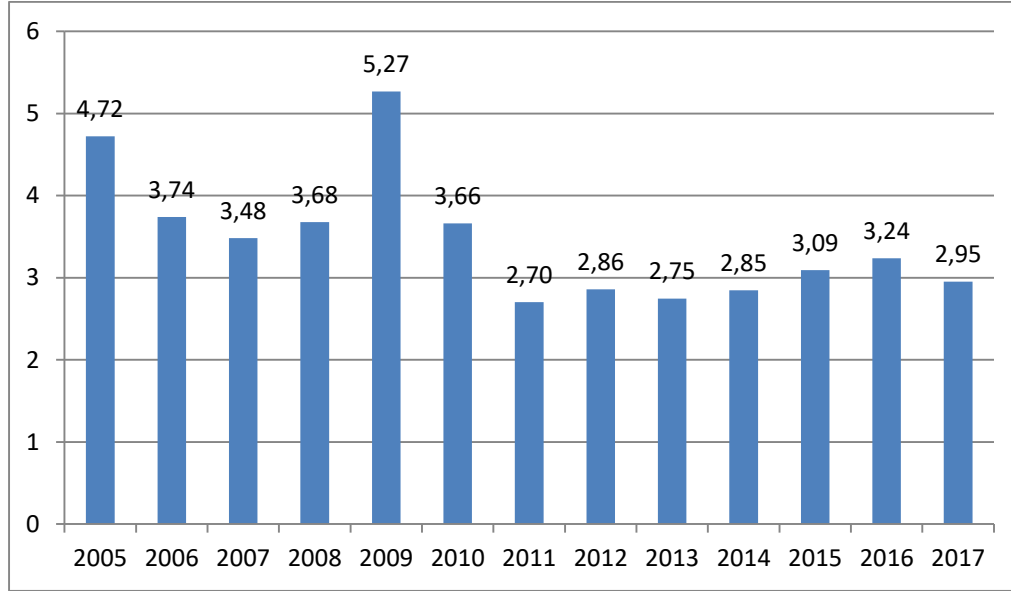
2005 yılı sonunda yüzde 4,72 olan Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar oranı 2006 yıl sonunda yüzde 3,74'e düşmüştür.

Yaşanan dalgalanmaların ardından 2006 yılının Temmuz ayından itibaren taşıt kredileri tutar olarak azalırken, tahsili gecikmiş alacakları artmış ve böylece bu kredi türünde, TGA (Tahsili Gecikmiş Alacak) dönüşüm oranı artış eğilimini devam ettirmiştir. Konut kredileri ve ihtiyaç kredileri TGA dönüşüm oranlarında (Tahsili Gecikmiş Alacak

¹⁴⁰ TCMB. (2010). Finansal İstikrar Raporu, s.28-29.

¹⁴¹ TCMB. (2011). Finansal İstikrar Raporu, s.37.

Dönüşüm Oranı = Brüt Tahsili Gecikmiş Alacak (TGA) / Brüt Krediler) 2005 yılı sonuna göre önemli bir değişiklik olmamıştır¹⁴². Sorunlu kredilerin yüzde 90'ı için özel karşılık ayrılmıştır.

Kaynak: BDDK

Şekil 3.10. Takipteki krediler (brüt) / toplam krediler ve alacaklar (%)

2007 yılında tahsili gecikmiş alacak tutarı artarken, TGA dönüşüm oranının yatay seyretmesi kredilerin artışından kaynaklanmaktadır. Tahsili gecikmiş alacaklar için yüksek karşılıklandırma politikasının devam etmesi nedeniyle karşılıkların kredilere oranı 2007 yılında yaklaşık aynı düzeyde kalmıştır¹⁴³.

2007 yılı içinde Mart ayı itibariyle yüzde 7,5'e kadar yükselen kredi kartı TGA dönüşüm oranı, bu tarihten itibaren düşüş eğilimine girerek Ekim ayında yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Kredi kartı TGA dönüşüm oranlarındaki azalışın, tüketicilerin faiz oranı nispeten düşük olan ihtiyaç kredilerini kullanarak kredi kartı borçlarını kapattığının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir¹⁴⁴.

2007 yılı sonunda 10,3 milyar YTL olan tahsili gecikmiş alacaklar, 2008 yılının Eylül ayında yılsonuna göre yüzde 12,4 artışla 11,6 milyar YTL olmuştur. Toplam tahsili gecikmiş alacaklardaki artışın sınırlı kalmasında, esasen, 2008 yılının ilk 9 aylık dönemi

¹⁴² TCMB. (2006). Finansal İstikrar Raporu, s.60.

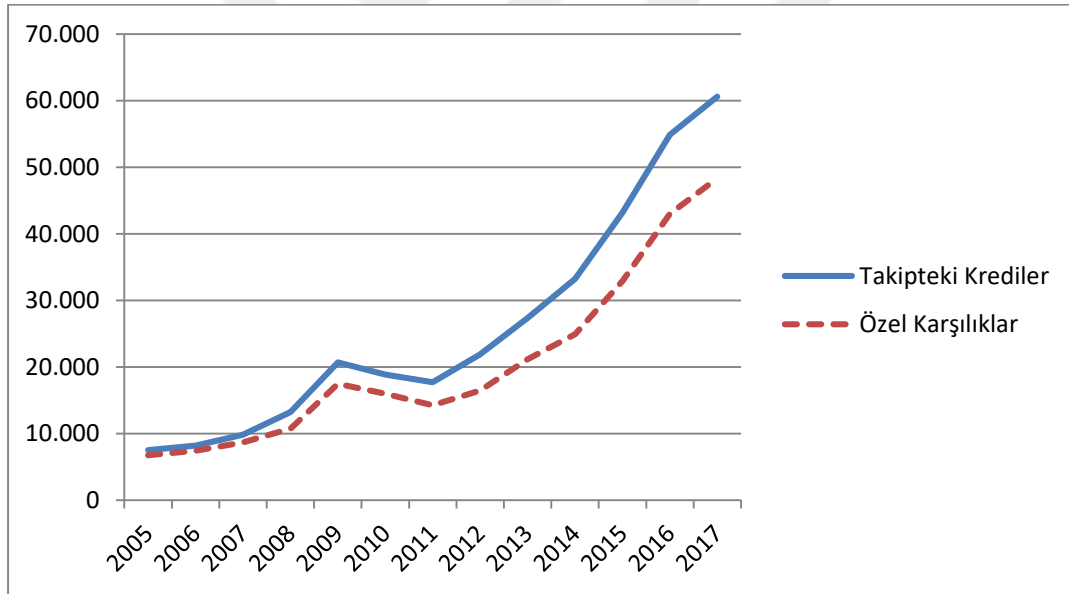
¹⁴³ TCMB. (2006). Finansal İstikrar Raporu, s.45.

¹⁴⁴ TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu, s.46.

içinde bazı bankaların 1,4 milyar YTL tutarında donuk alacağını varlık yönetim şirketlerine satması etkili olmuştur¹⁴⁵.

Tüketici kredilerine türlerine göre incelendiğinde, 2008 yıl sonunda TGA dönüşüm oranının en yüksek olduğu grubun yüzde 5,9 ile taşıt kredileri olduğu görülmektedir. Konut kredilerinin TGA dönüşüm oranı aynı dönemde yüzde 1,3 olarak gerçekleşirken, ihtiyaç kredilerinin TGA dönüşüm oranı yüzde 3 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 3,68'e yükselmiş, bu kredilerin yüzde 81'i için özel karşılık ayrılmıştır. Takipteki krediler, bireysel kredilerde yüzde 62, kurumsal kredilerde ise yüzde 24 oranında büyümüştür. Artış oranı kredi kartlarında yüzde 32, tüketici kredilerinde ise yüzde 107 oranında gerçekleşmiştir¹⁴⁶.

Kaynak: TBB

Şekil 3.11. Takipteki krediler ve özel karşılıklar (Milyon TL)

Hane halkının yükümlülüklerini karşılama gücündeki gerileme nedeniyle bireysel kredilerin TGA dönüşüm oranı 2008 yılı Eylül ayında yüzde 3 iken, 2009 yılı Eylül ayında yüzde 6,1'e çıkmıştır. Kredi kartları TGA dönüşüm oranı ise aynı dönemde yüzde 5,9'dan

¹⁴⁵ TCMB. (2008). Finansal İstikrar Raporu, s.51.

¹⁴⁶ TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 264, s.i-45.

yüzde 10,6'ya yükselmiştir¹⁴⁷. Tahsili gecikmiş tüketici kredilerindeki artış ise konut kredilerinde sınırlı kalırken, taşıt kredilerinde daha belirgin hâle gelmiştir.

2009 yılında ekonomideki küçülme nedeni ile kredi stokunun kalitesi azalmış dolayısıyla takipteki krediler artmıştır. İncelenen dönem boyunca TGA dönüşüm oranı en yüksek 2009 yılında ve yüzde 5,27 olarak gerçekleşmiştir. Bu duruma 2008 küresel krizinin etkisi olduğu ifade edilebilir.

2010 yılında kredi portföyünün kalitesinin iyileşmesi, TGA'ların tahsili, aktiften silinmesi ya da satışı ile portföyden çıkarılması ile sorunlu kredi oranı tüm kredi türlerinde gerilemiştir. Karşılıklar ve alınan teminatların dikkate alınan değerleri toplamı sorunlu kredi tutarını aşmıştır. Yüksek karşılık oranı ve gerileyen TGA dönüşüm oranı sektörün kredi riski göstergelerinin iyileştiğine işaret etmektedir¹⁴⁸.

Sorunlu kredi oranının düşüşünde kredilerdeki toparlanmanın yanı sıra, işsizlik oranlarındaki gerileme ve ekonomik büyüme etkili olmuştur. Ekonomide yaşanan iyileşme, kredi geri ödeme performansını olumlu etkilemektedir. Firmaların sorunlu kredi oranı ile ekonomik büyüme oranı arasında yakın bir ilişki vardır. Üretim ve büyümenin arttığı dönemlerde, firmaların sorunlu kredi oranı da gerilemektedir. Bireysel kredilere ait sorunlu kredi oranı da işsizlik oranıyla yakın bir ilişki içindedir. İşsizlik oranının gerilediği dönemlerde ise hane halkının ödeme gücü iyileşmekte ve sorunlu kredi oranı gerilemektedir¹⁴⁹.

Tahsili gecikmiş alacaklardaki (TGA) gerileme devam etmektedir. Küresel krizin etkisiyle, 2009 yılı sonunda yıllık nominal yüzde 56 oranında artarak 22 milyar TL'ye yükselen TGA tutarı, krizden çıkış sürecinde gerilemiş ve 2011 yılı Eylül ayında, 2009 yılı sonuna göre yüzde 16 azalarak 18,4 milyar TL olmuştur. Bu gelişmede, ekonomik aktörlerin borç ödeme kapasitesindeki iyileşme sonucunda tahsilatlardaki artışın yanı sıra donuk alacakların bir kısmının aktiften silinmesi ya da satılması etkili olmuştur.

Bireysel kredilerin TGA dönüşüm oranı firma kredilerinden daha yüksektir. TGA dönüşüm oranlarının yüksek düzeylere ulaştığı 2009 yılı sonunda sırasıyla yüzde 6,0 ve yüzde 4,9 olan bireysel ve firma kredilerinin TGA dönüşüm oranları, 2011 yılı Eylül ayında yüzde 3,1 ve yüzde 2,5'e gerilemiştir. Kriz döneminde taşıt kredilerinin, kredi

¹⁴⁷ TCMB. (2008). Finansal İstikrar Raporu, s. 60.

¹⁴⁸ TCMB. (2010). Finansal İstikrar Raporu, s.34.

¹⁴⁹ TCMB. (2010). Finansal İstikrar Raporu, s.35.

kartlarının ve KOBİ kredilerinin TGA'ya dönüşüm oranları diğer türlere göre daha yüksek gerçekleşmiştir¹⁵⁰.

2011 yılında tahsili gecikmiş alacaklar, özel karşılık öncesinde yüzde 9, özel karşılık sonrasında ise yüzde 14 oranında küçülmüştür. Özel karşılık öncesi tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı 2 puan azalarak, yüzde 3,8'e gerilemiştir. Özel karşılık sonrası tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı ise yüzde 0,9'dan yüzde 0,6'ya düşmüştür. Bireysel kredilerde tahsili gecikmiş kredi oranı yüzde 4,1 düzeyinde gerçekleşmiştir¹⁵¹. Tüm kredi türleri için sorunlu kredi oranı düşüş eğilimi göstermekle birlikte, KOBİ kredileri TGA dönüşüm oranı en hızlı düşüş gösteren kredi türüdür.

Mevduat, kalkınma ve yatırım bankalarında özel karşılık öncesi takipteki krediler 2010 yılında yüzde 9 azalarak 18,8 milyar TL'ye gerilemiştir. Takipteki kredilerin yüzde 85'i için karşılık ayrılmıştır. Bu oran, kamu sermayeli bankalarda yüzde 88, özel sermayeli bankalarda yüzde 87 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 81 düzeyindedir¹⁵².

2012 yılında tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı yüzde 2,67 düzeyinde gerçekleşmiştir. Tahsili gecikmiş alacak oranı kurumsal kredilerde yüzde 2,92; bireysel kredilerde ise yüzde 2,99 olmuştur.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
KURUMSAL	3,04	3,11	3,52	4,91	3,35	2,64	2,92	2,68	2,75	2,77	2,74	2,61
KOBİ	3,62	3,75	5,04	8,28	4,70	3,20	3,27	3,22	3,38	4,08	5,15	4,94
BİREYSEL	3,16	3,06	3,94	6,54	4,36	2,99	3,05	2,97	3,50	4,47	4,49	3,59
Kredi Kartları	7,98	6,77	6,98	11,63	8,70	6,21	5,37	5,67	7,23	8,87	8,68	7,01
Tüketici Kredileri	0,89	1,52	2,63	4,48	2,87	1,92	2,19	2,05	2,52	3,34	3,47	2,80
Konut	0,26	0,72	1,48	2,29	1,46	0,90	0,83	0,61	0,49	0,47	0,54	0,42
Otomobil	2,13	4,20	6,66	11,79	6,40	3,44	3,16	3,01	3,33	3,35	3,37	2,84
İhtiyaç	0,89	1,59	2,83	4,71	3,29	2,35	3,01	2,88	3,53	5,98	6,35	5,09
TOPLAM	3,75	3,50	3,60	5,43	3,71	2,67	2,85	2,69	2,75	2,96	3,20	2,93

Kaynak: BDDK

Çizelge 3.23. Takipteki kredilerin (özel karşılık öncesi) toplam kredilere oranı (%)

Katılım bankaları da dâhil edildiğinde, takipteki krediler; toplamda yüzde 23, bireysel kredilerde yüzde 22, kurumsal kredilerde ise yüzde 24 oranında artmıştır. Hane

¹⁵⁰ TCMB. (2011). Finansal İstikrar Raporu, s.48.

¹⁵¹ TBB. (2011). Bankalarımız 2010 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 276, s. i-19- i-20.

¹⁵² TCMB. (2011). Finansal İstikrar Raporu, s.47.

halkına kullandırılan kredi türleri itibariyle, takipteki kredilerde en hızlı artış yüzde 43 ile tüketici kredilerinde gerçekleşmiştir¹⁵³.

BDDK, 21 Eylül 2012 tarihinde yaptığı yönetmelik değişikliği ile karşılıkların ayrılmasında kredilerin kullanılacağı sektörlerin ve ülkelerin risk durumlarına göre yönetmelikte belirtilen oranlardan daha yüksek oranlar belirleyebilecektir. Bankalar teminatlarını, risk doğuran herhangi bir gelişme ortaya çıktığında veya makul aralıklarla değer düşüklüğü açısından değerlendireceklerdir. Ayrıca, bir müşterinin nakdi kredisinin donuk alacak haline dönüşmesi nedeniyle gayri nakdi kredisinin veya türev işlemden kaynaklanan borcunun da donuk alacak kapsamına alınması durumunda özel karşılıklar, bu tutarların tamamı üzerinden değil, krediye dönüştürme oranlarına göre ayrılacaktır. Ancak, söz konusu tutarlar nakde dönüştüğü andan itibaren tamamı donuk alacak olarak dikkate alınacaktır¹⁵⁴.

2013 yılında özel karşılık öncesi tahsili gecikmiş alacaklar yüzde 25 artarak 27,4 milyar TL olmuştur. Tahsili gecikmiş alacakların yüzde 77'si kadar özel karşılık ayrılmıştır. Özel karşılık sonrası takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 0,6 düzeyindedir. Tahsili gecikmiş alacak oranı işletmelerde yüzde 2,68, kredi kartlarında yüzde 5,67 ve tüketici kredilerinde ise yüzde 2,05'dir. KOBİ kredilerinde tahsili gecikmiş alacak oranı yüzde 3,22'dir.

2014 yılında özel karşılık öncesi tahsili gecikmiş alacaklar yüzde 23 artarak 36,4 milyar TL olmuştur. Tahsili gecikmiş alacakların yüzde 74'ü için özel karşılık ayrılmıştır. Özel karşılık sonrası takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 0,8 düzeyindedir.

Özel karşılık öncesi tahsili gecikmiş alacakların kredilere oranı yüzde 2,9 olmuştur. Tahsili gecikmiş alacak oranı kurumsal kredilerde yüzde 2,7, kredi kartlarında yüzde 6,6, tüketici kredilerinde ise yüzde 4,2'dir. Kredi kartlarında tahsili gecikmiş alacak oranı yüzde 6,6; KOBİ kredilerinde ise yüzde 3,3'tür¹⁵⁵.

2015 yılında kredi büyümesi zayıf seyrederken, tahsili gecikmiş alacak tutarındaki artış eğilimi sürmekte, kredilerin TGA dönüşüm oranları artmaktadır. Bireysel kredilerdeki TGA artışına 2015 yılı ikinci yarısında firma kredileri eşlik etmiştir. Bireysel kredi TGA oranları 2013 yılından itibaren artma eğilimine girerken, 2015 yılı ikinci yarısında düşüş eğilimi son bulan firma kredisi TGA oranlarının da yukarı yönlü hareketlendiği

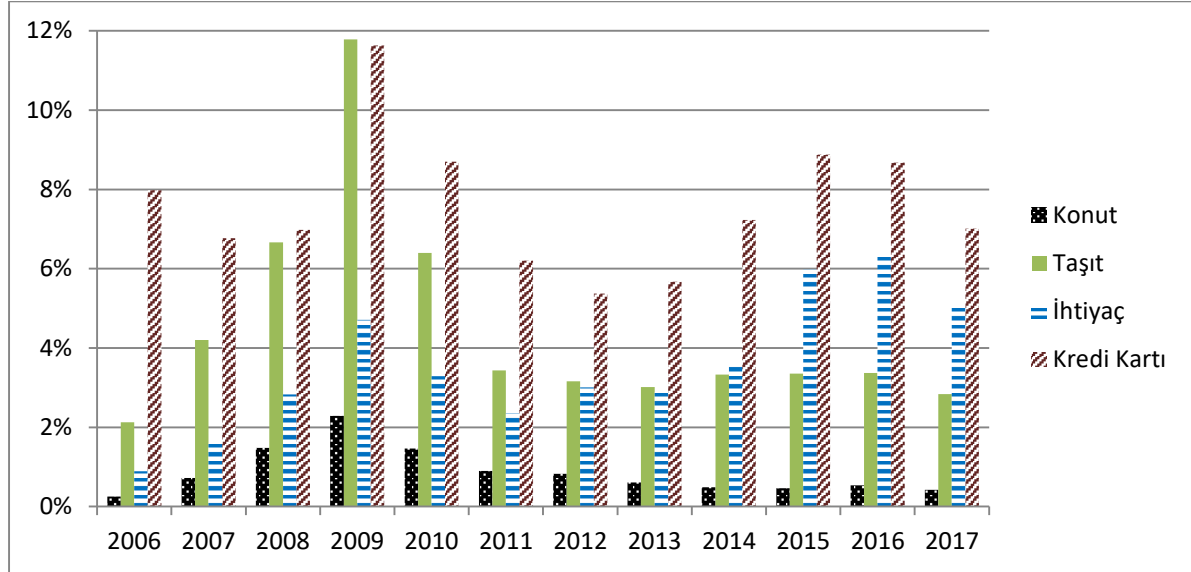
¹⁵³ TBB. (2013). Bankalarımız 2012 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 294,s. İ-24.

¹⁵⁴ TCMB. (2012). Finansal İstikrar Raporu, s.52.

¹⁵⁵ TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 311, s.i-19.

gözlenmektedir. Bu gelişmede KOBİ kredileri riskliliğindeki artış etkili olmuştur. Karşılıksız çek oranlarında da hafif yukarı yönlü bir eğilim görülmektedir¹⁵⁶.

2014 yılında TGA dönüşüm oranı kurumsal kredilerde yüzde 2,75; bireysel kredilerde ise yüzde 3,50'tür. Kredi kartlarında tahsili gecikmiş alacak oranı yüzde 7,23; KOBİ kredilerinde ise yüzde 3,38'dir.

Kaynak: BDDK

Şekil 3.12. Takipteki kredilerin (özel karşılık öncesi) toplam kredilere oranı (%)

Mevduat, kalkınma ve yatırım bankalarında Aralık 2015 itibariyle tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı yüzde 3; yeniden yapılandırılan kredilerin oranı yüzde 2,7 ve son beş yılda aktiften silinen kredilerin oranı yüzde 0,9'dur. Böylece toplam gecikmiş kredi oranı yüzde 6,6 olmuştur¹⁵⁷.

2015 yılından başlayan ve 2017 yılında devam eden kredi kartlarında TGA dönüşüm oranındaki düşüş olumlu seyretmiştir. Bu düşüşe yönetmelik değişiklikleriyle uzayan vade ve taksit sayılarının ihtiyaç ve kredi kartı bakiyelerinin daha uzun vadelerle yeniden yapılandırılmasına imkân sağlamasının etkili olduğu ifade edilebilir.

¹⁵⁶ TCMB. (2015). Finansal İstikrar Raporu, s.35.

¹⁵⁷ TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı, İstanbul: TBB Yayın No: 311, s.i-17.

3.4. Türk Bankacılık Sisteminde Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranlarının Hesaplanması ve Analizi

Bu başlık altında Türkiye’de bankacılık sisteminde yer alan yerli sermayeli bankalar, yabancı sermayeli bankalar, TMSF’ye devredilen bankalar ve mevduat kabul etmeyen bankalara ait, kredi ve mevduat hacmi dikkate alınarak Türk Bankacılık sisteminin toplamış olduğu mevduatın ne kadarını krediyeye dönüştürdüğüünün ifadesi olan kr/mv oranı 2005-2017 dönemi için incelenecektir.

3.4.1. Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranları

Mevduatların krediyeye dönüşüm oranı; bankacılık sektörünün tasarruf-yatırım eşitliğini sağlamadaki, finansal aracılık yapmadaki etkinliğinin ölçüsünü ifade etmektedir. Ekonomideki tasarrufların tamamının yatırıma dönüşmesi mümkün olmamakla birlikte ne kadar büyük bir kısmı kredi olarak ekonomiye dönüyorsa bu durum ekonomik büyüme açısından olumlu değerlendirilmektedir.

Bankacılık sektörünün temel faaliyet alanının fon transferi olması nedeniyle, ana faaliyetine ilişkin en önemli performans göstergelerinden birisi mevduatın krediyeye dönüşüm (Kredi/Mevduat) oranıdır.

	KREDİ	FİNANSAL VARLIKLAR	MEVDUAT	FİNANSAL VARLIKLAR/MEVDUAT	KREDİ/MEVDUAT
2005	148.642	143.016	244.634	56,40%	60,76%
2006	218.063	158.876	312.832	50,79%	69,71%
2007	280.453	164.727	356.983	46,14%	78,56%
2008	366.900	193.988	453.484	42,78%	80,91%
2009	381.012	262.874	507.258	51,82%	75,11%
2010	508.862	287.856	614.680	46,83%	82,78%
2011	664.289	284.980	698.920	40,77%	95,05%
2012	768.939	269.994	770.016	35,06%	99,86%
2013	1.015.524	286.730	943.312	30,40%	107,66%
2014	1.209.686	302.270	1.057.637	28,58%	114,38%
2015	1.458.516	329.680	1.250.697	26,36%	116,62%
2016	1.716.622	351.550	1.462.843	24,03%	117,35%
2017	2.071.375	401.670	1.713.185	23,45%	120,91%

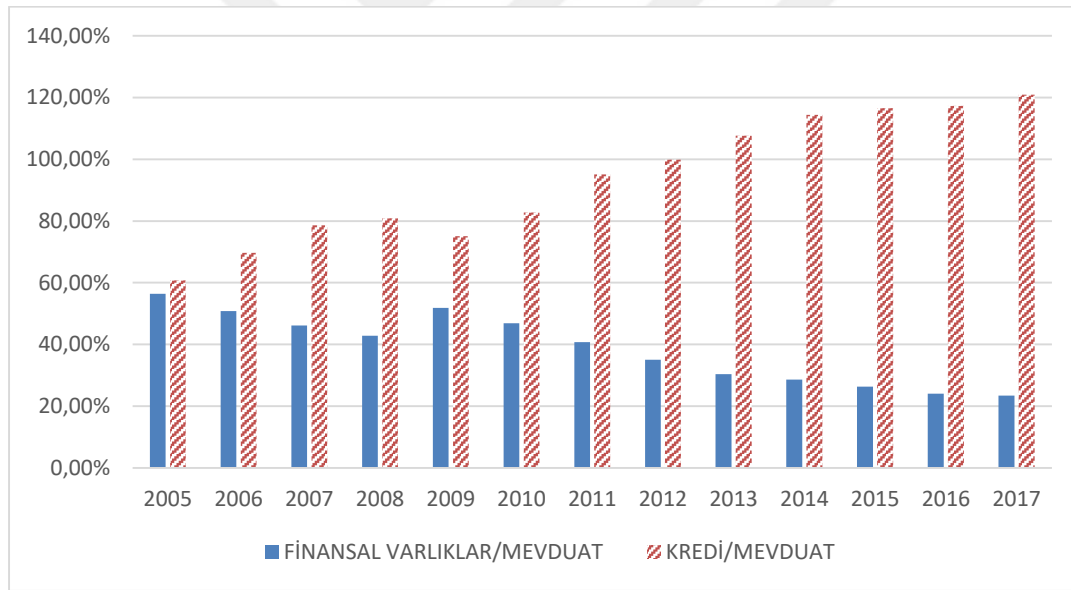
Kaynak: TBB

Çizelge 3.24. 2005-2017 Yılları arası mevduatların krediyeye dönüşüm oranları

Kredi verileri; krediler ve alacaklar, takipteki krediler ve özel karşılıkları içermektedir.

Türk Bankacılık Sektörünün 2015 – 2017 dönemi itibariyle mevduatların krediye dönüşüm oranında 2008 yılına kadar artış gözlenmiş, 2009 yılındaki düşüşün ardından orandaki artış trendi süreklilik göstermiştir.

Türk Bankacılık Sisteminde bankalar toplamış oldukları fonları kredi olarak kullandırmadıkları takdirde finansal varlıklara yatırım yapmayı tercih edebilirler. Bankalar riski az, kalitesi yüksek finansal varlıklara yatırım yapmayı riski yüksek olan kredi vermeye tercih ederler. Ayrıca, bankalar yeterince kredi kullandıramadıklarında ve ellerinde kalan fon fazlasını plase edemediklerinde, ellerindeki atıl fonları finansal varlıklara yatırım yaparak değerlendirmeyi tercih edebilmektedirler.

Kaynak: TBB, BDDK

Şekil 3.13. Mevduatın finansal varlıklara ve krediye dönüşüm oranı

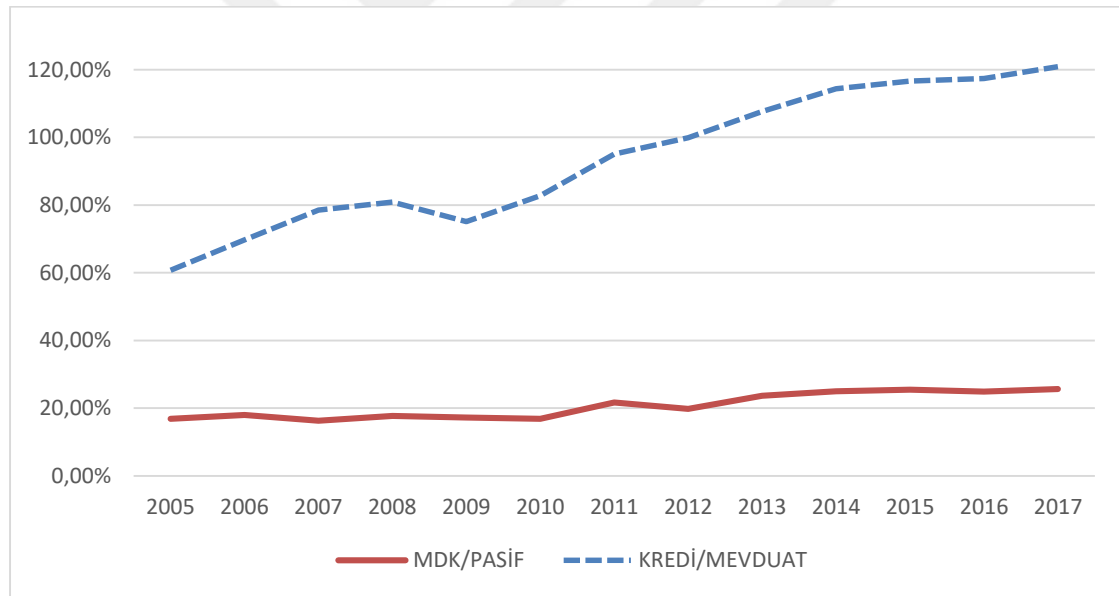
Kredi/Mevduat oranında artış gözlemlenen dönemlerde Finansal Varlıklar/Mevduat oranında azalış söz konusudur. İlgili oranlar arasındaki ters yönlü ilişkinin nedeni kamunun finansman açığını karşılamak amacıyla yapılan genellikle devlet tahvili ve hazine bonolarından oluşan DİBS ihraçlarının artışı ve bankaların finansal varlıklara olan yatırımlarının artması olarak sıralanabilir.

Devletin, kamu yatırımlarının ve harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla iç borçlanmaya gitmesi sonucunda faiz oranlarındaki yükselişle birlikte, özel kesimin

kaynaklardan yeterince yararlanmasına engel olması, dışlama etkisini (crowding out effect) ortaya çıkarır. Kamu kesimi yarattığı bu aşırı taleple özel kesimin kendisiyle rekabet etmesini önlemiş, özel kesimi piyasadan dışarı itmiş olmaktadır.

Dışlama etkisi yıllar içerisinde azalmıştır. 2005 yılında topladığı mevduatın %56'sını finansal varlıklara yatıran bankalar 2017 yılına gelindiğinde mevduatının %23'ünü finansal varlıklara yatırmaktadır. Kredi/Mevduat oranının %100'ü geçtiği son yıllarda bankaların topladığı mevduatlardan daha fazlasını kredilere yatırdığını, devletin faiz oranlarını aşırı derecede yükseltecek bir fonlama ihtiyacı olmadığını göstermektedir.

Mevduat dışı kaynaklar olarak adlandırılan yabancı kaynak kalemi, bankaların borçlanarak fon elde etmeleridir. Kredi/Mevduat oranında artış gözlemlenen dönemlerde mevduat dışı kaynakların pasif içindeki oranında artış söz konusudur.

Kaynak: TBB

Şekil 3.14. Mevduatların krediye dönüşüm oranı ve mevduat dışı kaynakların bankaların fon kaynakları içindeki payı

2008 ve 2009 yılında küresel krizin mevduatların krediye dönüşüm oranı üzerindeki etkisi bölüm 2.4.3.'te incelenecek olup, 2010 yılında kredilerdeki artışın mevduattaki artıştan daha yüksek gerçekleşmesinden dolayı mevduatın krediye dönüşüm oranında geçmiş döneme kıyasla artış gözlenmektedir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı 2011 yılında; kredilerin artış hızının mevduatın artış hızının üzerinde kalmasının da etkisiyle 12,5 puan artarak %95 seviyesine yükselmiştir.

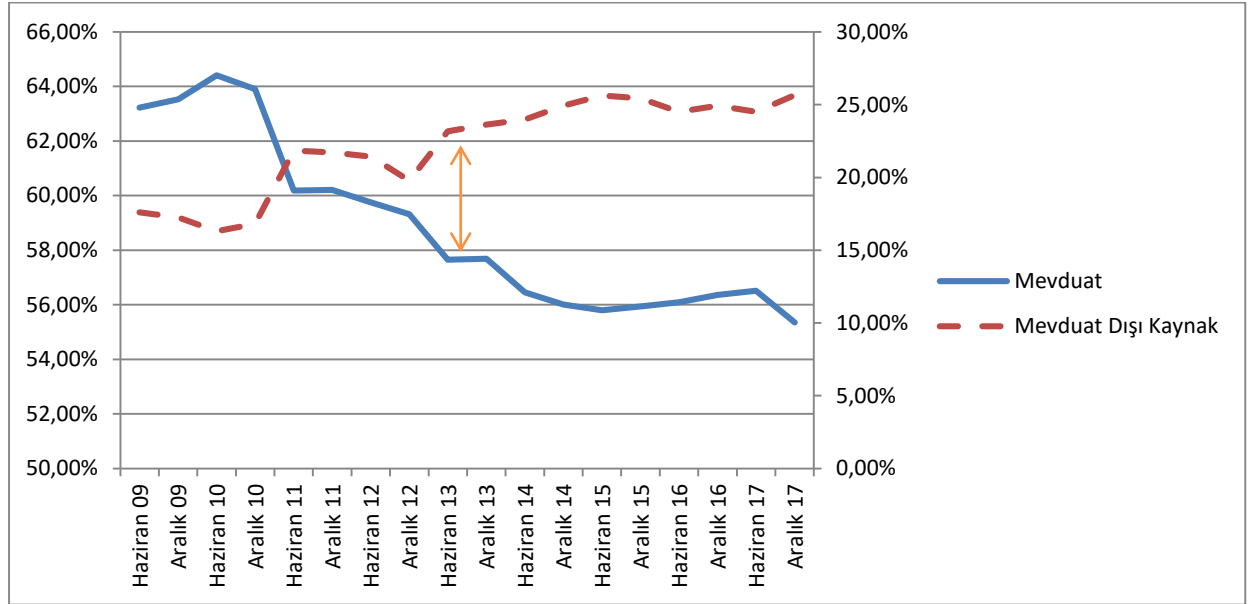
2011 yılı Enflasyon Raporunda hızlı kredi genişlemesine dikkat çekerek finansal istikrarın önemini vurgulayan TCMB; bu çerçevede, zorunlu karşılık oranlarının aktif bir politika aracı olarak kullanılması kararlaştırılmıştır. İlk olarak, 12 Kasım 2010 tarihinde TL zorunlu karşılık oranı yüzde 5,5'ten yüzde 6'ya yükseltilmiş; ardından, 17 Aralık 2010 ve 24 Ocak 2011 tarihlerinde TL zorunlu karşılık oranlarının, zorunlu karşılığa tabi olan yükümlülüklerin vadesi uzadıkça azalan bir biçimde farklılaştırılması kararlaştırılmıştır. Bu kararlar bir taraftan kredi genişlemesi yavaşlatılırken, diğer taraftan bankacılık sisteminin pasif vadesinin uzatılarak aktiflerle pasifler arasındaki vade uyumsuzluğunun azaltılması hedeflenmiştir. Bu makro ihtiyati tedbirler ile kredi büyüme hızı mevduat büyüme hızına yakınsamakta ve böylece Kredi/Mevduat oranındaki hızlı artış eğilimi sınırlandırılmaktadır. Mevduat dışı kaynaklara erişimin kolaylaşması ve yüksek kredi talebi ve 2012 yılında brüt kredi artış oranının (%16,6) mevduatın artış oranının (%11) üzerinde gerçekleşmesiyle mevduatın krediye dönüşüm oranı 4,8 puan artarak %99,86 seviyesine yükselmiştir.

Menkul Değerler Cüzdanı (MDC) 2012 yılının Aralık ayında 270 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. MDC'nin yıllık artış hızındaki gerilemeye paralel, toplam aktifler içindeki payı da gerilemiştir. Bu azalışta bankaların aktif büyümesini daha karlı olarak gördükleri krediler aracılığıyla sağlamayı tercih etmeleri temel rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra Temmuz ayında yürürlüğe giren Basel II uygulamaları nedeniyle, bankaların daha riskli bulunan YP cinsi menkul değerlerini azaltmak istemeleri de MDC'deki azalışta etkili olmuştur¹⁵⁸.

Şekil 3.15'de mevduat ve mevduat dışı kaynakların toplam pasif içindeki payında özellikle 2011 yılı itibarıyla göze çarpan bir ayrışma olduğu ve söz konusu ayrışmanın 2012 yılı Aralık ayı itibarıyla daha da açıldığı görülmektedir. Piyasa faizlerinin yükselmesine paralel olarak mevduat maliyetlerinin artmasının yanı sıra Türkiye'nin yatırım yapılabilir kredi notuna sahip olmasıyla yurtdışından daha ucuz fon kaynağı elde etme imkânı sağlaması, sektörün görece daha düşük maliyetli olan mevduat dışı kaynaklara yönelmesine neden olmuştur. Toplam pasif içindeki payları itibarıyla 2012 yılında %19,79

¹⁵⁸ VakıfBank Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü. (2013). Bankacılık Sektörü – Aralık 2012, s.3.

olan mevduat dışı kaynaklar 2013 yılında %23,63'ye yükselirken, 2012 yılında toplam pasifin %59,32'sini oluşturan mevduatlar ise 2013 yılında %57,68'e gerilemiştir.

Kaynak: TBB

Şekil 3.15. Mevduat ve mevduat dışı kaynakların toplam pasif içindeki payı

Kredilerin artış hızı menkul değerler cüzdanının artış hızının üzerinde gerçekleşmiş ve MDC'nin toplam aktifler içindeki payının azalmıştır. MDC'nin toplam aktifler içindeki payı düşerken kredilerin payının yükselmesi, bankacılık sektörünün reel ekonomiyi daha fazla desteklediğini ifade eden bir göstergedir. Sektörün alternatif fon kaynaklarından biri olan mevduat dışı kaynaklar ise geçen yılın aynı dönemine göre %19,7 artarak 709.46 milyar TL olmuştur. Mevduatların krediye dönüşüm oranı 2014 yılında; bir önceki yıl sonuna göre kredilerdeki artış oranının mevduattaki artış oranından fazla olması etkisiyle %114,38 olarak gerçekleşmiştir.

2015 yılında sektörün alternatif fon kaynaklarından biri olan mevduat dışı kaynaklar geçen yılın aynı dönemine göre %19,8 artarak 849.82 milyar TL olmuştur. Mevduatın pasif içindeki oranı %55,93 olarak gerçekleşerek ve 2014 yılının aralık ayına göre gerilerken, mevduat dışı kaynakların pasif içerisindeki oranı %25,44'e yükselmiştir.

2015 yılında faiz oranlarındaki artış, kurdaki yükseliş, portföy yatırımlarından çıkış yaşanması ve yabancı yatırımcıların portföy satışlarının yurt içi bankacılık sektörü tarafından karşılanması etkenleri ile 2015 yılında menkul değerler cüzdanının yıllık artış hızı bir önceki yıla göre yükselmiştir. Tasarrufları artırmak amacıyla kredi büyümesinin

yavaşlamasına yönelik alınan önlemlerin 2015 yılında gevşetilmeye başlanması ve kurdaki artışın etkisiyle kredi artış hızı 2015 yılında yükselmiştir.

Halkbank tarafından 2015 yılında esnaf ve sanatkârlara kullandırılan Hazine faiz destekli kredilere ilişkin olarak %100 faiz indirim oranı; esnaf ve sanatkârın, makine, ekipman ve demirbaş alımları, işyeri modernizasyonu veya hammadde ve döner sermaye ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılacak 30.000.-TL limitli kredilerde ve genç girişimci esnaf ve sanatkârlara yönelik kullanılacak kredilerde %100 faiz indirim oranı; bakiyesi 2015 yılına devreden krediler ile 2015 yılında %100 faiz indirimli krediler dışında kullandırılan kredilerde %50 Hazine destek oranı uygulanmıştır. Kredi kullandırılan esnaf ve sanatkâr sayısı 353.627'ye ulaşmıştır. Esnaf ve sanatkârlara kullandırılan Hazine faiz destekli toplam kredi tutarı 2014 yılsonunda 12.520 milyon TL iken, 2015 yılsonunda % 29 artışla 16.159 milyon TL'ye ulaşmıştır¹⁵⁹. Kredi kullanımlarında söz konusu artışta devlet desteği önem kazanmaktadır.

Öte yandan 2012 yılı ilk çeyreğinden bu yana %100'ün üzerinde ve artış gösteren bir seyir izleyen mevduatın krediye dönüşüm oranı, 2015 yılı aralık ayında %116,62'ye yükselmiştir. Sektörde mevduatın krediye dönüşüm oranının çok yüksek seyrediyor oluşu ve mevduatların 1-3 ay arası vadede yoğunlaşması sektörün yapısal sorunlarından biri olan vade uyumsuzluğunun devam ettiğine ve sektörün verdiği kredileri fonlamak amacıyla daha fazla yabancı kaynak bulma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir¹⁶⁰.

2016 yılında mevduat dışı kaynaklar (MDK) kurdaki artış sebebiyle bir önceki yıla göre %15 oranında artarak 977.1 milyar TL olmuştur. MDC 2016 yılında 351.55 milyar TL'ye yükselmiştir. Kur etkisi ile gösterge faizlerin yükselmesi nedeniyle Türkiye tahvil piyasasından çıkışlar yaşanmış, bankaların söz konusu çıkışları telafi edebilmek için fiyatı düşen tahvilleri satın alması MDC hacminin yükselmesine neden olmuştur.

Toplam aktiflerin %63,5'ini oluşturan krediler 2016 yılında bir önceki yıla göre %16,8 oranında artarak, toplam kredi büyüklüğü 1 trilyon 734.3 milyar TL'ye ulaşmıştır. Böylece kredilerin yıllık artış hızında 2016 yılı boyunca devam eden yavaşlama, bireysel kredilere uygulanan makro ihtiyati tedbirlerin gevşetilmesinin yanı sıra kurda yaşanan hızlı yükseliş sonucunda tersine dönmüştür.

¹⁵⁹ Türkiye Halk Bankası A.Ş. (2015). Faaliyet Raporu, s.18.

¹⁶⁰ VakıfBank Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü. (2016). Bankacılık Sektörü – 2015 IV. Çeyrek, s.4.

2016 yılında bir önceki yılsonuna göre kredilerdeki artış %15,04 ile %14,50 olan mevduattaki artıştan yüksektir. Mevduatların krediye dönüşüm oranı bir önceki yıla göre artış göstermiş %117,35 olarak gerçekleşmiştir.

Kredi/Mevduat oranı, fonlama risklerinin ölçümü ve bankaların uzun vadeli likidite pozisyonlarının takibi açısından önemli bir gösterge olmasına rağmen, banka bilançolarının varlık ve yükümlülükleri arasındaki vade uyumunu dikkate almaması nedeniyle riskin kapsamlı ölçümünde yetersiz kalmaktadır. Mevduatın yanı sıra özkaynaklar, sermaye benzeri borçlar, uzun vadeli ihraçlar ve uzun vadeli diğer borçlanma araçları da bankalar için istikrarlı olarak değerlendirilebilecek fonlama kaynaklarıdır. Nitekim Basel III standartlarında uzun vadeli likidite riskini, başka bir ifadeyle, bankaların vade dönüştürümünü sınırlamak için geliştirilen net istikrarlı fonlama oranı (NİFO) istikrarlı kaynakların kapsamını yukarıda ifade edilen kalemleri de içerecek şekilde daha geniş bir biçimde tanımlamıştır. Türk bankacılık sektörünün NİFO ortalaması Basel standardında belirlenen asgari oran olan yüzde 100 seviyesinin üzerinde seyretmektedir. Dolayısıyla Basel düzenlemesinin ortaya koyduğu perspektife göre, bankalar yurt dışı borçlanmalarının vadelerini uzatmak suretiyle fonlama kalitesini zayıflatmadan kredi büyümelerini sürdürebilecek durumdadırlar¹⁶¹.

2017 yılında Hazine ile Kredi Garanti Fonu (KGF) arasında imzalanan protokolle Hazine garantili kredi kefalet tutarının 20 milyar TL'den 250 milyar TL'ye çıkarılmasının desteğiyle kredilerde yaşanan yükseliş sonucu kredilerin toplam aktifler içindeki payı, tarihi yüksek seviyelere çıkmış kredilerdeki artış ise MDC'nin toplam aktifler içindeki payının düşmesine neden olmuştur.

2017 yılında genişleyici maliye politikası ile artan borçlanma ihtiyacı sonucu Hazinenin daha yüksek oranda borçlanması ile MDC hacmi 2017 yılında yıllık bazda %14.3 oranında artarak 401,7 milyar TL gerçekleşmiştir.

Mevduatın yıllık artış hızındaki yükselişe rağmen 2016 yılında %53.2 olan mevduatın toplam pasifler içindeki payı, 2017 yılında %52.5'e geriledi. Söz konusu durumda mevduat dışı kaynakların, mevduata kıyasla çok daha hızlı artış göstermesi etkili olmuştur. Artan kredi hacmi ve menkul değerler portföyü nedeniyle sektörün fon ihtiyacı arttı ve hem yurtdışında hem de yurtiçinde artan maliyetlere karşın sektörde mevduat ve mevduat dışı kaynakların yıllık artış hızında yükseliş yaşanmıştır.

¹⁶¹ TCMB. (2016). Finansal İstikrar Raporu , s.48.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı %100'ün üzerinde seyretmeye devam etmekte ve söz konusu oran 2017 yılının aralık ayında %120,91 seviyesine yükselmiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranının %100'ün üzerinde seyretmesi, yıl sonuna doğru KGF destekli kredilerde limitlere ulaşılmış olması ve piyasa faizlerindeki yükselişin de etkisiyle kredi faizlerinde yükselişe; artan fonlama ihtiyacıyla birlikte mevduat faizlerinde de yükselişe neden olmuştur.

Kredi hacmi 11 Mayıs 2018 tarihinde Ziraat Bankası'nın yaptığı açıklama ile de artış göstermiştir. Açıklama ile 500 bin TL'ye kadar olan konut kredilerinde 10 yıla kadar olan vadelerde mevcut durumda yüzde 1,23 olan aylık faiz oranını yüzde 0,98'e indirmiştir. Ziraat Bankası'ndan sonra Halkbank ve Vakıfbank da konut faizlerinde indirimde gitmiş 10 yıl vadeli 500 bin TL'ye kadar olan konut kredilerinde faiz oranını aylık yüzde 0,98 seviyesine çekmiştir. Üç kamu bankasından sonra faiz indirimi kararı açıklayan ilk özel banka olan Şekerbank ise konut kredisi alanlara 60 ay vadede aylık faizi 0.98'e çekmiştir. Ayrıca Ziraat Bankası'nın tarımsal üretim yapan işletmelerin üretiminin geliştirilmesi, verimliliğinin ve kalitesinin artırılması amacıyla düşük faizli işletme ve yatırım kredisi kullanılmaktadır.

3.4.2. Küresel Krizin Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranı Üzerindeki Etkisi

Çizelge 2.25'te küresel krizin etkilerinin Türkiye'de hissedilmeye başlandığı 2008 yılından itibaren mevduatın krediye dönüşüm oranındaki değişimin daha net izlendiği üçer aylık veriler yer almaktadır.

	Kredi	Mevduat	Kredi/Mevduat
2008 Mart	315.749.567	390.991.695	80,76%
2008 Haziran	337.315.185	404.812.654	83,33%
2008 Eylül	356.096.134	356.096.134	100,00%
2008 Aralık	366.900.914	453.484.686	80,91%
2009 Mart	364.716.553	462.162.715	78,92%
2009 Haziran	363.008.916	466.422.255	77,83%
2009 Eylül	367.739.422	483.155.461	76,11%
2009 Aralık	381.012.568	507.258.479	75,11%
2010 Mart	404.406.885	528.867.519	76,47%
2010 Haziran	441.142.276	560.417.092	78,72%
2010 Eylül	460.277.073	569.298.127	80,85%
2010 Aralık	508.862.117	614.680.785	82,78%

Kaynak: TBB

Çizelge 3.25. TBS (Türk bankacılık sistemi)'de mevduatların krediye dönüşüm oranları

Krizin finansal anlamda en üst seviyede olduğu aylar 2008'in son 3 ve 2009'un ilk 3 ayını kapsayan 6 aylık süredir. Eylül 2008'den Haziran 2009'a kadar geçen sürede Türk Bankacılık Sistemi krediler ve mevduat düzeyi bakımından hemen hemen (kurlardan ve etkisinden arındırılmış hâli ile) mevcudu koruma gayreti içinde olmuş, yurt dışı kaynaklar oldukça gerilemiş, mevduatın ortalama vadesi 28 güne inmiş, bankalar gelecekle ilgili beklentilerinde daha ihtiyatlı davranmışlar ve bunu kredi politikalarına yansıtılmışlardır.

Kamunun borçlanma ihtiyacının artması, kredi riskinin yükselmesi ve yurt dışından kaynak kullanımının azalması sonucu art arda yer alan 2008 Aralık, 2009 Mart ve 2009 Haziran çeyreklerinde kredi miktarının azaldığı gözlenmektedir. 2008 Aralık verisine göre 366.901 milyon TL olan kredi tutarı, 2009 Mart'ta 364.717 milyon TL'ye düşmüş; 2009 Haziran ayına gelindiğinde ise 363.009 milyon TL'ye gerilemiştir.

Krediler kalemi aktifin en önemli kalemi iken 2008 yılında aktif içerisindeki ağırlığı %51 olarak gerçekleşmiş 2009 yılında %47'ye gerilemiştir. Bunun temel nedeni artan enflasyon ve faiz oranlarındaki artış ile birlikte krediye olan talebin azalmasıdır. Yaşanan küresel kriz neticesinde ekonomideki istikrarın giderek azalması ve reel sektörde faaliyet gösteren firmalarda yaşanan finansal sorunlar neticesinde bankaların da kredi vermekten kaçınmaları kredi pazarındaki daralmanın etkenleri arasındadır.

Krediler kaleminin aktif içerisindeki ağırlığı 2009 yılında %47 iken kredi portföyünün büyüklüğü 2010 yılında Türkiye ekonomisindeki istikrar ortamına bağlı olarak, bankacılık sektörünün esas faaliyet alanına odaklanması ile %52'ye yükselmiştir. Bu artıştaki temel nedenler; 2010 yılından itibaren global krizin Türkiye üzerindeki etkilerinin azalmaya başlaması, ekonomide istikrarın sağlanması, Türk Lirası'nın değer kazanmaya başlaması ile bankaların tekrar krediye ağırlık vermesi ve bankalar arasında kredi alanında artan rekabet neticesinde menkul değerler cüzdanının aktifler içindeki payının düşmesi olarak sıralanabilir.

2008 Haziran'da %83,33 olan Kredi/Mevduat oranı 2008 Eylül'de önceki döneme göre yükselmiş %100 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat hacmi gerilerken, kredi hacmindeki artış, rasyonun yükselmesinde etkili olmuştur. Krizin etkisi ile oran büyük bir düşüş göstererek 2009 Aralık ayında %75,11 olarak ortaya çıkmakta olup 2010 Mart itibariyle sonraki dönemlerde artış eğilimine girmiştir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı 03.10.2008'de en yüksek düzeyi olan yüzde 91,8'i yakalamış, 15 Mayıs 2009 (8 ay sonra) da ise yüzde 83,1'e gerilemiştir. Aynı

tarikhlerde mevduatın menkul değere dönüşüm oranı yüzde 43,8'den, yüzde 46,8'e yükselmiştir. Belirtilen tarihler arasında mevduatın krediye dönüşüm oranında 8,7 puan azalma, mevduatın menkul değere dönüşüm oranında ise 3 puanlık bir artış söz konusudur. Kısaca bankalar krizin şiddetli günlerinde mevduat ve kredilerde birbirleriyle bağlantılı bir azalmayı yaşarken, esasen likiditeye önem vermiş ve bir miktar da Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) portföyünü artırmışlardır¹⁶². Ayrıca, TCMB'nin aldığı önlemlerden olan zorunlu karşılık oranlarında yapılan artırımlar sektörü mevduat dışı kaynaklara yönlendirmektedir. Bu durum mevduatların krediye dönüşüm oranında azalmaya neden olmaktadır.

Sendikasyon kredi hacminde 2008 yılında yaşanan mortgage krizi uluslararası finansal piyasalardaki likiditeyi etkilediğinden 2009 yılında dramatik bir düşüş yaşanmıştır. BDDK verilerine göre 2009 yılında 2008 yılında imzalanan 11,2 milyar Amerikan Doları tutarında sendikasyon kredisi ödenirken, 7,2 milyar Amerikan Doları tutarında yeni sendikasyon kredisi temin edilmiştir.

Sendikasyon kredileri 2009 yılı ilk ayında 17,19 milyar TL olurken Haziran ayında 14,98 milyar TL'ye gerilemiş, Ekim ayında ise 13,66 milyar TL olmuştur. Seküritizasyon kredileri ise, 2009 yılı ilk üçeyreğinde 2008 yılının aynı dönemine göre kuvvetli bir performans sergilerken, son çeyrekte 2008 yılına göre düşmeye başlamıştır. Ekim ayı seküritizasyon kredileri bir önceki yılın aynı ayına göre %13 oranında düşerek 16,58 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı, kriz döneminde sert bir şekilde gerilerken bankaların yurt dışından borçlanma imkânları da durgun bir seyir izlemiştir. Kriz döneminde bankaların yurt dışı yükümlülüklerinin azalışında, hem bankaların yurt dışı kredi talebindeki azalış hem de yurt dışı bankaların yaşadıkları mali sorunlar nedeniyle bilanço küçültme istekleri etkili olmuştur. Krizin etkilerinin şiddetini azaltmasına paralel olarak, yurt dışı borçlanma piyasasında tekrar bir canlılık yaşanmaya başlamıştır¹⁶³.

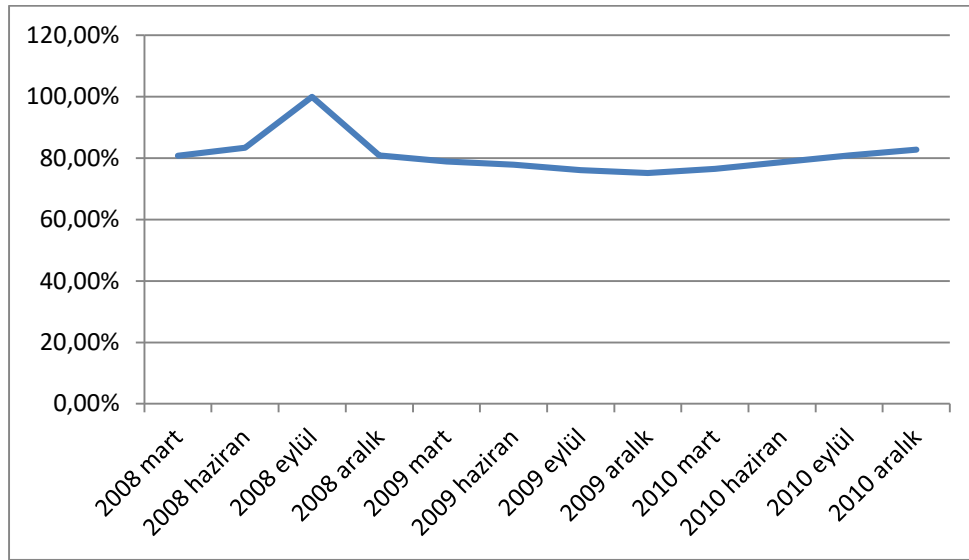
Küresel ekonomik kriz, kullanılan krediler açısından KOBİ tanımına giren işletmeleri olumsuz etkilemiştir. KOBİ kredilerinin toplam krediler içindeki payı 2009 yılında % 21,4'tür. Kriz etkisi ile 2009 yılında KOBİ kredileri 2008 yılına göre % 1,2 oranında azalırken, kurumsal ve bireysel krediler artmaya devam etmiştir. Buradan

¹⁶² İnternet: <https://www.dunya.com/ekonomi/takipteki-kredi-orani-kotu-senaryoya-gore-7-8-olabilir-haberi-79285> adresinden 28.10.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁶³ TCMB. (2010). Finansal İstikrar Raporu, s.30.

hareketle bankaların kriz dönemlerinde KOBİ'lere karşı daha ihtiyatlı davrandıkları ve bunun sonucu kredi hacminin daraldığı ifade edilebilir.

2008 yılının ikinci yarısında ve 2009 yılında krizin yarattığı olumsuz sonuçları gidermek amacı ile önlem paketleri hazırlanmıştır. Bu önlem paketlerinin hazırlanmasının nedenleri ekonomiyi harekete geçirmek, azalan dış talep neticesinde ortaya çıkan likidite sorununu azaltmak, iç talebi artırmak, ekonomik büyümeyi sağlamak ve işsizlik sorununun giderilmesi olarak sıralanabilir.

Kaynak: TBB

Şekil 3.16. TBS’de mevduatların krediye dönüşüm oranları (%)

Esnaf ve sanatkârların, finansman ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve piyasada yaşanan nakit sıkışıklığının bir ölçüde giderilebilmesi amacıyla, ilk defa imalatçı esnaf ve sanatkârlara yönelik olarak 26 Kasım 2008 Çarşamba günü başlatılan 350 milyon TL kredi hacimli sıfır faizli İstihdam Endeksli Cansuyu Kredisi Desteği ile kredi verilmesi önlem paketlerinden birisidir.

"Esnaf ve Sanatkâr Kredisi Destek Programı" ile imalatçı esnaf ve sanatkâra sıfır faizli cansuyu kredisi verilmesi işlemleri T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından gerçekleştirilmiştir.

KOSGEB, 2008 yılından itibaren yeniden düzenlenerek Türkiye’de faaliyette bulunan kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankaları ile yapılan protokollerle

KOBİ'lere kullanılacak kredilerin faiz/kar payı, komisyon vb. giderlerinin program türüne göre kısmen ya da tamamen karşılanması şeklinde faaliyetlerini yürütmektedir.

2008 yılındaki düzenlemeye kadar KOSGEB sadece; Halkbank, Vakıfbank ve Ziraat Bankası aracılığı ile kredi sağlayabilmekteydi. Ardından özel ve yabancı mevduat bankaları da KOSGEB ile yapılan protokoller ile kredi sağlamışlardır.

2009 yılında imalatçı-ihracatçı KOBİ'leri ihracata yönlendirmek ve yeni pazarlara açılımlarını sağlamak amacıyla bir milyar dolarlık kredi verilmiştir. Destek programı çerçevesinde, başvuran ve şartlara uyan her KOBİ'ye 6 ay vadeli, vade sonunda defaten ödemeli olmak üzere 200 bin dolara kadar kredi kullanılmıştır. KOBİ'lerin kullanacağı kredi faizinin üçte ikisini KOSGEB karşılamakta, bankalar KOBİ'lerden binde 5'ten fazla komisyon ve masraf talep edememektedir. Programa, Ziraat Bankası, İş Bankası, Halkbank, Yapı Kredi Bankası, Garanti Bankası, Vakıfbank, TEB, Şekerbank, Fortisbank ve HSBC bankaları aracılık etmiştir.

3.4.3. Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranının Değerlendirilmesi Açısından Yurtiçi Tasarruf ve Yatırımlar

	Toplam Yurtiçi Tasarruflar	Toplam Yurtiçi Yatırımlar	FARK (Tasarruf-Yatırım)	Toplam Yurtiçi Tasarruflar/GSYH	Toplam Yurtiçi Yatırımlar/GSYH
2005	154.003	182.126	-28.123	22,86%	27,03%
2006	189.098	233.337	-44.239	23,96%	29,57%
2007	204.739	252.813	-48.074	23,25%	28,71%
2008	238.567	287.849	-49.283	23,98%	28,94%
2009	213.434	229.998	-16.564	21,36%	23,02%
2010	246.979	312.888	-65.909	21,29%	26,97%
2011	313.125	436.035	-122.909	22,45%	31,27%
2012	357.514	444.282	-86.768	22,78%	28,30%
2013	419.540	538.810	-119.270	23,18%	29,77%
2014	499.453	593.577	-94.124	24,43%	29,03%
2015	578.815	663.288	-84.473	24,75%	28,36%
2016	637.785	736.299	-98.515	24,45%	28,23%
2017	757.578	896.679	-139.1011	24,96%	29,54%

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Çizelge 3.26. Yurtiçi tasarruf ve yatırımlar (milyon tl), tasarruf açığı (milyon tl), yurtiçi tasarruf ve yatırımların gsyh'ye oranı

Çizelge 3.26'da gelir ve tasarruflara ilişkin veriler yer almaktadır. İlgili yıllar incelendiğinde tasarrufların yatırımları karşılayamadığı görülmektedir. Son dönemlerde yatırım ve tasarruf arasındaki açık giderek artmıştır.

Türkiye’de 2000’li yıllarda yurt içi tasarruf oranında belirgin düşüşler olmuş ve tasarruf-yatırım açığı önemli ölçüde artış sergilemiştir. Yurt içi tasarruf oranındaki düşüş daha ziyade hane halkı tasarruf oranındaki düşüşten kaynaklanmıştır. Kamu mali dengesindeki belirgin düzelme özel kesim tasarruflarındaki düşüşü telafi edememiş ve tasarruf-yatırım açığı (cari işlemler açığı) hızla artmıştır. Söz konusu açığın kapanması, büyük ölçüde özel tasarrufların artmasını gerektirmektedir.

Özel tasarrufları arttırabilmek için özellikle hane halkı tasarruf oranının artırılması yönünde girişimlerde bulunulmuştur. Bunların başında mevcut bireysel emeklilik sisteminin kapsamı genişleterek fon birikimini teşvik etmek üzere Ocak 2013’de yürürlüğe giren bir kanun çıkarılmıştır. Tasarrufların GSYH’ye oranının arttırılması amacıyla Bireysel Emeklilik Sistemi’ne %25 oranında devlet katkısı getirilmiş ve ilk kez konut alacaklara biriktirdikleri paranın %15’i oranında devlet katkısı verileceği açıklanmıştır.

Yatırım Aracı	2013/09	2014/09	2015/09	2016/09	2017/09
TL Mevduat	317	377	425	486	535
YP Mevduat	141	187	275	263	338
Kıymetli Maden Hesabı	19	16	10	10	19
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	17	20	20	19	21
Pay Senedi	39	40	42	46	27
Yatırım Fonları	27	29	34	36	40
Emeklilik Yatırım Fonu	25	33	44	58	73
Repo	3	2	1	1	1
Toplam	587	704	850	918	1054

Kaynak: TCMB

Çizelge 3.27. Hanehalkı finansal varlıkları (Milyar TL)

Gerçek kişilerin portföy değerleri kalemleri içerisinde yer alan Emeklilik Yatırım Fonu kalemi arttıkça mevduat kalemindeki artış oranı azalma göstermiştir yani kişiler tasarruflarını mevduat olarak değil emeklilik fonuna yatırarak değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Sonuç olarak kredideki artış oranı mevduattaki artış oranının üzerinde kalmış ve mevduatların krediye dönüşüm oranında artış yaşanmıştır.

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi katılımcılarının yüzde 70’ini 25 - 44 yaş grubu oluşturmaktadır. Genç nüfus yapısı dikkate alındığında, sistemdeki büyüme eğiliminin devam etmesi beklenmektedir. Emeklilik yatırım fonlarının varlık dağılımında kamu borçlanma senetleri en büyük paya sahiptir. Ancak yıllar içerisinde fonların varlık dağılımlarında çeşitliliğin arttığı görülmektedir. Özellikle son dönemlerde emeklilik

fonları, banka ve reel sektör şirketlerince ihraç edilen menkul kıymetlere artan miktarda yatırım yapmışlardır.

Aşağıda yer alan Çizelge 3.28’de 2005 yılı itibariyle hem kamu hem de özel sektöre ait tasarruf ve yatırımların GSYH içindeki oranları verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü üzere, toplam tasarruf oranı 2005 yılında %22,86 iken bu oran küresel kriz sonrası 2009 yılında %21,36’ya gerilemiştir. Toplam tasarrufların azalmasının temel nedeni, kamu tasarruflarının gittikçe azalmasıdır. Kamu tasarruflarının GSYH’ya oranı 2009 yılında negatif ve %0,80 oranındadır. Oran kriz öncesi seviyeye ancak 2014 yılında ulaşabilmiştir.

	Kamu Tasarrufu	Kamu Yatırımı	Kamu (Tasarruf-Yatırım)	Özel Tasarruf	Özel Yatırım	Özel (Tasarruf-Yatırım)
2005	2,70%	3,82%	-1,12%	20,16%	23,22%	-3,05%
2006	4,00%	3,51%	0,49%	19,96%	26,06%	-6,09%
2007	2,28%	3,75%	-1,47%	20,97%	24,96%	-3,99%
2008	1,63%	4,07%	-2,44%	22,35%	24,86%	-2,51%
2009	-0,80%	4,21%	-5,02%	22,16%	18,81%	3,36%
2010	1,46%	3,84%	-2,37%	19,83%	23,14%	-3,31%
2011	3,43%	3,83%	-0,39%	19,02%	27,44%	-8,42%
2012	2,63%	3,98%	-1,35%	20,15%	24,33%	-4,18%
2013	2,95%	4,28%	-1,33%	20,24%	25,49%	-5,26%
2014	2,66%	3,74%	-1,08%	21,77%	25,29%	-3,53%
2015	3,65%	4,17%	-0,52%	21,10%	24,20%	-3,09%
2016	2,71%	4,08%	-1,37%	21,74%	24,15%	-2,41%
2017	1,62%	4,09%	-2,46%	23,34%	25,45%	-2,12%

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Çizelge 3.28. Yurtiçi tasarruf ve yatırımların GSYH’ye oranı

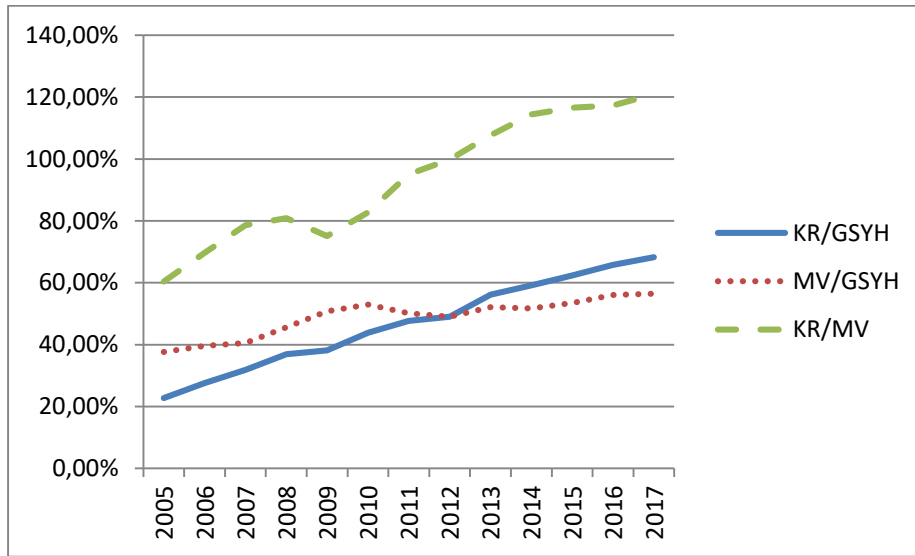
Toplam yatırımlar dalgalı bir seyir izlemesine rağmen, genel itibariyle %23 civarlarında gerçekleşmiştir. Toplam yatırımların büyük çoğunluğunu özel yatırımlar oluşturmaktadır.

Türkiye’de yurt içi tasarruflar Türk Bankacılık Sisteminde mevduatların krediye dönüşüm oranını etkilemektedir. Kamu tasarruf-yatırım açığı ile Kredi/Mevduat oranı ters yönlü ilişkilidir. Kamu tasarruf-yatırım açığının oldukça yüksek gerçekleştiği 2009 yılında Kredi/Mevduat oranı %75 seviyelerine gerilemiştir.

Türkiye’de toplam yatırımlar milli gelir büyüklüğüne göre ve gelişmişlik düzeyine göre yetersiz seviyelerdedir. Bunun nedeni, yüksek faiz-düşük kur politikası ile reel ekonomiyi ikinci plana atan makroekonomik politikalarıdır. Dolayısıyla, faiz oranlarının

yüksek olması kredi ve yatırım maliyetlerini artırdığı için; yatırımların düşük seviyede kalmasının nedeni olarak görülmektedir¹⁶⁴.

Kredi hacminin milli gelire oranı, hem finansal derinleşmenin hem de kredi büyümesinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Küresel krize rağmen yıllar içinde kredilerin milli gelir içindeki payı artış göstermiştir. İncelenen yıllar itibariyle mevduatların krediye dönüşüm oranı ile kredi hacminin milli gelire oranı aynı yönlü hareket etmektedir.

Kaynak: TCMB, TBB

Şekil 3.17. Kredilerin ve mevduatın milli gelire oranı, mevduatın krediye dönüşüm oranı

Mevduat hacminin milli gelire oranı ise mevduata yatırılan tasarrufun, milli gelir artışının gerisinde kaldığını ortaya koymaktadır. Küresel krize rağmen 2009 yılında Kredi/Mevduat oranı düşerken mevduatın milli gelir içerisindeki payı artmıştır. Buna rağmen 2011 ve 2012 yıllarında düşüş gözlemlenmektedir. 2013 yılının ardından milli gelir içerisindeki mevduat oranı yatay bir seyir izlemiş ve milli gelir içerisindeki kredi oranının altında kalmıştır.

¹⁶⁴ Kaygısız, A., Kaya, D. ve Kösekahyaoğlu, L. (2016). Türkiye’de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık ve Büyüme: 1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi Analizi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1): s.273-300.

3.4.4. Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranının Değerlendirilmesi Açısından Enflasyon ve Faiz Oranları

2008 yılında %10,6 olan enflasyon oranı 2009 yılında %6,53'e gerilemiştir. Enflasyonda düşüş olması paranın satın alma gücündeki kaybın azalması ve tüketim harcamalarına ayrılacak ilave paranın tasarrufa kaydırılabilmesi anlamına gelirken Türkiye'de tam tersi gerçekleşmiştir. Yurt içi tasarruflar 238.566 milyon TL'den 213.434 milyon TL'ye gerilemiştir (Çizelge 3.26). Mevduat ve kredi faizlerinde düşüş söz konusudur. Mevduattaki artış kredilerdeki artıştan daha fazla gerçekleşerek Kredi/Mevduat oranı 2009 yılında önceki döneme göre düşmüştür.

	Enflasyon Oranı	Değişim	TL Mevduat Faizi	TL Ticari Kredi Faizi	TL Tüketici Kredisi Faizi	Kredi/Mevduat
Ara.05	7,72%	-1,6%	16,62%	20,48%	20,87%	60,36%
Ara.06	9,65%	1,93%	16,52%	18,79%	21,01%	69,71%
Ara.07	,39%	-1,26%	17,8%	18,68%	20,98%	78,56%
Ara.08	10,06%	1,67%	17,43%	18,71%	20,59%	80,91%
Ara.09	6,53%	-3,53%	10,91%	14,09%	17,77%	75,11%
Ara.10	6,4%	-0,13%	8,18%	8,91%	12,52%	82,78%
Ara.11	10,45%	4,05%	8,24%	10,82%	13,93%	95,05%
Ara.12	6,16%	-4,29%	9,17%	14,08%	15,58%	99,86%
Ara.13	7,4%	1,24%	7,05%	10,83%	11,8%	107,66%
Ara.14	8,17%	0,77%	9,27%	13,5%	14,22%	114,38%
Ara.15	8,81%	0,64%	9,87%	14,09%	14,87%	116,62%
Ara.16	8,53%	-0,28%	16,62%	15,18%	16,15%	117,35%
Ara.17	11,92%	3,39%	11,29%	15,97%	16,06%	120,91%

Kaynak: TCMB

Çizelge 3.29. Enflasyon oranı, mevduat faiz oranı, kredi faiz oranı ve türk bankacılık sisteminde mevduatların krediyeye dönüşüm oranı

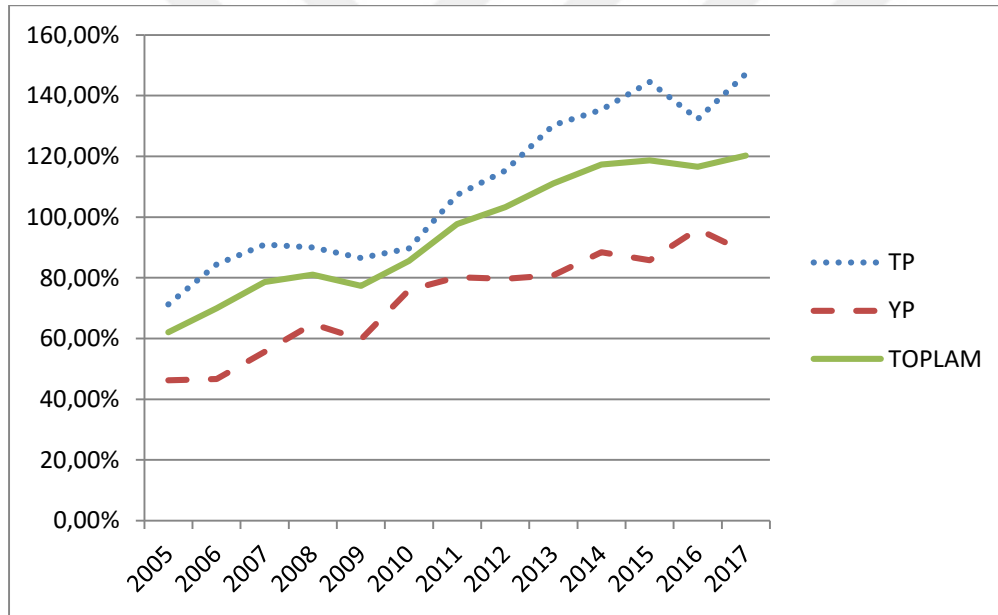
2009 ve 2010 yıllarında mevduat ve kredi faiz oranları enflasyon düşüşüne paralel bir seyir izlemiştir. 2010 yılında, enflasyondaki düşüş ve makroekonomik istikrarın artması, kredi faiz oranlarını düşürmüş ve kredi vade yapısının uzamasına yol açmıştır. Bu gelişmeler sonucunda kredi hacmi artış eğilimi içinde olmuştur.

2011 yılında, parasal ve bankacılık tedbirleri neticesinde, mevduatın vadesindeki uzamaya paralel olarak, uzun vadeli mevduatın faiz oranında da yükselme görülmüştür. Tasarruf sahiplerini daha uzun vadeli davranmaya teşvik eden bu gelişmeye ilaveten, tüketici kredileri faiz oranlarında, özellikle nakit kredilerde olmak üzere, yükseliş

görülmüştür. Kredi faizlerinde görülen artış trendi, kredi genişlemesinin hızını sınırlamaktadır¹⁶⁵.

Kriz öncesinde riskli firmalara YP kredi kullanarak kur riski alan bankalar kriz sonrası kredi arzlarını daha çok kısmışlar ve 2009 yılında YP Kredi/Mevduat oranı bir önceki yıla göre %8 oranında düşerken TL Kredi/Mevduat oranındaki düşüş ise %4 ile sınırlı kalmıştır.

2015 yılında TP mevduatta yaşanan artış TP kredide yaşanan artışın gerisinde kalmış ve mudilerin YP mevduata yönelmiş durumda olması ile YP mevduattaki artış YP kredi artışın üzerinde gerçekleşmiştir. Sonuç olarak TL Kredi/Mevduat oranı bir önceki yıl sonuna göre artış gösterirken YP Kredi/Mevduat oranında düşüş yaşanmıştır.

Kaynak: TBB

Şekil 3.18. Mevduatların krediye dönüşüm oranı (Türk parası, yabancı para ve Türk bankacılık sistemi olarak)

TL Kredi/Mevduat oranı 2011 yılında %100'ün üzerine çıkmış ve izleyen yıllarda artışını sürdürerek 2017 yılında %147 gibi çok yüksek bir orana ulaşmıştır.

TCMB'nin TL maliyetleri azaltan ve mevduat fonlamasını daha avantajlı hale getiren düzenlemeleri ile bankaların mevduata yönelimi artmakta, bu gelişme ılımlı kredi büyümesi ile birlikte kredinin mevduata oranının mevduat lehine iyileşmesine katkı sağlamaktadır. İlimli TL kredi büyümesi ve mudilerin yeniden TL mevduata yönelmeye

¹⁶⁵ BDDK. (2012). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Aralık 2011, s.21.

başlaması ile TL ve YP Kredi/Mevduat oranındaki farklılaşma kademeli olarak giderilebilir ve TL Kredi/Mevduat oranında düşüş beklenebilir.

2017 yılında YP kredi büyümesi döviz kurlarındaki artış ile eş zamanlı olarak azalmıştır. Ayrıca gerek kur gelişmeleri gerekse kur riskinin yönetilmesine ilişkin farkındalığın artması sonucu ticari kredilerde YP'den TL'ye geçiş yaşanmıştır. Bankaların kredi kompozisyonundaki TL lehine değişim ile mudilerin YP mevduat tercihleri, TL ve YP için hesaplanan Kredi/Mevduat oranları arasındaki farkın açılmasına neden olmuştur. TL ve YP Kredi/Mevduat oranları arasındaki fark, bankaların TL likidite ihtiyacına işaret etmektedir. YP mevduatların güçlü seyrettiği bu dönemde TL kredilerde görülen yüksek artış, bankaların TL kredilerine kaynak elde etmek amacı ile döviz takası işlemlerini yoğunlaştırmalarına sebep olmuştur¹⁶⁶.

3.4.5. Sendikasyon Kredileri

Bankalar ucuz kaynak olarak sağladıkları sendikasyon ve seküritizasyon kredileri ile reel sektöre kredi vermektedir. Mevduat dışı kaynaklar kaleminde en önemli payı uluslararası piyasalardan sağlanan krediler içerisindeki sendikasyon kredileri oluşturmaktadır. Bankaların, bilançolarında yer alan varlıklardan oluşturdukları bir portföyü teminat göstermek suretiyle yurtdışında faaliyet gösteren kurum veya kuruluşlardan fon temin etmeleri seküritizasyon kredileri ile gerçekleşmektedir. Aynı zamanda seküritizasyon; sendikasyon kredilerinin ikincil piyasada menkulleştirilmesi olarak adlandırılmaktadır.

Sendikasyon kredileri, uluslararası piyasalardan değişken faiz oranları ile gerçekleştirilen kredilerdir. Krediyi kullanan tarafın ödediği faiz baz faiz oranı ve ek faiz (spread) oranı olarak iki ana bileşenden oluşmaktadır. Baz faiz oranında anlaşmanın içerdiği para birimi belirleyici olmaktadır. Döviz cinsi ABD Doları ise LIBOR faiz oranı, Euro ise EURİBOR (Euro Inter Bank Offered Rate) faiz oranı, Japon Yeni olması durumunda ise TİBOR (Tokyo Inter Bank Offered Rate) faiz oranı kullanılır. En çok LIBOR (London Interbank Offered Rate) faiz oranı kullanılmaktadır. Bu tür kredilere sabit faiz de uygulanabilir, ancak bankalar orta ve uzun vadede kullandıkları fonun kendilerine maliyetinin artabileceğini göz önünde bulundurarak, sabit faiz riskini üzerlerine almak istemezler.

¹⁶⁶ TCMB. (2017). Finansal İstikrar Raporu, s.48-49.

IBA (ICE Benchmark Administration Limited) her sabah beş para birimi üzerinden, yedi vade ile krediler için karşılaştırma oranları yayınlamaktadır. Para birimleri ABD Doları, İngiliz Sterlini, Euro, Japon Yeni ve İsviçre Frangıdır. Vadeler gece, bir hafta, bir, iki, üç, altı ve 12 aydır. Bu işlem 35 farklı LIBOR için yapılırken, en sık rastlanan rakamın 3 aylık dolar olduğu varsayılarak Çizelge 3.30'da yer alan LIBOR verileri IBA internet sitesinde yayınlanan her yılın son işlem gününe ait 3 ay vadeli ABD Doları Libor faiz oranı dikkate alınarak derlenmiştir.

	Sendikasyon	Seküritizasyon	LIBOR	TRLIBID	Kur (USD/TL)	Kredi/Mevduat
2005	8.176,05	7.038,11	4,54	14,82	1,35	60,76%
2006	12.464,04	10.419,98	5,36	18,63	1,44	69,71%
2007	13.437,53	13.147,37	4,70	16,20	1,31	78,56%
2008	11.193,71	12.432,87	1,43	16,50	1,30	80,91%
2009	7.363,02	10.889,91	0,25	7,01	1,55	75,11%
2010	14.291,25	9.291,31	0,30	7,25	1,51	82,78%
2011	15.768,90	8.378,47	0,58	11,03	1,68	95,05%
2012	16.103,35	6.994,82	0,31	5,65	1,80	99,86%
2013	19.567,59	7.734,62	0,25	8,90	1,91	107,66%
2014	18.658,94	10.228,77	0,26	9,55	2,19	114,38%
2015	19.670,80	11.548,43	0,61	11,19	2,72	116,62%
2016	19.096,83	13.378,28	1,00	9,66	3,03	117,35%
2017	21.093,44	13.963,45	1,69	14,25	3,65	120,91%

Kaynak: BDDK, TBB, IBA, TCMB

Çizelge 3.30. Sendikasyon ve seküritizasyon kredileri (milyon \$), libor ve trlibor (%) Türk bankacılık sistemi'nde mevduatların krediye dönüşüm oranı

Türkiye'de 2002 yılında Türk Lirası Bankalararası Satış Oranı (TRLIBOR) olarak tespit edilen referans faiz oranı uygulanmaya başlanmıştır. TRLIBOR, Türkiye'de bankaların gerek kendi aralarında, gerekse müşterileri ile yaptıkları yurt içi ve yurt dışı işlemlerde esas alınabilecek bir referans faiz oranıdır.

TRLIBOR sisteminin işleyişindeki etkinliğin artırılmasını teminen Kurallar İdare ve Tahkim Kurulu'nda sürekli gözden geçirilmekte ve Yönetim Kurulu kararı doğrultusunda güncellenmektedir. 5 Mayıs 2006 tarihli Yönetim Kurulu kararı doğrultusunda TRLIBOR'a (Türk Lirası Bankalararası Satış Oranı) ilave olarak TRLIBID (Türk Lirası Bankalararası Alış Oranı) 3 Temmuz 2006 tarihi itibariyle ilan edilmeye başlanmıştır. 2006 ve sonrası yıllar için TBB'nin internet sitesinde yayınlanan her yılın son işlem gününe ait 3 ay vadeli TRLIBID oranı dikkate alınarak Çizelge 3.30'da yer alan TRLIBID oranları derlenmiştir.

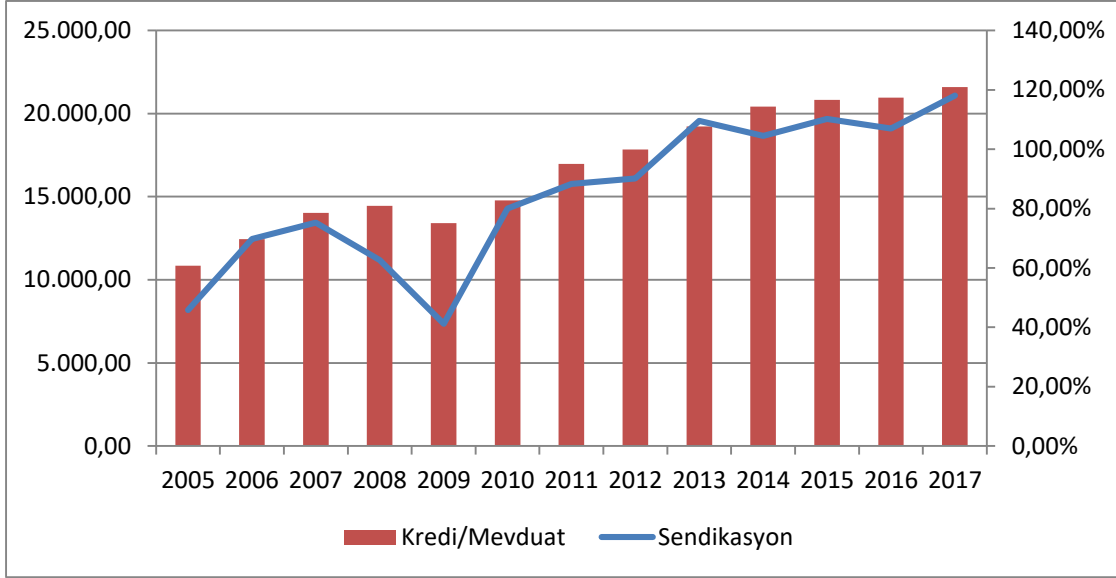
Ekonomik şartlar, borçların yeniden yapılandırılması, para ve kaynak ihtiyacı, döviz kurlarındaki aşırı oynaklık ve yatırım kararları sendikasyon kredilerinin tercih edilmesinde başat sebeplerdir¹⁶⁷. Türkiye’de bankalar döviz kurlarındaki artış oranı ile yurtiçi faiz oranları arasındaki makasın açıldığı dönemlerde, dönemsel maliyet avantajından yararlanmak için sendikasyon kredilerini tercih ederler. Ayrıca, sendikasyon kredileri aracılığıyla müşteri iç kredi piyasasındaki faiz oranlarından daha düşük seviyedeki faiz oranlarıyla kredi talebini karşılayabilmektedirler.

Küresel krizin global ölçekte etkisini artırdığı Eylül 2008 dönemi öncesinde alınan sendikasyon kredilerinin faiz oranları Libor+0,40 ile Libor+0,80 arasında iken sonraki dönemlerde spread artmış, alınan kredilerin faiz oranları Libor+1,25 ilâ Libor+2 düzeylerine yükselmiştir. Bu dönemde TRLIBID ise 16,50’ye yükselmiştir. Öte yandan, 2008 sonrası süreçte Libor faiz oranlarındaki gerileme, spreadlerdeki yükselişe bağlı maliyet artışının etkisini azaltmıştır. Bankalarca 2010 yılında temin edilen kredilerin faizleri genel olarak Amerikan Doları dilimleri için Libor+1,2 ile Libor+1,5 aralığında gerçekleşmiştir. TRLIBID oranı 7,25’e gerilemesine rağmen yurtdışı kredi faizlerinin oldukça üzerinde kalmaktadır.

Türkiye Bankacılık Sistemindeki bankaların bilançolarında sorunlu yabancı varlıkların bulunmaması sonucu olarak bankalar, 2009 yılı sonu ve 2010 yılı sendikasyon kredi geri ödemelerinde sorun yaşamamış ve birçok banka sendikasyon kredisini rahatlıkla yenileyebilmiştir.

Sektörün yurtdışından sağladığı fon kaynaklarından olan sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin 2013 yılında yükselmesi sektörün yurtdışından fon kaynağı yaratabilme konusunda sıkıntı çekmediğini göstermektedir

¹⁶⁷ Bulut, S. (2010). Sendikasyon Kredilerinin Türk Bankacılığında Yeri ve Önemi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kaynak: BDDK, TBB

Şekil 3.19. Sendikasyon kredileri (milyon \$), TBS’de mevduatların krediye dönüşüm oranı

Şekil 3.19’da görülebileceği üzere bankaların yurtdışından borçlanarak elde ettiği bu kaynakların arttığı dönemlerde kredi kullanımını artması ve mevduatın toplam pasifler içindeki payının azalma eğilimine girmesi neticesinde mevduatların krediye dönüşüm oranı artmaktadır.

3.4.6. Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranı ve Penetrasyon Oranlarının Değerlendirilmesi Açısından Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye

Seçilmiş ülkeler karşılaştırıldığında 2005 yılında Kredi/Mevduat oranı %100’ün altında olan ülkeler Belçika, Lüksemburg, Yunanistan ve Türkiye’dir.

2008 yılı küresel krizi ile etkisi ile 2009 yılında bir önceki yıl sonuna göre seçilmiş ülkelerin tümünde Kredi/Mevduat oranı düşüş göstermiştir. 2008 yılı aralık ayına göre en yüksek düşüş %15 ile Belçika, %10 ile Lüksemburg ve ardından %8 ile Türkiye’de gerçekleşmiştir. 2009 yılı Kredi/Mevduat oranının düşüş gösterdiği tek yıldır.

Kriz öncesi dönemde uluslararası piyasalarda likidite bolluğunun verdiği destek ve risk algılamalarının aşırı iyimser seyri neticesinde birçok ülkede banka kredilerinde hızlı artışlar yaşanmış hem hane halkı hem de reel kesim borçluluk oranları önemli ölçüde yükselmiştir. Küresel kriz ile birlikte ortaya çıkan güven kaybı ve likidite sıkışıklığı bankaların kredi verme eğilimini olumsuz yönde etkilemiş, tüketim ve yatırım

harcamalarının azalmasına neden olmuştur. Yüksek kredi genişlemesi gösteren ülkeler kriz sırasında daha çok daralma yaşamıştır¹⁶⁸.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Avusturya	120	122	121	129	122	125	126	123	122	119	118	109	108
Belçika	86	92	89	80	69	64	61	62	61	63	67	69	71
Almanya	134	134	132	127	120	115	112	107	103	102	101	99	98
Estonya	121	152	176	184	173	151	130	119	115	109	108	110	103
İspanya	173	192	205	196	187	170	168	161	141	132	127	119	114
Finlandiya	150	161	158	155	153	148	154	156	160	168	163	167	156
Fransa	119	126	135	139	136	134	133	126	122	118	115	112	111
Yunanistan	78	78	80	78	76	98	113	112	113	111	142	135	131
İtalya	150	156	139	137	130	138	143	132	123	118	114	108	102
Lüksemburg	81	74	88	108	98	98	106	98	96	99	120	127	125
Hollanda	136	132	130	131	129	122	122	125	122	115	116	117	117
Slovenya	110	128	161	176	173	171	165	158	132	102	90	81	77
AB	133	138	139	138	132	128	128	123	116	112	111	108	105
Türkiye	60	70	79	81	75	83	95	100	108	114	117	117	121

Kaynak: ECB (European Central Bank)

Çizelge 3.31. Seçilmiş ülkelerde mevduatların krediye dönüşüm oranları (%)

2010 yılında krizin olumsuz etkilerinin atlatıldığı, bankacılık sektöründe iyileşmenin yaşandığı bir yıl olmuş ve incelediğimiz Kredi/Mevduat oranlarında toparlanma görülmüştür.

Ülkelerde uygulanan ekonomi politikaları ile 2010 yılında ilgili orandaki artış sırasıyla %22,45 ile Yunanistan, %9,64 ile Türkiye, %5,80 ile İtalya ve ardından %2,40 ile Avusturya'da olmuştur. Yunanistan'da yaşanan Kredi/Mevduat oranındaki artış diğer seçili ülkelere kıyasla dikkat çekmektedir.

Türk bankacılık sektörünün Kredi/Mevduat oranı seçilmiş diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ilgili oranın son yıllardaki artışı yüksek olmakla birlikte, geline seviye itibarıyla karşılaştırılan ülkelere kıyasla olumsuz bir ayrışma sergilemediği gözlenmektedir.

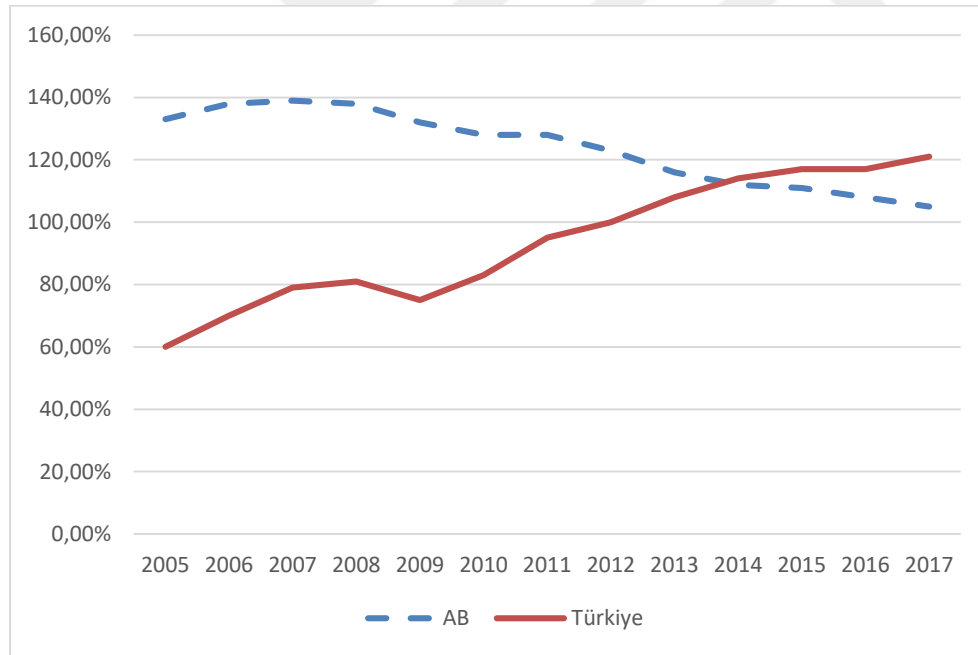
2011 yılında Türkiye'de Kredi/Mevduat oranı hala %100'ün altında seyretmekte ve diğer ülkelere kıyasla, Türkiye'de krediler istikrarlı kaynaklarla fonlanmakta ve kaynak

¹⁶⁸ TCMB. (2010). Ekonomi Notları Küresel Kriz ve Politika Uygulamaları, 12/2, s.6.

yapısı ağırlıklı olarak mevduatlardan oluşmaktadır. Mevduat dışı kaynaklara göre daha istikrarlı bir fon kaynağı olarak kabul edilen mevduatın krediye dönüşüm oranının yüzde 100'ün altında olması, yeniden fonlamaya dayalı likidite riskinin düşük olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki mevduat ağırlıklı yapının aksine Avrupa Birliği'nde mevduatın krediye dönüşüm oranı yüzde 128 seviyesindedir¹⁶⁹.

Kredi/Mevduat oranının %100'ün üstüne çıkması bankacılık sektörü açısından bir risk olarak görülürken, bu oranın %100'ün altına düşmesi bankacılık sektörünün topladığı mevduatı krediye dönüştürmede başarılı olamadığı anlamına gelmektedir¹⁷⁰.

Türkiye'de 2011 yılının ardından mevduat/kredi oranı Avrupa Birliği bölgesi ortalamasında olduğu gibi %100'leri görmüştür. 2011 yılını izleyen yıllarda Avrupa Birliği Bölgesi'nde Kredi/Mevduat oranı düşüş trendine girerken Türkiye'de oran artış trendindedir.

Kaynak: ECB

Şekil 3.20. Avrupa birliği ve Türkiye'de mevduatların krediye dönüşüm oranları (%)

Çizelge 3.32'de seçilmiş ülkelerle, nüfusun yüzde kaçının ilgili bankacılık hizmetine ulaşabildiğini ifade eden penetrasyon oranları ile Türkiye karşılaştırılmıştır.

¹⁶⁹ TCMB. (2010). Finansal İstikrar Raporu, s.30.

¹⁷⁰ Akın, F. (2017). "Türkiye ve Seçilmiş Balkan Ülkelerinde Makroekonomik Kırılganlık: Karşılaştırmalı Bir Analiz", Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, s.88-96.

	Bankada Hesap Sahibi Olma Oranı			Banka Kartı Sahipliği Oranı			Bankadan Borçlanma Oranı			Kredi Kartı Sahipliği Oranı		
	2011	2014	2017	2011	2014	2017	2011	2014	2017	2011	2014	2017
Avusturya	97	97	98	87	82	90	8	13	14	39	40	47
Belçika	96	98	99	86	94	94	11	16	16	54	43	48
Almanya	98	99	99	88	92	91	13	19	20	36	46	53
Fransa	97	97	94	69	81	85	19	15	18	38	44	41
Yunanistan	78	88	85	34	55	71	8	10	2	17	12	12
İtalya	71	87	94	35	64	85	5	13	16	31	36	42
Lüksemburg	95	96	99	73	85	90	17	18	21	72	69	70
AB	90	95	95	68	81	87	12	16	17	36	42	45
Türkiye	58	57	69	57	43	63	5	20	14	45	33	42

Kaynak: ECB

Çizelge 3.32. Seçilmiş ülkelerde penetrasyon oranları (%)

Banka Hesabı Penetrasyonu; bir bankada veya başka bir finansal kurumda (kendileri veya bir başkası ile birlikte) bir hesap sahibi olduğunu bildiren 15 yaş ve üzerindeki kişilerin yüzdesini ifade etmektedir.

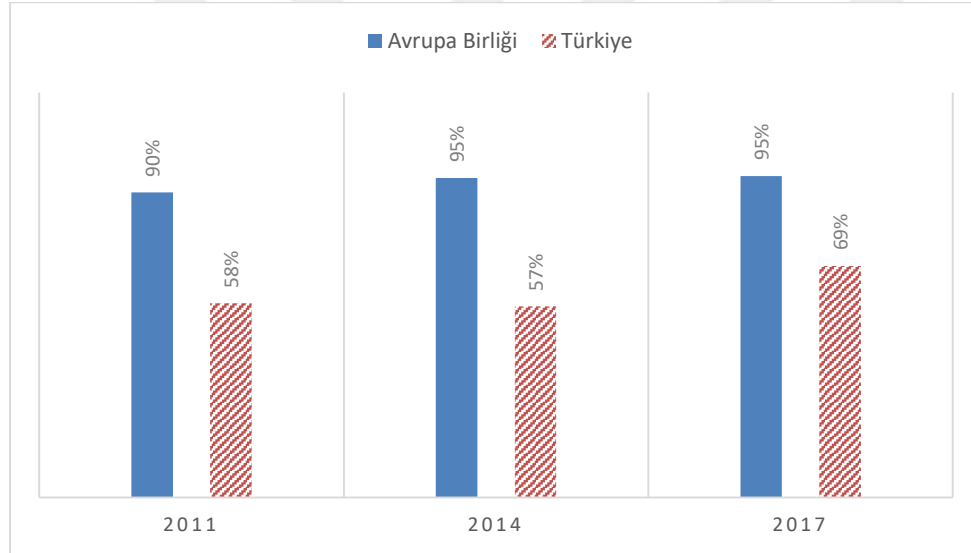
2011 yılında banka hesabı penetrasyonu Yunanistan, İtalya ve Türkiye dışında kalan diğer seçilmiş ülkelerde yüzde 90 seviyelerindedir. 2014 yılına gelindiğinde ilgili oran 2011 yılına göre Yunanistan için 10 puan artışla %88, İtalya 16 puan artışla %87 olarak gerçekleşirken, yetişkin nüfusun %40'ından fazlasının bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan Türkiye'de oran 1 puan düşmüş ve %57 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında banka hesabı penetrasyon oranı %90'ın altında olan ülkeler Yunanistan ve Türkiye'dir. 2017 yılına gelindiğinde Yunanistan için ilgili oran 2014 yılına göre düşüş göstermiş ve %85 olarak gerçekleşirken Türkiye için ise 12 puan artışla %69 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında Türkiye'de 15 yaş ve üzerindeki nüfusun %69'unun bankacılık hizmetlerine erişimi varken nüfusun %31'inin bankacılık hizmetlerine erişimi yoktur. Seçilmiş ülkeler karşılaştırıldığında ilgili oran; Norveç, Yeni Zelanda, İsviçre, Finlandiya ve Hollanda'da %100'dür. Yani 15 yaş üzeri nüfusun tamamının bir banka hesabı vardır.

Türkiye'de banka hesabı penetrasyon oranı, seçili ülkeler ile kıyaslandığında en düşük orana sahiptir. Türkiye'de bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan oldukça büyük bir nüfus bulunması nedeni ile 2011 yılından beri önemli oranda artmış olmasına rağmen Avrupa bölgesindeki rakamlarla karşılaştırıldıklarında halen düşük kalmaktadır.

Bankamatik kartları, kart sahiplerinin alım satım yapmalarına ve/veya nakit çekme işlemlerine imkân tanımakta ve bu işlemleri doğrudan ve anında ödeme hesaplarına

yansıtmaktadır. Bankamatik kartlarının yaptıkları bu işlem şimdi öde modeli olarak adlandırılmaktadır. Kredi kartları, kart sahiplerinin alım-satım yapmalarını ve/veya önceden ayarlanmış kredi limitine kadar nakit para çekebilmelerini sağlar. Kredi kartlarının yaptıkları bu işlem ise sonra öde modeli olarak adlandırılabilir¹⁷¹.

Türkiye’de kredi kartı ve banka kartı ile ilgili düzenlemeler, 1.3.2006 tarih ve 26095 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ile yapılmıştır. Kanunda yer alan tanımlamalara göre; banka kartı, mevduat hesabı veya özel carî hesapların kullanımını dâhil bankacılık hizmetlerinden yararlanmayı sağlayan kartı, kredi kartı ise nakit kullanımı gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fizikî varlığı bulunmayan kart numarasını ifade eder.

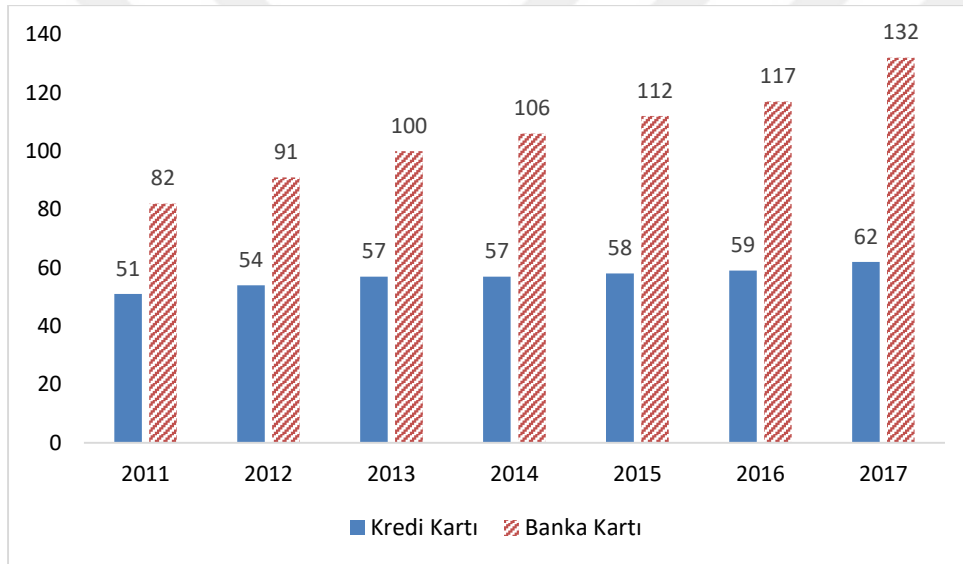
Kaynak: ECB

Şekil 3.21. Avrupa Birliği ve Türkiye’de banka hesabı penetrasyon oranı (%)

2011 yılında banka kartı penetrasyonu Avrupa Birliği’nde %68, Türkiye’de %57 oranındadır. 2014 yılında Avrupa Birliği’nde ilgili oranda artış yaşanırken Türkiye’de oran %43’e gerilemiştir. 2017 yılına gelindiğinde Avrupa Birliği’nde artış devam ederek oran %87’ye ulaşmış Türkiye’de oran %63’e yükselmiş fakat seçilmiş tüm ülkelerin gerisinde kalmıştır. Türkiye’de kredi kartı penetrasyonu; Fransa, İtalya ve Avrupa Birliği ülkeleri ortalaması ile benzerlik göstermektedir. Türkiye’de 2014 yılında banka kartlarında olduğu gibi kredi kartları penetrasyonunda da 2011 yılına göre düşüş yaşanmıştır.

¹⁷¹ European Central Bank. (2014). Card Payments In Europe - A Renewed Focus On Sepa For Cards, s.15.

Banka kartları, kredi kartları ve işlem hacimlerinin artmasının ekonomiye katkıları söz konusudur. Gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik sorunlarından biri olan büyümedeki oynaklığı dengeleyici olması sebebi ile kartlı ödeme sistemleri, tüketimi sürekli gelire göre oluşturarak uzun dönemde istikrar sağlamaktadır. Kartlı sistemler, ülke tasarrufu üzerindeki harcama ve bireysel borçlanmayı arttırıcı etkisi nedeni ile ulusal tasarruflar üzerinde negatif etki oluşturmaktadır. Özellikle ücretlerin düşüklüğü nedeni ile tasarruf edemeyen hane halkına yüksek faiz oranları ile kısa vadede nakit yerine kartlı harcama imkânı sunan bu sistemde ortaya çıkan yanlış kart kullanım şekilleri hem toplumsal hem de bireysel sıkıntılar doğurabilmektedir¹⁷².

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi

Şekil 3.22. Türkiye’de kredi kartı ve banka kartı sayısı (Milyon)

Borçlanma penetrasyonu, son 12 ayda bir bankadan veya başka bir finans kurumundan herhangi bir para borçlandığını bildiren 15 yaş ve üzerindeki kişilerin yüzdesini ifade etmektedir. 2011’de Türkiye’de borçlanma penetrasyonu %5’tir ve borçlanma penetrasyonu %12 olan Avrupa Birliği’nin oldukça gerisindedir. 2014’te Türkiye’de borçlanan nüfusun toplam nüfus içindeki ağırlığı AB’nin üzerine çıkararak, nüfusun %20’si bir banka ya da finans kuruluşuna borçlu duruma gelmiştir. 2017’ye gelindiğinde borçlanma penetrasyonu Avrupa Birliği’nde %17 olarak gerçekleşmiş, Türkiye de yakın bir seviyeye inerek oran %14 olmuştur.

¹⁷² Gündoğdu, A. (2016). Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayınları, s.15-16.

Türk Bankacılık Sektörünün hem kaynak hem de kullanım açısından ülke piyasasında etkili olamadığı yerler olduğu bilinmektedir. Pazarlanan ürün ya da hizmetin hedef kitledeki yaygınlığı olarak penetrasyon açısından bakıldığında, bankacılık sektöründe temel bankacılık ürünlerindeki penetrasyon oranları gelişmiş ülkelerdeki göstergelere göre hala düşük seviyededir¹⁷³. Ancak Türkiye’de hane halkının %30’unun hâlihazırda banka kullanmaması ve Avrupa Birliği’nin aksine nüfusun genç olması penetrasyon oranlarında artış potansiyelinin yüksek olduğu beklentisini ortaya koymaktadır.

Bankacılık sektöründe penetrasyonun olumlu katkılarına kayıt dışılığın ve vergi kaybının azaltılması, para politikalarında etkinliğin artırılması, işlem zamanlarının düşürülmesi, ekonominin itici sektörlerinin gelişmesine daha fazla destek verilmesi ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması örnek olarak sayılabilir¹⁷⁴. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlere yönelik mücadelede bankalar, ön planda yer alan kurumlardır. Kazanılma sürecinde kayıt altına alınamayan finansal unsurlar, harcanma sürecinde bankacılık hizmetlerinden yararlanan kişi ve kuruluşlar tarafından kolaylıkla kayıt altına alınabilmektedir. Her bir finansal hareketliliğe yönelik verilerin detaylı bir biçimde işlendiği bankacılık sektörü, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin boyutunu ve yönelimini saptamak adına önemli bir bilgi kaynağıdır. Bankalar aracılığıyla elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilecek denetimlerden oldukça verimli sonuçlar alınabilmektedir. Tüm bu olumlu etkileri sayesinde penetrasyon oranları Kredi/Mevduat oranı üzerinde etkili olmaktadır.

¹⁷³ Hazar , A., Babuşcu,, Ş. (2013). Türk Bankacılık Sektörü Kredi-Mevduat Gelişmelerinin Bölgesel Analizi (2005-2011), Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3;1, s.93-119.

¹⁷⁴ Erben Yavuz, A., Babuşcu, Ş. (2018). Türk Bankacılık Sektöründe Penetrasyon; İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık Ürünlerindeki Penetrasyonun Analizi, Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2;1, s.30-40.

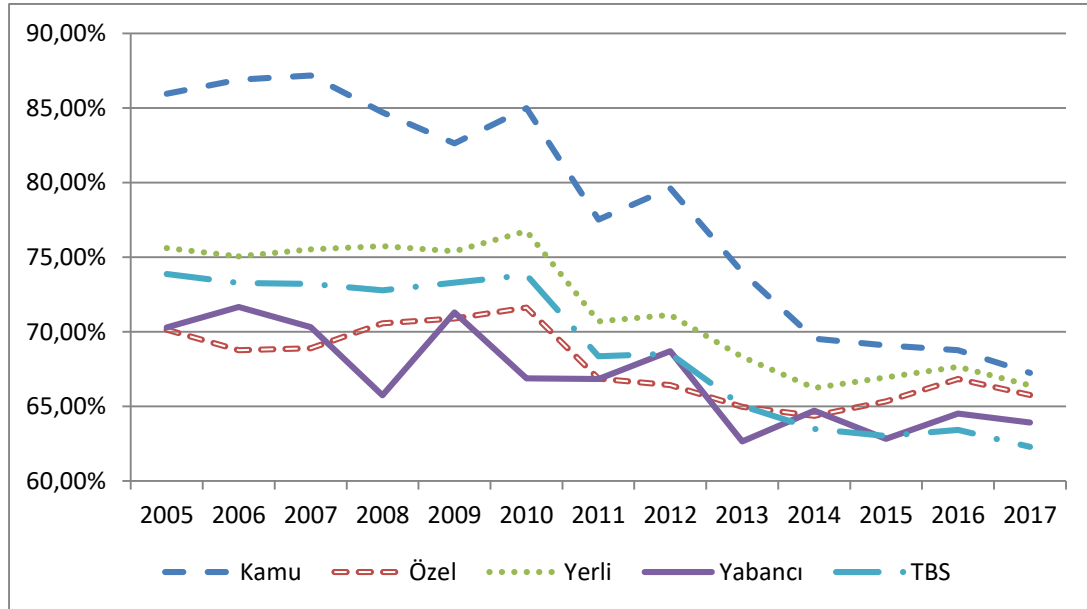
4. MEVDUATLARIN KREDİYE DÖNÜŞÜM ORANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN YERLİ VE YABANCI BANKALAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Yerli banka tanımı içerisinde; kamu bankaları, özel bankalar ve TMSF'ye devredilen bankalar yer alırken; Türk Bankacılık Sistemi içinde yerli sermayeli bankalar, yabancı sermayeli bankalar ile kalkınma ve yatırım bankaları yer almaktadır.

Bankalar, amaçlarına en önemli bilanço kalemleri olan kredi ve mevduat kullanımları ile ulaştığı için önce yerli ve yabancı bankaların 2005-2017 yılları arasında mevduatlarının görünümü, ardından kredilerinin görünümü incelenecektir. Daha sonra ticari bankacılık faaliyetlerinin; etkinlik, performans, karlılık ve risk düzeyi değerlendirmelerine temel teşkil eden bu kalemleri kullanma düzeyi yani mevduatlarının ne kadarını krediye dönüştürdüğü değerlendirilecektir.

4.1. Yerli ve Yabancı Bankalarda 2005-2017 Yılları Arası Mevduatın Görünümü

Mevduatlar, bankaların temel fon kaynağı olarak öne çıkmakta ve yabancı kaynaklar içerisinde en büyük kalemi oluşturmaktadır.

Kaynak: TBB

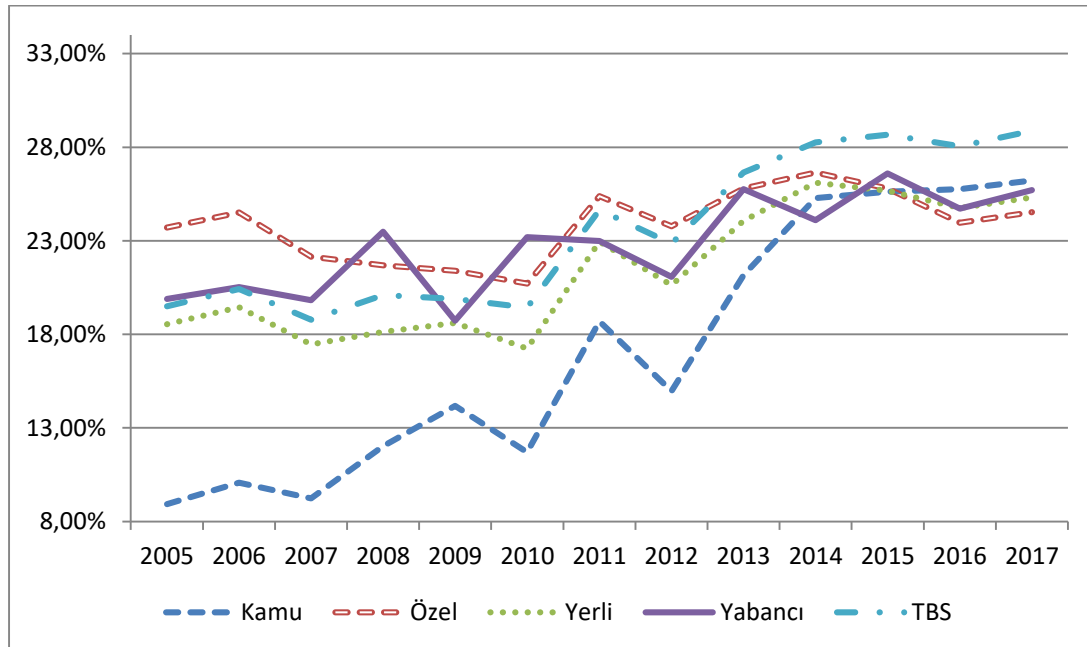
Şekil 4.1. Mevduatlar / yabancı kaynaklar

Mevduatların yabancı kaynaklar içindeki oranı grafiği incelendiğinde, hem sektör bazında hem de banka grupları bazında, mevduatın yabancı kaynaklar içerisindeki payının %60 seviyesinin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere bankalar için en önemli kaynak kalemi mevduattır.

Yıllar itibariyle mevduatların yabancı fon kaynakları içerisindeki payının tüm banka gruplarında hızla azalmakta olduğu görülmektedir. Buradan hareketle bankaların fon kaynağı olarak mevduat dışı kaynaklara yöneldiği ifade edilebilir.

Mevduatın yabancı kaynaklar içerisindeki payı, kamu bankalarında diğer banka gruplarından daha yüksek orana sahiptir ve bu durum ile ayrışmaktadır. 2005 yılında %85 seviyelerinde iken 2017 yılında %67 seviyelerine düşmüştür.

2005 yılından 2017 yılına gelindiğinde mevduatların yabancı kaynaklar içindeki oranı yerli bankalarda %75 seviyelerinden %66 seviyelerine; yabancı bankalarda %70 seviyelerinden %63 seviyelerine gerilemiştir. Yerli banka grubu ve yabancı banka grubu için karşılaştırıldığında ise incelenen yıllarda oranın yerli bankalarda daima daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Kaynak: TBB

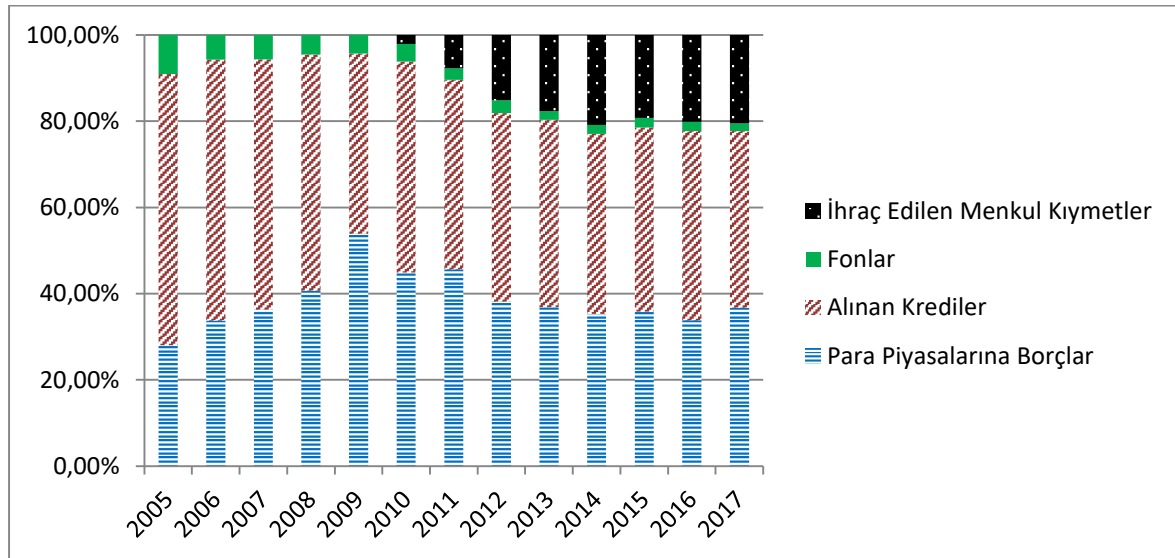
Şekil 4.2. Mevduat dışı kaynaklar/yabancı kaynaklar

Bankacılık sektöründe yıllar itibariyle mevduat dışı fon kaynakları kullanımını gösteren yukarıdaki grafik incelendiğinde; mevduat kullanımı grafiğindeki durumun tam tersi bir trendin olduğu gözlemlenmektedir. Bankacılık sektörü ve banka grupları, seçilen yıllarda yabancı kaynakları içerisinde mevduatın payını azaltırken mevduat dışı fon kaynaklarına yönelmektedir.

Mevduat dışı fon kaynaklarına yönelimin kamu bankaları özelinde daha da net bir görüntüye sahiptir. Kamu bankalarında mevduat dışı kaynaklar/yabancı kaynaklar oranı 2005 yılında %8 seviyelerinde iken 2017 yılında %26 seviyelerine yükselmiştir.

Oran yerli ve yabancı bankalar bazında incelendiğinde ise 2014 yılına gelinceye dek yabancı bankaların mevduat dışı kaynak kullanma oranı daha yüksekken 2014'ten itibaren yerli bankalar yabancı bankaların seviyesine ulaşmış ve izleyen yıllarda her iki banka grubu için oran paralel seyretmiştir.

2017 yılında Türk Bankacılık sistemi için %28,87 olan mevduat dışı kaynaklar/yabancı kaynaklar oranı tüm banka gruplarında birbirine benzeşme trendedir ve %24 - %26 bandı etrafında toplanmıştır.

Kaynak: TBB

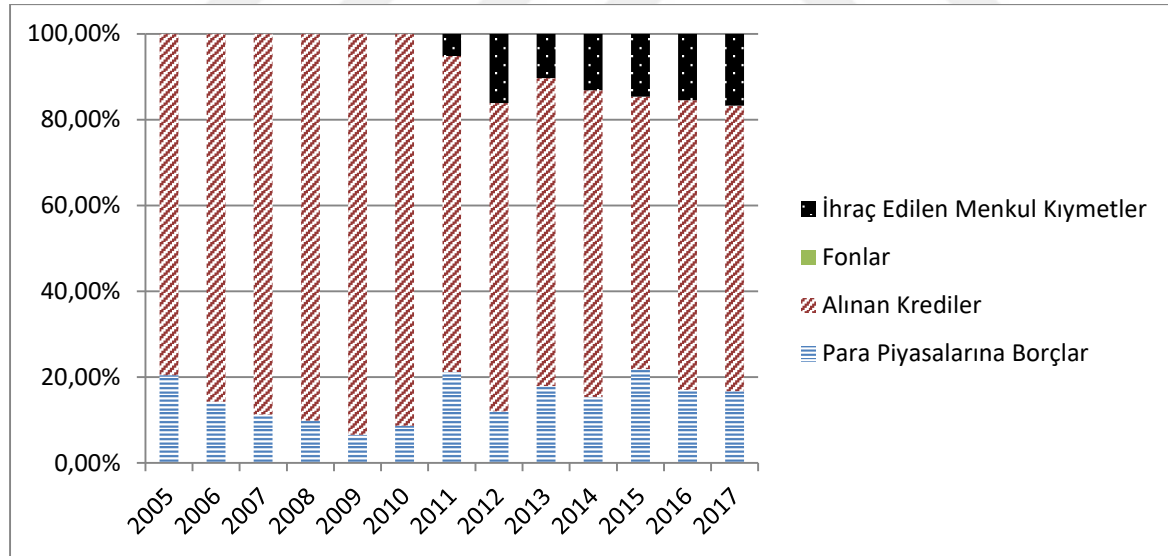
Şekil 4.3. Yerli bankalarda mevduat dışı fon kaynaklarının dağılımı

Şekil 4.3'te Türk bankacılık sektöründeki yerli bankaların yıllar itibariyle mevduat dışı fon kaynaklarının kendi içerisinde dağılımı gösterilmektedir. Söz konusu grafik incelendiğinde; analiz döneminin başlangıcında alınan kredilerin başlıca mevduat dışı fon

kaynağı olduğu, para piyasalarından alınan borçların da ikincil kaynak olduğu görülmektedir.

2010 yılından sonra ise alınan kredilerin ve para piyasalarından borçların payının azaldığı ve bankaların kendi ihraç ettikleri enstrümanlarla kaynak sağladıkları dikkat çekmektedir. 2005 yılında yerli bankaların toplam yabancı kaynakları içerisinde %0 düzeyindeki menkul kıymet ihracı payının 2010 yılında %2,09 iken, kısa sürede yükselerek 2017 yılında %20,47 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 4.4'te yabancı bankaların yıllar itibariyle mevduat dışı fon kaynaklarının kendi içerisinde dağılımını gösterilmektedir. Söz konusu grafik incelendiğinde; analiz döneminin başlangıcında alınan kredilerin başlıca mevduat dışı fon kaynağı olduğu, para piyasalarından alınan borçların da ikincil kaynak olduğu görülmektedir. Yerli bankalar ile karşılaştırıldığında ise alınan krediler kalemi yabancı bankaların mevduat dışı kaynakları içerisinde daha yüksek orana sahiptir. Para piyasalarından alınan borçlarda ise yerli bankalar daha yüksek orana sahiptir.

Kaynak: TBB

Şekil 4.4. Yabancı bankalarda mevduat dışı fon kaynaklarının dağılımı

2017 yılı için alınan kredilere bakıldığında, yerli bankalarda %41,03 iken yabancı bankalarda %66,56 olarak ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle yabancı bankaların daha fazla kredi aldıkları, sendikasyon kredisi kullandıkları ifade edilebilir. Mevduat dışı kaynaklar içerisinde yer alan para piyasalarından alınan borçlara bakıldığında ise yerli bankalarda %36,70, yabancı bankalarda %16,70 olarak gerçekleşmiştir. Yerli bankalarda

para piyasalarına borçlanarak yabancı kaynak elde etme oranı, yabancı bankaların üzerinde seyretmiştir.

2011 yılından sonra para piyasalarından borçların ve bankaların kendi ihraç ettikleri enstrümanlarla sağladıkları kaynakta artış yaşanmıştır. Alınan kredilerin payı ise azalmıştır. Önceki dönemlere göre azalma olmasına rağmen alınan kredilerin payı yerli bankaların üzerinde kalmaya devam etmektedir.

2011 yılına dek yabancı bankaların toplam yabancı kaynakları içerisinde %0 düzeyindeki ihraç edilen menkul kıymetlerin payın %5,21'den 2017 yılında %16,75'e yükselmiştir. Yerli bankalar ile karşılaştırıldığında yabancı bankaların menkul kıymet ihracı düşük kalmaktadır.

	Vadesiz	1 Aya Kadar	1-3 Ay	3-6 Ay	6 Ay - 1 Yıl	1 Yıl ve Üstü
Kamu	127.328	74.544	316.242	31.128	34.677	30.754
Özel	132.14	110.454	346.658	26.335	22.422	20.600
TMSF	42.073	1.202	49.109	0	0	0
Yabancı	91.327	67.465	232.143	14.488	11.529	22.478
Toplam	350.795	252.464	895.044	71.951	68.628	73.832

Kaynak: TBB

Çizelge 4.1. 31.12.2017 İtibariyle mevduatın vade yapısı (Milyon TL)

Türk bankacılık sektöründe ve banka grupları bazında çizelge incelendiğinde, mevduatın vadesinin 1-3 ay olacak şekilde yoğunlaştığı görülmektedir.

Bankaların mevduat vadesi ortalaması en fazla 3 aya çıkabilmekteyken ihraç edilen menkul kıymetlerden olan tahvillerin vadesi en az 1 yıl olmaktadır. Bu bağlamda, ihraç edilen menkul kıymetler içerisinde yer alan tahviller vade avantajı sağlamaktadır. Bankalar uzun vadeli fon ihtiyacını kendi çıkardıkları menkul kıymetler ile karşılama yoluna gitmektedirler.

Çizelge 4.2.'de Türk bankacılık sektöründe ve banka gruplarında 2017 Aralık'ta mevduatın hangi kesimlerden toplandığı görülmektedir. Sektörde, özel ve yabancı bankaların ana mevduat kaynağı döviz tevdiat hesabı sahipleridir. Kamu bankalarının ana mevduat kaynağı ise tasarruf mevduatı sahipleridir. Üçüncü önemli mevduat kaynağı ise ticari işletmelerdir.

	Kamu	Özel	TMSF	Yabancı	TBS
Tasarruf Mevduatı	194.509	206.855	28	147.380	548.771
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	67.109	1.251	0	1.675	70.035
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	81.721	97.983	36	58.007	237.745
Bankalar Mevduatı	44.298	28.749	4	26.474	99.525
Döviz Tevdiat Hesabı	192.004	304.417	25	194.216	690.661
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	27.638	11.868	0	7.455	46.961
Kıymetli Madenler Depo Hesabı	7.611	7.446	0	4.431	19.488
Toplam	614.888	658.568	92	439.637	1.713.185

Kaynak: TBB

Çizelge 4.2. 31.12.2017 İtibariyle mevduatın sahiplerine göre dağılımı (Milyon TL)

4.2. Yerli ve Yabancı Bankalarda 2005-2017 Yılları Arası Kredilerin Görünümü

Bankaların fon kullanımlarının başında krediler gelmektedir. Temel faaliyeti finansal aracılık olan bankaların en önemli fonksiyonu, mevduat ya da diğer kaynaklar aracılığıyla toplamış oldukları fonları kredi olarak kullandırmalarıdır.

	Kamu	Özel	Yerli	Yabancı	TBS
2005	31.548.884	103.304.662	134.871.419	10.473.002	153.059.052
2006	47.060.279	127.700.545	174.780.837	33.393.982	218.063.925
2007	63.195.215	153.041.168	216.254.233	52.774.641	280.453.091
2008	87.174.791	200.005.978	287.196.557	64.731.471	366.900.914
2009	103.755.293	196.505.908	300.272.962	64.266.669	381.012.568
2010	146.600.959	261.887.192	408.491.021	81.425.164	508.862.117
2011	184.955.611	358.518.556	543.476.153	93.242.331	664.289.489
2012	205.453.356	417.705.302	623.160.392	110.358.095	768.939.362
2013	282.648.480	525.879.932	808.529.942	154.807.754	1.015.524.202
2014	348.265.103	614.062.005	962.329.981	183.872.829	1.209.686.009
2015	437.338.481	554.658.205	993.365.301	384.331.513	1.458.516.466
2016	538.710.243	633.945.585	1.173.863.844	433.482.434	1.716.622.954
2017	685.694.124	736.287.315	1.423.017.869	506.383.256	2.071.375.707

Kaynak: TBB

Çizelge 4.3. 2005-2017 Yılları arası Türk bankacılık sisteminde banka gruplarında kredinin görünümü (bin TL)

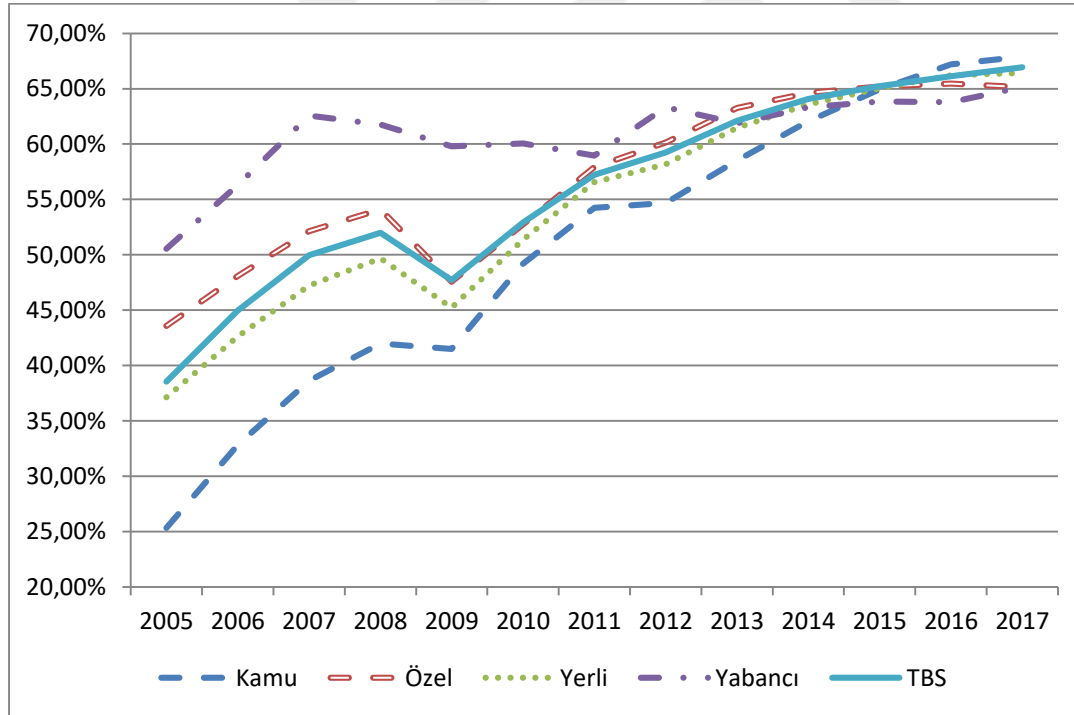
Kamu bankalarında 2005-2017 yılları arasında kredi stoku sürekli artış göstermiştir. 2005 yılında özel ve yabancı bankaların oldukça gerisinde olan kredi hacmi 2017 yılına gelindiğinde diğer banka gruplarına yakınsadığı gözlemlenmektedir.

Özel bankalarda 2009 ve 2015 yıllarında bir önceki yıla göre kredi hacminde azalma olmasına rağmen yerli bankalarda durum kamu bankalarının etkisi ile incelenen yıllar boyunca artış trendinde olmuştur.

Yabancı bankalarda ise 2009 yılı hariç kredi hacmi artış göstermiştir. Türk Bankacılık Sisteminde ise artış süreklilik göstermekle birlikte 2009 yılında diğer yıllara göre sınırlı kalmaktadır.

Küresel krizin etkilerinin Türkiye'ye yansımalarıyla birlikte bankacılık kesimince kullanılan kredilerin artış hızında gerileme yaşanmıştır. Banka grupları itibariyle incelendiğinde tüm banka gruplarında yaşanan bu gerilemenin kamu bankalarında sınırlı kaldığı yabancı ve özel bankalarda ise daha hızlı yaşandığı gözlenmiştir.

Türk bankacılık sistemi ve banka grupları için krediler kaleminin aktif içerisindeki ağırlıkları ve aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Kaynak: TBB

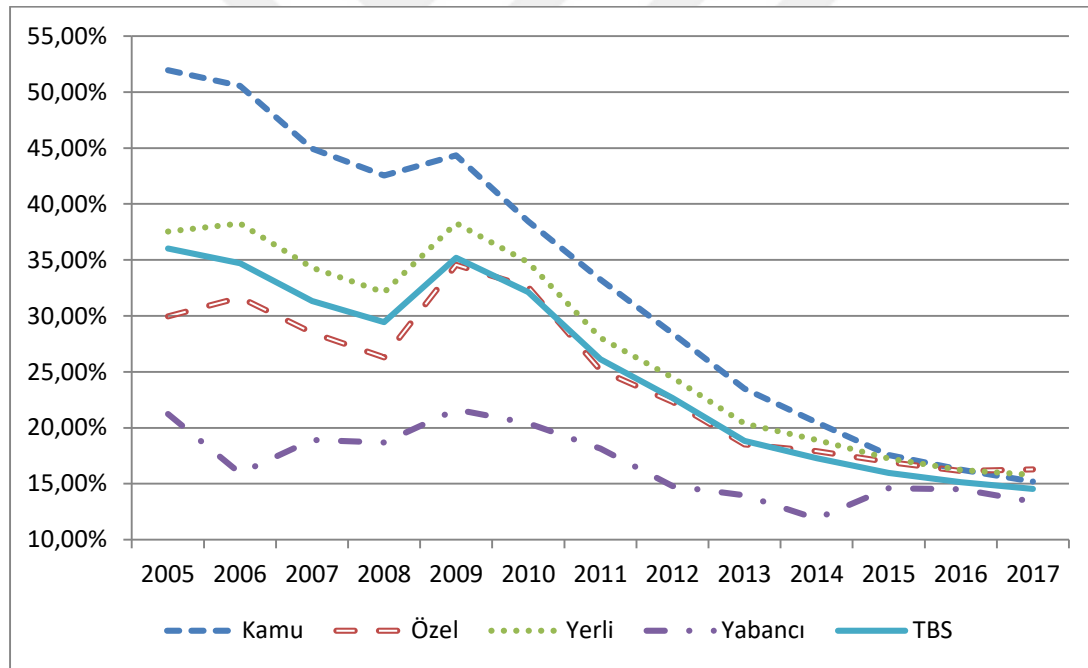
Şekil 4.5. Krediler / aktifler

Kredilerin aktifler içindeki oranı grafiği incelendiğinde; hem sektör bazında hem de banka grupları bazında, kredilerin kaynakların kullanım alanı içerisindeki payının 2017 yılında %65 seviyesinin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, bankalar için en önemli kaynak kullanım kalemini krediler oluşturmaktadır.

Şekil 4.5 incelendiğinde; krediler kaleminin yıllar itibariyle aktif içerisindeki ağırlığının tüm banka gruplarında ve sektörde arttığı açıkça görülmektedir. Buradan hareketle bankaların fon kullanım alanlarında değişiklik olduğu ve kredilere yöneldikleri ifade edilebilir.

Kredilerin aktif içerisindeki payı, kamu bankalarında diğer banka gruplarından daha düşük orana sahiptir ve bu durum ile ayrılmaktadır. 2005 yılında %25 seviyelerinde iken 2017 yılında %67 seviyelerine yükselmiştir.

2005 yılından 2017 yılına gelindiğinde oran; yerli bankalarda %37 seviyelerinden %66 seviyelerine, yabancı bankalarda %50 seviyelerinden %65 seviyelerine yükselmiştir. 2013 yılına gelene dek yabancı bankaların yerli bankalara göre aktifleri içerisindeki kredi oranının daha fazla olduğu görülmektedir.

Kaynak: TBB

Şekil 4.6. Finansal varlıklar / aktifler

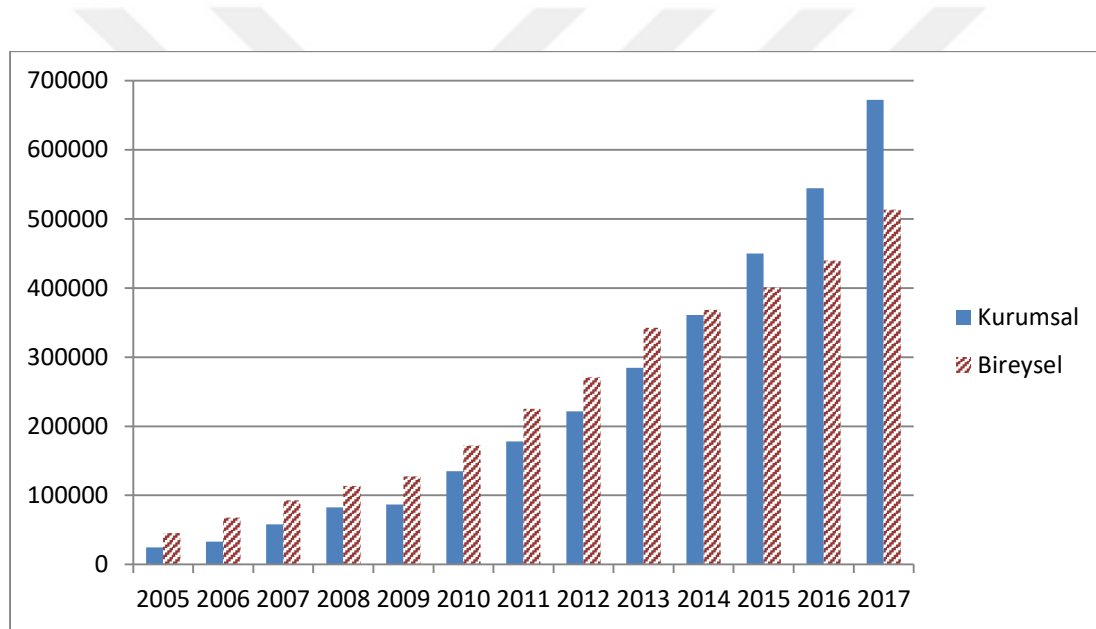
Bankacılık sektöründe yıllar itibariyle finansal varlıkların kullanımını gösteren yukarıdaki grafik incelendiğinde kredi kullanımı grafiğindeki durumun tam tersi bir trendin olduğu gözlemlenmektedir. Bankacılık sektörü ve banka grupları seçilen yıllarda fon kullanımları içindeki kredi hacmini arttırırken finansal varlıkların hacmini azaltmıştır.

Finansal varlıkları tercih etme durumundaki en büyük düşüş kamu bankalarında gerçekleşmiştir. Kamu bankaları reel sektörü desteklemeye başlamış ve daha çok kredi

vermiştir. Kamu bankalarında finansal varlıklar/aktifler oranı 2005 yılında %51 seviyelerindeyken 2017 yılında %15 seviyelerine düşmüştür.

Yerli banka grubu ve yabancı banka grubu için karşılaştırıldığında ise incelenen yıllarda oranın yerli bankalarda daima daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Yabancı bankaların, bankaların asıl işlevi olan reel sektörü finanse edebilme konusunda yerli bankalara göre daha başarılı olduğu ifade edilebilir.

2017 yılında Türk Bankacılık Sistemi için %66,93 olan finansal varlıklar/aktifler oranı tüm banka gruplarında birbirine benzemektedir ve %65 - %66 bandı etrafında toplanarak hareket ettiği izlenmektedir.

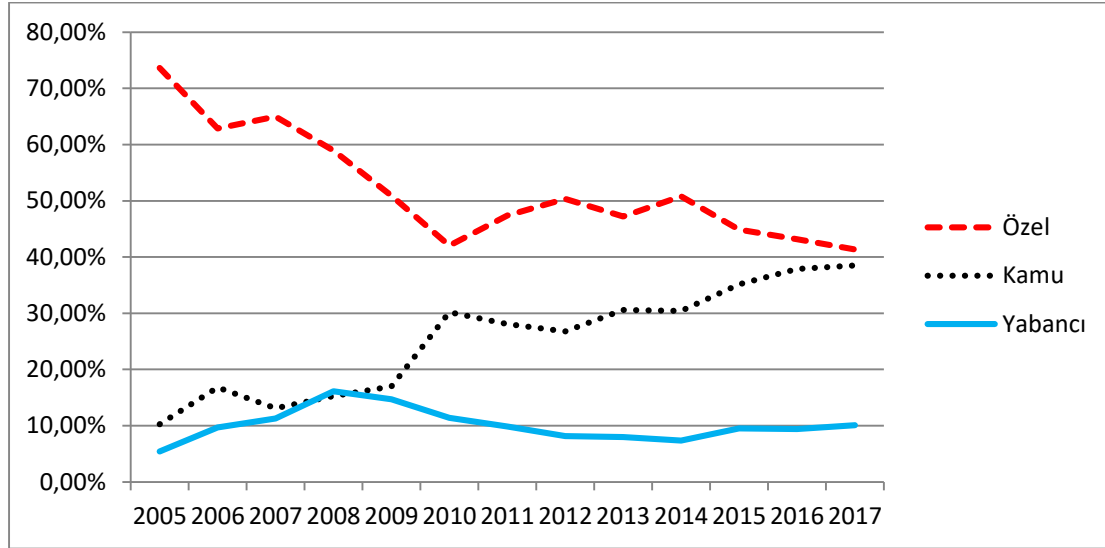
Kaynak: BDDK

Şekil 4.7. Türk bankacılık sistemi'nde özel sektöre kullanılan kredilerin dağılımı

TBS'de özel sektöre kullanılan kredilerin dağılımı grafiği incelendiğinde, yıllar itibariyle kurumsal ve bireysel kredilerin artış trendinde olduğu gözlemlenmektedir. 2014 yılına kadar bireysel kredi kullanımı kurumsal kredi kullanımının üzerinde gerçekleşmiştir. 2015 yılından itibaren ise kurumsal kredi kullanımı bireysel kredi kullanımının üzerine çıkmış ve 2017 yılında iki kredi grubu arasındaki fark açılmıştır.

Özel sektöre kullanılan kredilerin banka grupları bazında dağılımı incelemek gerekirse; 2005 yılında kurumsal kredilerin payının özel mevduat bankalarında %73,62, kamu bankalarında %10,24, yabancı sermayeli bankalarda ise %5,44 olarak görülmektedir.

Kurumsal kredi kullanım oranının özel sermayeli bankalarda çok yüksek, kamu ve yabancı sermayeli bankalarda çok düşük olduğu ifade edilebilir.

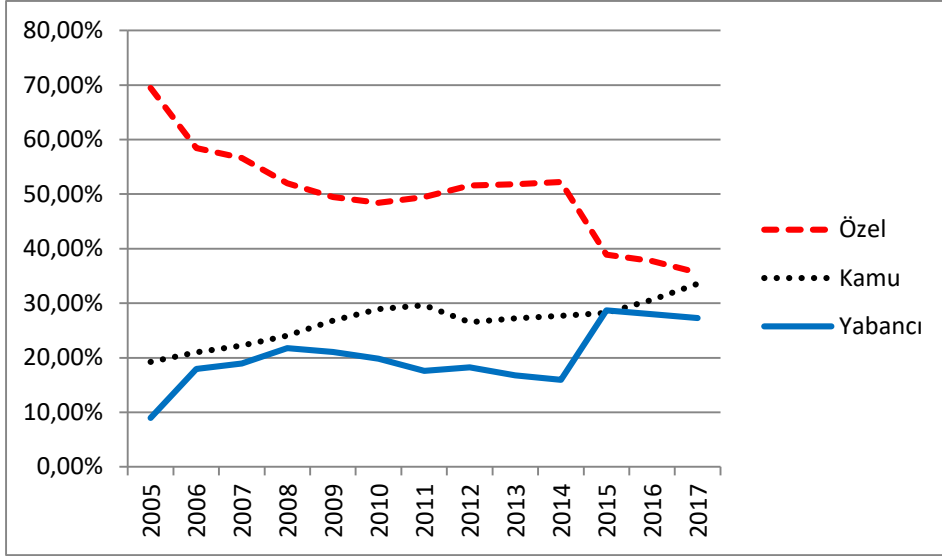
Kaynak: BDDK

Şekil 4.8. Kurumsal kredilerin banka grupları içerisindeki payı

Kurumsal kredilerin banka grupları içerisindeki payını gösteren yukarıdaki grafik incelendiğinde; özel sermayeli bankaları ve kamu bankalarının 2010 yılına gelinceye kadar ters yönlü hareket ettikleri görülmekte olup, özel sermayeli bankaların kurumsal kredi kullandırımı düşerken kamu bankalarında bu oran yükselmektedir. 2017 yılına gelindiğinde ise iki banka grubu arasındaki makasın azalarak oranın birbirine yakınsadığı ve yüzde 40 seviyelerinde olduğu gözlemlenmektedir.

Yabancı bankalardaki durum ise şu şekildedir; 2008 küresel krizine dek artan oran krizin ardından düşüş trendine girmiş, 2015'ten itibaren hafif artış göstermiştir. Fakat özel ve kamu bankalarının oldukça gerisinde yüzde 10 seviyelerinde kalmaktadır. Yerli banka grubunda 2008 küresel krizinin bankaların kullandırmış olduğu kurumsal kredilere etkisi grafikte izlenmezken yabancı banka grubu için çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmakta olduğu ifade edilebilir.

Bireysel kredilerin banka grupları içerisindeki payı Şekil 4.9, aracılığı ile incelendiğinde; 2005 yılında özel sermayeli mevduat bankaları % 69,49 ile en yüksek orana sahip banka grubu olurken, oran kamu sermayeli mevduat bankalarında %19,2 ve yabancı sermayeli mevduat bankalarında % 8,98 olarak özel sermayeli bankaların oldukça gerisindedir.

Kaynak: BDDK

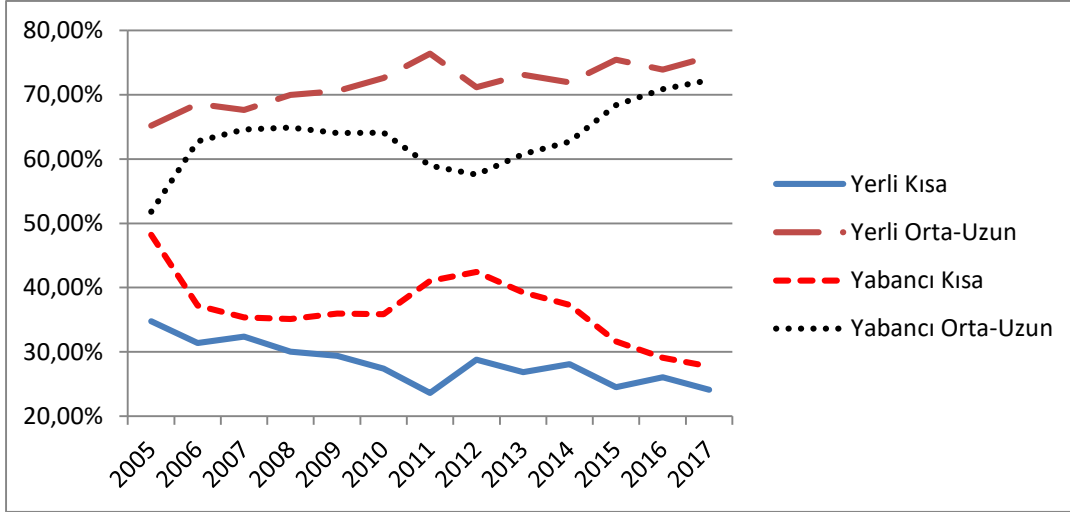
Şekil 4.9. Bireysel kredilerin banka grupları içerisindeki payı

2005 yılından 2011 yılına kadar bireysel kredilerin payı özel sermayeli banka grubunda azalırken kamu sermayeli banka grubunda artış göstermiştir. Yabancı bankalarda ise oran 2015 yılına dek %20 seviyelerinde seyretmiş ardından yükseliş trendine girmiştir. 2017 yılına gelindiğinde tüm banka grupları için oran birbirine yakınsamıştır.

Kurumsal kredilerin banka grupları içerisindeki oranda; yabancı bankalar, özel ve kamu bankalarının oldukça gerisinde kalırken, bireysel kredilerde bu oran dikkat çekici bir farklılık göstermemektedir.

Yerli ve yabancı bankaların özel sektöre kullandırdıkları kredilerin vade yapıları incelendiğinde, öncelikle her iki banka grubu için de incelenen yıllar boyunca orta-uzun vadeli kredi oranının, kısa vadeli kredi oranının üzerinde olduğu ifade edilebilir. Orta-uzun vadeli kredi oranı yerli bankalarda yabancı bankaların üzerinde iken kısa vadeli kredilerde durum tam tersidir. İncelenen dönemde yabancı bankaların kısa vadeli kredi oranı yerli bankaların üzerinde seyretmiştir.

Yerli bankaların kullandırmış oldukları kredilerin vadesi incelendiğinde, orta-uzun vadeli kredilerin artış trendinde kısa vadeli kredilerin ise azalış trendinde olduğu gözlemlenmektedir. 2005'ten 2017'ye gelindiğinde orta-uzun vadeli kredilerin oranı yüzde 65'ten yüzde 75'e yükselirken kısa vadeli kredilerin oranı yüzde 34'ten yüzde 24'e gerilemiştir. Aradaki makasın giderek açıldığı özel sektörün orta-uzun vadeli kredi kullanımını tercihinde bulunduğu ifade edilebilir.

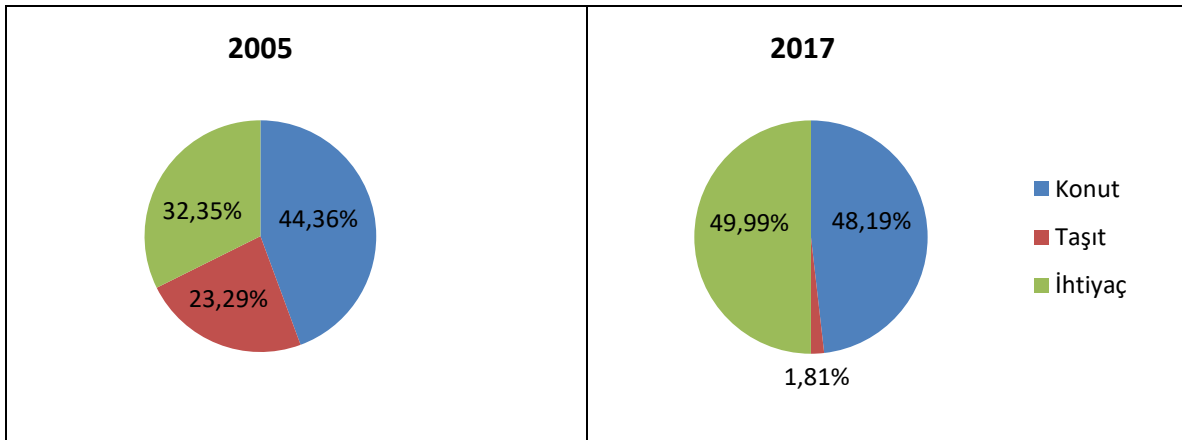

Kaynak : BDDK

Şekil 4.10. Özel sektöre kullanılan kredilerin vade dağılımı

Yabancı bankaların kullandırmış oldukları kredilerin vadesi incelendiğinde ise yerli bankalarda olduğu gibi orta-uzun vadeli kredilerin artış trendinde, kısa vadeli kredilerin ise azalış trendinde olduğu gözlemlenmektedir. Yabancı bankalarda 2005 yılında orta-uzun vadeli kredilerin oranı yüzde 51, kısa vadeli kredilerin oranı yüzde 48 ile birbirine oldukça yakındır. 2017 yılına gelindiğinde orta-uzun vadeli kredilerin oranı yüzde 72'ye yükselmiş kısa vadeli kredilerin oranı yüzde 27'ye gerilemiştir.

Bireysel kredi çeşitlerinin banka grupları bazında dağılımı incelendiğinde; Türk bankacılık sektörü için taşıt kredileri incelenen dönem başında yüzde 20 seviyelerinde iken dönem boyunca azalış trendinde olmuş ve yüzde 1 seviyelerine gerilemiştir.

Şekil 4.11. 2005 ve 2017 Yılında tüketici kredilerinin dağılımı

2005 yılında konut kredilerinin oranı yüzde 44 ihtiyaç kredilerinin oranı yüzde 32'dir. 2015 yılına gelinceye dek konut kredileri bireysel krediler içinde en yüksek orana sahip olmuştur. 2015 yılından sonra ihtiyaç kredilerinin oranı artarken; konut kredileri azalmış ve ihtiyaç kredilerinin gerisinde kalmıştır. 2017 yılında ise konut kredilerinin oranı yüzde 48 iken ihtiyaç kredilerinin oranı yüzde 49 olarak gerçekleşmiştir.

Konut kredileri incelendiğinde; yerli bankaların yabancı bankalardan daha fazla konut kredisi kullandığı ve sektör içerisindeki payının 2011 yılına dek azaldığı yabancı bankalarda oranın ise artış trendinde olduğu ifade edilebilir. İzleyen yıllarda hem yerli hem yabancı bankaların sektör içinde kullandığı olduğu konut kredilerinin oranı düzenli bir trend izlememiştir. 2017 yılında sektördeki konut kredilerinin yüzde 75'ini yerli bankalar yüzde 25'ini yabancı bankalar kullandırmıştır.

Sektörde kullanılan taşıt kredilerinin payı 2005-2015 döneminde yerli bankalarda yabancı bankaların üzerinde gerçekleşirken 2016 ve 2017 yıl sonunda seyir değişmiş ve yabancı bankalarda yerli bankaların üzerine çıkmıştır.

	Konut Kredileri			Taşıt Kredileri			İhtiyaç Kredileri		
	Yerli	Yabancı	Sektör	Yerli	Yabancı	Sektör	Yerli	Yabancı	Sektör
2005	10.075	1.241	11.847	5.525	432	6.220	7.975	649	8.638
2006	16.347	4.445	21.881	5.341	878	6.469	12.929	2.655	15.614
2007	22.574	6.160	30.048	4.977	735	5.903	21.216	4.397	25.665
2008	25.519	8.326	35.306	3.931	1.220	5.280	26.518	6.535	33.099
2009	30.347	9.562	42.045	3.024	1.090	4.314	31.326	6.780	38.165
2010	43.241	12.343	58.831	4.167	1.170	5.635	37.176	8.411	45.755
2011	56.345	12.003	73.269	5.763	1.180	7.359	49.991	11.397	62.029
2012	64.916	13.675	85.128	6.273	1.297	8.042	52.075	14.511	67.356
2013	85.010	15.606	109.680	6.623	1.339	8.531	66.472	18.238	86.444
2014	95.871	16.161	125.371	5.084	1.168	6.832	73.127	21.483	96.236
2015	98.343	35.378	143.248	3.102	2.693	6.448	111.323	42.177	156.149
2016	113.675	38.396	163.734	2.775	3.242	6.720	119.914	44.173	166.939
2017	139.395	38.881	191.426	2.829	3.422	7.203	140.413	55.315	198.578

Kaynak: BDDK

Çizelge 4.4. 2005-2017 Yılları arası Türk bankacılık sisteminde banka grupları bazında tüketici kredilerin görünümü (milyon tl)

İhtiyaç kredileri incelediğinde ise tüm dönemlerde yerli bankaların sektör içerisindeki payı azalırken yabancı bankaların payı artış trendindedir.

2009-2015 döneminde ise konut kredileri ve ihtiyaç kredileri ters yönlü hareket etmiş, yerli bankaların kullandıkları krediler içerisinde konut kredilerinin payı artarken ihtiyaç kredilerinin payı azalmıştır. 2015 yılının ardından 2008-2009 dönemine benzer bir trendde ihtiyaç kredilerinin arttığı gözlemlenmektedir. 2017 yılsonunda ise kredi türlerinin oranları şu şekildedir; konut kredileri %49, ihtiyaç kredileri % 50 ve taşıt kredileri % 1.

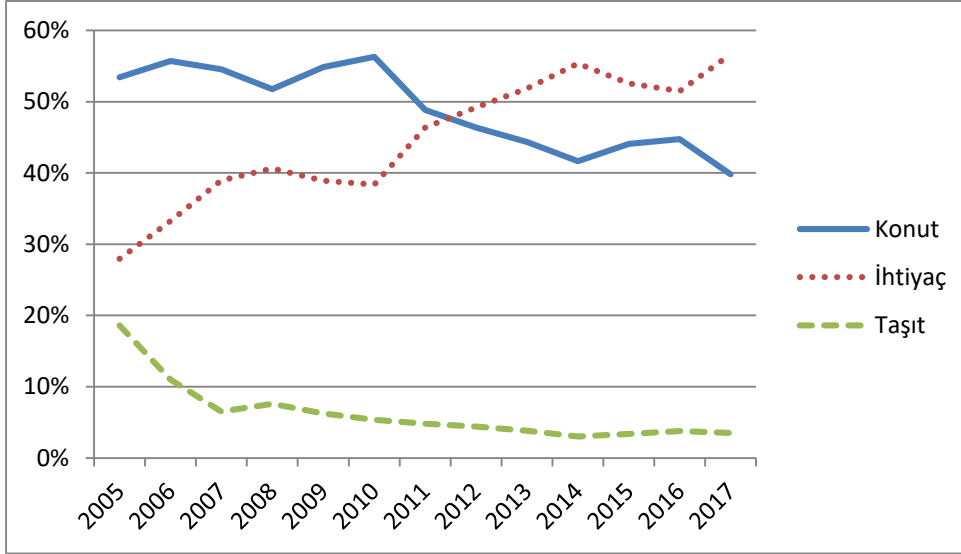

Kaynak: BDDK

Şekil 4.12. Yerli bankalarda tüketici kredilerinin dağılımı

Yabancı bankalarda tüketici kredilerinin dağılımı grafiği incelendiğinde yerli bankalara benzer şekilde tüketici kredileri içinde taşıt kredisi oranının incelenen dönemde azalma trendinde olduğu, 2005 yılında % 20 seviyelerinde iken 2017 yılında % 4 seviyelerine düştüğü ifade edilebilir.

Yerli bankalarda tüketici kredilerinin dağılımı grafiği incelendiğinde; 2005 yılında % 20 seviyelerinde olan taşıt kredileri 2017 yılında % 1'in altına düşmüştür. İncelenen dönemde genel olarak konut kredilerinin payı ihtiyaç kredilerinin üzerinde seyretmiştir. Küresel krizin etkilerinin yaşandığı 2008 ve 2009 yıllarında yerli bankalar tüketici kredileri içerisinde en fazla ihtiyaç kredisi kullanmıştır.

Kaynak: BDDK

Şekil 4.13. Yabancı bankalarda tüketici kredilerinin dağılımı

Yabancı bankalarda 2012 yılına kadar konut kredisi oranı, ihtiyaç kredisi oranının üzerinde iken izleyen yıllarda ihtiyaç kredisi konut kredisinin üzerinde seyretmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında daha fazla ihtiyaç kredisi kullandıran yerli bankaların aksine bu dönemde yabancı bankaların konut kredisi kullandırma oranı daha fazla olmuştur.

	Yerli Bankalar			Yabancı Bankalar			TBS		
	Konut	Taşit	İhtiyaç	Konut	Taşit	İhtiyaç	Konut	Taşit	İhtiyaç
2005	13	69	58	3	6	18	19	79	76
2006	39	113	96	9	21	43	56	138	140
2007	174	207	276	29	33	131	217	248	408
2008	388	280	569	99	64	368	522	352	937
2009	686	406	985	226	95	811	962	508	1.797
2010	589	276	694	227	76	809	860	360	1.504
2011	446	189	749	181	57	705	659	253	1.457
2012	483	182	984	190	64	1.030	702	254	2.027
2013	463	195	1.227	169	50	1.238	665	257	2.488
2014	430	186	1.788	140	27	1.551	611	228	3.398
2015	367	121	5.282	246	80	3.925	667	216	9.330
2016	515	140	6.579	308	73	3.919	878	226	10.603
2017	472	116	6.270	282	75	3.712	806	205	10.111

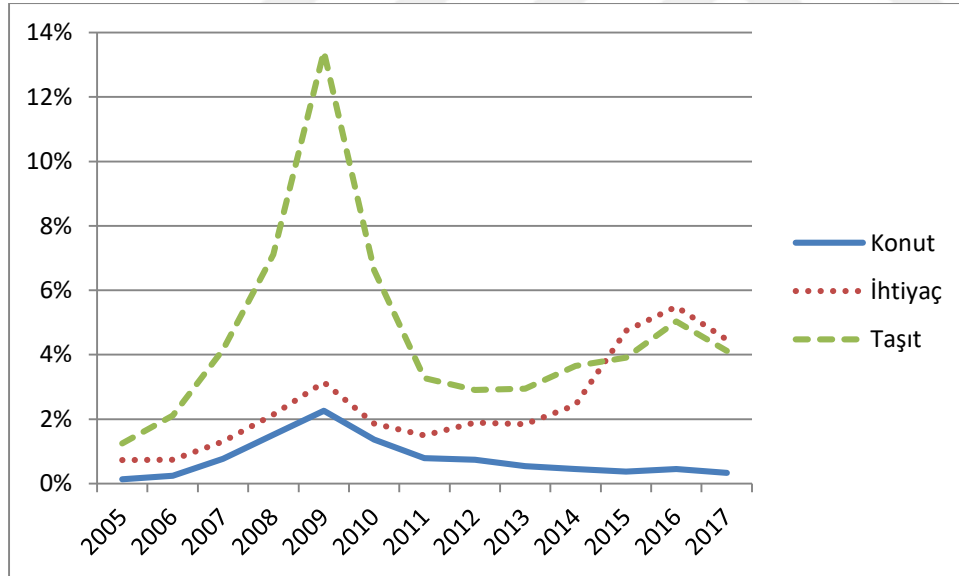
Kaynak: BDDK

Çizelge 4.5. Türk bankacılık sektöründe takipteki tüketici kredileri (Milyon TL)

Tüketici kredileri çeşitleri 2017 yılı için incelendiğinde, yerli bankaların konut ve ihtiyaç kredileri %50 bandında iken, yabancı bankalarda bu iki kredi türünün oranı arasında fark vardır ve konut kredilerinin oranı %40 iken ihtiyaç kredilerinin oranı %57'dir.

Yerli bankalarda takipteki tüketici kredileri grafiğindeki oranlar ilgili kredi türünde takibe düşen kredilerin ilgili kredi türünde kullanılan toplam tutara oranı ile elde edilmiştir.

Yerli bankalar 2005 yılında kullanırmış oldukları konut, ihtiyaç ve taşıt kredilerinin her birinin yaklaşık yüzde 1'i ödenmemiş ve takibe düşmüştür. Küresel krizin etkilerinin gözlemlendiği 2009 yılında takibe düşen oranlar artış trendi izlemiş, 2009 yılında incelenen dönemin en yüksek seviyesinde gerçekleşmiştir. Taşıt kredilerindeki oran dikkat çekicidir; yerli bankaların kullanırmış oldukları taşıt kredilerinin yüzde 13'ü takibe düşmüştür.

Kaynak: BDDK

Şekil 4.14. Yerli bankalarda takipteki tüketici kredileri (%)

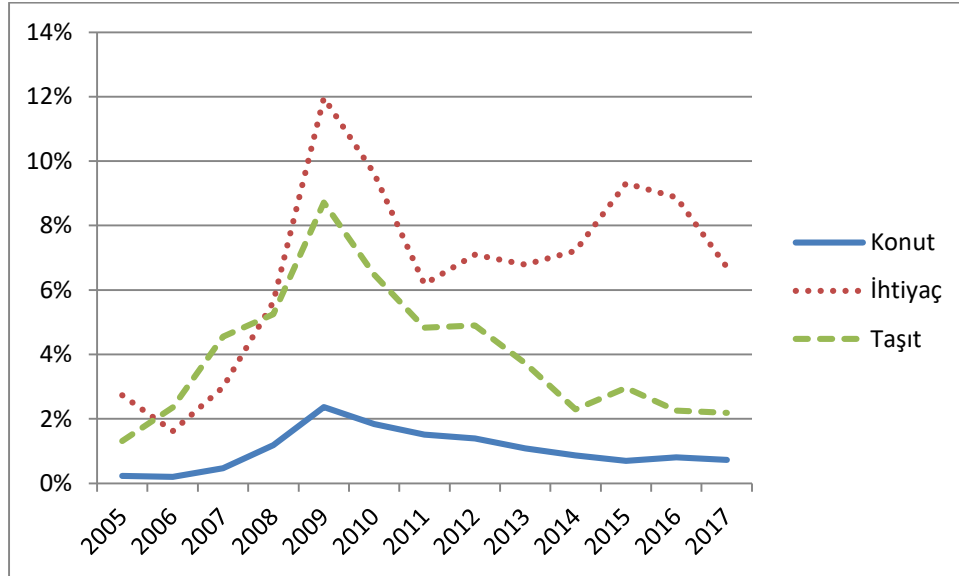
2009 yılının ardından 2017 yılına dek konut kredilerinde takibe düşme oranı azalma trendinde olmuştur. Taşıt kredilerinde 2009 yılının ardından azalma olmuş, 2011 yılından sonra artış yaşansa da yüzde 5 seviyelerinde sınırlı kalmıştır. Küresel krizin ardından İhtiyaç kredilerindeki durum ise bir süre azalma yönünde olmuş 2011 yılının ardından artış yönünde hareket etmiştir.

İncelenen tüm yıllarda, takibe düşen konut kredilerinin takibe düşme oranı en az olmuştur. 2005-2015 yılları arasında takibe düşen taşıt kredilerinin takibe düşme oranı konut ve ihtiyaç kredilerinin takibe düşme oranının üzerinde seyretmiştir. 2005 yılının ardından ise ihtiyaç kredilerinin takibe düşme oranı taşıt kredilerinin üzerine çıkmıştır.

Yabancı bankalarda takipteki tüketici kredileri grafiğindeki oranlar; ilgili kredi türünde takibe düşen kredilerin ilgili kredi türünde kullanılan toplam tutara oranı ile elde edilmiştir.

2005 yılında yabancı bankaların kullandırmış olduğu bireysel kredilerin takibe düşme oranı incelendiğinde; konut kredilerinde yüzde 1'in altında olduğu, taşıt kredilerinde yüzde 2,72 ve ihtiyaç kredilerinde yüzde 1,31 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2009 yılında incelenen dönemin en yüksek seviyesinde gerçekleşmiştir. Taşıt ve ihtiyaç kredilerindeki oran dikkat çekicidir; yabancı bankaların kullandırmış oldukları taşıt kredilerinin takibe düşme oranı 2008 yılında yüzde 5 iken 2009 yılında yüzde 9'a yükselmiş, ihtiyaç kredilerinin takibe düşme oranı 2008 yılında yüzde 6 iken 2009 yılında yüzde 12'ye yükselmiştir.

Kaynak: BDDK

Şekil 4.15. Yabancı bankalarda takipteki tüketici kredileri (%)

Konut kredilerinde takibe düşme oranı yerli ve yabancı bankalar için incelendiğinde; 2009 yılına kadar yerli bankalarda oran yabancı bankalardan daha

yüksektir. 2009 yılından itibaren ise yabancı bankalarda takip oranı yerli bankaların üzerinde seyretmiştir. 2009 yılına dek her iki banka grubunda da oran artış trendinde seyrederken, 2009 yılının ardından her iki banka grubu için de azalmıştır.

İhtiyaç kredilerinde takibe düşme oranı yerli ve yabancı bankalar için incelendiğinde ise tüm yıllarda yabancı bankalar için oran daima yerli bankaların üzerinde seyretmiştir. 2005 yılında oran yerli bankalarda %1 yabancı bankalarda %3 iken; 2009 yılına gelindiğinde yerli bankalarda %3 yabancı bankalarda %12'ye yükselmiştir. Takip eden yıllarda ise iki banka grubu arasındaki fark azalmış 2017 yılında yerli bankalarda %4 yabancı bankalarda %7 olmuştur.

Taşıtlı kredilerine bakıldığında ise; 2008 yılına kadar her iki banka grubunda oran yakın seyretmiştir, izleyen 2009 yılında yerli bankalarda takibe düşme oranında ciddi bir artış gerçekleşmiş olup oran yabancı bankalarda %9 iken yerli bankalarda ciddi bir farkla %13 olarak gerçekleşmiştir. Ardından oran her iki banka grubunda da azalmıştır.

İncelenen yıllarda yerli bankalarda takibe düşme oranı en yüksek olan bireysel kredi türü taşıtlı kredileri iken yabancı bankalarda ihtiyaç kredileri olmuştur şeklinde değerlendirilebilir.

Krediler kalemi içerisinde yer alan kredi kartlarının banka grupları bazında dağılımı Çizelge 4.6'da yer almaktadır.

	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TBS
2005	1.191,45	14.454,12	1.749,72	17.600,74
2006	1.145,85	16.563,14	4.027,02	22.037,27
2007	1.266,84	20.056,86	6.029,27	27.805,77
2008	1.858,69	24.110,15	8.082,85	34.852,67
2009	2.377,82	25.576,26	8.860,05	37.612,16
2010	3.366,33	29.438,62	11.457,91	45.190,92
2011	4.634,55	38.590,16	13.988,28	58.465,94
2012	6.498,04	50.377,10	18.687,56	77.501,49
2013	9.520,56	62.143,21	20.738,46	94.941,57
2014	9.948,60	57.823,80	17.274,29	86.780,18
2015	11.243,70	47.300,55	34.775,22	94.972,93
2016	12.876,18	51.058,75	37.295,53	102.181,80
2017	15.514,53	56.960,65	42.460,00	116.165,65

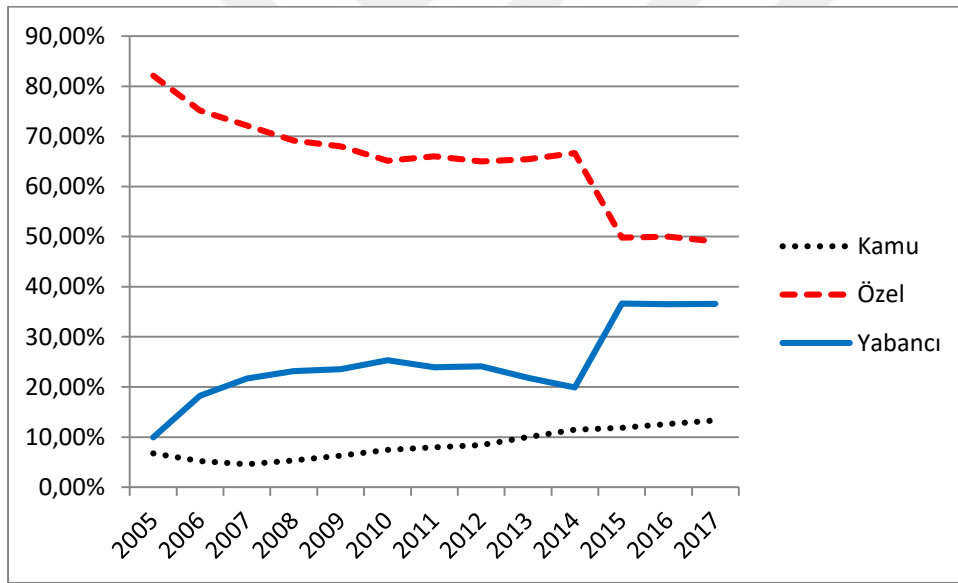
Kaynak: BDDK

Çizelge 4.6. Kredi kartları (milyon TL)

2005 yılında yerli sermayeli bankaların kredi kartı tutarı sektörün %88'ini oluştururken yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı %9'dur.

2011 yılına kadar yerli ve yabancı bankalar için kredi kartı kullanım hacminin sektör içerisindeki payı zıt yönlü hareket etmiştir. Oran yerli bankalarda azalırken yabancı bankalarda artış trendinde olmuştur. 2015 yılında yerli bankalarda oran %78'den %61'e gerilerken yabancı bankalarda %19'dan %36'ya yükselmiştir.

2005-2015 yılları arasında iki banka grubu için oranın zıt yönlü hareket ettiği ifade edilebilir. Sonuç olarak yerli bankaların kredi kartı kaleminin hacmi incelenen dönem sonunda başlangıca göre azalırken yabancı bankalarda oran artmıştır. 2017 yılında yerli sermayeli bankaların kredi kartı tutarı sektörün %62'sini oluştururken yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı %36'dır.

Kaynak: BDDK

Şekil 4.16. Kredi kartları banka gruplarının sektördeki payları

Yerli bankalar içerisindeki kamu ve özel sermayeli bankalar için kredi kartı kalemi incelendiğinde; kamu bankalarının kredi kartı kaleminin sektör içerisindeki payında yıllar itibariyle çok büyük bir değişme olmadığı ılımlı bir artış olduğu ifade edilebilir. 2005 yılında %6 olan oran 2017 yılında %13'e yükselmiştir. Özel bankalar yerli bankalarla aynı seyri izlemiştir.

4.3. Yerli ve Yabancı Bankalarda 2005-2017 Yılları Arası Mevduatların Krediye Dönüşüm Oranı

Banka gruplarının toplamış oldukları mevduatın ne kadarını krediye dönüştürdüklerini, önce yerli sermayeli bankalar için inceleyip ardından yerli ve yabancı sermayeli bankalar için ele alınan dönemde nasıl bir seyir izlediği bu bölümde incelenecektir.

Bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunu yerine getirme gücünü gösteren mevduatların krediye dönüşüm oranı yerli sermayeli bankalar grubunda yer alan, kamu ve özel sermayeli banka grupları için incelendiğinde; ele alınan dönemin başında 2005 yılında kamu sermayeli bankalar için %32, özel sermayeli bankalar için %70 ve yerli sermayeli bankalar için %55 seviyelerindedir.

2005-2009 yılları arası dönemde özel, kamu ve yerli sermayeli bankalarda mevduatın krediye dönüşüm oranı artış göstermiştir. 2008 yılında küresel anlamda yaşanan krizin etkisi ile 2009 yılında özel sermayeli bankalarda mevduatın krediye dönüşüm oranında düşüş yaşanırken, kamu sermayeli bankalar bu durumdan etkilenmemiş ve orandaki artış trendini devam ettirmiş olarak görünmektedir. Yerli sermayeli bankalar grubu için de oran özel sermayeli bankalardaki azalış nedeni ile düşmüştür.

	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yerli Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TBS
2005	32,99%	70,92%	55,89%	85,55%	60,36%
2006	42,14%	78,02%	63,46%	89,24%	69,71%
2007	49,39%	86,21%	70,78%	102,54%	78,56%
2008	54,05%	86,23%	73,03%	107,47%	80,91%
2009	55,45%	77,14%	67,95%	98,31%	75,11%
2010	64,22%	85,02%	76,16%	103,93%	82,78%
2011	76,98%	98,09%	89,72%	100,08%	95,05%
2012	77,19%	104,43%	93,54%	106,30%	99,86%
2013	87,23%	109,87%	100,73%	110,08%	107,66%
2014	99,87%	113,61%	108,22%	109,20%	114,38%
2015	104,49%	112,17%	108,70%	114,10%	116,62%
2016	108,37%	109,98%	109,30%	111,47%	117,35%
2017	111,52%	111,80%	111,74%	115,18%	120,91%

Kaynak: TBB

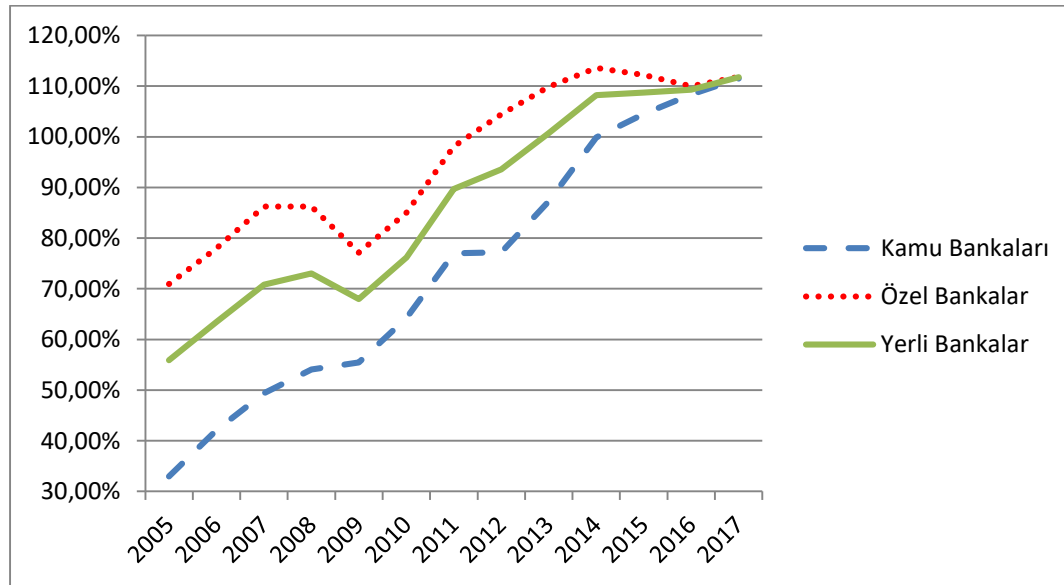
Çizelge 4.7. Banka grupları bazında mevduatların krediye dönüşüm oranı

Kamu sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranının özel sermayeli bankalardan düşük kalması, devlet kurumlarının mevzuat gereği kamu sermayeli bankalarla çalışma zorunlulukları olması ve yaygın şube ağlarıyla bilançolarındaki mevduat kalemlerinin yüksek olması ve bireysel kredi kullanımlarının az olması ile açıklanabilir.

Şekil 4.17’de görüleceği gibi 2009 yılının ardından özel sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı artışa geçmiştir. 2009-2017 yıl aralığı için kamu, özel ve yerli sermayeli banka grupları için oran tüm yıllarda bir önceki yıla göre artarak devam etmiştir.

Özel sermayeli bankalar, 2012 yılında topladıkları mevduattan daha fazla kredi kullanmış olup mevduatların krediye dönüşüm oranı %104 olarak gerçekleşmiştir. Kamu sermayeli bankalarda ise oran ancak 2015 yılına gelindiğinde %104 olarak gerçekleşmiştir. Tüm yıllarda özel sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı sektör ortalamasının üzerinde iken kamu sermayeli bankalarda sektör ortalamasının altında izlemiştir.

2017 yılında ise kamu, özel ve yerli sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı birbirine yaklaşarak %111 olarak gerçekleşmiştir.

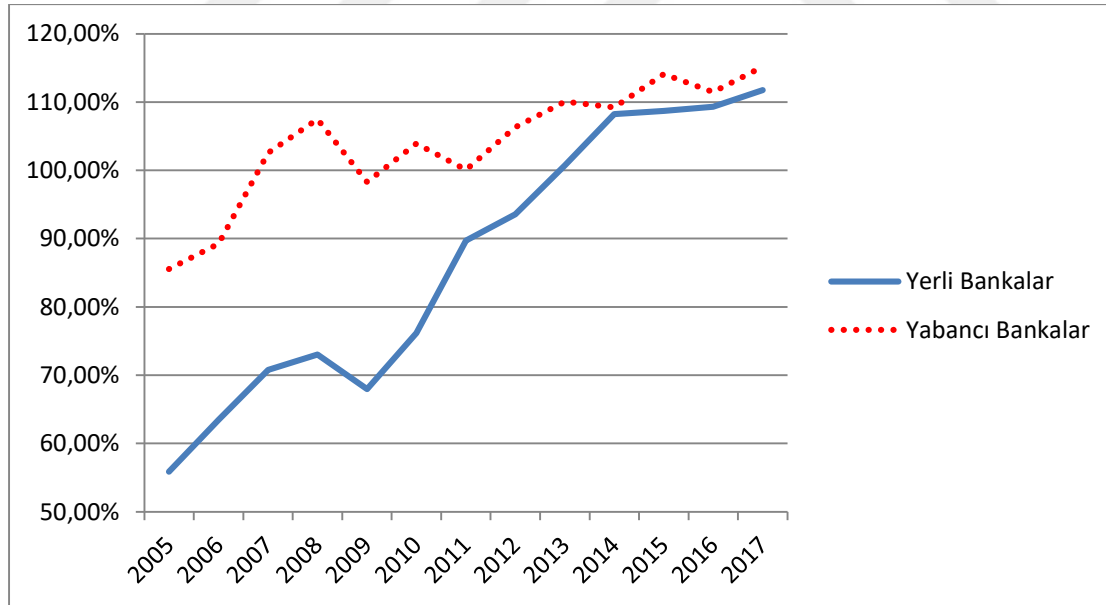
Kaynak: TBB

Şekil 4.17. Yerli sermayeli banka gruplarında mevduatın krediye dönüşüm oranı

Mevduatların krediye dönüşüm oranı yerli ve yabancı sermayeli bankalar açısından incelendiğinde, ele alınan tüm yıllarda oranın yabancı bankalar için yerli bankalardan daha yüksek gerçekleştiği ifade edilebilir.

2005 yılında yerli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı %55 iken yabancı bankalarda oran yerli bankalara göre oldukça yüksek ve %85 seviyelerindedir. 2007 yılında yerli bankalarda oran yabancı bankaların oldukça gerisinde ve %70'dir. Yabancı bankalarda ise %102 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı bankaların aracılık fonksiyonlarını yerli bankalardan daha iyi yerine getirdiği ve toplamış oldukları mevduattan daha fazla kredi kullandırmış oldukları ifade edilebilir.

2009 yılına dek her iki banka grubunda da oran artış yönlü olmuştur. 2008 küresel krizinin etkisi ile hem yerli hem de yabancı bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranında 2009 yılında düşüş yaşanmıştır. Düşüş yerli bankalarda 5 puan iken yabancı bankalarda 9 puan ile daha fazla olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların krizden daha fazla etkilendikleri ifade edilebilir.

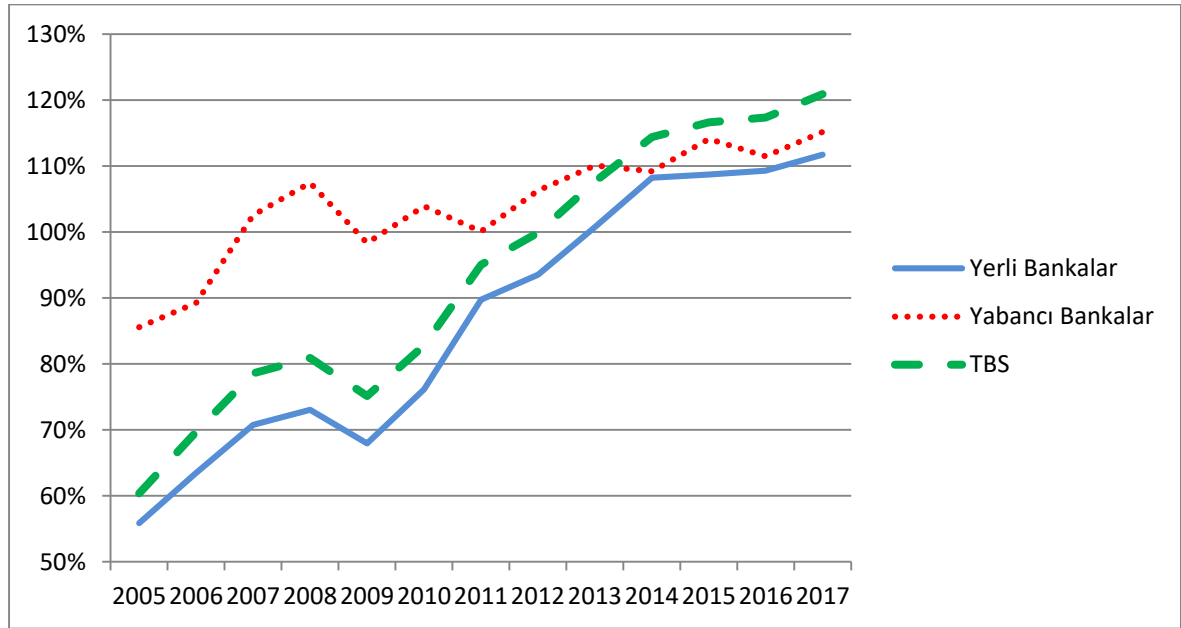
Kaynak: TBB

Şekil 4.18. Yerli ve yabancı sermayeli banka gruplarında mevduatın krediye dönüşüm oranı

İzleyen yıllarda yabancı sermayeli bankalarda oran daima %100'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Yerli sermayeli bankalarda ise 2013 yılına dek %100'ün altında

seyrederken sonraki yıllarda etkinliğini artırdığı ve toplamış olduğu mevduattan daha fazla kredi kullandığı ifade edilebilir.

2017 yılına gelindiğinde her iki banka grubunda da oranın birbirine yakınsadığı, özellikle yerli sermayeli bankalarda incelenen dönem başına göre önemli bir artış yaşandığı gözlemlenmekle birlikte oran, yabancı sermayeli bankalarda %115 ile %111 olan yerli sermayeli bankaların üzerindedir.

Şekil 4.19. Yerli, yabancı sermayeli banka gruplarında ve TBS’de mevduatın krediye dönüşüm oranı

Yukarıda yer alan grafik incelendiğinde TBS’nin kr/mv oranının 2014 yılına kadar yerli ve yabancı sermayeli bankaların arasında yer alırken, 2014 yılının ardından yerli ve yabancı sermayeli bankaların üzerinde seyretmeye başlamıştır. Ve artış trendini sürdürmektedir.

TBS’de krediler kalemi verisi, kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalara ek olarak kalkınma ve yatırım bankalarının kullandırmış oldukları kredileri de içermektedir. 2014 yılının ardından TBS’de kr/mv oranının yerli ve yabancı sermayeli bankaların üzerinde seyrediyor olma nedeni; kalkınma ve yatırım bankalarının kullandırmış oldukları kredi hacminin artması ile açıklanabilir.

5. SONUÇ

Bankaların toplamış oldukları mevduatın ne kadarını kredi olarak kullandığını ifade eden mevduatların krediye dönüşüm oranı ile bankacılık sektörünün tasarruf-yatırım eşitliğini sağlamadaki, finansal aracılık yapmadaki başarısı ortaya koyulmaktadır. Ekonomideki tasarrufların tamamının yatırıma dönüşmesi mümkün olmasa da ne kadar büyük bir kısmı kredi olarak ekonomiye dönüyorsa bu durum ekonomik büyüme açısından olumlu değerlendirilmektedir.

Bankaların iki temel fon kullanım alanını oluşturan krediler ve finansal varlıklar oluşturmaktadır. Bankalar varlıklar arasında vade uyumu sağlamak, riski azaltmak, atıl fonlarını değerlendirmek gibi amaçlarla finansal varlıklara yatırım yapmaktadırlar. Bankaların toplamış oldukları mevduatı kredi olarak kullandırmayı değil finansal varlık olarak kullanmayı tercih etmesi durumu mevduatın krediye dönüşüm oranında düşüşe neden olmaktadır.

Bankaların iki temel fon kaynağını ise mevduatlardan sağlanan fonlar, mevduat dışı kaynaklardan sağlanan fonlar oluşturmaktadır. Bankalar toplamış oldukları mevduattan daha fazla kredi verebilmeyi mevduat dışı kaynaklarını da kredi olarak kullandırmaları sonucu gerçekleştirebilmektedir bu durum sonucu Türk Bankacılık Sistemi'nde mevduatın krediye dönüşüm oranı yüzde yüzün üzerinde gerçekleşmektedir. Mevduat dışı kaynakların içerisinde yer alan yurtdışı kredi olarak sağlanan sendikasyon kredilerindeki artış ile mevduatların krediye dönüşüm oranı artmaktadır.

Çalışmada öncelikle 2005-2017 yılları arasında Türk Bankacılık Sistemi'nde mevduatların krediye dönüşüm oranı ardından yerli sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı incelenmiştir.

Türk Bankacılık Sistemi'nde mevduatların krediye dönüşüm oranı incelenen dönem boyunca 2008 küresel krizinin etkilerinin hissedildiği 2009 yılı hariç artış göstermiştir. Krizin etkisi ile bankaların kredi kullandırmada daha ihtiyatlı davranması sonucu kredi hacminin daralması ve yurt dışı bankaların yaşadıkları mali sorunlar nedeniyle yurtdışından sağlanan fonlardaki azalma mevduatların krediye dönüşüm oranını olumsuz etkilemiştir. 2009 yılında kredi şeklinde kullanılan fonlar azalırken finansal varlık şeklinde kullanılan fonlar artmaktadır ve bu durum neticesinde mevduatların krediye dönüşüm oranında azalış gözlemlenmektedir.

Atıl olan kişi ve kurumların piyasaya kazandırılması ülkedeki tasarruf miktarı arttırmaktadır. Tasarrufların mevduat olarak birikmesi ve banka tarafından kredi olarak verilmesi ekonomik büyümeye yardımcı olmaktadır. Burada tasarrufların mevduat olarak mı yoksa farklı bir şekilde mi değerlendirilmiş olduğu mevduatların krediye dönüşüm oranı üzerinde etkili olmaktadır. Özellikle gelir ve tasarruf düzeyi yüksek nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması, bankalardaki mevduat birikimini ve mevduatın krediye dönüşüm oranını olumlu etkilemektedir.

Enflasyondaki düşüş ve makroekonomik istikrarın artması, kredi faiz oranlarını düşmesi ve kredi vade yapısının uzaması sonucunda kredi hacmi artış eğilimi içinde olmaktadır. Bu durum mevduatın krediye dönüşüm oranında artışa neden olmaktadır. Mevduatın faiz oranında yükselme görüldüğünde ise tasarruf sahipleri daha uzun vadeli davranmaya başlamakta ve kredi faiz oranlarında özellikle nakit kredilerde olmak üzere, yükseliş görülmektedir. Kredi faizlerinde görülen artış trendi, kredi genişlemesinin hızını sınırlamakta sonuçta mevduatın krediye dönüşüm oranında azalış yaşanmaktadır.

Türkiye’de bankalar bilançolarının pasifinde yer alan mevduatının zorunlu karşılık oranı kadarını TCMB nezdinde belirli bir süre tutma mecburiyetindedir. Bu durum bankaların kredi tabanını direkt olarak etkilemektedir. Zorunlu karşılık oranının azalması durumunda bankaların kullandırmış olduğu kredi miktarı artmaktadır. Zorunlu karşılık oranının artması durumunda ise bankaların kullanılabilir mevduat miktarı azalmakta, sektörü mevduat dışı kaynaklara yönlendirmekte ve kullandırmış oldukları kredileri geri çağırılmaktadır. Zorunlu karşılık oranındaki değişimler mevduatların krediye dönüşüm oranını etkilemektedir. Yüksek zorunlu karşılık uygulaması kaynak maliyetini artırdığı için mevduat faizlerinin düşmesine neden olabilmekte ve düşük faizler bankacılık sistemine fon girişinin azalmasına neden olabilmektedir. Tasarruflardaki bu azalma sonucu sermaye birikimi yavaşlamakta, büyüme düşmektedir.

2017 yılında mevduatların krediye dönüşüm oranı Avrupa Birliği için %105 iken Türk Bankacılık sistemi için %121’dir. Mevduatların krediye dönüşüm oranının %100’ün altında ve ya üzerinde olması durumu bir takım riskler taşımaktadır. Oranın %100’ün altında olması toplanan mevduatların krediye dönüştürülemediğini göstermekte ve bankalar açısından mevduat olarak toplanan fonların maliyetinin karşılanamaması riskini içermektedir. Oranın %100’ün üzerinde olması ise bankaları yabancı fon arayışına yöneltmekte, verilen kredilerin tahsil edilememesi ve buna bağlı olarak mevduat sahiplerine karşı yükümlülüklerin yerine getirilememesi riskini içermektedir. Bazı ülkeler

mevduatın krediye dönüşüm oranına sınırlama getirerek bu riskleri azaltmayı amaçlamaktadır. Güney Kore ve Çin ülkelerinde bu orana politika yapıcılar tarafından üst sınır getirilirken, Slovenya gibi bazı ülkeler ise kredi vermeyi cesaretlendirmek için alt limit uygulamasına gitmiştir.

Yerli sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı incelenen yıllarda dalgalanmalar göstermiştir. İncelenen yıllar boyunca mevduatların krediye dönüşüm oranı yabancı sermayeli bankalar için yerli sermayeli bankaların üzerinde seyretmiştir.

Yerli sermayeli bankalar için veriler özel sermayeli bankalar ve kamu sermayeli bankalar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Özel sermayeli bankalar için mevduatların krediye dönüşüm oranı yabancı sermayeli bankalara yakın seyrederken, kamu sermayeli bankaların etkisi ile yerli sermayeli bankalar için mevduatların krediye dönüşüm oranı yabancı sermayeli bankaların oldukça gerisine düşmektedir.

2005 yılında yerli sermayeli bankalar için %55,89 olan mevduatların krediye dönüşüm oranı 2017 yılına gelindiğinde %111,74'e yükselirken; yabancı sermayeli bankalar için ise %85,55'ten %115,18'e yükselmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen tüm yıllarda mevduatların krediye dönüşüm oranı yabancı sermayeli bankalarda yerli sermayeli bankalardan daha yüksek olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların, bankaların asıl işlevi olan reel sektörü finanse edebilme konusunda yerli sermayeli bankalara göre daha başarılı olduğu ifade edilebilir.

Türk Bankacılık Mevzuatı'nın ve Türk Bankacılık Sektörü'nün uluslararası bankacılık kurallarına uyumu; bankaların kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riski dengeli olarak üstlenebilmeleri için uygulanan BASEL kriterleri sektörün kredi hacmini etkilemektedir.

İki banka grubunun fon kaynakları incelendiğinde; yerli sermayeli bankaların mevduat ağırlıklı yabancı sermayeli bankaların mevduat dışı kaynaklar ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir.

Yerli sermayeli bankaların 2005 yılında yabancı kaynaklarının büyük çoğunluğunu mevduatlar oluşturmaktadır, buna sebep olan durum kamu sermayeli bankaların mevduat ağırlıklı bilanço yapısıdır. 2017 yılına gelindiğinde ise kamu sermayeli bankaların yabancı kaynakları içerisindeki mevduatların oranının düşmesi ve mevduat dışı kaynakların oranı artması ile yerli sermayeli bankaların kaynak yapısı yabancı bankalara benzer hale

gelmiştir. Böylece yerli sermayeli bankalar toplamış oldukları mevduattan daha fazla kredi verebilir hale gelmiştir.

Yabancı sermayeli bankaların başlıca avantajlarından birinin, sermaye güçleri ve uluslararası piyasalardan daha kolay ve daha düşük maliyetli fon temin edebilme olanaklarının olmasıdır. Bu avantajı ile daha fazla sendikasyon kredisi kullanabiliyor olması incelenen tüm yıllarda mevduatların krediye dönüşüm oranının yüksek olması üzerinde etkilidir.

İki banka grubunun fon kullanım alanları incelendiğinde ise yerli sermayeli bankalarda finansal varlık olarak kullanılan fonların, yabancı sermayeli bankalarda ise kredi olarak kullanılan fonların ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir.

Kamu bankaları özel kesime kredi kullandırmak yerine kamunun finansman açığını karşılamak amacıyla genellikle devlet tahvili ve hazine bonolarından oluşan DİBS ihraçları ile yerli sermayeli bankaların fon kullanım alanının finansal varlık olarak kullanılan fonlarda yoğunlaşmasına neden olmuştur. 2005 yılında durum böyle iken 2017 yılına gelindiğinde kamu bankalarının davranışı değişmiş ve yerli sermayeli bankalar fon kaynaklarını kredi ağırlıklı olarak kullanmışlardır. Böylece mevduatların krediye dönüşüm oranı artmıştır.

Yabancı sermayeli bankalar ise fon kaynaklarını incelenen tüm yıllar boyunca yerli sermayeli bankaların üzerinde bir oranda olacak şekilde kredi olarak kullanmışlardır. Yabancı sermayeli bankaların yerli sermayeli bankaların aksine zaman zaman küçük ölçekli işletmelere kredi kullandırmaktan kaçınmaları ve kredi kullandırırken daha az riskli görülen büyük ölçekli işletmeleri tercih etmeleri yabancı sermayeli bankaların kredi olarak kullandıkları fonların yüksek olmasını etkileyebilmektedir. Büyük işletmelerin yerli bankaların kredi portföylerindeki oranının azalması ve bu işletmelerin büyük montanlarda kredi kullanabildiği göz önüne alınarak, yerli bankalardaki mevduatın krediye dönüşüm oranını etkilemiş olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, bankacılık sektöründe yabancı sermaye girişlerinin yerli bankalar üzerinde bir rekabet etkisi yaratarak mevduatın krediye dönüşüm oranını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

İncelenen dönem boyunca bankaların devir ve birleşmeleri sonucu özel sermayeli bankalar grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubuna geçişler yaşanması mevduatların krediye dönüşüm oranını yerli ve yabancı sermayeli bankalar açısından etkiliyor olduğu ifade edilebilir.

Küresel krizin etkilerinin Türkiye'ye yansmasıyla birlikte bankacılık kesimince kullanılan kredilerin artış hızında gerileme yaşanmıştır. Banka grupları itibarıyla incelendiğinde tüm banka gruplarında yaşanan bu gerilemenin kamu bankalarında sınırlı kaldığı yabancı ve özel bankalarda ise daha hızlı yaşandığı gözlenmiştir. Küresel krizin etkilerinin hissedildiği 2009 yılında yerli ve yabancı sermayeli bankalarda ekonominin durgunluğu ve kredi işlemlerinin azlığı bankaları kasalarında atıl olarak bulunan ve işletilmeyen fonlarını, devlete borç olarak aktarmaya itmiş ve finansal varlık olarak kullanılan fonlarda artış kaydedilmiştir. Bu durum mevduatların krediye dönüşüm oranında azalışa neden olmuştur.

2009 yılında kamu sermayeli bankalarda mevduatların krediye dönüşüm oranı; azalan kredi hacmini arttırmak, piyasada yaşanan nakit sıkışıklığını gidermek amacıyla verilen cansuyu kredileri etkisi ile artmıştır. Yerli sermayeli ve yabancı sermayeli her iki banka grubunda da mevduatların krediye dönüşüm oranı düşüş göstermiştir. 2008 küresel finansal kriz algısının kamu ve özel sermayeli bankalara oranla yabancı sermayeli bankalarda daha yüksek düzeyde gerçekleştiği ifade edilebilir.

Yabancı banka girişleri ev sahibi ülkeye teknoloji, bilgi, yönetim ve denetim konusunda getireceği bir takım yenilikler getirmektedir. Fakat yabancı banka payının artması olası bir finansal kriz ortamında ilk önce yabancı fonların ülke dışına çıkma ihtimali, krizin derinleşmesi ile birlikte bütün piyasaları etkileyeceği göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö. (2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Akgüç, Ö. (1976). **Orta Ve Uzun Vadeli Krediler Ve Finansman Kurumları**, İstanbul: TBB Yayınları.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**.
- Akın, F. (2017). "Türkiye ve Seçilmiş Balkan Ülkelerinde Makroekonomik Kırılganlık: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**.
- Akyüz, A. (1993). Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye, **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**.
- Alıç, C. (2016). Geleneksel Olmayan Zorunlu Karşılık Politikasının Tüketici Kredileri Üzerindeki Etkisi, T.C Marmara Üniversitesi, Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Altan, M. (2001). **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul: Beta Basım.
- Anbar, A.ve Değer, A. (2011). Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**.
- Aydın, N. (2004). **Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayzit, M. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- BDDK. (2005). Yıllık Rapor.
- BDDK. (2008). Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler.
- BDDK. (2011/1). Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Aralık 2010.
- BDDK. (2012). Finansal Piyasalar Raporu.
- BDDK. Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-2012/1.
- BDDK. Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-2012/4.
- Berk, N. (1998). **Finansal Yönetim** (6. Baskı), İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Bulut, S. (2010). Sendikasyon Kredilerinin Türk Bankacılığında Yeri ve Önemi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Çiçek, M. (2010). Kredi Riski ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü, T.C. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Çorak, M.G., (2013). Türk Bankacılık Sisteminde Mevduatların Krediyeye Dönüşüm Oranlarının Dönemler İtibari İle İncelenmesi (1959 - 2011 Yılları Arası), Gazi Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erben, A. Y., Babuşcu, Ş. (2018). Türk Bankacılık Sektöründe Penetrasyon; İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık Ürünlerindeki Penetrasyonun Analizi, **Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi**.
- Ercan, M. K. (2006). **Firma Değerlemesi “Banka Uygulaması”**, İstanbul: Literatür Yayınları.
- European Central Bank. (2014). Card Payments In Europe - A Renewed Focus On Sepa For Cards.
- Fisher, G. F. (1988). **Eurobonds**, London: Euromoney Publications PLC.
- Garcia, G. (2000). Deposit Insurance and Crisis Management, IMF Working Paper.
- Gökmen, B. (2007). Bankalarda Finansal Tablolar Analizi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Teorisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gündoğdu, A. (2016). **Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Hazar A., Babuşcu, Ş. (2013). Türk Bankacılık Sektörü Kredi-Mevduat Gelişmelerinin Bölgesel Analizi (2005-2011), **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**.
- Hazar, A. (1996). Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hull, E.D. (1989). The Complete Story on Securitization of Bank Assets: Part1, **The Journal of Commercial Bank Lending**.
- İnternet: Arıcan, E. ve Yücememiş, B. (2016). Para Politikaları Işığında Türk Bankacılık Sektörü Genel Değerlendirmesi. <http://www.iav.org.tr> adresinden 8 Temmuz 2017 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: BDDK. Yıllık Rapor 2005. <https://www.bddk.org.tr> adresinden 17 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: <https://www.dunya.com/ekonomi/takipteki-kredi-orani-kotu-senaryoya-gore-7-8-olabilir-haberi-79285> adresinden 28.10.2018 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TCMB, Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ, 2013/15. www.tcmb.gov.tr adresinden 29 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.

İnternet: TCMB, Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu, 2013/71. www.tcmb.gov.tr adresinden 29 Mayıs 2017 tarihinde alınmıştır.

Karaköse, N. (2000). Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Türkiye Uygulaması, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Karapınar, A. (2013). **Bankaların Yönetimi Ve Denetimi** (1. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kaygısız, A., Kaya, D. ve Kösekahyaoglu, L. (2016). Türkiye’de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık ve Büyüme: 1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi Analizi, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**.

Kibritçioglu, A. (2011). Effects of Global Financial Crisis on Turkey, Munich Personal RePEc Archive.

Kurt, Ç. (2006). Türk Bankacılık Sektörünün Ekonomiye Yabancı Kaynak Kazandırmadaki Rolü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Önder, T. (2005). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması, Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

Özdemir, M.E. (1996). **Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Alternatif Yaklaşımlar**. Ankara: T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı.

Özden, K. Ö. (2010). Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci Ve Kredi Riski Yönetimi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Ekonometri Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Parasız, İ. (1994). **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Bursa: Ezgi Kitapevi.

Postalıcı, A. (2010). Kredi Riski ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Reisoglu, S. (2005). Hukuki Açıdan akreditif ve Uygulama Soruları, **TBB Bankacılar Dergisi**.

Sözer, Ç. (2013). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi, T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık Ve Finans Anabilim Dalı Bankacılık Ve Finans Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi.

Takan, M. (2015). **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem** (7. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.

Tanrıöven, C. (2003). Türk Bankacılık Sektöründe Risk Analizi ve Mali Bünye Bozulmalarına (İflas) Karşı Erken Uyarı Modeli Geliştirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- TBB. (2008). Bankalarımız 2007 Kitabı.
- TBB. (2009). Bankalarımız 2008 Kitabı.
- TBB. (2010). Türk Bankacılık Sistemi 2009, **Bankacılar Dergisi**.
- TBB. (2011). Bankalarımız 2010 Kitabı.
- TBB. (2012). Bankalarımız 2011 Kitabı.
- TBB. (2013). Bankalarımız 2012 Kitabı.
- TBB. (2015). Bankalarımız 2014 Kitabı.
- TBB. (2016). Bankalarımız 2015 Kitabı.
- TCMB. (2017). Finansal İstikrar Raporu.
- TCMB. (2006). Finansal İstikrar Raporu.
- TCMB. (2007). Finansal İstikrar Raporu.
- TCMB. (2009). Finansal İstikrar Raporu.
- TCMB. (2010). Ekonomi Notları Küresel Kriz ve Politika Uygulamaları.
- TCMB. (2011). Finansal İstikrar Raporu.
- TCMB. (2015). Finansal İstikrar Raporu.
- Terzioğlu, N. (2012). 2000-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Pazarlamasının Değerlendirilmesi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Turanboy, K. N. (1997). Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği, **Gazi Hukuk Fakültesi Dergisi**.
- Türkiye Halk Bankası A.Ş. (2015). Faaliyet Raporu.
- Uzunoğlu, S. (1996). **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**, Ekonomik Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- Ünlü, N. B. (2006). Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi, **Yapı Kredi Aylık Dergisi**.
- VakıfBank Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü. (2013). Bankacılık Sektörü – Aralık 2012.
- VakıfBank Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü. (2016). Bankacılık Sektörü – 2015 IV. Çeyrek.
- Yenice, S. (2009). Mevduat Bankalarında 1984-2008 İtibariyle Varlık ve Kaynak Yapısındaki Değişmelerin Analizi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Yıldırım, M. (2008). **Banka Muhasebesi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

Yiğit, S. (2002). TCMB Bankalararası Para Piyasası, Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği.

Zarakolu, A. (1971). **Para Kredi ve İktisadi Faaliyetler**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : DENİZ, Fatmanur
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 10.10.1992, Antalya
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 0 534 224 86 36
e-mail : fnurdeniz07@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devam Ediyor
Lisans	Anadolu Üniversitesi	2015
Lisans	Gazi Üniversitesi	2014
Lise	Serik Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017-	Oti Holding A.Ş.	Finans Uzmanı
2016-2017	Milli Eğitim Bakanlığı	Matematik Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

-

Hobiler

Origami, Trekking, Bahçe bitkileri yetiştirme

hacibayram.edu.tr/le